

Riksdagens protokoll

1987/88:47

Protokoll
1987/88:47

17 december 1987

Debatter m. m.

Torsdagen den 17 december

Val till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond	3
Fyllnadsval till utskott	3
Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.	4
Förnyad behandling av ärende om ett nytt plan- och bostadsverk	56
Vissa TV- och radiofrågor (forts. från prot. 46)	72
Sjöfartspolitiska åtgärder, m. m.	79
Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m.	97
Allmänna pensionsfonden	102
Stödet till tekoindustrin, m. m.	125
Meddelande om interpellationer	
1987/88:152 av Göte Jonsson (m) om frisläppande av investeringsfonderna för maskiner och inventarier	139
1987/88:153 av Viola Claesson (vpk) om Scandinavian Link	140
1987/88:154 av Gunnar Hökmark (m) om ubåtskränkningarna	142
1987/88:155 av Gunnel Jonäng (c) om Mellanösternfrågan	143
Meddelande om fråga	
1987/88:288 av Sigge Godin (fp) om nya motorvagnar för SJ	144
Meddelande om justering av kammarens protokoll, m. m.	145
Avslutningsord	145

Avgjorda ärenden

Torsdagen den 17 december

Val av två ledamöter i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond	3
Val av en suppleant i socialförsäkringsutskottet	3

Finansutskottets betänkanden

1987/88:10 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m.	4
1987/88:9 om sparstimulerande åtgärder	4

Prot. 1987/88:47	<i>Bostadsutskottets betänkande</i> 1987/88:7 efter förnyad behandling av ärende om ett nytt plan- och bostadsverk	4
	<i>Trafikutskottets betänkande</i> 1987/88:8 om behovet av sjöfartspolitiska åtgärder	71
	<i>Konstitutionsutskottets betänkande</i> 1987/88:21 om vissa TV- och radiofrågor	72
	<i>Skatteutskottets betänkanden</i> 1987/88:18 om fortsatt skattefrihet vid anställning ombord på utländskt fartyg i vissa fall	72
	1987/88:19 om ändringar i 19 § kommunalskattelagen	96
	<i>Socialförsäkringsutskottets betänkande</i> 1987/88:13 om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m.	97
	<i>Näringsutskottets betänkanden</i> 1987/88:10 om ändringar i reglementet för allmänna pensionsfonden	97
	1987/88:12 om tilläggsbudget I: industridepartementet och miljö- och energidepartementet	125

Torsdagen den 17 december
Kl. 09.00

*Val till styrelsen för
Stiftelsen Riksbankens
jubileumsfond*

Fyllnadsval till utskott

1 § Val till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Företogs val av två ledamöter i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Anf. 1 TALMANNEN:

Valet föranleds av att riksdagen enligt i tisdags fastställda nya stadgar för jubileumsfonden skall på förslag av fullmäktige i riksbanken utse två ledamöter i styrelsen med särskild sakkunskap i förmögenhetsförvaltning.

Enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen enhälligt beslutat att som nya ledamöter i styrelsen från den 1 januari 1988 föreslå verkställande direktören Sten Wikander, Stockholm, och stadskassören Lars-Erik Klangby, Stockholm.

Kammaren utsåg till

ledamöter i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond
verkställande direktören Sten Wikander,
för tiden till dess nytt val förrättades under år 1992, och
stadskassören Lars-Erik Klangby,
för tiden till dess nytt val förrättades under år 1989.

2 § Fyllnadsval till utskott

Företogs val av en suppleant i socialförsäkringsutskottet.

Anf. 2 TALMANNEN:

Enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen enhälligt föreslagit Maud Björnemalm till ny suppleant i socialförsäkringsutskottet.

Kammaren utsåg till

suppleant i socialförsäkringsutskottet
Maud Björnemalm (s)

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

4 § Föredrogs

finansutskottets betänkanden

1987/88:10 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. (prop. 1987/88:60 delvis),

1987/88:9 om sparstimulerande åtgärder (prop. 1987/88:60 delvis) samt

bostadsutskottets betänkande

1987/88:7 efter förnyad behandling av ärende om ett nytt plan- och bostadsverk (prop. 1987/88:37).

I fråga om bostadsutskottets betänkande 7 biföll kammaren utskottets framställning om att ärendet skulle avgöras efter endast en bordläggning.

Först upptogs finansutskottets betänkanden 10 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. och 9 om sparstimulerande åtgärder, vilka betänkanden skulle debatteras gemensamt.

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

Anf. 3 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! I förrgår diskuterade vi här i kammaren den ekonomiska politiken på medellång sikt. Från socialdemokratiskt håll talade man om hur förgärligt det var att den så lyckosamma tredje vägens politik nu äventyras av Reagan-administrationen i USA. På den borgerliga kanten erinrade vi om den betydelse som den amerikanska tillväxtsatsningen haft som draghjälp bl. a. för vårt land. De grundläggande problemen i den svenska ekonomin har därmed tillfälligt skylts över. Vår kritik gick ut på att regeringen inte utnyttjat detta gynnsamma tillfälle att angripa våra strukturella obalanser.

En bidragande orsak till att problemen kunnat döljas är den pågående smygdevalveringen, vilken sammanhänger med valutakorgens konstruktion. Men om man ser till den underliggande kostnadsförsämringen och därvid räknar bort valutakursförändringarna, har denna sedan 1983 uppgått till drygt 3 % per år. Det ligger i närheten av vad som förekom i mitten av 1970-talet, då vår konkurrenskraft undergick en mycket snabb försvagning.

Svenskt näringsliv skulle emellertid förlora marknadsandelar även vid oförändrat kostnadsläge, vilket beror på att strukturuomvandlingen varit alltför långsam. Med nuvarande produktionsstruktur behöver vi alltså ha en långsammare kostnadsutveckling än omvärlden bara för att försvara våra positioner på världsmarknaden. Skall Sverige kunna återta marknadsandelar, måste lönekostnadsökningen vara ännu mera dämpad.

Det uttalade målet för regeringens ekonomiska politik har varit att hålla tillbaka ökningen av priser och löner. Varje år har det ställts upp optimistiska antaganden om att trendbrott i dessa båda avseenden skulle vara nära förestående. Lika regelbundet har dessa förutsägelser kommit på skam.

Inflationsprognosen för 1987 överskreds redan i september månad. SPK:s

senaste månadssiffror för november visar en årstakt på 5,8 %. Låt mig citera några rader ur den moderata partimotionen från årets början, från januari: "För 1987 räknar regeringen med att priserna stiger med 4 % under loppet av året, vilket förefaller vara ett önsketänkande snarare än en realistisk prognos. Enligt vår mening är 6 % en mer sannolik siffra."

Jag kan lika gärna fortsätta att läsa högt ur vår ekonomisk-politiska motion från januari: "Även när det gäller lönestegringen är regeringen alltför optimistisk. --- För 1987 räknar regeringen nu med en löneökning med 5,5 %. --- Dessa siffror bygger på förutsättningen att löneglidningen skulle dämpas påtagligt. Av senast tillgänglig statistik framgår att löneglidningen under 1986 varit lika stor som under mitten av 1970-talet, vilket inger farhågor inför 1987. Regeringens löneprognos förefaller därför vara lika oralistisk i år som tidigare."

Vi kan nu konstatera att lönekostnadsutvecklingen i år klart har överskridit prognosen, främst beroende på en kraftig löneglidning. De löneyrkanden som löntagarorganisationerna hittills framfört inför nästa års avtalsrörelse tyder inte heller på att vi denna gång skulle stå inför någon nedväxling i arbetskraftskostnadernas ökningstakt. Tvärtom talar både ekonomiska och institutionella faktorer för att det så här i konjunkturuppgångens slutskede kan bli ett nytt löneryck uppåt på ett sätt som påminner om vad som hände vid mitten av 1970-talet. LO:s yrkanden summeras till ca 10 %, transportarbetarna begär 20 %, och den första färdiga uppgörelsen gav bageriarbetarna 8 %, eller litet mer. Allt detta ligger högt över det tänkta utfallet även i det obalans- och eländesalternativ som regeringen arbetar med.

Den borgerliga oppositionen har länge hävdad att regeringen måste skapa gynnsamma förutsättningar för löneförhandlingarna genom att möjliggöra bevarad köpkraft inom ramen för måttliga nominella lönehöjningar. Vi motsatte oss i våras förslaget om höjd löneskatt och hävdade att det dessutom behövdes ytterligare sänkningar av marginalskatterna. Regeringen har nu korrigerat det av oss kritiserade beslutet att höja löneskatten. Men det räcker inte. I början av december hade LO-tidningen en rubrik på första sidan i vilken det sades: "Inget reallönelyft utan sänkt skatt!" Och Stig Malm förtydligade på följande sätt: "Sänkt inkomstskatt är ofrånkomligt om alla LO-medlemmar skall få förbättrade reallöner." Det är samma tankegång som vi moderater länge har givit uttryck åt.

Jag vill understryka att det finns en klar skillnad mellan vår uppläggning och den inkomstpolitiska ansats som finansminister Feldt företräder. Enligt honom skall regeringen i princip sitta med vid förhandlingsbordet och där erbjuda skattefavörer i utbyte mot lägre löneökningar. Från borgerligt håll är vi angelägna om att avtalsparterna fritt skall kunna utöva sin förhandlingsrätt utan statlig inblandning. Den uppgift som faller på oss politiker är att i god tid före förhandlingsstarten lägga till rätta förutsättningarna på bl. a. skatteområdet, så att parterna kan lösa sin uppgift inom en samhällsekoniskt försvarbar ram.

Jag skall gärna medge, att när nu vi moderater liksom folkpartiet så här i mitten av december för fram förslag om marginalskattesänkningar för nästa år, bl. a. i syfte att underlätta avtalsrörelsen, är det alldeles klart i senaste laget. Vårt försvar är naturligtvis att vi lade fram dem redan i våras, men då

röstades de ned av riksdagsmajoriteten. Samtidigt föreslog vi besparingar på statsbudgetens utgiftssida som uppvägde skattelättnaderna. Det är inte möjligt för oss att göra det nu, men vi återkommer om en månad med anledning av regeringens budgetförslag. De utgiftsminskningar vi då föreslår kommer visserligen inte att kunna träda i kraft förrän den 1 juli nästa år, men det förefaller som om även avtalen om lönehöjningar kommer att kunna dröja.

I vårens kompletteringsproposition förde regeringen fram tanken att det i fortsättningen skulle anges ramar för de statliga myndigheternas lönekostnadsökningar. Från borgerligt håll ställde vi oss i princip positiva till denna tanke. Som vi moderater ser det rör det sig här inte om statlig inkomspolitik, eftersom staten agerar som arbetsgivare och i den egenskapen naturligtvis har rätt att ange vilket utrymme för lönekostnadshöjningar man räknar med i framtiden.

Regeringen har nu valt att på egen hand formulera ett förhandlingsuppdrag, baserat på en sådan löneram till statens avtalsverk. Jag beklagar att man inte först överlade i denna fråga med riksdagens finansutskott, som ju numera övertagit löne delegationens uppgift. Vi måste nu så här i efterhand konstatera att förhandlingsuppdragets utformning inte blivit alltigenom lyckat.

Mest iögonfallande är naturligtvis att ramen satts till 4 %, trots att regeringen nyligen i den proposition vi diskuterade i tisdags uttalade att riktpunkten för arbetsmarknaden i stort skall vara 3 %. Av allt att döma tänker man sig också ett eventuellt utfall på den klausul som ger statstjänstemännen rätt att förhandla om kompensation för andra gruppers löneglidning skall läggas utanför ramen. Man kommer därmed en bit ovanför 4 %. Denna uppläggning kan inte gärna underlätta för andra arbetsgivare, som strävar efter att uppfylla 3-procentskravet, någonting som riksdagen faktiskt beslutade i förrgår.

Det förefaller dessutom oklart hur man rent anslagstekniskt skall hantera en situation, där ett avtalsresultat för statstjänstemännen på exempelvis 7 % skall översättas till löneramar för myndigheterna på endast 4 %. Allt detta gör att det finns skäl att betrakta 4-procentsramen mera som ett golv för de statliga löneförhandlingarna än ett tak. Konsekvenserna för övriga avtalsområden är lika uppenbara som oroande. Jag vill gärna fråga finansministern – han har visst inte hunnit hit, men kanske någon kan vidarebefordra frågan – om han tänker löpa linan ut och lägga eländesalternativet till grund för budgetförslaget i januari.

Herr talman! Den proposition vi nu behandlar fanns inte anmäld på propositionsförteckningen vid riksmötets början i oktober. När den började förberedas, talades det om ett åtstramningspaket mot de överhettningstendenser som kunde avläsas på den inhemska marknaden. Sedan kom nedgången på världens aktiebörser, och regeringen övergick så småningom till benämningen åtgärdspaket. Som sådant är det inte särskilt kraftfullt och vittnar mest om regeringens villrådighet.

Som vi moderater har förutsagt i många år håller den tredje vägens politik nu på att fullborda sin cirkelrörelse. Den stora devalveringen sattes in i en situation när underskottet i bytesbalansen var drygt 20 miljarder. Nu

förutspår konjunkturinstitutet för nästa år ett underskott på litet mer än 15 miljarder. Och då håller man sig efter vanligheten med ett orealistiskt lågt löneantagande – om man korrigerar för detta, växer bytesbalansbristen ytterligare.

Underskottet i bytesbalansen är ett mått på bristen på sparande i Sverige. Skillnaden mot 1982 är att det då rådde ett stort sparandeunderskott i den offentliga sektorn, medan vi nu har ett överskott. I gengäld är det privata sparandet desto sämre. Hushållens sparkvot är t. o. m. negativ. Det låga hushållssparandet är ett inslag i ekonomin som vi har gemensamt med USA. Det finns länder som har haft mycket större budgetunderskott än det amerikanska men ändå har klarat sin bytesbalans tack vare ett högt privat sparande, t. ex. Japan och t. o. m. Italien. Att det inte räcker med budgetöverskott för att klara den yttre balansen är utöver Sverige dagens Danmark ett bra exempel på.

Det är således viktigt att kraftigt öka det privata sparandet i Sverige. Regeringens förslag till ändringar i regelsystemet för allemanssparandet är alldeles otillräckliga. Det krävs mer generella grepp, framför allt på skattesidan. En bra grundplåt vore att avveckla löntagarfonderna på ett sådant sätt att de tillgångar som där finns utnyttjas som en sparpremie för ett kraftigt utvidgat aktiesparande bland medborgarna. Vi moderater kommer att återkomma under vårriksdagen med ytterligare förslag till sparstimulanser.

Herr talman! Utmärkande för de övriga förslagen i regeringens åtgärdspaket är regleringsiver och klåfingrighet. Vad beträffar förlängningen av byggstoppet i storstadsområdena räcker det nästan att hänvisa till motionen av den socialdemokratiska riksdagsledamoten Hans-Eric Andersson. Han redovisar där hur snett begränsningarna hittills har slagit och ger följande slutomdöme:

”Sammantaget är byggstoppet i hittillsvarande form en mycket ineffektiv åtgärd mot den expansion man vill begränsa medan den samtidigt allvarligt saboterar utveckling mot mål man vill uppnå.” Men eftersom Hans-Eric Andersson är socialdemokrat, blir hans slutsats att regleringen skall ändras i stället för vad som från marknadsliberal synpunkt är det naturliga, nämligen att den skall avskaffas.

Sedan flera år tillbaka hävdar vi moderater att investeringsfonderna förlorat sin verkan som konjunkturpolitiskt instrument. Regeringen ger nu denna ståndpunkt ett slags indirekt erkännande, eftersom den inför en helt ny grund för frisläpp, nämligen miljöpolitiska aspekter. Vi upprepar reservationsvis vår ståndpunkt att investeringsfonderna generellt bör frisläppas i avvaktan på att den pågående översynen av företagsbeskattningen har slutförts.

I propositionen återkommer Kjell-Olof Feldt till tanken att vidga omsättningsskatten på aktier till att omfatta även andra värdepapper. Detta är den s. k. valpskatt som föddes vid den socialdemokratiska partikongressen. LO-chefen Stig Malm hade dessförinnan ondgjort sig över ynglingar i blanka kostymer och Porsche, som ägnar sig åt improduktivt spel med miljarder. Vi vet numera att Malm hade högst personliga motiv för sitt missnöje med de nya finansiella instrumenten.

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

I dag har vi, jämfört med tiden under partikongressen, en ny situation med stor oro inom den finansiella sektorn. Börskraschen har förvandlat många finansvalpar till rashundar. Att i detta läge införa en ny skatt kan bara göra ont värre.

Syftet har sagts vara att minska omsättningen och dämpa svängningarna på finansmarknaderna. Men här föreligger en påtaglig motsägelse. Ju högre likviditeten är på en marknad, desto mindre blir det av tillfälliga ojämnheter. Till detta kommer att den planerade skatten inte drabbar dem som handlar med de nya låneinstrumenten; annat än möjligen indirekt genom att omsättningen sjunker. De som får stå för de höjda kostnaderna är i huvudsak låntagarna. På den svenska penning- och obligationsmarknaden är som bekant dessa i stor utsträckning staten själv och av staten omhuldade organ, t. ex. mellanhandsinstitutet.

Vi moderater avstyrker således införandet av en valpskatt. I detta sammanhang finns det anledning att även uppmärksamma den redan existerande skatten på aktiehandel. Så länge kurserna steg med snabba ryck, tyckte sig många börsaktörer kunna bortse från avbränningen för köpare och säljare på vardera 1 %. I ett mera stabilt kursläge får man emellertid räkna med att omsättningsskatten på ett helt annat sätt verkar avhållande på aktieaffärer, vilket medför att även fondbörsen blir mindre likvid och därmed fungerar sämre.

Alldeles uppenbart är att handeln med våra internationellt gångbara aktier håller på att flytta utomlands till marknader där omsättningskostnaderna är flera gånger mindre än i Sverige. En enig styrelse för Stockholms fondbörs har nyligen föreslagit att omsättningsskatten på aktier skall slopas för utländska placerare, och finansministern gör klokt i att efterkomma denna begäran redan i budgetförslaget i januari.

Med detta avslutar jag mitt anförande på samma tema som i tisdags. I en tid av snabb internationalisering kan inte vi i Sverige särskilt mycket avvika från förhållandena och utvecklingen i jämförbara länder. Vi kan inte införa skatter som andra länder håller på att ta bort. Det är genom att slå in på vägen mot sänkta offentliga utgifter, lägre skatter samt avreglering och privatisering som Sverige kan hävda sig i den internationella konkurrensen och förbättra sina medborgares välfärd.

Med det anförda yrkar jag, herr talmän, bifall till de reservationer i finansutskottets betänkanden nr 9 och 10 som vi moderata ledamöter har varit med om att avge.

Anf. 4 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! När vi i tisdags debatterade den ekonomiska politiken på medellång sikt slutade finansministern med att fråga oppositionen hur man skulle kunna minska inflationen i Sverige till den nivå som råder i omvärlden eller helst litet lägre, när vi samtidigt vill ha en mycket lägre arbetslöshet än omvärlden. Det är också enligt folkpartiets partimotion den helt avgörande frågan.

Utgångsläget är, som också Lars Tobisson beskrev det, utomordentligt bekymmersamt. Inflationen är hög och stigande, bytesbalansen visar ett underskott, också det i stigande. Senast i går kom det nya siffror som

bekräftade de tendenserna. Det avtal som har slutits för bagarna ger en avtalsenlig löncökning på ca 8 %, vilket är högre än för innevarande år, trots att det borde vara betydligt lägre.

Finansministern sade i tisdags att svensk ekonomi står och balanserar på kanten av en avgrund. Jag delar den uppfattningen och vill lägga till att vi håller på att tippa över igen. Världskonjunkturen är knappast att räkna med som draghjälp, och då blir kraven på en intern svensk anpassning ännu större. Om vi inte lyckas med den anpassningen kommer vi att tvingas välja mellan det externa målet fast växelkurs och det interna målet full sysselsättning. Detta poängterades redan i våras i flera av remissvaren på långtidsutredningen, och det har om möjligt blivit ännu mera sant genom höstens finansiella turbulens.

I viss mån har regeringen sig själv att skylla för detta bekymmersamma läge. Ni borde givetvis ha agerat långt tidigare för att skapa bättre förutsättningar för avtalsrörelsen. Men den bild av ekonomin som ni ville ge – och gav – t. ex. på den socialdemokratiska partikongressen var alldeles för ljus och optimistisk. Det allmänna intryck som gavs av både finansministerns och statsministerns anföranden var att problemen var lösta och att krisen var över. Men det var och är fel.

Jag tror att finansministern ångrar sig nu. Vi i folkpartiet varnade tidigt, redan i januari, för denna utveckling. Det är inte med någon glädje jag säger "vad var det vi sade", men det måste sägas. Det är, herr talman, inte rimligt att regeringen – efter att ha ställt till det för sig – begär att oppositionen skall kratsa kastanjerna ur elden.

Herr talman! Stabila spelregler – eller snarare bristen på stabila spelregler – har vi haft anledning att debattera flera gånger tidigare. Inom få områden är stabila spelregler så viktiga som i relationen med arbetsmarknadens parter. Parterna kan gilla eller ogilla de regler som läggs fast, men de måste veta att de är fasta och att det är de reglerna som gäller. På denna punkt har regeringen syndat ordentligt.

Först och främst gäller det skattetrycket: Regeringen har under ett antal år sagt att det skall vara i stort sett oförändrat. Som alla vet har det i stället stigit ordentligt – från ca 50 % år 1985 till ca 55 % i dag och enligt konjunkturinstitutet ca 56 % nästa år. Hur man än räknar och försöker förklara innebär det en mycket kraftig ökning av de totala skatterna för hushåll och företag.

Bristen på stabilitet förvärras av att förslag om fortsatta skattehöjningar kommer titt och tätt. Ibland går det bara några veckor mellan finansministerns försäkran att fler skattehöjningar inte planeras och förslag om just sådana skattehöjningar. Det senaste exemplet på detta är den s. k. valpskatten. Strax före den socialdemokratiska kongressen förklarade Kjell-Olof Feldt att fler skatter på penningmarknaden inte var aktuella – men på kongressen kom förslaget om valpskatten. Ett sådant beteende skapar inte den stabilitet i den ekonomiska politiken som parterna på arbetsmarknaden har rätt att kräva.

Därefter har regeringen visserligen inte förnekat att det skulle komma fler skattehöjningar, men statsministern sade här i kammaren i oktober att skattetrycket "så småningom" helst skulle sänkas. De första förslagen från regeringen efter detta påstående är en skattehöjning på 25 öre på bensinen,

skatt på anställdas motionskuponger och kaffekuponger och litet till. Några förslag som skulle kunna motverka dessa höjningar har inte synts till – tvärtom kommer säkert riksdagens socialdemokrater strax att avslå folkpartiets förslag på lägre marginalskatter. Finansministern gäller visserligen för att vara en skicklig pedagog, men att göra svart till vitt tror jag inte han klarar. Skattehöjningar är och förblir skattehöjningar!

Bristen på stabilitet är än mer uppenbar i hanteringen av arbetsgivaravgifterna. Det som har bedrivits på detta område är ren kvartalspolitik.

I januari föreslog regeringen en kraftig höjning av arbetsgivaravgifterna. Samtidigt sade man att det skulle försvåra avtalsrörelsen. Nej, de får inte höjas, sade vi i folkpartiet. I april sade regeringen i kompletteringspropositionen att avgiftshöjningen kanske kunde återtass om parterna sluter avtal på s. k. rimlig nivå. Vänta inte utan återta höjningen genast, sade vi i folkpartiet. I oktober ville vi från folkpartiets sida ge riksdagen ännu en chans att återta avgiftshöjningen. Nej, det behövs inte, sade regeringen och de andra partierna. I november föreslår sedan regeringen själv att avgiftshöjningen skall återtass. Vad är detta om inte kvartalspolitik?

Vi i folkpartiet har konsekvent motsatt oss höjningen av arbetsgivaravgifterna. Det är i och för sig bra att regeringen nu har gett oss rätt, men det intryck som allmänheten och parterna har fått av regeringens politik är inte stabilitet utan osäkerhet och nyckfullhet.

Ombytligheten är stor också när det gäller s. k. cash limits. Förslaget kom i kompletteringspropositionen i april. Inga siffror nämndes, men den allmänna tolkningen var att det var långtidsutredningens 3 % som skulle gälla. I regeringens konjunkturprognos i oktober beskrevs två alternativ, med 3 % löneökning i det bästa. I propositionen om den meddellånga sikten litet senare i oktober sades att 3 % skulle vara ett riktmärke för löneökningarna. I den nu aktuella propositionen, nr 60, finns inte heller någon siffra, men vid presskonferensen någon gång i mitten på november talade finansministern om 4 % plus 1 à 2 % för den eftersläpning som skett. Långtidsutredningens 3 % har nu hastigt och lustigt blivit 5–6 %. Och 6 % är den nivå som resulterar i långtidsutredningens sämre alternativ, med sjunkande tillväxt och stigande arbetslöshet. Vem kan bli klokare av en sådan sifferlek?

Om man nu ändå skulle lägga fast cash limits – ett lovtärt försök som vi i folkpartiet stödde – borde man ha hållit fast vid de 3 % som antyddes när förslaget presenterades. Jag menar att regeringen genom denna kvartalspolitik och ombyttighet har agerat utomordentligt oskickligt och därigenom förvärrat läget.

Herr talman! Jag förmodar att finansministern kan hålla med om att löntagarna är intresserade av löneökningar efter skatt. Om det skall kunna bli några sådana med de skatteskalor som riksdagen har beslutat om för nästa år, krävs det stora nominella löneökningar, alltför stora för bevarad konkurrenskraft. Lägre marginalskatter redan nästa år, i enlighet med folkpartiets förslag, skulle däremot göra det möjligt med höjda reallöner utan försämrad konkurrenskraft. Lägre marginalskatter har dessutom den fördelen att det blir ett första steg på den väg som är alldeles nödvändig i fortsättningen. Vad som är rätt på sikt kan aldrig vara fel i det korta perspektivet.

Finansministern har ju i direktiven till inkomstskattekommittén mycket klarsynt argumenterat för att lägre marginalskatter leder till lägre lönekostnadsökningar och lägre inflation. Varför har han nu övergivit denna insiktsfulla ståndpunkt? Eller var den inte allvarligt menad? Tillsattes utredningen bara som ett försök att föra undan skattefrågan från nästa års valrörelse? Det är i så fall dömt att misslyckas.

Om riksdagen i dag skulle acceptera folkpartiets förslag att sänka marginalskatterna med 3 procentenheter för alla heltidsarbetande, är jag övertygad om att löntagarna omedelbart skulle räkna ner sina lönekrav. Det är sent, men ännu inte för sent.

Vi i folkpartiet har också föreslagit att man skall skapa större inbyggda incitament för parterna på arbetsmarknaden att sluta avtal på låg nivå. Det kan ske genom att reformera arbetslöshetsförsäkringen, så att den i större utsträckning än i dag finansieras direkt av parterna och dessutom finansierar en större del av de arbetsmarknadspolitiska insatser som kan bli nödvändiga för t. ex. arbetslös ungdom. Här finns nu en departementspromemoria från arbetsmarknadsdepartementet som tyvärr går i helt motsatt riktning.

Löneökningarna bestäms förvisso inte bara av avtalen. Även löneglidningen är en bidragande faktor. Inte under något av de senaste tio åren har löneglidningen i själva verket varit mindre än 3 %.

Det har i debatten föreslagits skatt på löneglidning för att därigenom dämpa den. Det har finansministern avvisat, vilket jag tycker är klokt. Men det finns andra metoder, som finansministern också har avvisat, vilket jag tycker är mycket oklokt. Jag tänker på olika typer av bonuslöner och andel-i-vinst för de anställda.

Jag skall inte upprepa alla de fördelar vi i folkpartiet ser med bonuslöner och andel-i-vinst, de är förhoppningsvis väl kända. Långtidsutredningen t. ex. har låtit sig övertygas. Den skriver: "Personalen bör bli delaktig i det resultat som den varit med om att skapa." Det gäller visserligen de offentliganställda, men jag har svårt att tro att inte långtidsutredningen menar att detta är precis lika giltigt för privatanställda. Det tycker i alla händelser vi i folkpartiet.

Men socialdemokraterna misstror och ogillar andel-i-vinst, som sägs hota den solidariska lönepolitiken. Men om nu ett blint fasthållande vid den solidariska lönepolitiken innebär att det blir för stor löneglidning, måste regeringen välja. Det handlar om att antingen hålla fast vid den solidariska lönepolitiken, och då också få för stor löneglidning, eller rucka något på den solidariska lönepolitiken för att dämpa löneglidningen. Jag tycker man skall välja den senare vägen.

Regeringen har redan öppnat dörren på glänt för detta genom att medge att, som det sägs i proposition 60, "fördelningen av löneutrymmet bör ske så att statens personalförsörjningsintressen tillgodoses". Det är ett krångligt sätt att säga marknadslönetillägg, ett ord som man annars brukar använda. Varför inte ta steget fullt ut och öppet erkänna att olika typer av bonuslöner och andel-i-vinst skulle dämpa lönekostnadsökningarna? Om de anställda vet att de får del av resultatet, minskar skälen att i förväg, för säkerhets skull, ta ut så mycket som möjligt. Men då måste regeringen ändra sig och sluta motarbeta system för de anställdas andel-i-vinst, då måste man alltså ta bort

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

arbetsgivaravgifterna på vinstandelarna.

Herr talman! Den politik vi i folkpartiet förespråkar för att få ner löne- och prisökningstakten innebär följande:

- stabila förutsättningar i stället för kvartalspolitik
- inga höjda arbetsgivaravgifter
- cash limit på rätt nivå
- sänkta marginalskatter och återinfört inflationsskydd
- reformerad arbetslöshetsförsäkring
- avskaffade socialförsäkringsavgifter på anställdas andel-i-vinst.

Min fråga är vad finansministern gör nu – sitter han bara och väntar och hoppas? Lägg i stället, Kjell-Olof Feldt, fram ett förslag i budgetpropositionen om sänkta marginalskatter. Jag lovar att då inte klaga på nyckfullhet och ombytlighet, utan att i stället berömma en som är klok nog att veta när han haft fel.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till de reservationer i betänkande nr 10 som är undertecknade av folkpartisterna.

Anf. 5 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! I tisdagens ekonomiska debatt liknade finansministern det ekonomiska läget vid att Sverige har klättrat upp ur en avgrund och nu står vajande på kanten. Vid minsta obetänkta rörelse i fel riktning skulle landet ramla ned i avgrunden igen. Regeringens budskap är klart:

Sverige fördes ned i avgrunden mellan åren 1976 och 1982. Efter 1982 har Sverige klättrat upp ur den "borgerliga avgrunden". Den ekonomiska krisen är nu över. Sverige står på stabil grund ovanför avgrunden – visserligen något vacklande.

Den historieskrivning som regeringen gör är ofullständig och dessutom felaktig. På 1950- och 1960-talen fanns ingen avgrund. Sverige stod på en stabil grund, som de flesta andra länder. I början av 1970-talet kom oljeprischocken. De oljeproducerande länderna grävde ett stort hål i den svenska ekonomin genom sina kraftigt höjda oljepriser. Tillväxten i omvärlden minskade påtagligt. Det naturliga i denna situation hade varit att "fylla ut hålet" genom att strama åt den inhemska efterfrågan. På detta sätt hade den ekonomiska grunden varit stabilare att stå på.

Den socialdemokratiska regeringen gjorde i stället tvärtom. Politiken lades om i expansiv riktning. Den inhemska efterfrågan stimulerades. På detta sätt grävdes hålet ännu djupare. Sanden man grävde upp lades på kanterna. På denna bräckliga grund vilade det svenska folkhemmet. Det gav en illusion om att det gick bra för Sverige, vilket medförde krav på högre löner. Avtalsparterna grävde hålet djupare med sina "löne-spadar". Regeringen spädde på med arbetsgivaravgifter. Lönekostnadsökningarna steg, och var under åren 1974 och 1975 över 40 %. Hålet som oljeländerna skapade blev genom regeringspolitiken till en avgrund. Det svenska folkhemmet blev ett Babels hus. Vid minsta oväder skulle huset obönhörligt åka kana ned i avgrunden.

Det blev också oväder. Den internationella kris i världsekonomin som uppstod blev både djup och långvarig. Det blev det värsta skyfall som världen skådat sedan 30-talet.

Det brukar heta att den som gräver en grop åt andra ofta faller själv däri. Det stämde inte i detta fall. Socialdemokraterna förlorade valet 1976, och en regering ledd av centerpartiet tog över. Andra fick röja upp efter socialdemokraternas misslyckade ekonomiska politik. Mycket snart efter regeringstillträdet rutschade det svenska folkhemmet i snabb takt nedåt mot avgrunden – i betydligt snabbare takt än de länder som hade fört en förnuftig ekonomisk politik efter oljeprischocken. Genom två hårt kritiserade devalveringar – 1976 och 1977 – bidrog de icke-socialistiska partierna till att fallet blev mindre.

Folkhemmet och den svenska ekonomin började därefter att sakta klättra uppåt igen. Avgrunden fylldes ut genom att den icke-socialistiska regeringen satsade stora belopp på att omstrukturera det svenska näringslivet – en strukturrationalisering som saknar motstycke i hela västvärlden och som har fått beröm från olika håll. Hela näringar försvann, och andra skapades. På detta sätt klarade de centerledda regeringarna att också hålla nere arbetslösheten under 4 %, medan övriga Europa upplevde tvåsiffriga arbetslöshetsprocenttal. Denna investering har Sverige fortfarande nytta av.

År 1978 kom den andra oljeprischocken. Avgrundsdjupet ökade igen. Folkhemmet rutschade åter utför – ned mot avgrunden. Det gick dock i en jämfört med 1976 betydligt långsammare takt – detta till följd av en förnuftigare ekonomisk politik. År 1981 devalverade så regeringen åter, och den svenska ekonomin började återhämta sig.

Innan effekterna av denna devalvering hunnit verka återtog socialdemokraterna makten 1982. Regeringsperioden inleddes med en jättedevalvering. Genom denna manöver klättrade Sverige ytterligare ett par pinnhål upp ur avgrunden. Avtalsparterna har dock fortsatt att med sina lönespadar gräva avgrunden djupare. Andra krafter har dock sett till att folkhemmet inte åter rutschat utför. De oljeproducerande länderna har genom den s. k. omvända oljeprischocken haft vänligheten att ge tillbaka en betydande del av vad de tidigare tagit. Regeringen har också fått bra draghjälp utifrån genom den förbättrade internationella konjunkturen, fallande dollarkurser, fallande internationell inflation och fallande internationella räntor. På detta sätt har Sverige segat sig upp till kanten på avgrunden.

Där står nu regeringen med Kjell-Olof Feldt i spetsen längst uppe på kanten framför den avgrund socialdemokraterna själva var med och skapade i början på 70-talet. Regeringen står dock inte på egna ben utan i hög grad stöttad av vänliga oljeschejker, centralbankschefer och automatiska devalveringar till följd av dollarfall. Skulle detta stöd svikta det minsta skulle regeringen återigen handlös kunna falla ned i avgrunden. Nedanför står också avtalens parter och gräver för brinnande livet. Platsen där finansministern står undermineras alltmer.

Herr talman! De grundläggande problemen i svensk ekonomi har dolts bakom en rad för Sverige mer eller mindre tursamma sammanträffanden, men de är ingalunda lösta. Fortfarande är det så här:

1. Svensk industri tappar marknadsandelar, även utan ytterligare konkurrenskraftsförsämringar.
2. Konkurrenskraften försämras fortlöpande. Fortfarande är kostnadsutvecklingen i Sverige högre än i omvärlden.

3. Den inhemska konsumtionen är för hög. Tillväxten bärs upp av konsumtion, inte kapitalbildning. Den externa balansen kommer enligt prognoserna att försvagas kraftigt redan nästa år.
4. Sparandet är på tok för lågt. Sverige har världens sämsta hushållssparande.

I det läget påstår sig socialdemokraterna och finansministern ha baxat Sverige upp ur avgrunden och ut ur den ekonomiska krisen. Sanningen är att vi med nuvarande utveckling inom ett par års tid kan vara tillbaka längst ned i avgrunden.

Läget är för tillfället särskilt riskabelt efter vad som hänt på de internationella finansmarknaderna. Osäkerheten om vad som händer i de stora industriländerna är stor. En kraftig finansiell åtstramning i USA utan motsvarande expansiv politik i Europa och Japan kan medföra en kraftig lågkonjunktur. Denna risk måste beaktas då den ekonomiska politiken utformas. En viss säkerhetsmarginal måste hållas för att kunna klara även ett scenario med en kraftig recession.

Det är mot denna bakgrund man skall se regeringens ekonomiska proposition med det s. k. sex-punktsprogrammet och det betänkande som vi nu diskuterar. Regeringen sätter upp i och för sig riktiga mål för den ekonomiska politiken. Den inhemska efterfrågan skall bromsas och utbudsidan stimuleras. Dessutom skall efterfrågetillväxten i de överhettade sektorerna dämpas och den nominella lönestegringen hejdas. Detta är gott och väl. Tittar man dock på vad regeringen föreslår i propositionen finner man både att åtgärderna är kraftlösa och att de till viss del motverkar de mål man ställt upp.

Det första målet för det ekonomisk-politiska paketet är en dämpning av den inhemska efterfrågan. Detta skall uppnås genom en stimulans av sparandet. I propositionen föreslås att en bonusränta införs för nya konton i allemanssparandet. Dessutom hänvisas till den extrainsättning i allemanssparandet som redan är beslutad.

Enligt centerpartiets mening är dessa reformer långt ifrån tillräckliga för att dämpa den inhemska efterfrågan. Regeringen motverkar dessutom sina egna mål genom att samtidigt föreslå att den redan beslutade arbetsgivaravgiftshöjningen skall återtas. Därmed införs en ofinansierad reform på ca 7 miljarder kronor som späder på den inhemska efterfrågan högst betydligt. Till detta skall också läggas de 20 miljarder som strömmar ut på marknaden i januari i samband med att skattefondssparandet släpps fritt. Dessutom har vi en högst osäker avtalsrörelse framför oss.

Den inhemska efterfrågan kommer tack vare den förda politiken att spådas på betydligt trots regeringens målsättning om motsatsen. Detta anser vi är en högst oansvarig politik i ett läge där säkerhetsmarginaler krävs.

Centerpartiet föreslår i sin motion en rad åtstramande åtgärder.

För det första vill vi ge sparandet en kraftig stimulans för att dra in köpkraft och stimulera kapitalbildningen. Under 1987 förutspås sparandet t. o. m. bli negativt. Detta är unikt inom OECD-länderna. Det låga sparandet har utan tvivel bidragit till de överhettningstendenser som kännetecknat svensk ekonomi under senare tid.

Vi i centerpartiet föreslår ett nytt sparsystem för långsiktigt sparande. Vi anser att en typ av investeringskonto bör införas. Det skulle kunna fungera så att man sparar ett maximalt belopp – vi har utvecklat detta i vår reservation. Det skulle vara ett personligt investeringskonto med samma villkor som för allemanssparandet.

Den sparande skall ha fyllt 16 år – samma åldersgräns som för allemanssparandet.

Insättning på kontot får ske med upp till ett halvt basbelopp per person och år. Det innebär att insättningen skulle maximeras till 12 250 kr. för år 1987.

På kontot får sparande ske på räntebärande sparkonto, i aktiefond, aktier, obligationer, konvertibler eller motsvarande.

Förvaltare av sparsystemet skulle vara banker, fondkommissionärer, försäkringsbolag och andra organisationer som uppfyller vissa väl definierade krav på säkerhet, kontroll, information och service.

Ett system med personliga investeringskonton tror vi aktivt skulle kunna bidra till ett ökat enskilt sparande både i bank och i aktier. Det skulle också kunna bidra till ett ökat intresse för att starta eget företag samt att äga sin egen bostad. Detta målsparande riktar sig framför allt till yngre människor. Systemet lämpar sig också utmärkt för pensionssparande.

Detta sparsystem skulle till skillnad från allemanssparandet ge ett system för ett mer långsiktigt sparande.

För det andra vill centern införa en differentierad moms med lägre skatt på obearbetade baslivsmedel och högre skatt på umbärligare varor. På detta sätt stryps efterfrågan på s. k. sällanköpsvaror, dvs. de varugrupper som står för huvuddelen av konsumtionsökningen. Dessa varor har också ett stort importinnehåll. En differentierad moms enligt denna modell skulle skapa en förstärkning av den externa balansen. Tyvärr har ju en sådan fördelningpolitisk åtgärd som detta skulle vara delvis motarbetats genom de direktiv som finansministern har gett utredningen om indirekta skatter.

För det tredje anser vi att regeringens sätt att sänka arbetsgivaravgifterna men ändå genomföra sjukförsäkringsreformer är ett olyckligt prejudikat. Arbetsmarknadens parter skall inte kunna beställa reformer av regeringen i storleksordningen 7 miljarder utan att behöva diskutera finansieringen. Centern anser att regeringen bör dra in motsvarande belopp genom införande av miljöavgifter.

Miljöavgifternas motiv är framför allt miljöpolitiska. Företagen måste bära de kostnader föroreningarna orsakar samhället. Luftföroreningarna förorsakar dock samhället sjukvårdskostnader för enorma belopp årligen. Det är därför rimligt att företagen betalar en sjukförsäkringsreform genom avgifter som dessutom stimulerar till minskade sjukvårdskostnader på sikt.

Det andra målet som regeringen sätter upp är en stimulans av utbudssidan. Som vanligt riktar regeringens diskussion enbart in sig på lönekostnaderna. Man glömmer de viktiga kapitalkostnaderna. Detta trots att Sveriges ränta ligger en bra bit över konkurrentländernas. Centern har i sin motion skissat på en räntepressande politik. Den viktigaste komponenten i en sådan politik är en stramare finanspolitik. Vi har i våra budgetalternativ pekat på en rad vägar att minska statens utgifter, t. ex. för arbetslöshetsförsäkringen och bostadssubventionerna. En annan viktig del i en räntepressande politik är en

slopad valutareglering. Rätt för valutautlåningar att köpa svenska kronobligationer skulle medföra ett kraftigt tryck nedåt på den svenska räntan. Den tredje komponenten är en utförsäljning av statliga företag med efterföljande inlösen av delar av statsskulden. Ett lämpligt objekt att börja med skulle kunna vara Procordia.

Jag har förstått att socialdemokraterna har någon form av ideologiska motiv för att vara emot detta. Jag vill därför passa på att fråga finansministern varför staten måste driva hotellkedjor, hamburgerrestauranger, vaktbolag m. m.

Det tredje målet för regeringens sex-punktsprogram är att minska efterfrågan i överhettade sektorer i ekonomin. Här hänvisas i propositionen till byggregleringen i storstadsområdena. Samtidigt är regeringen beredd att späda på överhettningen genom att sänka arbetsgivaravgifterna i dessa områden.

Centern anser att det måste tas till krafttag för att minska bostadsköerna och förbättra miljön i storstäderna. Detta kan endast ske genom att dämpa inflyttningen till storstäderna. De regleringar regeringen har infört skapar problem och stör ekonomins funktionsätt samt har svag effekt. Ett bättre sätt vore att använda ekonomiska styrmedel. Företagen måste i sina kalkyler lägga in de kostnader koncentrationen medför. Därför föreslår centern att den föreslagna sänkningen av arbetsgivaravgifterna endast genomförs utanför de överhettade delarna av storstadsområdena.

Intäkterna från avgiften bör användas direkt för att avhjälpa de problem som inflyttningen skapar i dessa områden. Satsningar på bostadsbyggande och utbyggd kollektivtrafik är sådana exempel. Småföretagarna bör skyddas genom specifika arrangemang. Landstingen bör också kompenseras, då den s. k. Dagmaruppgårelsen byggde på förutsättningen om sänkta arbetsgivaravgifter även i storstäderna.

Jag vill fråga socialdemokraternas företrädare om de är beredda att lämna den ineffektiva reglerings- och byråkrativägen i regionalpolitiken och i stället slå in på den mer dynamiska vägen med ekonomiska styrmedel.

Den fjärde delen i det ekonomiska paketet är nedpressningen av den nominella löneökningstakten. Detta vill regeringen göra dels genom sänkta arbetsgivaravgifter, dels genom ett lönetak i den statliga sektorn.

Centern har vid skilda tillfällen förespråkade kassabegränsningar och har därför kritiserat den socialdemokratiska modellen till lönetak hårt. Förslaget innebär inte en kassabegränsning i egentlig mening. Taket inkluderar bara lönekostnaden. En egentlig kassabegränsning måste ge en totalram för hela verksamheten så att besparingar kan prövas mot lönehöjningar.

Jag vill rikta två frågor till socialdemokraternas företrädare om hur deras förslag om lönetak skall fungera i praktiken:

- Hur skall centrala förhandlare kunna pruta i verksamheter de inte har insyn i för att ge utrymme till lönehöjningar?
- Hur kommer regeringen att kontrollera att avtalsparterna inte prioriterar bort politiskt beslutad verksamhet?

Kassabegränsningar förutsätter enligt centerns mening flera saker: För det första måste hela verksamhetens anslag ingå. Detta förutsätter bl. a.

förändrade statliga anslagssystem. För det andra måste förhandlingarna genomföras decentraliserat. Det är omöjligt att på central nivå göra omprioriteringar i verksamheten så att ökat utrymme för lönehöjningar kan skapas. För det tredje måste minimikrav på verksamheten ställas – krav som inte får rubbas vid eventuella omprioriteringar. Annars blir innebörden att parterna genom avtal kan rucka på redan fattade politiska beslut.

Det räcker dock inte enbart med kassabegränsningar i den offentliga sektorn för att få ned inflationen. Regeringen måste skapa incitament för avtalsuppörelser på en samhällsekonomiskt acceptabel nivå. Man måste göra trovärdiga deklarationer om att höga löneökningar inte kommer att pareras med devalveringar.

Arbetsmarknadsparterna måste i större utsträckning få ta ansvar för den arbetslöshet som uppkommer genom deras egen försorg. Därför föreslår vi också att parterna skall finansiera en större del av arbetslöshetskassorna.

Vidare bör arbetsgivaravgifterna inte höjas utan helst sänkas. Sänkta marginalskatter skulle på sikt kunna bidra till en lugnare löneutveckling, liksom samordnade avtalsperioder.

Sammanfattningsvis kan sägas att centerpartiet ställer upp på de mål som regeringen har för den ekonomiska politiken. Däremot är de föreslagna medlen otillräckliga och motverkar i viss mån de mål man ställt upp. Centerns recept är följande:

- En åtstramning av den inhemska efterfrågan genom ett kraftigt stimulerat sparande, en differentierad moms och införande av miljöavgifter.
- En stimulans av investeringarna genom en räntepressande politik med stram finanspolitik, borttagen valutareglering samt utförsäljning av statliga företag.
- En nedkylning av de överhettade sektorerna genom undantag från arbetsgivaravgiftssänkningen.
- En bekämpning av inflationen genom skapande av incitament för låga löneökningar.

Herr talman! Med centerns politik skulle den säkerhetsmarginal skapas som dagens osäkerhet kring den ekonomiska utvecklingen kräver. Sverige skulle med denna politik stå på en fastare grund, ett par meter från avgrundskanten i stället för att som i dag stå och vaja vid själva kanten.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 15, 20 och 23.

Anf. 6 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Utskottets tid för behandling har varit minimal, och det har tvingat fram en något summarisk behandling i vissa avseenden. Trots detta har de borgerliga partierna, så här mitt emellan diskussionen om ekonomisk politik på medellång sikt och den kommande budgeten med nya riktlinjer från regeringen, lyckats pretera 22 reservationer av totalt 25. Vpk har alltså tre stycken, som är koncentrerade till de områden av den ekonomiska politiken som nu är uppe till behandling, samt någon fråga som aktualiserats av de borgerliga. Våra reservationer gäller lönekostnadsutvecklingen och lönetaket för den statliga sektorn samt matmomsen. Därtill kommer ett särskilt yrkande som jag avser att lägga fram under denna debatt. Det gäller

sänkningen av den allmänna löneavgiften, som vi är kritiska till. Den kritiken har inte riktigt framkommit i betänkandet såsom det är utformat.

Varför har då de borgerliga så många reservationer till en så liten proposition? Varför har man ansträngt sig så till den milda grad för att kunna "koka soppa på en spik"? Vilken är anledningen, nu när vi inom kort väntar på nya förslag från regeringen? Kanske budgetförslagen och riktlinjerna för den ekonomiska politiken redan är tryckta och lagrade inför publiceringen efter helgerna?

Efter att ha funderat litet kan jag inte finna någon annan anledning än att valpaniken har börjat sprida sig och att man till varje pris måste försöka prestera reservationer som visar att man har någon annan uppfattning än regeringen i ekonomisk-politiska frågor. För egentligen är man ju rörande överens med regeringen om huvuddragen i den ekonomiska politiken. Det är ju en politik som i stort sett tillfredsställer de borgerliga partierna.

- Den tredje vägen med höga vinster och lönetak måste vara perfekt för de borgerliga partierna. Lägre löner och högre vinster är ju gamla högerkrav, lika gamla som kapitalismen – om inte ännu äldre, men i de förkapitalistiska samhällena hade man andra former för utsugning och berikande av dem som hade tillgångar.
- Makt och ägande lämnas orörda. Fonder och medbestämmandelagar är harmlösa och hotar inget kapitalägande. Det kommer heller inga sådana förslag.
- Skattepolitiken går mot ytterligare sänkta marginalsatser, som mest gynnar de högavlönade. En fortsättning på den underbara natten med folkpartiet ser ut att bli resultatet av skatteöverläggningar.
- Med fortsatt överackumulation av mervärdet hos kapitalägarna kan spekulationsekonomin förväntas öka i omfattning. Efter börsnedgången kommer naturligtvis en period av avvaktan, efter den chock spekulanterna har fått, men sedan kommer nya medel och nya metoder säkert att skapas för att fortsätta med spelekonomin, precis som det har varit under de senaste sex åren. Vi har t. ex. sett hur optionsmarknaden har utvecklats.
- Avregleringarna och närmandet till EG pågår. Det första tecknet vid sidan av minskade valutaregleringar kom häromdagen när vi fick besked om att S-märkningen av elartiklar skall slopas. Det finns alltså många tecken på att en borgerlig politik håller på att genomföras.
- Den s. k. valpskatten, som ju behandlas i detta betänkande, är verkligen harmlös och är ingen åtgärd mot spekuleringen, om någon nu trodde det. Dess största effekt var kortsiktig och riktad mot en radikal opinion på den socialdemokratiska kongressen. Det var en skatt för invärtes bruk inom det socialdemokratiska partiet, kan man säga. Spekulationsekonomin kommer den inte att göra mycket åt, den saken är säker.

Det jag har nämnt var några av de inslag i den ekonomiska politiken som de borgerliga verkligen måste anstränga sig för att hitta någon punkt att klaga över och reservera sig mot. Det tycker jag dagens betänkande visar.

I ärlighetens namn skall sägas att det faktiskt finns avgörande skillnader mellan socialdemokrater och borgerliga på en rad punkter. Vi kan t. ex. se

detta när det gäller utförsäljningen av de statliga företagen och Procordia, och även i andra sammanhang då man introducerat statliga företag på börsen. Man har mjukat upp skrivningarna när det gäller effektiviteten i den offentliga sektorn. Man börjar komma till besinning.

Det finns alltså en rad tecken som tyder på att det är skillnader. Men beträffande huvuddragen i den ekonomiska politiken borde de borgerliga inte ha något att klaga över.

Herr talman! Propositionen är ganska begränsad vad gäller förslag till åtgärder. En del har vi kunnat acceptera, men några är vi kritiska mot. Jag vill nämna de frågor där vpk har en annan uppfattning än regeringen. Jag börjar då med sänkningen av den allmänna löneavgiften. Det finns alltså ett beslut om en höjning, vilket regeringen nu tar tillbaka – helt i onödan, som jag ser saken. Trots de förbättrade statsfinanserna finns det starka skäl att låta företagen vara med och betala en större andel av nödvändiga reformer på en rad områden. Arbetsgivaravgifter är enligt vår mening inte det allra bästa medlet. Det finns avigsidor i det sammanhanget, även om vi också ibland föreslår arbetsgivaravgifter. Men då gör vi det därför att vi anser det vara motiverat i syfte att få en inkomstkälla. Man får ju väga skadan mot nyttan i varje enskilt fall. Vi anser att det borde vara bättre att ta in samma summa genom t. ex. vinstskatt. Det vore en bättre metod, särskilt som vinsterna nu är ganska höga – och det kommer de även fortsättningsvis att vara. Då man en gång beslutat att ålägga företagen avgifter, finns det ingen anledning att backa från beslutet – det finns ju många hål att stoppa pengarna i. Därför lägger vi fram ett yrkande i dag beträffande mom. 14 i finansutskottets betänkande 10 som har följande lydelse:

14. att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fi9, yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna följande:
"att – i stället för en sänkning av löneavgiften – uttaget från företagen bör öka på ett annat och ett mera rättvisande sätt."

Arbetsgivaravgifterna kan visserligen slå orättvist, men företagen har gott och väl råd att betala. Det gäller särskilt de vinstrika företagen.

Vi har hört att det här skulle kosta 7,5 miljarder kronor för statskassan under 1988/89. Det är faktiskt en hel del pengar med tanke på de angelägna reformer som väntar på att bli finansierade.

I dag diskuterar vi matmomsen. Denna skulle kanske kosta inemot 20 miljarder kronor – men 7,5 miljarder vore också ett steg på vägen. Ett annat sätt för regeringen att få inkomster vore att så att säga sätta pengar bakom alla vackra ord om satsningar på skolan, på utbildning, på vård och inom den gemensamma sektorn – dvs. sådant som det talades om när det var dags för socialdemokraternas partikongress.

Sedan något om lönetaket, herr talman! Egentligen är det värt en debatt för sig. Beslut har tidigare fattats. Övriga partier är överens om att det skall vara ett lönetak – kassabegränsning är kanske ett mera rättvisande ord. Själva förslaget berör inte bara lönenivån, utan det är också tänkt som en press när det gäller verksamheter och anställningsförhållanden. Ja, över huvudet taget, är det tänkt som ett rationaliseringsinstrument som de anställda själva skall överta ansvaret för.

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

De borgerliga är oroliga för att lönetaket inte skall bli tillräckligt och för att det inte skall bli effektivt. Man är rädd för att det skall ligga för högt. Det är de borgerligas huvudinvändning mot förslaget. I övrigt är man överens – som jag tidigare har sagt – om införandet av ett lönetak.

Meningen är alltså att kassabegränsningen skall gälla en viss summa pengar – en viss nivå beträffande anslagen. Om de anställda inom ett område anser att de av olika skäl behöver ett större lönelöft, skall de själva tvingas genomföra förändringar, rationaliseringar, besparingar eller t. o. m. personalminskningar för att åstadkomma ett utrymme för önskade löneökningar. Det är ju det som är tanken med det här lönetaket, alltså kassabegränsningen. Utan att göra några jämförelser påminner detta väldigt mycket om SAF:s självstyrande grupper ute i fabrikena och på verkstadsgolven. De anställda, som jobbade i team, skulle själva sköta utslagningen och utsorteringen av dem som inte orkade hänga med. Det förslag som här läggs fram är ett förslag i samma ideologiska anda.

När Margaret Thatcher införde ett liknande system reste sig håret på vänner av ordning och socialism. Men nu traskar den svenska regeringen efter och avhänder sig på detta sätt det politiska ansvaret för prioriteringar och organisationsförändringar. Man skjuter över ansvaret på de anställda och de avtalsslutande parterna – för det är väl det som är meningen i detta sammanhang. Det accepterar inte jag. Nu finns det dock en hake i fråga om det tänkta systemet. Det har nämligen kommit skarpa protester från fackligt håll. Man vill inte acceptera det här. Det är ju alldeles självklart att motparten i förhandlingar kan uppträda på ett sätt som man inte väntat sig. Jag har tidigare i finansutskottet frågat löneministern – som nu finns här i kammaren – vilka maktmedel man tänkt sig och hur lönetaket skall genomföras, om avtalen hamnar på en högre nivå än det tänkta taket. Det uppstod då en diskussion, men min fråga kvarstår. Finansministern kan kanske lämna ett svar på frågan om hur man i praktiken har tänkt sig att kunna genomföra ett lönetak utan att sätta den fria förhandlingsrätten ur spel. Eller är det så, att förhandlingsrätten också skall offras eller naggas i kanten på den tredje vägens långa vandring åt höger?

Vi i vpk motsätter oss med skärpa att sådana lönetak, s. k. cash limits, införs i vårt land. Sådant är främmande för våra traditioner, och det är ett sätt för politiker att smita från ansvaret för förändringar som sker – med hänvisning till knappa ekonomiska medel.

Så något om de borgerliga motionerna, herr talman, som dagens betänkande väsentligen handlar om.

I den störtflod av yrkanden som finansutskottet hade att möta återfanns centerns nya och vpk:s 16 år gamla fråga om sänkt skatt på maten. Vi har inte väckt någon motion i det avseendet, eftersom vi ville spara med det tills budgetbehandlingen påbörjas. Vi tyckte nämligen att frågan bör tas upp i det sammanhanget. Men eftersom nu centern har tagit upp frågan, har jag funnit anledning att reservera mig till förmån för förslaget om ett införande av differentierad, sänkt, moms på maten.

Först och främst vill jag slå fast att vpk-arna i riksdagen och även ute i landet – förmodligen vill också en majoritet av svenska folket, vilket framgår av olika undersökningar, ha en sänkning av matmomsen – naturligtvis är

mycket glada över att ännu ett parti har börjat driva den här frågan. Det är alldeles utmärkt. Ja, det är egentligen en stor framgång att det finns ännu ett riksdagsparti som driver denna viktiga fråga.

Det finns emellertid några oroande inslag i sättet att driva frågan. Jag skulle vilja höja ett varnande finger i detta sammanhang. Centern driver så hårt frågan om sänkta marginalsatser och en differentiering av momsen i olika nivåer att det kan vara svårt att komma framåt i detta sammanhang. Samtidigt förtar man ju en del av de stora fördelningspolitiska effekter som kan bli resultatet av en sänkning eller ett slopande av matmomsen, om reformen skall betalas genom höjd moms på andra varor eller på deras bekostnad som man tänkt sig skall gynnas av reformen. Då blir inte effekterna vad de annars skulle ha blivit.

När det gäller den utredning som arbetade för några år sedan och där jag satt med – jag reserverade mig då – påvisade jag att fördelningseffekterna, trots att direktiven förbjöd en finansiering på annat sätt än genom höjd moms på andra varor, skulle bli mycket stora, om man tog in pengar på reformen på annat håll. Även om man höjde momsen på andra varor hälften så mycket som hade varit nödvändigt för att följa direktiven, skulle det ge fördelningspolitiska effekter. Om man finansierade en sänkning av matmomsen genom kapitalbeskattning eller bolagsbeskattning eller genom att ta av de enorma vinster som finns i samhället, skulle det naturligtvis få enorma effekter för vanligt folk. Det skulle alltså vara den största relativa lättningen för den som har liten inkomst eller stor familj. Ju mer av reformen som kan finansieras utan att det drabbar dem som man vill gynna, desto större fördelningspolitiska effekter får reformen. Det är vad vi i första hand vill framhäva i vår reservation. Men vi vill inte låsa oss helt vid detta. Vi vägrar inte att diskutera olika finansieringssätt. Det kan ju komma bra förslag. Ju fler som intresserar sig för frågan, desto bättre blir underlaget i fråga om lösningar.

Herr talman! Jag tror att det ytterst handlar om politisk vilja och inte minst om politisk prestige när det gäller att komma vidare i den här frågan. I annat fall skulle frågan ha varit löst för länge sedan – trycket från folket är ju så stort.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till det av mig framlagda särskilda yrkandet, som jag nyss här läst upp och som har distribuerats här i kammaren. Dessutom yrkar jag bifall till vpk-reservationerna i betänkandet. I övrigt hänvisar jag till de särskilda yttranden som avgetts.

Anf. 7 ARNE GADD (s):

Herr talman! I proposition 60 till innevarande riksmöte föreslår regeringen riksdagen vissa åtgärder för att komma till rätta med de störningar i landets ekonomi som nu allt tydligare gör sig märkbara.

Efterfrågetrycket är så starkt att pris- och kostnadsstegringarna är snabbare hos oss än i våra konkurrentländer. Nedgången på börsen under hösten kan i sig verka dämpande, men den utgör på intet sätt en garanti mot en oönskad överhettning.

Konjunkturinstitutet bedömer att bytesbalansen för 1986 skall ge ett underskott på drygt 15 miljarder. Även om institutets analyser tekniskt utgår från ett läge med s. k. oförändrad politik måste varningstecknet tas på allvar redan nu, före ingången av 1988.

Regeringen har av den anledningen gett riksdagen tillfälle att ta del av sina planer och utgångsförutsättningar i arbetet med budgetpropositionen, som läggs på riksdagens bord efter juluppehållet. Regeringen utgår därvid från ett sexpunktsprogram, som omfattar

1. sparstimulanser
2. begränsning av byggandet i vissa överhettade områden
3. ett aktivt utnyttjande av investeringsfonderna i stabiliseringspolitiskt syfte
4. en neutralisering av arbetsgivaravgiftshöjningen för 1988
5. en utgiftsram för löneökningar i statsbudgeten under nästa budgetår
6. en breddning av omsättningsskatten på värdepapper.

Tekniskt sett innebär propositionen att riksdagen i dag formellt skall ta ställning till två förslag, dels om en höjning av ATP-avgiften med 0,4 procentenheter, från 10,2 till 10,6 %, dels om en sänkning av den allmänna löneavgiften med 1,66 procentenheter från 2,0 till 0,34 %.

De sparstimulerande åtgärderna innebär att man söker stimulera nya sparare att gå med i allemanssparandet. Möjligheten till ett s. k. ideellt sparande införs inom allemanssparandets ram. Inom regeringskansliet utarbetas ett speciellt ungdomssparande med inriktning på bostadsmarknaden.

Under hösten 1986 har åtgärder vidtagits för att dämpa överhettningen i storstadsregionerna, exempelvis genom att dessa områden har undantagits från frisläpp av investeringsfonderna för byggande som inte gäller bostäder. Begränsningarna av motsvarande slag utsträcks nu till att gälla också under 1989. Regeringen utesluter inte att ytterligare begränsningar kan komma att behövas för att motverka överhettningen på byggmarknaden.

Investeringsfonderna utanför stödområdet får endast användas för miljöinvesteringar.

Genom redan beslutade avgiftshöjningar i kombination med förväntade löneglidningar är utrymmet för löneökningar vid de inom kort påbörjade förhandlingarna förbrukat. För att underlätta för arbetsmarknadens parter att sluta avtal inom samhällsekonomiskt acceptabla gränser sänks den allmänna löneavgiften med 1,66 procentenheter.

Regeringen har gett statens avtalsverk som utgångspunkt en ram inom vilken löneavtalen för den statliga sektorn skall hållas. Överskrids de gränser som ramen anger måste överkostnaderna täckas genom nedläggningar av mindre nödvändiga aktiviteter i myndigheterna.

Penningmarknaden har under senare år upplevt en mycket snabb expansion. Det har varit till gagn för landets ekonomi, men regeringen anser att det likväl finns skäl att dämpa aktiviteten. Därför aviseras en breddning av omsättningsskatten på värdepapper.

Vid riksdagsbehandlingen i dag kommer Roland Sundgren att företräda de socialdemokratiska ståndpunkterna när det gäller sparstimulerande åtgärder, som behandlas i finansutskottets betänkande 9.

Regeringens proposition innebär alltså att riksdagen i dag skall ta ställning till två konkreta förslag, dels om ATP-avgiftens höjning, dels om en sänkning av löneavgiften. Dessutom bereder regeringen riksdagen tillfälle att bedöma programmet med åtgärder för att nå en stabilisering i ekonomin. Dessa tre

förslag har lett till inte mindre än 23 reservationer och 3 särskilda yttranden.

Det är mycket bra att regeringen informerar riksdagen om de principiella utgångspunkterna för vårens behandling av statsbudgeten. Men knappast kunde någon ana att så svåra "konvulsioner" skulle utlösas inom oppositionen, enkannerligen bland de tre borgerliga partierna, av en så oskyldig proposition som nr 60.

Redan när det gäller regeringens tre konkreta förslag bryter den borgerliga tråtan ut. Höjningen av ATP-avgiften vill moderata samlingspartiet skjuta på till dess det går att bedöma de långsiktiga avgiftsuttagen. I konsekvens med det anser moderaterna att sänkningen av den allmänna löneavgiften kan begränsas till 1,26 procentenheter.

Centerpartiet vill däremot behålla löneavgiften i "koncentrationsområdena", som centern benämner det, men helt avskaffa avgiften utanför dessa områden.

Folkpartiet nöjer sig med att "gnöla". Regeringen anses ha bytt åsikt, och det är inte bra, säger folkpartiet och ansluter sig sedan till åsiktsbytet.

Tre partier och tre förslag – det finns ingen enighet alls i sakfrågan.

Vpk nöjer sig med att uttrycka kritik mot en sänkning av den allmänna avgiften, men avstår från att driva frågan, eftersom avgiften anses missgynna arbetskraftsintensiva företag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till finansutskottets förslag i dessa delar. Det innebär också ett avslag på det yrkande som Hans Petersson i Hallsthammar här framställde, därför att yrkandet verkligen inte är genomarbetat eller lättolkat till sin innebörd.

I reservation 15 har de borgerliga partierna enats i vissa delar av den ekonomiska politiken. Det som de vill att politiken skall koncentreras till är för det första att en fast växelkurs skall vara en norm för politiken och att finans- och penningpolitiken skall syfta till att understödja denna fasta växelkurs.

Det är en rimlig önskan, och den politik som förs har den ambitionen. Några pekpinningar behövs inte från riksdagen. Det frågan möjligen gäller är olika tekniska tillvägagångssätt för att nå målen i fråga.

För det andra vill de borgerliga ha fasta spelregler, som skall etableras i den ekonomiska politiken, och valutaregleringen skall avskaffas.

Självfallet bör fasta spelregler eftersträvas. Kravet får dock aldrig ta sig så rigida former att regering och riksbank binds och tvingas till en steril passivitet.

För det tredje vill de tre borgerliga partierna att ökningstakten i de offentliga utgifterna måste begränsas, så att utrymme ges för reallöneökningar.

Precis! Det är också vad regeringen säger. Men, herr talman, nog är de tre borgerliga partierna besynnerliga när de instämmer i regeringens förslag i en reservation.

För det fjärde säger de att någon inblandning i förhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter inte får komma i fråga, varken av Rosenbadsmodell eller av s. k. SAMAK-modell.

Det tycker inte vi socialdemokrater. Regeringen skall så mycket den förmår, genom bl. a. finanspolitiska åtgärder, söka förmå parterna att sluta

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

avtal inom det utrymme som samhällsekonomin tillåter.

Den kanske viktigaste delen i den ekonomiska politiken är skattepolitiken, och i det avseendet är de tre borgerliga partierna helt oeniga.

När det, som denna gång, gäller ekonomisk åtstramning finner moderaterna – hör och häpna – för gott att kräva ytterst kraftiga skattesänkningar, koncentrerade till de bäst ställda, och som enligt moderaterna bedöms kosta 8 miljarder kronor för statskassan. Till moderaternas heder skall dock sägas att de lovar att återkomma i januari med motsvarande neddragningar i statsutgifterna. Man får anta att dessa neddragningar koncentreras till de sämst ställda.

När det gäller ekonomisk åtstramning finner folkpartiet för gott att sänka marginalskatterna för alla heltidsarbetande med 3 procentenheter. Även i ett sådant förslag läggs rimligen tyngdpunkten på de högsta inkomstskikten. Detta är också fallet om en indexreglerad skateskala återinförs, som folkpartiet vill.

Sedan kommer centern, som avvisar såväl moderaternas som folkpartiets skatteförslag och i stället vill att en kommande skattereform beaktar de sammantagna effekterna av skatter och inkomstprövade bidrag. Det är ett bra förslag, som överensstämmer med intentionerna i socialdemokratiens arbete för att reformera skatter och förmåner. Men inte heller i detta sammanhang behöver man uttrycka samma åsikt som regeringen i en reservation.

Centern har i sin partimotion yrkat att momsen på främst obearbetade baslivsmedel skall sänkas och att de statsinkomster som då försvinner kompenseras genom en höjning av momsen på andra varor.

Vpk har, med anledning av centerns motion, valt att kräva att momsen på mat skall tas bort. Vpk var tydligen litet oroad över att bli enigt med centern, och vill därför finansiera sitt förslag med en höjd kapitalbeskattning. Man garanterar därmed att det finns två förslag här i riksdagen. Man känner ju centern.

Frågan har ventilerats vid flera tidigare tillfällen. Det har då entydigt visat sig att en slopad moms på maten leder till mycket stora utgifter för statskassan. Till detta kommer att vid en slopad matmoms påtagligt stora resurser hamnar hos grupper med stor konsumtion och samtidigt hög ekonomisk levnadsstandard.

Slutsatsen av att de statsfinansiella effekterna är avskräckande och att de fördelningspolitiska konsekvenserna är högst tvivelaktiga blir att en slopad moms på maten är ett dåligt förslag. Vi måste gå andra vägar när vi har råd med det. Reservationen avslås.

Inte minst Hans Petersson i Hallstahammar borde vara väl insatt i denna fråga. Såvitt jag minns var han ledamot i den utredning som senast penetrerade frågeställningarna.

När det gäller prisstoppet pekar de tre borgerliga partierna i reservation 1 på de negativa effekterna av prisregleringar. Jag delar i långa stycken deras åsikt. Såväl empiriskt som teoretiskt kan det sägas vara styrkt, att om prisregleringar får verka under lång tid, anpassar sig marknaden till andra strukturer än dem som bäst utnyttjar produktionsfaktorerna.

Men det är en sak. En helt annan sak är att använda prisregleringar för att

under begränsade perioder lugna kontrahenter som tycks börja bete sig irrationellt. Av det skälet kan den borgerliga reservationen inte biträdas.

Det besynnerliga med reservation 1 är emellertid att reservanterna vill avkräva regeringen ett löfte att avstå från att använda prisregleringar under 1988. Kan någon av de borgerliga representanterna här förklara varför löftet skall inskränka sig till att gälla 1988? Tror ni inte mer på era idéer om de fria krafternas styrka? Skulle de försvinna 1989?

I reservation 5 hävdar de tre borgerliga partierna att vinstandelarna skall undantas från socialavgifter. I reservationen sägs vidare att vinstandelarna bestäms ensidigt i efterhand av företagets ägare, medan lönen bestäms i förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare. Mer patriarkaliskt än de borgerliga uttryckte det 1987, kunde inte ens Bergslagens brukspatroner ha gjort det för 100 år sedan.

Reservationen går tillbaka på folkpartiets partimotion. Där heter det att vinstandelarna också kan bidra till en ökad förståelse hos de anställda för vinster i företaget. När de anställda vet att de får del i den vinst som kan uppstå, blir behovet av att i förväg ta ut denna eventuella vinst mindre. Även löneglidningar dämpas om de anställda får del i vinsten. Genom att arbetsgivarna slipper betala socialavgifter på vinstandelarna, skulle de anställda således bättre förstå sitt eget bästa. Detta är alltså ett uttryck för en liberal och frisinnad syn på ekonomiska och arbetsmarknadsmässiga verksamheter nådens år 1987.

Herr talman! Nej, när t. o. m. reservationens författare öppet säger att vinstandelarna är ett tekniskt sätt att beskriva lön, skall vinstandelarna också behandlas som lön. Ett annat sätt att se på saken underlättar enbart manipulation. Det är inte önskvärt. Reservation 5 avslås.

Reservation 8 går tillbaka på en centermotion. I reservation 8 heter det: "— valutautlåningar bör få rätt att förvärva svenska kronobligationer. Det skulle bl. a. verka nedpressande på räntenivån i Sverige."

I reservationen hävdas också att: "— valutaregleringen snarast bör avvecklas i sin helhet och att avvecklingen bör vara definitiv".

Riksbankens strävan bör naturligtvis vara att handeln med valuta skall vara så fri som möjligt. Jag delar reservanternas åsikt i det avseendet. En förutsättning är att landets ekonomi klarar övergångssvårigheterna.

Mot bakgrund av de svåra åren med borgerliga regeringars snabbt växande underskott i betalningarna med utlandet och den valutaosäkerhet som vi nu upplever, undrar jag om de borgerliga har tänkt igenom problemen riktigt.

Centern föreslår i sin partimotion att den statliga Procordia-koncernen skall säljas ut med början våren 1988. De två andra borgerliga partierna har hakat på och fullföljer kravet i reservation 9. Man behöver inte ta ställning till statligt eller enskilt ägande för att förstå vad det just nu gäller. Vilken förnuftig människa skulle sälja ut aktier såsom börsen ser ut nu, om han eller hon kunde låta bli? Ingen – utom tydligen de borgerliga politikerna i Sveriges riksdag.

I reservationen uttrycks "att statligt ägande inte får vara ett självändamål". Det är kanske så. Men det skall inte heller tas som synonymt med dåliga och ogenomtänkta affärer, som det blev under de borgerliga åren. Det skulle tydligen också bli så fortsättningsvis om ett borgerligt tänkande får råda och aktier bjudas ut just nu.

Ett statligt ägande kan däremot mycket väl ha ett ändamål. Vem förnekar betydelsen av att staten har ett insteg i läkemedelsbranschen? Det gör i varje fall inte de som vill se den som ett led i ett genomtänkt hälsövårdssystem. Vem förnekar betydelsen ur regionalpolitisk synpunkt av att vi har ett statligt industriellt engagemang? Gjorde ägarna till Domnarvet det under Nils G Åslings tid som industriminister? Gjorde NCB:s anställda det, Gunnar Björk, när företaget rasade?

Regeringen föreslår ett system med utgiftsramar för statliga myndigheter. Detta innebär, att om löneförhandlingarna spränger dessa ramar, måste myndigheterna skära ned på verksamheten. I en sådan situation kommer ytterst sysselsättningen att drabbas.

I reservation 22 ansluter sig moderata samlingspartiet och folkpartiet till regeringens förslag. De anser dock att det förutom ett förverkligande av regeringens förslag bör ske en utökad privatisering och ett avskaffande av offentliga monopol.

Centerpartiet däremot ansluter sig till regeringens förslag i sin reservation 23. Centern gör det genom att hävda att systemet med cash limits måste kompletteras med bestämmelser om minimigränser för myndigheternas verksamhet och att förhandlingarna med arbetstagarparten måste ske decentraliserat.

Vpk tar avstånd från förslaget och hävdar att det skulle innebära: "— — ett oerhört ingrepp för att minska fackföreningsrörelsens inflytande".

Utskottet tycker att regeringens initiativ är bra. Erfarenheterna från de kommande förhandlingarna måste självfallet ligga till grund för en vidareutveckling av systemet med cash limits.

De borgerliga partierna har sedan valt att gå skilda vägar i en rad frågor, som inte alls har tagits upp i propositionen. Det är centerpartiet som systematiskt skiljer ut sig från det eniga miniblocket — moderata samlingspartiet plus folkpartiet. Det gäller miljöavgifter, åtgärder för att bromsa den nominella löneutvecklingen, begränsning av byggandet, investeringsfondernas användande och breddningen av omsättningskatten på värdepapper.

Regeringen återkommer till riksdagen om tre veckor med allt detta. Jag tycker därför inte att det finns någon anledning att redan nu gå närmare in på den delen av den borgerliga osämjan.

Jag stannar därför här och yrkar bifall till finansutskottets hemställan i betänkande nr 10.

Jag vill samtidigt önska talmannen och alla kammarens ledamöter en god jul och ett gott nytt år. Jag önskar särskilt mina utskottskamrater detta. Till ett gott nytt år fogar jag förhoppningen att de tre borgerliga partierna skall använda helgerna till att bli litet mera eniga än vad de är för närvarande. Politiken skulle då bli litet mer spännande.

Anf. 8 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Finansutskottets ordförande nöjde sig i stort sett med att återge innehållet i propositionen och reservationerna. Det är inte så lätt att föra en debatt med Arne Gadd eftersom han alltid faller tillbaka på sin förtröstan om att regeringen skall ordna allt till det bästa utan råd från riksdagens finansutskott.

Han ställde dock en direkt fråga. Den gällde varför det löfte vi kräver av regeringen om att den skall avstå från prisstopp inskränker sig till 1988. Jo, det kan jag ge en mycket bra förklaring till. Den begäran om förlängning som Arne Gadd automatiskt har vidarebefordrat från regeringen till kammaren utlöper den 20, möjligen den 21, december 1988. Efter den borgerliga valsegern i höst blir det inte tal om att begära en sådan förlängning från riksdagen, och därför behöver vi inte tala om vad som skall ske därefter.

Trots att Arne Gadd inte brukar vilja ge sig in på sådana resonemang skulle jag ändå vilja höra hans synpunkter på sparandets utveckling i Sverige. Det kommer att visa sig vara en nyckelfråga när det gäller hur vi skall kunna återställa balansen i ekonomin. I Sverige minskar som bekant hushållssparandet. Det är negativt sedan 1985, och man räknar med att det i år och nästa år skall vara minus 2,6 %.

Men det är inte bara i hushållen som sparandet minskar, det minskar också i företagen, mycket beroende på stora skattebetalningar. Hela den privata sektorns sparande reduceras alltså kraftigt. Det är baksidan av vad finansministern ofta skryter med, nämligen att statsfinanserna förbättrats kraftigt. Något tillspetsat skulle man kunna säga att regeringen privatiserat de tidigare underskottsproblemen i statsbudgeten, för nu är det den privata sektorn som går med underskott i stället. Med den privatiseringen har man inte på något sätt löst de grundläggande problemen i svensk ekonomi.

Däremot kan man konstatera att denna utveckling ligger i linje med den socialdemokratiska synen på sparande. Enligt det synsättet skall sparandet ske kollektivt, gärna i offentlig regi, så att politiker och fackföreningsledare får större inflytande över kapitalets användning i samhället. Nedgången i hushållssparandet är alltså ingen tillfällighet. Jag vill se det som ett utslag av ideologisk medvetenhet, någonting som man avsiktligt har drivit fram.

När socialdemokraterna säger att det vore angeläget med ett ökat hushållssparande, ger de små dusörer till spardelegationen för dess annonskampanjer med den ena handen. Men med den andra handen passar man samtidigt på att höja olika typer av skatter som försämrar sparandet i den privata sektorn, t. ex. pensionsskatten som i ett slag socialiserade drygt 16 miljarder kronor av enskilt sparande. Jag vill då fråga: Tycker Arne Gadd det vore bra med ett positivt hushållssparande i nivå med jämförbara länder? Vad vill han göra för att vi skall uppnå detta här i Sverige?

Anf. 9 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Arne Gadd ägnade sig mest åt en lång litania över att oppositionen hade tyckt för mycket och föreslagit för många saker. Han talade om konvulsioner på grund av en så oskylott säga. Det är just för att den är så oskyldig och så otillräcklig som vi från oppositionen har känt oss tvungna att komplettera med sådana förslag som regeringen uppenbarligen inte har vågat eller velat lägga fram.

Jag måste också få reagera mot Arne Gadds sätt att beskriva partiernas ställning i fråga om arbetsgivaravgifterna. Jag skall tala om vad som faktiskt har förevarit. Folkpartiet sade i januari nej till denna höjning, vi sade i april nej till höjningen, vi sade i oktober nej till den föreslagna höjningen och vi säger nu nej till den föreslagna höjningen. Regeringens uppfattning kan man

beskriva på följande sätt: Man föreslog höjningen i januari, man sade nja, kanske, kanske inte i april, man sade nja, kanske, kanske inte i oktober, och nu säger man nej. Med bästa vilja i världen kan man inte anse annat än att det är regeringen som har ändrat åsikt.

Arne Gadd uttryckte ändå en uppfattning som var något positiv i det att han sade att prisregleringar under lång tid inte är bra. Då kan man fråga vad Arne Gadd har för tidsperspektiv. Vad är lång tid? Den prisreglering som nu är i kraft har faktiskt varit i kraft under större delen av detta år och kommer att gälla ytterligare några månader. Om man går till den period under vilken socialdemokraterna har regerat nu senast, sedan 1982, har prisregleringen varit i kraft under summa två år. Det tycker jag är en ganska lång tid.

Arne Gadd tycker inte om vinstandelar för de anställda, det framgick med önskvärd tydlighet. Men det var litet motsägelsefulla motiveringar, får jag säga. Först är det lön, och då skall det beskattas som lön. Sedan är det inte lön därför att det bestäms på ett annat sätt. Om Arne Gadd tänker efter en gång till skall han finna att vinstandelar för de anställda har flera förtjänster. De skapar sparande, de skapar medägande, de skapar en vi-känsla i företaget och de kan dämpa löneglidningen. Det är synd att Arne Gadd har denna negativa inställning.

Avslutningsvis vill jag, herr talman, fråga Arne Gadd med anledning av hans anförande: Är han inte ett enda dugg orolig över vad som kommer att hända med lönekostnadsökningarna i svensk ekonomi?

Anf. 10 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Arne Gadds inlägg var väl inget under av klarhet. Han hade mest en rad funderingar kring andras reservationer.

När det först gäller NCB-frågorna tycker jag att Arne Gadd skall ta upp dem med bonderörelsen. Den får svara för sig, och jag har ingen anledning att kommentera detta.

Vad sedan gäller skattefrågorna tycker jag det är viktigt att de skattesänkningar som skall göras sker med en fördelningspolitisk profil. Centern tycker det är viktigt att slåss för att behålla grundavdraget, för att få rättvisa kommunalskatter, också med regionalpolitisk profil, för att sänka momsen på livsmedel och också sänka marginalskatten. Det är också viktigt att man beaktar de marginaleffekter som skatteskalen har i relation till inkomstprövade bidrag. Det är viktigt att sträva efter ett sänkt skattetryck, men man bör också då och då tänka på den bottensats alla har i form av 30 kr. i kommunalskatt.

När det gäller den differentierade momsen innebär centerns förslag en omfördelning inom momssystemets ram. Det är också en fördelningspolitisk åtgärd som är värdefull. Vår inriktning är inte att avskaffa momsen helt. Vi vill sänka skattesatsen till byggmomsnivå, och det skulle innebära att man fick höja skatten på en del s. k. umbärliga varor. Detta skulle ha en fördelningspolitisk profil som vore bra för barnfamiljer och pensionärer och för en och annan skolkamrer som skall räkna fram vad maten i skolorna kostar. Det vore en värdefull reform både i en framtida avtalsdiskussion och i en skattedebatt. Om man sänkte momsen till byggmomsnivå skulle det innebära en sänkning av livsmedelskostnaderna med 8,5 %, vilket inte är att

förakta. Det finns också ett starkt folkligt stöd för detta, och det är bra att frågan diskuteras av många. Det föreligger naturligtvis vissa åsiktsskillnader mellan vpk och oss när det gäller finansieringsansvaret, eftersom vi är beredda att ta det fullt ut.

Arne Gadd kommenterar också reservationen om Procordia. Man har tydligen vissa ideologiska bekymmer med att klara av detta. Vi har sagt att Procordia inte skall säljas ut till dagskursen utan först efter halvårsskiftet. Jag antar att Arne Gadd har någon förhoppning om att landets ekonomi skall vara bra framöver och att det skall finnas möjlighet att hantera detta ärende. Jag förstår fortfarande inte varför socialdemokraterna slåss för att vi skall äga lyxhotell. Vi har i dag hotellkedjor med en överstandard som ingen människa har bett om att få. Varför skall vi ha hamburgerrestauranger osv.? Enligt regeringen skall den inhemska efterfrågan minska. Tycker man att de 7 miljarderna då är en vettig inriktning?

Jag yrkar bifall också till reservation 9, vilket jag glömde tidigare.

Anf. 11 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Det är intressant att matmomsfrågan alltid väcker så stor debatt. Det visar att den är intressant för det stora flertalet och även för partierna, även om de så gott det går försöker ta avstånd från förslaget.

Jag tyckte Arne Gadd ironiserade litet över mitt ställningstagande. Han sade att jag hade suttit med i utredningen, så jag borde verkligen veta. Ja, det är det jag gör – det är därför jag har en annan text i min reservation än centern.

Direktiven, som var så bindande för utredningen, sade att ett eventuellt förslag skulle finansieras inom momsens ram; då blev det inte så stora fördelningspolitiska effekter som det blir om man finansierar det på ett annat sätt. Det tycker jag att man gott kan diskutera. Jag vill inte binda mig när det gäller finansieringen, utan jag är öppen för olika lösningar och tycker att man bör kunna diskutera de förslag som kan komma fram för att åstadkomma en öppning i den här frågan.

Därmed är jag inne på det andra yrkande som jag ställde och som Arne Gadd sade inte var särskilt precist till innebörden. Nej, det är det inte. Men det anger en inriktning och visar på en vilja att låta företagen betala en rimlig andel av statens inkomster, vilket de i rådande vinstläge gott och väl kan göra.

Arne Gadd sade att den här propositionen var till för att ge riksdagen möjlighet att ta del av vad man hade tänkt sig i budgetarbetet. Om riksdagen då uttalar sig i enlighet med vårt yrkande är det också någonting att ta hänsyn till i budgetarbetet. Nu misstänker jag att budgetarbetet kommit så långt att möjligheterna att påverka det är ganska små.

Kopplingen till matmomsfrågan i det här fallet är intressant. Det är 7,5 miljarder kronor som man ursprungligen hade tänkt ta in från företagen men som man nu avstår från. Då är vi inne på finansieringsfrågan.

Med anknytning till vad centerns företrädare sade vill jag säga att 7,5 miljarder kronor skulle räcka en god bit på vägen för att ta bort momseffekten på de tidigare subventionerade livsmedlen, som enligt utredningen utgör 60–70 % av de vanliga låginkomsthushållens inköp. Man skulle alltså kunna

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

få till stånd en både riktad och fördelningspolitiskt viktig lättnad i hushållsutgifterna genom en sådan reform.

Till detta skall läggas – nu när man vill hålla igen i ekonomin och oroar sig så mycket för att folk skall förköpa sig – att de områden där kostnaderna ökat mest under en tioårsperiod och även i den senaste redovisningen av pris- och kostnadsläget är maten, hyran och kollektivtrafiken. Och vilka hushåll är det som är mest beroende av att klara de utgifterna – är det låginkomst- eller höginkomsthushållen? Jag anser att det är låginkomsthushållen, där kostnaderna för maten och hyran är en mycket större andel av utgifterna än i höginkomsthushåll och där de kollektiva trafikmedlen kanske är den enda kommunikationsmöjligheten.

Anf. 12 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Lars Tobisson lever i den föreställningen att det skulle ske någon maktförändring här i landet 1988. Det var skälet till att man formulerade sig så precist om längden i prisstoppet. Var och en som lyssnar till Lars Tobisson förstår mycket väl hur en del reservationer kommer till bland de borgerliga.

När det gäller sparandet hänvisar jag till propositionen. Jag är övertygad om att någon i moderatkansliet har läst vilka insatser som föreslås där. Lars Tobisson kan fråga där.

Vad har Lars Tobisson emot ett kollektivt sparande? I den debatt vi hade i tisdags uttryckte jag uppfattningen att vi bör försöka stimulera också det privata sparandet – det är nödvändigt. Men varför vara så orolig för att vi har fått ordning på statens finanser, så att vi nu har ett offentligt finansiellt sparande. Är det bara ideologi och ingen intellektuell spänst alls i den moderata argumentationen?

Anne Wibble hakade på min karakteristik av propositionen – att den var oskyldig. Anta då att jag t. o. m. skulle hålla med om att propositionen i december vore otillräcklig, vilket jag inte tycker. Det är dock inget skäl alls för era tre partier att vara oense i praktiskt taget allting. Vad jag poängterade i mitt inlägg var den borgerliga oenigheten exempelvis när det gäller skattepolitiken. Där har tre partier tre förslag. Inte bra.

Så en kommentar till prisstoppet och dess längd.

Det krav på förhandsmeddelande som är i bruk och har varit det i ett år var i funktion 1978, 1979 och under en mycket stor del av 1980. Jag frågar Anne Wibble om hon minns vilka det var som den gången använde tekniken i fråga under tre år, vilket hon tycker är en lång tid när det är en socialdemokratisk regering som använder det?

Anne Wibble frågade om jag är orolig för kraven i den lönerörelse som pågår. Svaret är ja. Jag tycker att det är bra att regeringen redan nu klart har antytt vad den tänker göra. Vad tänker de tre oeniga borgerliga partierna göra?

Gunnar Björk gjorde gällande att jag inte var så klar i mitt inlägg. Jag ber honom om ursäkt för det. Jag gör personligen den bedömningen att Gunnar Björks framställning var precis så klar som centerpolitiken möjliggör.

När det gäller Procordia frågade Gunnar Björk vad det finns för skäl för staten att äga lyxhotell. Ja, det kan man fråga sig, men vad finns det för skäl

att sälja ut dem just nu när man inte får ordentligt betalt? Det var det som frågan gällde. Jag vill fråga Gunnar Björk, om han kan ange något sämre tillfälle att sälja ett lyxhotell än just nu?

Även Hans Petersson i Hallstahammar ställde ett antal frågor – jag får återkomma till dem i ett senare inlägg.

Anf. 13 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Som svar på mina frågor om sparandet hänvisade Arne Gadd till propositionen. Skall jag fatta det så, att Arne Gadd är helt och fullt nöjd med att man inför en bonus till dem som inträder i allemanssparandet nästa år och att man dessutom öppnar möjligheter för vad man kallar för ideellt sparande? Därmed är saken klar – det står i propositionen, och därmed är problemet löst? Jag vill inte tro att ens Arne Gadd menar detta. Men han kan ju alltid göra som han gjort i övrigt: hänvisa i stället till det kommande budgetförslaget. Här i riksdagen skall egentligen inga beslut fattas eller ens frågor diskuteras – det är regeringen som lägger fast politiken, och såsom ordförande i finansutskottet vidarebefordrar Arne Gadd förslagen.

Nu har vi i alla fall fått i gång en liten debatt om inflation och prisstopp. Jag förstod faktiskt inte Arne Gadds invändning mot mitt svar. Det är på det sättet att förlängningen avser 1988, och det är därför som vi är oroliga för vad som då skall komma.

Bakgrunden är ju att den snabba ökningen av löner och inhemsk efterfrågan leder till att prisstegringen accelererar. Skärpningen av skatetrycket driver också upp priserna. Den verkan som årets prisstopp har haft har inte varit någon annan än att skjuta upp prishöjningarna till efter sommaren.

Arne Gadd och utskottsmajoriteten biföll nyligen regeringens begäran om en förlängning av prisregleringslagens tillämpning. Det gör det möjligt för regeringen att på egen hand fatta beslut om nya prisstopp. Verkligheten har, tycker jag, klart visat – det tyder inte minst årets inflationssiffror på – att det inte går att prata ned prisstegringarna. Inte heller går det att reglera ned dem med stöd av lag.

Men liksom tidigare har nu beslutet att förlänga prisregleringslagens tillämpning skapat misstankar om att finansministern umgås med planer på nya priskontrollåtgärder valåret 1988; att det är val spelar ju sin speciella roll i sammanhanget. Då blir frestelsen att håll att höja priserna i förtid, för säkerhets skull, för att förekomma ett prisstopp som kan tänkas dyka upp senare. Därför skulle det faktiskt vara ett viktigt inslag i kampen mot inflationen om det i dag här i kammaren kunde skapas klarhet på denna punkt.

Arne Gadd har nu egentligen av sagt sig rätten att påverka den här frågan genom att så att säga lämna carte blanche till regeringen. Jag kunde fråga om Arne Gadds uppfattning i ärendet. Men jag får också fråga: Kan Kjell-Olof Feldt lova att det inte blir något prisstopp till våren? Det är ju möjligt att besvara det i det anförande som finansministern så småningom skall hålla.

Anf. 14 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Beträffande prisregleringen vill jag säga till Arne Gadd: Ja visst, vi använde den under lång tid – alltför lång tid – under de borgerliga regeringsåren. Vi misstänkte att den inte var så bra och tillsatte en utredning, som bekräftade vad många dessförinnan trodde, nämligen att prisregleringen inte var så fördelaktig. Därefter, Arne Gadd, har vi faktiskt inte föreslagit några prisregleringar – i motsats till socialdemokraterna, som rimligen bör ha dragit samma slutsats av utredningen men tydligen inte bryr sig om den. Det är faktiskt en skillnad mellan att lära av erfarenheterna och att hålla fast vid dåliga lösningar trots att man får bekräftat att de är dåliga.

Jag frågade Arne Gadd om han inte var orolig för löneutvecklingen. Jag tyckte att hans anförande egentligen inte handlade om det bekymret. I sin första replik sade han egentligen inte annat än att det är bra att regeringen nu har talat om vad den skall göra – för att minska på oron, får man förmoda. Jag kan inte förstå annat än att Arne Gadds tilltro till att regeringen har sagt vad den tänker göra måste bero på att han har läst finansministerns anförande i förväg. På något annat sätt kan han knappast ha fått veta vad regeringen skall göra. I den nu framlagda propositionen står det faktiskt mycket litet, Arne Gadd. Också jag får väl därför vänta på finansministerns anförande.

Vad slutligen beträffar skattepolitiken talade Arne Gadd om tre partier och tre förslag. Ja, tre partier har ofta tre förslag. Ett parti, socialdemokraterna, har inget förslag. Man kan också säga att det hos socialdemokraterna, som är *ett* parti, finns tre förslag. Det finns socialdemokratiska ledamöter i finansutskottet som gärna vill sänka marginalskatten. Arne Gadd har förmodligen ingen åsikt själv. Det gav han i varje fall uttryck för vad gällde det betänkande som vi diskuterade i tisdags. Där ville han inte säga någonting om skatterna. Det finns socialdemokratiska riksdagsledamöter som absolut inte vill sänka marginalskatterna. Det svar som man får beror helt på vilken socialdemokrat man frågar. Man kanske kan få 159 olika svar från olika socialdemokratiska ledamöter.

Jag tycker att det är bra mycket mera tillfredsställande med *ett* förslag från ett parti. Jag skulle därför önska att Arne Gadd ville säga någonting om vad han själv tycker. Han är ändå ordförande i riksdagens finansutskott. Skattepolitiken har en mycket stor betydelse för den ekonomiska politiken över huvud taget och i synnerhet för den akuta utvecklingen på avtalsområdet. Tror han eller tror han inte att det skulle hjälpa om man sänkte marginalskatterna?

Anf. 15 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! När det gäller frågan om åtstramning vill ju regeringen att den inhemska efterfrågan skall minskas. Anser Arne Gadd att ofinansierade reformer på 7 miljarder och ett frisläppande av skattefondssparande i storleksordningen 20 miljarder tillsammans med avtalsrörelsen kommer att bromsa den inhemska efterfrågeökningen? Det är en fråga som finansutskottets ordförande lämpligen borde svara på.

Hur vill egentligen socialdemokraterna öka hushållssparandet? Centern har faktiskt anvisat en väg. Varför vill socialdemokraterna hela tiden gynna det offentliga sparandet, som kräver höga skatter med negativa effekter och

som ökar institutionernas makt? Varför väljer regeringen inte i stället hushållssparandet, som skulle kunna ge spridning av makt och en ökad personlig trygghet? Varför tror man på att institutionerna skall göra detta på ett bättre sätt?

Vad gäller talet om tre partier vill jag säga att det faktiskt är fråga om tre icke-socialistiska partier. De har en gemensam syn i många frågor, men det är ändå trots allt bra för vår demokrati att de är tre olika partier. Vilket system vill Arne Gadd ha i Sverige? Vill han ha ett amerikanskt system med två stora block mot varandra?

Det är kanske jobbigt för Arne Gadd att behöva argumentera åt flera håll, men jag tror att det är ganska bra för demokratin. Hur stor del av sina förslag här i riksdagen skulle Arne Gadd t. ex. ha fått igenom, om han inte hade samarbetat med något annat parti, såsom t. ex. vid försvarsuppgörelsen?

Jag vill kvittera den julkhälsning som jag fick av Arne Gadd. Han tyckte att de icke-socialistiska partierna skulle läsa på litet grand så att de skulle kunna enas på ett bättre sätt. Jag vill inte ge någon sådan pekpinne åt finansutskottets värderade ordförande. Jag skulle hellre önska Arne Gadd en bra bok, t. ex. någon om fördelningspolitiken. Det vore kanske nyttigt för en gammal och duktig socialdemokrat att läsa på om den. Hur skulle det vara med en bok om miljöfrågor, eftersom Arne Gadds kamrater i regeringen inte har lyckats få fram en enda proposition om miljöpolitik under hela hösten?

Anf. 16 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Jag förstår att Arne Gadd har problem med att bemöta alla oppositionsföreträdarna i sina korta repliker. Han sade att han skulle återkomma till de frågor som jag hade ställt, och jag ser naturligtvis fram emot hans besked. Det är bara synd att jag inte kan replikera i den omgången för att korrigera eller förtydliga.

Det talas mycket om behov av åtstramning i ekonomin, och det är väl allmänt känt att osäkerheten efter börsnedgången medfört en avvaktande inställning i bedömningarna av den möjliga tillväxten i ekonomin. Det kommer automatiskt en åtstramning, inte minst beroende på psykologiska faktorer, som inte har så mycket att göra med verkliga ekonomiska förhållanden. Det är spekulationsekonomin som har fått sig en smäll, inte så mycket vår vardagliga ekonomiska verklighet, men det inträffade får naturligtvis effekter.

Den aktuella propositionen är ett slags mellanproposition. På samma sätt som de borgerliga partierna på sin tid brukade under hösten komma med en krisproposition har det nu framlagts en proposition med ett egentligen ganska litet innehåll. Men några frågor i den är ändå viktiga. Den debatt som har följt på propositionen har kanske sagt mera om politiken än själva propositionen. Jag syftar då på det fördelningspolitiska innehållet i den ekonomiska politiken, som har blivit ganska tydligt under den diskussion som vi nu har fört.

Socialdemokraterna säger öppet och frankt nej till 7,5 miljarder i inkomster som man tidigare hade beslutat om, och skälet härtill är att man vill ge arbetsgivarna en riktig julklapp. Man vill helt enkelt sänka deras kostnader i förhållande till vad som är tänkt. Men samtidigt görs ingenting för

att åtgärda de problem som nyligen har redovisats i statistiken. Det är fortfarande mat, hyra och kollektiva transporter som ökar mest. I det ljuset tycker jag absolut att man kan diskutera de framlagda förslagen om sänkning och differentiering av matmomsen. Företagen strävar trots en enormt god vinstutveckling efter att hålla lönerna nere och vinsterna uppe. Man går så långt att man sätter ett tak på den statliga lönerörelsen samtidigt som man bjuder de privata arbetsgivarna på 7,5 miljarder kronor i lättnader.

Jag tycker att detta säger mycket mera om inriktningen av den ekonomiska politiken än vad propositionen gör. Jag är faktiskt besviken över att socialdemokraterna inte på allvar diskuterar fördelningspolitiken. Det är meningen att det skall fortsätta som förut: mer pengar till spekulation och mindre till dem som verkligen behöver förbättringar. Det är helt klart att det också på det statliga området finns stora grupper av anställda som inte kan klara sig med ett lönetak på 4 %. Vissa höjdare och byråkrater kanske kan klara sig med 4 %.

Anf. 17 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! För att börja med Hans Petersson i Hallstahammar vill jag peka på att denne från kammarens talarstol har yrkat följande: "att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fi9 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna att – i stället för en sänkning av löneavgiften – uttaget från företagen bör öka på ett annat och ett mera rättvisande sätt". Är det en medkänsla med de svenska företagen som vpk vill visa med orden "ett mera rättvisande sätt"?

Skall regeringen, som Hans Petersson i olika sammanhang kritiserar, bestämma själv? Det var anledningen till att jag sade att förslaget inte var så genomarbetat som frågeställningen förtjänar.

När det sedan gäller ekonomin befinner vi oss i en situation, Hans Petersson, där vi måste räkna med att betalningarna med utlandet skall ge ett minus på 15 miljarder nästa år. Att dessutom ta bort momsen på maten, vilket kostar 5–10 miljarder, utan att låtsas om de samhällsekonomiska effekterna, är ett tjosan i den ekonomiska politiken som jag tycker att inte ens ett kommunistiskt parti i Sverige borde ägna sig åt.

Gunnar Björk ville att jag skulle läsa någon bok om fördelningspolitiken. Han hade inte tänkt igenom saken så långt att han hade någon titel. Jag skulle gärna vilja läsa en roman som förklarar varför Gunnar Björk, som talar så varmt för en fördelningspolitik, söker sig till Lars Tobisson i skattefrågan. Det skulle vara intressant att läsa en sådan roman. Jag skulle läsa den på en gång, så fort jag får veta vad det är för bok som förklarar centerns skattepolitik ur fördelningspolitisk synvinkel.

Anne Wibble berikade kammaren med att erkänna att hon börjar förstå att en del som den borgerliga regeringen gjorde faktiskt inte var bra och att hon lär av erfarenheten. Jag önskar Anne Wibble ett riktigt Ahlmarkskt lycka till i fortsättningen med den utvecklingen!

Lars Tobisson återkom till sparandet och visade närmast något av ett förakt för det jag sade, att regeringen kommer med en budgetproposition om en månad. Jag förstår inte alls Lars Tobissons attityd. Skulle det vara något fel att vi socialdemokrater faktiskt lutar på en socialdemokratisk politik och

att vi ser fram emot våren med tillförsikt?

Ett ytterligare skäl att vi gör det är att vi har läst de borgerliga reservationerna, 23 stycken på två regeringsförslag, och sett hur intensivt oeniga de borgerliga partierna just nu är. Jag tror inte att den socialdemokratiska styrkan enbart ligger i vår egen politik. Den ligger också i att våra motståndare är så djupt splittrade.

Talmannen anmälde att Hans Petersson i Hallstahammar anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 18 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Vi diskuterar i dag en proposition med titeln Vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. Det är inte någon särskilt spännande eller glamorös rubrik, men under den finns förslag om åtgärder som inrymmer avsevärd dramatik.

Vad det handlar om är inget mindre än hur vi skall bära oss åt för att förhindra att den svenska ekonomin rusar in i alltför hög inflation och alltför högt efterfrågetryck, i en situation då den ekonomiska utvecklingen i vår omvärld kräver att vi bereder oss på hårdare konkurrens, kärvare marknader och osäkrare framtidsutsikter.

Den tredje vägens ekonomiska politik har inneburit en målmedveten satsning på att arbeta och spara Sverige ur 70-talskrisen. Genom en kraftig förstärkning av konkurrenskraften och, vill jag gärna tillstå, genom ett visst mått av tur har det varit möjligt att på en och samma gång minska underskotten i ekonomin och kraftigt minska arbetslösheten. Sparandet har förbättrats, dvs. investeringarna har stigit, och bytesbalansen har förstärkts, samtidigt som sysselsättningen ökat.

Vi har alltså levt upp till målsättningen att både arbeta och spara landet ur krisen. Men denna politik, som vi har kallat den tredje vägens politik, står nu inför en ny utmaning. Under de senaste åren har pris- och lönestegringstakten i vårt land varit snabbare än i konkurrentländerna. Samtidigt har under 1986 och 1987 svenska folkets realinkomster och konsumtion ökat dubbelt så snabbt som nationalprodukten. Det innebär att vi nu riskerar att de stora framgångarna naggas i kanten.

I det sammanhanget vill jag ägna några minuter åt Gunnar Björk, som gjorde ett heroiskt försök att skriva om den ekonomiska historien. Han skyllde dagens ekonomiska problem och de ekonomiska problemen under de borgerliga regeringarnas tid helt och hållet på den ekonomiska politik som den socialdemokratiska regeringen påstods föra i början av 70-talet. Den skulle ha varit våldsamt expansiv och förstört den grundläggande balansen i landets ekonomi.

Sanningen är ju att den politik som fördes i början av 70-talet kritiserades våldsamt av den dåvarande borgerliga oppositionen för att vara alltför stram. Det var "de förlorade åren". Gunnar Björk, när ni krävde stora skattesänkningar för att sätta fart på ekonomin.

Sedan riktade Gunnar Björk oerhört hård kritik mot perioden 1974–1976, då de verkliga dråpslagen riktades mot svensk ekonomi. Låt mig påminna mig om att de åren hade vi den s. k. lotteririksdagen. Det var ingen gloriös

period för svensk politik, tycker väl alla vid det här laget. Däremot fanns på en punkt en alldeles klar situation.

Ordförande i riksdagens finansutskott var Nils G Åsling, och de borgerliga partierna hade majoritet i finansutskottet. Under hela denna tid hävdade Nils G Åsling att det var mittenpartierna som satte sin prägel på den ekonomiska politiken.

Nils G Åsling lyckades t.o.m., under ganska stort motstånd från moderaterna, tror jag – jag satt själv i finansutskottet under perioden därefter och kunde avnjuta de gräl som följde på 1976 års framgångar för Nils Åsling – i majoritetens utlåtande få in precis meningen att "den ekonomiska politiken de senaste åren har präglats av mittenpartierna". Det användes sedan i valrörelsen som ett exempel på att det var mitten som hade fört Sverige framåt.

Så såg det ut då.

Mycket av politiken mellan 1976 och 1982 byggde på de våldsamma överbud som de borgerliga partierna hade ägnat sig åt i oppositionsställning och som de kände sig tvungna att i varje fall i viss utsträckning genomföra. Tyvärr ser det ut, herr talman, som om cirkeln nu slutar sig. Inför 1988 års val börjar överbuderna att hagla igen.

Vi har i dag fått höra om alla skattesänkningar som de borgerliga partierna vill genomföra. I annat sammanhang, bara för någon vecka sedan, presenterades en familjepolitisk reform som man säger vara värd nio miljarder kronor. Under denna höst har vi sett – och vi kommer att få se mer i vår – krav på stora, kostnadskrävande åtgärder, allt ifrån regionalpolitik till u-hjälp.

Det är bara att summera alla era förslag. Man kan i stort sett höra ekot från 70-talet, det ni byggde upp den stora katastrofen på som inträffade när ni kom i regeringsställning.

Läget är dock i dag att vissa tendenser till försvagningar har uppträtt. Det gäller bytesbalansen. De flesta prognoser pekar på att vi får ett nytt underskott 1988. Dessutom anser vi att kapitalbildningens andel av tillväxten är för liten, medan konsumtionens andel är för stor. En rad utredningar och kalkyler visar att om inte trenden när det gäller pris- och kostnadsutvecklingen bryts, riskerar Sveriges ekonomi att sladda in i nya allvarliga svårigheter.

Den senaste tidens börskrascher stryker ytterligare under kravet på en snabb dämpning av inflationen i Sverige. Oron på de finansiella marknaderna kan visserligen antas minska hushållens benägenhet att låna till konsumtion och därmed bidra till att dämpa den överhettning vi faktiskt har.

Men problemet är ju att börsrasen framför allt är ett symptom på grundläggande obalanser i världsekonomin, obalanser som till stora delar framkallats av fel ekonomisk politik i de stora industriländerna. Det problemet löses alls icke av nedgången på aktiebörsen. Därför krävs det betydande förändringar i den ekonomiska politiken i de stora länderna, stor omflyttning av kapital och arbetskraft, så att konkurrenskraften förbättras, framför allt i den amerikanska ekonomin.

I Västeuropa krävs också en rätt rejäl omläggning av stabiliserings- och strukturpolitiken i de stora länderna. Inte ens en obotlig optimist vågar väl tro att så stora omställningar kan ske särskilt snabbt. Därför får vi nog räkna med nya kraschlandningar för dollarn, antagligen också ytterligare börskri-

ser, innan anpassningsprocessen kommit så långt att obalanserna börjar minska. Sannolikheten är därför betydande att världsekonomin under de kommande åren kommer att visa en avtagande tillväxt, och att detta också drabbar Sverige.

Innebörden är att vi inte längre kan räkna med draghjälp från omvärlden i form av fallande oljepriser eller expanderande marknader, som vi har kunnat göra under de senaste åren.

I det läget blir det än mer nödvändigt att vi ser om vårt eget hus och att vi bekämpar inflationen. Låga kostnadsstegringar och låg inflation är det bästa sättet att säkra en god konkurrenskraft, att värna sysselsättningen och bevara balansen i utrikesaffärerna.

Men uppgiften att pressa tillbaka inflationen är svår, inte minst därför att vi så pass framgångsrikt har klarat stabiliseringspolitiken.

Detta låter som en paradox, men innebörden är att i och med att vi har fått ett så högt kapacitetsutnyttjande och en så låg arbetslöshet ökar nu riskerna för kostnads- och prisstegringar.

Oppositionen sticker här huvudet i sanden. Jag försökte i debatten i förrgår att åtminstone frammana ett försök till en analys från oppositionens sida av vår situation. Det vägrar man att göra. I stället talar man bara om skattesänkningar. Skattesänkningar och skattesänkningar skall lösa inflationsproblemet.

Jag vill be er: Peka ut något enda land i världen som i vår situation har räddat sig ur inflationen genom att sänka skatterna!

Grundproblemet är att vi har en god lönsamhet i åtskilliga delar av näringslivet, t. o. m., herr talman, i bagerinäringen om jag förstått saken rätt. Vi har hög efterfrågan på arbetskraft. Det är bra, för det är dit vi har strävat. Det är t. o. m. brist på arbetskraft på åtskilliga områden. Vi har fortfarande en god framtid för många näringar. Men det är just det som gör det så svårt att bryta den pris- och lönespiral som vi har befunnit oss i så länge, inte bara under dessa år utan i själva verket sedan mitten av 1970-talet.

Detta försvåras av att själva lönebildningen i Sverige ser ut att ha förändrats. Numera tycks det mest vara så att organisationer på arbetstagar-sidan formulerar sina lönekrav inte utifrån vad man räknar med som blivande ökning av produktivitet och produktion, utan snarare utifrån att det är de relativa, nominella lönepåslagen som är viktiga. Eller, för att tala i klartext: Det tycks vara så att det viktiga inte är vad lönen ger i köpkraft eller vad kostnadsökningen betyder för sysselsättningen i den bransch, den näring eller det område där man verkar, utan det viktiga är hur mycket andra har fått och därmed hur mycket man måste ha själv.

Vi har sett i åtskilliga omgångar hur det går till. Grupp A får ett visst påslag, som föranleder grupp B att kräva minst lika mycket. Sedan kommer grupp C och säger: Vi har släpat efter sedan tidigare och måste därför ha mer än grupp A och B. Sedan kommer grupp D och säger: Vi skall minsann ha lika mycket som grupp C. Därefter kommer grupp A tillbaka och säger: Nu måste vi ha nya påslag för att hålla avståndet.

Detta är verklighet. Och då måste jag ställa en fråga till Anne Wibbe och Lars Tobisson och för all del Gunnar Björk också.

Det enda recept ni bjuder på är sänkta skatter i olika format. Om

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

problemet är skillnaderna i löneutveckling – att alla eller nästan alla anser att de släpar efter någon annan – vad hjälper då skattesänkningar? Det är ju framför allt skattesänkningar som blir större ju större löneökningen har varit. Vad hjälper detta grupper som anser att de har släpat efter? Är det inte snarare så att med i varje fall moderaternas och folkpartiets uppläggning – kanske framför allt moderaternas skattesänkingsförslag – skulle kompensationskraven öka? Det är ju de som haft den snabbaste löneutvecklingen som får den största skattesänkningen med era förslag. Vad säger då de grupper som fått mycket låga löneökningar? De säger: På grund av skattesänkningar som riksdagen genomfört måste vi ha ännu mer för att komma i kapp.

Det är den enkla matematiken, som ni totalt blundar för.

Anne Wibble hävdar som en lösning på våra lönebildningsproblem att vi skall stimulera olika vinstandels- och bonussystem. Men hur skall vi göra med den offentliga sektorns anställda? Hur skall vi åstadkomma vinstdelning på våra sjukhus? Vilka bonussystem skall vi ha i skolan? Hur skall vi kunna se till att poliser och officerare får del i någon vinst eller i någon bonus? Hur löser man över huvud taget i så fall lönebildningen för 1,5 miljoner löntagare i landet som i dag är offentliganställda?

Inser ni inte att de spänningar vi har mellan den privata och den offentliga arbetsmarknaden riskerar att bli ännu värre med ett utbyggt bonus- och vinstandelssystem i den privata marknaden?

Kom nu inte med era privatiseringsförslag! Vi har fått höra att det är på marginalen, litet komplement och litet konkurrens – såvida ni inte vill sälja ut försvaret, domstolarna, länssjukhusen osv.

Ni kommer alltför billigt undan. I och för sig låter det populärt och trevligt att ni vill sänka skatter och dela ut vinster. Men ni bryr er inte om att i någon enda mån koppla samman era förslag med den verklighet de skall fungera i.

Slagord räcker antagligen till i uppmarschen till en valrörelse, men här i riksdagen räcker det inte. Här skall vi fatta beslut. Och skulle vi lyssna till er just nu tror jag vi skulle komma alldeles fel.

Tyvärr är det då ingen slump att ordet kompensation blivit det mest centrala i avtalsammanhang de senaste åren. Det är alltså andras lönepåslag som man i stor utsträckning inriktar den s. k. lönekampen på. Detta betyder att pris-lönespiralen nu har späts på med en löne-lönespiral. Den ena lönehöjningen föder nya lönehöjningar på ett annat område. Därmed tappar den nominella lönebildningen ganska snart kontakten med utvecklingen av det enda som kan ge höjda reallöner, nämligen stegrad produktivitet.

Detta är inte min upptäckt. Det framhölls som det centrala problemet i den s. k. FOS-gruppens rapport från i våras. FOS-gruppen bestod av de tidigare utredningscheferna på Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation, herrar med relativt lång erfarenhet av dessa problem.

Deras slutsats var att det råder en våldsam skillnad mellan å ena sidan de nominella lönepåslagen på 6–7 % om året som automatiskt genereras av vårt förhandlingssystem och å andra sidan det långsiktiga utrymme för reallöneökningar på ca 1 % per år som ges av produktivitetsökningen.

Därför menade FOS-rapporten att det är ganska poänglöst att formulera problemet som striden om "löneutrymmet", när det i själva verket gäller att

hålla nere de nominella löneökningarna för att det över huvud taget skall bli något löneutrymme i meningen ökad produktivitet.

Frågan är då hur det skall gå till. Den socialdemokratiska regeringen har vägrat – och kommer att vägra – att använda sig av åtstramningar som höjer arbetslösheten. Det råder inget tvivel om att de länder som accepterat det sociala offret och lagt på löntagarna den sociala kostnaden av 10–20 % arbetslöshet har lyckats i kampen mot inflationen. De har fått ned den. Men vi vägrar att gå med på att det skall vara hotet om massarbetslöshet som pressar ner lönekraven.

Vi har i stället försökt gå en väg som jag vill beskriva som en kombination mellan förnuft och solidaritet. Det är naturligtvis svårare än att använda sig av hot och brutala åtstramningsåtgärder. Det har inneburit att vi bl. a. genom skattepolitiken systematiskt har försökt underlätta avtalsuppgörelser på en rimlig nivå. Sedan 1983 har inkomstskattesatserna för löntagarna sänkts varje år. Vi har prövat den politik ni rekommenderar i dag. Detta gäller även för 1988, enligt det beslut som fattades i våras.

Vi föreslår också att den höjning av arbetsgivaravgifterna för 1988 som riksdagen tidigare har beslutat om bör neutraliseras genom att den allmänna löneavgiften sänks och ATP-avgiften samtidigt höjs i mindre omfattning. Vi tycker att vi då uppnår tre saker. För det första får pensionssystemet en välbehövlig förstärkning. För det andra undviks en ökning av det totala avgiftsuttaget, och både kostnadsstegringen och skattetrycket hålls tillbaka. För det tredje torde detta underlätta avtalsrörelsen.

Det har påpekats här i debatten att de reformer som det ursprungliga förslaget om höjda avgifter skulle finansiera från början avtalades av arbetsmarknadens parter. Man kan säga att vi nu lyfter av arbetsmarknadens parter konsekvenser av en reform man avtalat om. Detta är omoraliskt, enligt vad jag förstår av Anne Wibbles inlägg. Här borde parterna få ta konsekvenserna av sina egna avtal. Men detta är ju en fråga om vad vi vill uppnå med finanspolitiken.

Hans Petersson i Hallstahammar tycker egentligen inte heller om att vi sänker löneskatten. Hans motivering är dock en annan. Han tror att sänkta arbetsgivaravgifter framför allt gynnar den vinstgivande storindustrin, om jag förstår honom rätt. Många studier har emellertid visat att den största belastningen av höjda arbetsgivaravgifter kommer på den offentliga sektorn, där löneandelen uppgår till 80–90 % av produktionsresultatet. I industrin ligger löneandelen på 25–30 %. Också en rad småföretag inom den privata servicesektorn drabbas direkt. Detta leder, Hans Petersson, direkt till höjda priser och höjda skatter. Det har vi redan många exempel på.

Kommunisterna, och möjligen också andra, försöker skapa föreställningen att höjda arbetsgivaravgifter betalas av en liten grupp vinstgivande storföretag och egentligen är något slags alternativ till höjd vinstbeskattning, när den större delen i stället betalas av staten, kommunerna och landstingen och en mängd småföretag inom den privata tjänstesektorn. Därför ser vi i detta läge en höjning av arbetsgivaravgifterna som en direkt uppmaning till kommuner och landsting att höja skatten och till t. ex. detaljhandeln att höja priserna.

Räcker då inte dessa åtgärder? De borgerliga partierna kräver ju

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomiskpolitiska åtgärder, m. m.

ytterligare skattesänkningar. Vi har vissa synpunkter på det. Jag deltog själv för en del år sedan i den s. k. Auken-gruppen, som inom ramen för de nordiska socialdemokraternas samarbete, kallat SAMAK, lade fram ett förslag om s. k. förhandlad inkomstpolitik. Vi hävdade att det var nödvändigt med ett organiserat trepartssamarbete mellan löntagare, arbetsgivare och statsmakt. I detta samarbete skulle staten kunna genomföra: t. ex. skattesänkningar för att underlätta låga nominella löneökningar. Men vi gjorde samtidigt klart att vi menade att sådana överenskommelser alltid måste följas av utfästelser om att parterna verkligen skulle följa uppgårelsen, dvs. att det fanns ett bindande åtagande från arbetsmarknadsparterna beträffande lönerna.

I debatten framförs nu krav – ofta från dem som allra argast dömde ut SAMAK-rapporten – på stora skattesänkningar, långt utöver vad som redan har beslutats för nästa år. Dessa skattesänkningar skall genomföras utan några som helst garantier från parternas sida att de verkligen skall leda till lägre löneökningar nominellt sett. Det är, vad jag förstår, innebörden av oppositionens förslag om skattesänkningar för 1988. Jag menar att det är löstsinnigt och ansvarslöst att gå fram på det sättet.

När det gäller lönebildningen på det statliga området har den socialdemokratiska regeringen föreslagit – och riksdagen redan accepterat – en så okonventionell metod att dämpa kostnadsstegringen som en ram för lönekostnadsökningarna.

Vi hymlar inte om att det vi föreslår på många sätt är en kärv medicin. Men den bild som har getts av förslaget har blivit åtskilligt snedvriden. Både vänsterpartiet kommunisterna och i vissa sammanhang centerpartiet säger att regeringen ingriper mot den fria förhandlingsrätten och tar ifrån den statliga arbetsgivaren förhandlingsmandatet. Hans Petersson frågade mig hur förslaget om ett lönetak skall förverkligas utan att den fria förhandlingsrätten hotas.

Jag kan inte finna att det föreligger någon annan begränsning i de offentliganställdas förhandlingsrätt än i de privatanställdas. Begränsningen består i att det någonstans finns en arbetsgivare som säger: Här går gränsen för hur mycket vi kan betala i löneförhöjning. Den begränsningen har varje facklig organisation – de skall ha den i alla fall – på en fri löneemarknad. Det finns en arbetsgivare som talar om hur långt man kan gå utan att konsekvenserna blir allvarliga. Det finns ett begränsat ekonomiskt utrymme för exportindustrin. I kommunerna, som är en del av den offentliga sektorn, har man regelmässigt begränsningar för de olika kommunala nämndernas lönebudgetar. Det är alldeles klart att vi med detta bara har åstadkommit vad som gäller på andra områden.

I själva verket har vi ökat friheten för förhandlarna i och med att vi lämnar förhandlingsbordet. Det blir nu arbetsgivarverkets och de fackliga organisationernas sak att utan regeringens inblandning förhandla om hur medlen inom denna ram skall fördelas på olika grupper, regioner och olika typer av lönepåslag. Det tänker vi inte lägga oss i.

Ansvar för parterna blir större än tidigare, eftersom myndigheterna, om de spränger ramen, måste ta ansvaret för lönestegringarna över den angivna nivån genom ökad effektivitet och besparingar. Jag ser det som ett framsteg att ansvarsfördelningen därmed blir alldeles klar.

Gunnar Björk anser att riksdagen kommer att avhända sig rätten att prioritera i och med detta. Jag måste då fråga: Hur har centerpartiet tänkt sig det hela med sin variant av denna utgiftsbegränsning? Centerpartiet säger att den skall gälla hela myndighetsanslaget, och inte bara löneposten. Men Gunnar Björk, ökar då inte risken för att myndigheterna gör precis det som Gunnar Björk är rädd att de skall göra? När lönerna har stigit för mycket rör man inte löneposten. I stället skär man ned på verksamheten eller på andra områden för att få utrymme för de höjda lönerna. Man ingriper på det sättet i den prioritering som riksdagen har gjort när den fattat beslut om hur mycket som skall gå till löner och hur mycket som skall gå till utgifter för operativ verksamhet eller för myndighetens mål. Vi menar att det skall finnas en viss flexibilitet i hanteringen av detta. Det kan vi ju återkomma till, om det verkligen finns behov av det. Vi måste göra klart att det är lönerna det handlar om och att riksdagen inte har angett att man kan flytta om andra ting inom myndigheternas ansvarsområde.

Oppositionen anser att vi skall lämna förhandlingarna i fred. Det är löntagarna själva som skall ta ansvaret om lönepåslagen blir för höga. Om nu detta är er linje, vill jag bara fråga om det är skattesänkningar som skall lösa problemen på arbetsmarknaden. Det har tidigare debatterats här att ni i oppositionen har tre olika bud. Anne Wibbe säger att det är naturligt att tre olika partier har tre olika linjer i skattefrågan. Det är naturligt för tre olika partier som inte gör anspråk på att vara färdiga att bilda regering när som helst. Men det är ju detta ni gör anspråk på.

Mot den bakgrunden är det högst befogat av Arne Gadd att ställa frågan hur ni över huvud taget skall kunna basera en skattepolitik på tre så helt olika linjer. Och skattepolitiken är inte olika bara tekniskt sett, utan det rör sig också om väldigt olika fördelningspolitiska och samhällsekonomiska verkningar. Så om löntagarna skulle söka föra lönepolitiken på grundval av era olika skatteförslag, kommer de att befinna sig i en hopplös situation, eftersom det är fråga om så helt olika inriktning, om man jämför moderaternas förslag med t. ex. centerpartisternas förslag.

När det gäller löneramen råder det i och för sig en osedvanligt stor klarhet om de borgerliga partiernas inställning – därvidlag finns det bara två linjer. Folkpartiet och moderaterna säger ja till förslaget, och centern har en annan uppfattning. Det är fråga om ovanligt få alternativ i det fallet. Däremot tycks man vara ense om en missuppfattning, nämligen att de offentliganställdas krav på kompensation för löneglidning i den privata sektorn skulle ge utökade anslagsramar, utöver de angivna 4 procenten. Det är i så fall fel. Regeringens bedömning är att 4 % är vad samhällsekonomin tål. Det har alltså inte getts utrymme för någon generell kompensation därutöver när det gäller krav på följsamhet.

Vi har, tillsammans med riksdagen, lagt fast utgångspunkterna för den statliga personalpolitiken. De innebär bl. a. att staten måste trygga sin personalförsörjning och att kraven härvidlag bör tillgodoses inom den anvisade ramen. De kommande förhandlingarna får utvisa om löneutvecklingen på den privata arbetsmarknaden har förvärrat statens problem i fråga om personalförsörjningen när det gäller vissa grupper så att särskilda insatser krävs. Det är bara för sådana extra åtgärder som det kan bli fråga om att

justera upp myndigheternas anslagsramar. Dessutom skall vi komma ihåg att inte alla privatanställda har fått del av löneglidningen, och det är därför inte rimligt att säga sig att alla offentliganställda har rätt till kompensation i detta hänseende.

Herr talman! I väsentliga avseenden står ändå den svenska ekonomin väl rustad att möta de svårigheter som den internationella utvecklingen kan medföra. Statsfinanserna har förstärkts kraftigt, den svenska industrin står fortfarande stark med god konkurrenskraft, och arbetslösheten – det är kanske det allra viktigaste – är låg.

Men vi har problem som kan ställa till besvär i sämre konjunkturer. Vi har ökat vår konsumtion långt snabbare än vår produktion, och vi fortsätter att höja priser och kostnader snabbare än vad som är fallet i konkurrentländerna.

Det intressanta är att det råder allmän enighet om att det vore ytterligt riskfyllt att rusa vidare i den takten. Jag tror att de flesta också skulle anse att det under förhållanden där det internationella klimatet försämrats vore direkt dåraktigt att göra på det sättet. Därför är det nödvändigt att regering och riksdag satsar på en politik för avkylning av den inhemska efterfrågan och för en dämpning av kostnadsutvecklingen, och det är den politiken som vi har förelagt riksdagen förslag om i propositionen.

Anf. 19 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag har egentligen inte mycket att invända mot finansministerns beskrivning av problemen med lönebildningen. Vad som oroar mig är att han står så tomhänt i fråga om motåtgärder. Skattepolitiska insatser tror han uppenbarligen inte på. Hela anförandet var ju en lång argumentation *mot* skattesänkningar. De hjälper inte mot inflation, de hjälper inte mot tendensen till för stora lönehöjningar. Man kan egentligen fråga sig varför finansministern tar tillbaka förslaget om höjning av löneskatten från i våras. Han gör det ju också på ett sådant sätt att han inte förknippar det med villkor av det slag som han efterlyste beträffande de borgerliga förslagen om marginalskattesänkningar.

Finansministern verkar inte ens själv tro på möjligheten att på detta sena stadium snickra ihop en frivillig inkomstpolitisk uppgörelse med alla parter på arbetsmarknaden. Han vet att det i denna kammare inte finns majoritet för statliga ingrepp i den fria förhandlingsrätten. Men finansministern måste ju då svara på den fråga jag ställde i mitt anförande: Med vilken löneökningstakt skall finansministern räkna när han lägger upp den ekonomiska politiken för nästa år? Hoppet om 3 % har ju spruckit för länge sedan. Själv har finansministern bjudit statstjänstemännen på åtminstone 4 %. Metallarbetarna har nyligen avvisat ett bud på just 4 %, bageriarbetarna har avtalat om 8 % och flera grupper har yrkanden på tvåsiffriga höjningar. Svenska Handelsbankens chefekonom skrev för någon tid sedan att tidigare erfarenheter talar för löneökningstal år 1988 i storleksordningen 10 %. Han nöjde sig ändå med prognosen 7,5 %, vilket kanske återspeglar hans tidigare ställning som utredningschef inom Svenska arbetsgivareföreningen. Konjunkturinstitutet har i sin decemberrapport satt, som man säger – det tyder på att man inte själv är helt övertygad om det riktiga i prognosen – den totala

timlöneökningen till 5 %. Vad skall nu finansministern "sätta" timlöneökningen till i budgetförslaget? Att framhärda med en uppenbarligen orealistiskt låg siffra får ju bara till följd att den ekonomiska politiken grundas på ett alltför optimistiskt antagande om den kommande utvecklingen. Det ger i sin tur missvisningar vad gäller beräkningar om kommande skatteinkomster, nästa års inflationstakt m. m.

Det förhållande som finansministern nu talar om, att det ser ut som om skatteintäkternas ökning avtar eller praktiskt taget avstannar nästa år, är naturligtvis en följd av att man arbetar med ett lågt löneantagande. Om man är realistisk på den punkten blir det *tyvärr* – men från andra synpunkter då – lättare med mera skatteintäkter. När skall Kjell-Olof Feldt erkänna att den tredje vägens politik inte har lett till det avsedda trendbrottet vad gäller pris- och lönestegringen?

Och får jag påminna om min fråga: Är Kjell-Olof Feldt beredd att avsvära sig användningen av prisstopp nästa år?

Anf. 20 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Det var faktiskt inte jag, finansministern, som tyckte att det var omoraliskt att ta tillbaka arbetsgivaravgiften och behålla den ifrågavarande reformen. Som Kjell-Olof Feldt kanske kommer ihåg ville vi i folkpartiet finansiera timmesjukpenningreformen på ett helt annat sätt genom omfördelning, och vi sade alltså redan från början nej till avgiftshöjning.

Vinstandelar går inte att ha för de offentliganställda, sade finansministern, och därför tycker han inte att det är något bra system. Nu är det faktiskt så att på väldigt många håll inom den offentliga sektorn kan man göra stora förändringar, t. ex. i form av decentraliserat budgetansvar, och låta personalen på kliniker eller andra enskilda avdelningar behålla en del av det överskott som uppstår om man uppfyller verksamhetsmål så att säga till lägre kostnad än vad som anges i budgeten. Jag vet att det görs försök därvidlag inom tandvårdsnämndens verksamhetsområde i Stockholms läns landsting. Jag föreställer mig att om socialdemokraterna skulle kunna entusiasmeras för den typen av försök, skulle det bli ännu bättre fart på det hela, för ni styr ju ändå en hel del landsting och kommuner. Finansministern kunde enligt min mening ta fasta på detta. Det är otvivelaktigt så att om de anställda får del i resultatet, ökar motivationen högst avsevärt. Detta är låt mig säga hela tanken bakom ekonomiska incitament över huvud taget. Det måste Kjell-Olof Feldt rimligen tro på.

Kjell-Olof Feldt återkom till oppositionens s. k. överbudspolitik. Eftersom jag tycker att man skall svara på frågor skall jag omedelbart säga att jag kan garantera att vi i folkpartiet aldrig kommer att medverka till en ekonomisk politik som förstör statens finanser.

Däremot är jag inte beredd att lägga fram något förslag till budget från folkpartiets sida nu, lika litet som jag tror att Kjell-Olof Feldt är beredd att släppa fram uppgifter om sitt budgetförslag vid dagens sammanträde. Båda förslagen kommer i januari.

Så lönerörelsen: Jag tycker att finansministern var väldigt uppgiven i sitt anförande. Han citerade FOS-rapporten – det skapas 6–7 % ökning av förhandlingssystemet. Förhandlingssystemet består av många komponenter.

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

Det är centrala avtal, branschvisa avtal, lokala diskussioner om löneökningar, det gäller arbetsgivaravgifter och kompensationsmekanismer av skilda slag. Om man kan minska den kostnadsökning som uppträder på i varje fall några av dessa nivåer, blir chanserna väsentligt större att få ned den totala kostnadsökningen till något som mera står i samklang med vad den samhällsekonomiska utvecklingen tål. De förslag som vi från folkpartiets sida lagt fram, t. ex. om en sänkning av marginalskatterna, medverkar alldeles uppenbart till att dämpa kraven på några av dessa nivåer. Vårt nej till förslaget om arbetsgivaravgiftshöjningen ursprungligen var också en klar markering av att i varje fall den komponenten inte skulle få försämra lönekostnadsutvecklingen.

Anf. 21 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! När det gäller historieskrivningen tror vi naturligtvis inte att socialdemokraterna har orsakat alla kriser. Ni hade naturligtvis god hjälp av oljekriser och en viss försämring av den internationella konjunkturen. Men inte desto mindre hade ni ändå ansvaret under åren 1974–1976, då en stor del av problemen uppstod. Men jag förstår att Kjell-Olof Feldt vill skylla över detta och skylla på andra.

Det är klart att socialdemokraterna inte gillar vår historieskrivning. Ibland är sanningen plågsam, och vår beskrivning stämmer kanske inte alltid med den bild socialdemokraterna själva vill måla upp.

Kjell-Olof Feldt nämnde naturligtvis ingenting om den överbudspolitik som han själv i opposition förde på det regionalpolitiska området under de icke-socialistiska åren. För varje företag som tvingades lägga ned verksamheten krävde socialdemokraterna praktiskt dubbelt så mycket pengar, och man kritiserade Åslings akutmottagning. Senare har Åsling fått internationellt beröm för det sätt på vilket han strukturerade om svensk industri. Den nu ansvarige för regionalpolitiken har ingen akutmottagning utan har i stället startat något slags oregelbunden paketutdelning. Det är naturligtvis en skillnad.

När det gäller frågan om centern och avtalsrörelsen är det så att vi vill ha ett avtal som träffas efter förhandlingar mellan fria och obundna parter. Vi måste fastställa en minimistandard för myndigheterna som inte får rubbas. Det sade jag också i mitt anförande.

Feldt vill inte att vi skall rusa mot en ökad inhemsk efterfrågan. Men är det inte just detta som regeringens politik leder till – 7 miljarder i ofinansierade reformer? Vi kommer att finansiera vår familjepolitik, lika väl som socialdemokraterna bör tala om hur de vill betala sin familjepolitik.

Innebär de 20 miljarder i skattefondsparande som blir resultatet av avtalsrörelsen verkligen en stram socialdemokratisk finanspolitik? Är det på det sättet som man vill bekämpa inflationen?

När det gäller överhettningen är det intressant att iaktta hur litet finansministern funderar över dessa frågor. Det föreslås att överhettningen skall spädas på med en sänkning av arbetsgivaravgifterna i koncentrationsområdena. Man frågar sig verkligen: Är det på det sättet som socialdemokraterna vill dämpa överhettningsproblemen?

Socialdemokraterna säger att de vill gynna hushållssparandet, men de

åtgärder som socialdemokraterna föreslår ger ju ganska måttliga resultat. Det påminner om att jaga elefanter med ärtbössor, när Sverige ändå har det sämsta hushållssparande som går att finna. Här krävs radikala åtgärder i stället för de ganska futtiga insatser man vill göra.

I fråga om skattepolitiken är centerns inställning att vi bör få en sänkning av skattetrycket genom att grundavdraget bibehålls, genom att momsen sänks till 12 % – vi har inte talat om att helt slopa momsen –, genom att åstadkomma rättvisa kommunalskatter och på sikt genom att sänka marginalskatten.

Anf. 22 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Finansministern inledde i kritiken mot vpk med att säga att vi inte förstår detta med arbetsgivaravgifter. Men jag tycker att vi gör det. Vi är kritiska till att man springer ifrån ett beslut man tidigare fattat, då man tydligen ansåg att företagen kunde bära arbetsgivaravgiften. Vi vet ju vilka reformer som väntar på finansiering och vilka löften om prioriteringar som gjorts, inte minst när det gäller den offentliga sektorn.

Men samtidigt talar vi i vpk om att vi förstår problematiken med arbetsgivaravgifter. Vi har själva av och till använt dessa som finansieringskälla för olika reformer som vi ansåg vara nödvändiga. Som jag sade i mitt huvudanförande måste man varje gång man vidtar en sådan åtgärd väga nyttan mot skadan. Jag pekade också på att man i stället skulle kunna ha en vinstskatt som drabbade företag som gör vinst och som inte blint drabbar alla som har en anställd, vilket ju arbetsgivaravgiften gör. Det är anledningen till mitt särskilda yrkande. Jag tror alltså att jag förstår problematiken med arbetsgivaravgiften minst lika bra som finansministern.

Så till det s. k. cash limits-systemet, dvs. kassabegränsningen, lönetaket – eller vad man vill kalla det. Det är så enkelt, säger finansministern: Arbetsgivaren sätter gränsen. Ja visst! Men då frågar jag: Vad händer i avtalsrörelsen, om motparten, dvs. de anställda, inte nöjer sig med den gräns som arbetsgivaren sätter? Det är ju två parter som skall förhandla. Då har andra sagt att det också är enkelt: Man får då minska på vissa mindre viktiga verksamheter. Det kanske också går på ett och annat håll. Men det kan också vara så – och är det på många håll inom den gemensamma sektorn – att det förekommer nödvändig verksamhet som inte kan minskas utan som borde byggas ut. I dessa verksamheter arbetar ett mycket stort antal lågavlönade, som med ett uppoffrande slit till låg lön fullgör ett mycket viktigt samhällsnyttigt arbete. Vad har regeringen för medel att sätta emot, om dessa grupper förhandlar sig till ett bättre avtal? Skall man trots de stora behoven skära ned på verksamheten eller skall man sätta in tvångsmedel? Jag har i tidigare sammanhang frågat om det är en tvångslagstiftning som ligger i andra änden av detta system? Eller vad tänker man sätta emot? Det vore bra att få en förklaring.

Anf. 23 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag undrar om jag kan få en precisering av Lars Tobisson. Han har i åtskilliga sammanhang i nedlåtande tonfall nämnt utgiftsbegränsningen på 4 %. Han säger nu att jag har "bjudit på" åtminstone 4 %. Är det

så att moderata samlingspartiet tycker att 4 % är för mycket? Tala i så fall om det, för oss och för parterna på arbetsmarknaden! Det skulle vara av stort intresse att få veta om moderaterna anser att regeringen lagt sig för högt.

Sedan vill Lars Tobisson veta vad som kommer att stå i finansplanen när det gäller löneantaganden. Jag kan tyvärr inte, hur gärna jag än ville det, upplysa riksdagen om detta i förväg. Jag måste följa de procedurer som vi etablerat och vänta till den 11 januari när finansplanen offentliggörs. Men så mycket kan jag säga att vi kommer att göra som åtskilliga regeringar gjort, både borgerliga och socialdemokratiska, nämligen att efter bästa förstånd försöka ange en löneutveckling som vi anser vara förenlig med samhällsekonomisk balans. Vi kommer också att visa vilken innebörden blir av en löneutveckling som inte är förenlig med samhällsekonomisk balans. Vi kan alltid göra prognoser för löneutvecklingen i ett skede när avtalsförhandlingarna just har börjat. Jag vet att Lars Tobissons egna regeringar fick dra samma slutsats.

Tobisson frågade också när jag skall erkänna att den tredje vägens politik inte lett till det trenderbrott för pris- och löneutvecklingen som eftersträvas. Det beror på vad man menar med trend. 70-talets och det tidiga 80-talets utveckling var en prisstegringstakt med 10 % per år. För närvarande är trenden att prisstegringstakten gått ned till 5 % per år. I den meningen har det blivit ett trenderbrott. Men prisstegringstakten är fortfarande för hög med våra ambitioner när det gäller sysselsättningen. Det är där problemet ligger. Med våra ambitioner när det gäller sysselsättning, levnadsstandard och höjda reallöner är 5 % fortfarande för mycket. Vill man därmed säga att den tredje vägens politik har misslyckats måste man visa alternativen. De enda alternativ som det då kan handla om är lägre efterfrågetakt, lägre sysselsättning och mindre utnyttjande av resurser. Det recept som ni anvisar i dag – en sänkning av skatterna med 5 eller 10 miljarder, eller vad det nu kan bli fråga om – kommer ju att öka efterfrågetrycket och öka trycket på arbetsmarknaden.

Anne Wibble säger att alla väl vet att man genom att ge de anställda del i resultaten ökar motivationen i arbetet. Ja, det kan det göra. Det kan öka motivationen för att arbeta. Men motivet för vinstandelar och bonussystem i detta fall skulle ju leda till lägre löneökningar, och det är något helt annat. Jag kan inte se att det som Anne Wibble talar om som lösningar för den offentliga sektorn löser detta problem. Det pågår försök på det statliga området för att öka produktiviteten genom olika förändringar i verksamheten och i organisationen, men även med metoder som kan ge utslag i form av pengar i de anställdas lönekuvert. Men det är fortfarande inget som löser problemet med spänningarna mellan olika områden i vår ekonomi. Naturligtvis är det inte heller rimligt att man inom sjukvården eller inom andra liknande verksamheter talar om vinstandelar, att det är del i resultatet man får.

Sedan gjorde Anne Wibble en intressant deklARATION. Hon garanterar att folkpartiet inte kommer att medverka till en försvagning av de offentliga finanserna, och det är utmärkt. Låt mig då påminna om några av de notor som folkpartiet i så fall måste hitta betalning till. Som exempel kan nämnas det gamla förslaget, som såvitt jag förstår fortfarande är aktuellt, om eget

rum i långvården, uppskattat till en kostnad på 20 miljarder, fördubblad u-hjälp till en kostnad av 10 miljarder, det familjepolitiska förslaget till en kostnad av 9 eller möjligen 5 miljarder beroende på hur man räknar och skattesänkningar på 10 miljarder. Om jag summerar detta blir det mellan 45 och 50 miljarder kronor. Jag skall med stort intresse avvakta och se fram emot de finansieringsförslag som folkpartiet lägger fram för att klara av alla dessa löften.

Gunnar Björk anser att sanningen plågar, och det är möjligt. Men jag tycker, för att göra slut på denna debatt oss emellan, att Gunnar Björk skall läsa en mycket färsk historieskrivning av Hans Bergström i hans doktorsavhandling. Där framgår det med största möjliga tydlighet att en av de stora olyckorna som de borgerliga partier, som senare bildade regering, råkade ut för var att de just under åren 1974–1976 hade framställt sig som de främsta talesmännen för en mycket expansiv ekonomisk politik, och det var den expansiva ekonomiska politiken som de sedan förde i regeringsställning.

Gunnar Björk säger att en fantastiskt fin insats för att dämpa inflationen är att behålla den allmänna löneskatten i de överhettade områdena och döpa om den till överhettningsavgift. Jag skall påminna om att vi har ett försök i gång med differentierade arbetsavgifter för att stimulera utvecklingen i Norrbotten. Hittills har resultaten varit ganska magra. Det är också intressant att notera att kamraterna på den borgerliga sidan i övrigt kallar detta för en straffskatt som skulle drabba verksamheten i vissa delar av landet. Men jag gratulerar centern som satte i gång denna debatt inom borgerligheten.

Slutligen, herr talman: I vår förra debatt för två dagar sedan bad jag Lars Tobisson förklara med vilka metoder moderata samlingspartiet vill strama åt den privata konsumtionen. Han sade då att det inte skall ske genom skattehöjningar utan att det skall ske genom nedskärningar av de statliga utgifterna. Då vill jag upprepa frågan i dag: Vilka offentliga utgifter anser moderaterna skall skäras ned för att dämpa den privata konsumtionen, som tydligen också enligt Lars Tobisson för närvarande ökar för snabbt?

Anf. 24 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! De utgiftsbesparingar som vi vill göra har vi redovisat i förslag här i riksdagen, och det kommer vi också att göra i januari med anledning av den budgetproposition som Kjell-Olof Feldt inte vill gå närmare in på.

Han undrade om vi hade något annat mål än 4 % när det gäller de statliga löneförhandlingarna. Vi har anslutit oss till målsättningen 3 % som har uttryckts i en regeringsproposition. Men förslaget om en ram på 4 % skickade regeringen i väg till statens arbetsgivarverk utan att först förelägga det för finansutskottet, som handlägger lönefrågorna här i riksdagen. Därför har vi inte haft möjlighet att ta ställning till denna ram.

Vi fick den intressanta upplysningen att vi i budgetförslaget får både ett balans- och ett skräckalternativ. Jag tycker att det verkar som om finansministern inser att det är skräckalternativet som gäller.

Slutligen: Pris- och lönetrenden skulle ha brutits, enligt finansministern. Nej, det är fel. Det är ju vårt problem att vi inte har fått ned den

underliggande inflationen i landet och att lönestegringen går alldeles för snabbt. Det är ju detta som vi diskuterar. Det verkar efter denna debatt som om finansministerns enda recept fortfarande är en förhandlad inkomstpolitik av SAMAK-modell. Han vill inte förstå att vi på den borgerliga sidan inte kan vara med på detta när vi ändå talar om statlig inblandning i form av skattesänkningar. Men jag vägrar helt enkelt att tro att finansministern inte ser skillnaden mellan å ena sidan att sitta i ett organiserat trepartssamarbete med löntagare och arbetsgivare och där byta skattesänkningar mot lägre lönepåslag och å andra sidan att i förväg lägga fast de förutsättningar på bl. a. skatteområdet som arbetsmarknadens parter har att rätta sig efter när de sedan fritt förhandlar om löner.

Vi moderater vill ha en klar rollfördelning mellan politiker och förhandlare. Vi slår vakt om den fria avtalsrätten, men betonar att det är en frihet under ansvar. Statsmakterna skall i förväg ange ramen för förhandlingsarbetet, och sedan får parterna själva svara för att lönerna inte drivs i höjden på ett sätt som urholkar vår konkurrenskraft och orsakar konkurser och friställningar. Det ankommer naturligtvis alltid på det allmänna att dra försorg om dem som drabbas av följderna av för stora löneökningar. Men det får inte ske till priset av att man lyfter av parterna deras ansvar med hjälp av devalveringar eller subventioner till företag som blir olönsamma.

Om staten sätter ett tak för löneutgifterna på sitt eget område, ser jag det, som sagt, inte som något otillbörligt ingrepp i förhandlingsrätten. Det är ett sätt för den statliga arbetsgivaren att klargöra var den ekonomiska gränsen går. Skall lönerna höjas mer måste det ske indragningar på annat håll. Men vad man kan kritisera regeringen för i detta fall är att den som politisk beslutsfattare inte ser till att utrymmet under taket blir tillräckligt stort för att löntagarna skall klara sin köpkraft. Då går det nämligen även med 3 %. För detta krävs det i första hand sänkta marginalskatter. Men jag har förstått att det i fråga om detta inte finns något hopp för nästa år att hämta hos finansministern.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 25 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt började sitt inledningsanförande på ett sätt som jag tycker är mycket karakteristiskt för honom. Han sade nämligen att regeringens ekonomiska politik har präglats av en förstärkning av konkurrenskraften och en god portion tur. Vad det handlar om är devalvering och tur. De lärdomar som man skall dra av detta för framtiden är ändå förhoppningsvis att devalvering är utesluten och att turen har tagit slut, och att vi inte får någon mer draghjälp. Vad som då återstår för en regering är naturligtvis att visa något slags prov på skicklighet, och det är den skickligheten som nu ställs på prov.

Läget är egentligen värre än vad som framgår av proposition 60 som ligger till grund för dagens debatt.

Häromdagen publicerades emellertid nya handelsbalanssiffror, som visar en försämring i förhållande till året dessförinnan med 1 miljard; överskottet

halverades alltså. Prognoserna för perioden 1986–1988 visar i stort sett en halvering av handelsbalansöverskottet och en försämring av bytesbalansen – en ökning av underskottet i detta fall – med ungefär 11 miljarder per år. Detta är ännu mer bekymmersamt än vad man skulle kunna tro.

Det betyder att regeringens skicklighet, om man så får säga, blir av ännu större betydelse än den skulle ha varit om läget hade varit gynnsammare. Jag tycker att finansministerns inlägg i dagens debatt har varit föga hoppingsivande – tvärtom präglades det av en väldigt stor uppgivenhet. Vad han egentligen har velat säga är att han inte kan göra någonting, att han inte kan se någon lösning, att han tycker att oppositionens förslag är dåliga men att han inte har mycket att komma med i stället. Jag tycker det är väldigt defaitistiskt och väldigt bekymmersamt för Sverige. Flera av de förslag som oppositionen har lagt fram är väl värda att prövas. Och något borde kanske finansministern se på historien. Han sade inledningsvis att inkomstskatterna hade sänkts något sedan 1983, genom en uppgörelse med mittenpartierna. Även om sambandet naturligtvis inte är självklart har kostnadsökningarna på lönesidan dämpats något, från ungefär 10 % i slutet av 1970-talet till kanske 7–8 % och t. o. m. något lägre för närvarande. Det är väl inte omöjligt att marginalskattesänkningarna har haft något slags inverkan på denna utveckling. Eftersom det finns mycket starka skäl att tro att det faktiskt har varit så, finns det också anledning att gå vidare på denna väg.

Avslutningsvis skulle jag bara en gång till vilja uppmana finansministern att återkomma i budgetpropositionen med ett konkret förslag till sänkning av marginalskatterna. Jag skall då inte klaga på ryckighet och annat utan faktiskt berömma regeringen.

Anf. 26 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Något som är ganska intressant med den här debatten är att det har ställts ganska många frågor och getts ganska få svar. Beträffande åtstramningen har jag frågat Arne Gadd två gånger och finansministern två gånger och hittills utan resultat. Hur slår egentligen detta med 7 miljarder i ofinansierade medel? Vad innebär det att 20 miljarder i skattefondsparande släpps? Är detta den sträma socialdemokratiska politik som man vill föra? Beträffande överhettningsproblemen är regeringen tydligen nöjd med trafiksituationen och bostadssituationen i storstadsregionerna, eftersom den inte vill göra någonting. På vilket sätt vill socialdemokraterna dämpa överhettningen? Jag tror att alla partier är intresserade av att få svar på denna fråga. Vi har hittills inte lyckats få något svar.

När det gäller sparandet säger socialdemokraterna att man vill gynna hushållssparandet. Men de åtgärder som föreslås är inte särskilt omfattande och förtroendeingivande. Det är uppenbart att socialdemokraterna saknar en ordentlig sparpolitik.

Slutligen om detta med utdelning av julföcker. Jag har rekommenderat Arne Gadd att läsa en roman om fördelningspolitik och miljöfrågor. Kjell-Olof Feldt rekommenderade mig att läsa en doktorsavhandling. Sådana brukar inte vara så väldigt lättlästa, men jag skall naturligtvis söka upp boken. Om jag får rekommendera Feldt någon julläsning, skall jag rekommendera långtidsutredningen. Det är intressant läsning, eftersom man

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

där lägger en stor del av skulden på den ekonomiska politik som fördes 1974-1976. Aldrig, varken förr eller senare, har lönekostnaderna ökat med 40 %. Detta bär socialdemokraterna ansvaret för. Jag sade redan tidigare att socialdemokraterna har ett stort ansvar för den politiken. Denna bok önskar jag att Kjell-Olof Feldt läser under julhelgen.

Anf. 27 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Jag fick inget svar från finansministern om vad han hade tänkt sig för medel, om det var tvångslagar, och hur i all världen det går ihop med att införa tak när vi har både nödvändiga verksamheter och lågavlönad personal. Det är inte så enkelt som Arne Gadd säger, att man bara minskar en del verksamheter som inte är så viktiga.

Nu blir debattordningen sådan att jag får finansministerns svar när jag inte längre har någon replikrätt. Situationen är likadan som under utskottsrun-
dan. Jag tycker inte om det – det är ett mönster som börjar komma igen.

När man lyssnar på debatten kan man märka att finansministern framträ-
der som de lågavlönades försvarare gentemot borgarna och säger att han
minsann vill sätta taket vid 4 % men att de borgerliga är usla och vill sätta det
vid 3 %. Om detta är skillnaden mellan socialdemokratisk och borgerlig
fördelningspolitik förstår jag naturligtvis att det blir väldiga protester bland
lågavlönade. Jag har litet svårt att förstå vad det är för fel om någon som får
7 000–7 500 kr. i månaden begär 8 000–8 500 kr. i månaden, när man vet hur
lågavlönades ekonomiska verklighet ser ut. Om man dessutom synar en del
uttalanden över förslaget om lönetak finner man att det egentligen inte blir
något rakt tak utan ett snedtak. En del av pengarna skall användas för de
högavlönade, som hotas att sugas ut till den privata marknaden, därför att
den offentliga sektorn har svårt att bjuda emot. Då blir det ännu mindre kvar
till de väldigt många lågavlönade som finns inom detta avtalsområde.

Finansministern ironiserar och säger att bagarna tydligen har mycket
pengar och att folk under avtalsrörelsen i övrigt sneglar på varandra, ungefär
som om de inte skulle ha något som helst ekonomiskt sinne eller skulle förstå
problemen i den ekonomiska politiken.

Jag skulle vilja kontra med att säga att de ser sin egen verklighet – den
prisutveckling som de har varit med om och den tillväxt i spekulationsekonomi
som de har tvingats åse. Detta gör att de naturligtvis ställer krav på sin
egen verklighet.

Jag var på en turné under den riksdagsfria veckan och träffade folk på
verkstadsgolvet. En kille som jobbar på ett stort verkstadsföretag berättade
följande. 1980 fick vi lära oss att vi skulle hålla igen lönerna därför att
vinsterna behövde gå upp. Nu har vinsterna gått upp. Spekulationsekonomin
har rasat fritt i fem år. Nu rasar börsen. Nu får vi lära oss att hålla igen lönerna
därför att börsen rasar. Vad har vi egentligen fått ut av vår återhållsamhet
och vårt ansvarstagande? Kunde vi inte ha fått högre löneökningar och en
bättre situation på vinsternas bekostnad? Då sammanfattade han mycket
viktiga centrala frågor i ekonomisk politik och kostnadsutveckling som
handlar om löner, priser och profit. Det finns faktiskt en skrift om detta
också, som rekommenderas till läsning för alla kammarens ledamöter.

Anf. 28 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag får väl acceptera att också Lars Tobisson hukar sig bakom budgetpropositionen och januari månads motionsskrivningar. Men förväntningarna ökar faktiskt på vad man skall kunna åstadkomma. Det är också intressant att notera att de borgerliga partierna tydligen tyckte att 3 % utgiftsbegränsning för de statliga löneökningarna egentligen hade varit bättre. Nu säger man kraftfullt nej till förhandlad inkomstpolic, och det kan vara en respektabel ståndpunkt. Men säger man ja till skattesänkningar, då får arbetsmarknadens parter tydligen inte göra några åtaganden i förväg, inte ens om de vill får de inte göra det.

För att formulera problemet på annat sätt: Om inte bara Landsorganisationen, som redan gett uttryck åt detta, utan även andra organisationer på arbetsmarknaden skulle uttala att de nu är beredda att helt frivilligt gå in i överläggningar som handlar om skatter och löner, menar de borgerliga partierna då att regeringen måste säga nej? Jag vet att ni inte har möjlighet att svara nu, men svaret kanske vi kan få i någon form. Intar ni en så principiell, doktrinär ståndpunkt mot att regeringen över huvud taget samtalar med arbetsmarknadens parter, att vi t. o. m. skall säga nej i en sådan situation?

Däremot är vi helt ense om att vi skall säga nej till devalveringar och subventioner som en lösning på de problem som eventuellt kan komma att skapas under den närmaste framtiden. Jag tror att det är oerhört viktigt att åtminstone tre av riksdagens partier ger så klart uttryck åt detta.

Anne Wibble säger att det är slut på turen. Det är möjligt, men man vet aldrig riktigt. Turen kan komma åter. Hon säger att läget är ännu mer bekymmersamt än vad vi har trott därför att handelsbalansens överskott ser ut att halveras 1987. Men den intressanta frågan är: Varför försämrats handelsbalansen? Det beror inte på att vår export år 1987 går mycket sämre – den har gått rätt bra – utan huvudförklaringen till nedgången i handelsbalansens överskott och försämringen av bytesbalansen är den höga inhemska efterfrågan, den snabba ökningen av importen som i sin tur i hög grad har byggt på den samtidiga uppgången av konsumtion och investeringar.

Jag måste nu påminna oppositionspartierna om att vi insåg detta redan i våras och lade fram en rad förslag för riksdagen som syftade till att begränsa framför allt uppgången av konsumtionen. Sedan har vi vidtagit andra åtgärder för att försöka dämpa investeringsuppgången. Men när vi lade fram förslagen om att dämpa ökningen av konsumtionen, vad gjorde ni då? Jo, ni sade nej till alltihop! Det var nämligen litet otrevligheter inbyggt i förslaget. Det var bara vänsterpartiet kommunisterna som ställde upp, så att vi fick en viss höjning av bilaccisen. Men det ser ändå ut att bli en rekordhög import av bilar i år.

När då problemet beskrevs som att efterfrågan var för hög, sade ni nej och ville inte hålla med om den beskrivningen. I dag – när det är för sent att göra någonting åt 1987 – står ni här och larmar om att regeringen inte har gjort någonting, att regeringen har varit passiv. Men ni hindrade oss från att göra någonting då. Ni utnyttjade era röster för att försöka stoppa en viss åtstramning av politiken. Ni har alltså inga meriter att åberopa i fråga om att ni skulle ha insett problemen före regeringen eller haft några lösningar på dem. Tvärtom förhindrade ni en justering av politiken i våras som hade

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

kunnat ge ett bättre utfall, t. ex. för bytesbalansen, än vad vi faktiskt får.

Gunnar Björks olika analyser och teorier har jag litet svårt att hänga med i. Nu säger han att storstäderna, där man har problem med trafiken och ont om bostäder, just därför behöver högre arbetsgivaravgift än i övriga delar av landet. Men inte blir det väl fler bostäder och färre bilar i Stockholm om de betalar 2 % mer i löneskatt? Jag trodde inte att det var ett sätt att stimulera bostadsbyggandet på. Inte heller tror jag att någon ställer undan bilen av samma skäl.

Gör alltså inte mer av denna centerpartistiska sär lösning än vad den möjligen duger till, nämligen att göra det något dyrare att arbeta och bo i Stockholm. Det är väl vad förslaget innebär.

Sedan måste jag faktiskt invända mot något som jag tyckte var i fräckaste laget. Det släpps loss en massa pengar nu genom det gamla skattesparandet. Men det var ju inte vi som införde det, Gunnar Björk. Det infördes mot våra bestämda protester och invändningar. Vi frågade just: Vad händer när de fem åren har gått och pengarna kommer loss? Det är ju problemet med den typen av tidsbundet, skattesubventionerat sparande. Det är ni som har skapat det problem som vi nu måste ta hand om. Det kanske går att framföra detta någon annanstans, där det inte finns någon närvarande som har kvar något av sin minnesförmåga, men här går det definitivt inte.

Herr talman! Om den här veckans två debatter kan jag inte säga att de har varit så fruktbara. Möjligen har vi kommit en bit på väg, så att vi inte bara är ense om målen utan också har definierat problemen på samma sätt. Det stora avståndet är inte längre att vi påstår att problemen är olika, utan vi har ungefär samma uppfattning om vari problemen består. Oppositionen väljer i det här läget att satsa på vad man tror är ett säkert kort i en valrörelse, nämligen sänkta skatter, och det kan jag förstå. Jag respekterar i och för sig att man tror att detta skulle vara en lösning i det korta perspektivet på våra ekonomiska problem.

Möjligen är det här som vi hamnar i en litet svår debattsituation. Jag anser ju att skattesänkningar i det längre perspektivet skulle hjälpa oss att lösa våra problem, men jag tror inte att det i en akut situation med en överefterfrågan är någon lösning att sänka skatterna – och det är vad jag har försökt säga nu i två dagar.

Jag vågar ändå uttrycka förhoppningen att man när budgetpropositionen kommer håller fast vid grundlinjen att vi skall fortsätta att föra en stram politik i Sverige, att ökade utgifter skall finansieras och att skattesänkingsförslag inte skall läggas fram enbart i syfte att värva röster utan måste ha en klar samhällsekonomisk och statsfinansiell motivering.

Jag vill sluta med att önska herr talmannen och andra här närvarande en god jul. Det har varit mycket rekommendationer om läsning, och jag fått rådet att läsa om långtidsutredningen. Jag har faktiskt läst den en gång och tänker inte läsa den en gång till, för jag har annan läsning.

Skulle jag rekommendera Gunnar Björk och möjligen också andra företrädare för oppositionen någon läsning är det inte en roman jag vill rekommendera utan en bok som handlar om verkligheten och om vad man kan ställa till med inom politiken: Barbara Tuchmans *Dårskapens vägar*. Den boken är värd att läsas.

Anf. 29 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Man kan föra en stram finanspolitik genom utgiftsbegränsningar i stället för skattehöjningar. Om finansministern vill få stöd från folkpartiet bör han pröva med utgiftsminskningar i stället för med de skattehöjningar som vi ibland sade nej till i våras.

Inte utan en viss stolthet anser vi väl ofta att Sverige nära nog motsvarar prototypen för ett modernt industriland. Likväl finns det ett par viktiga avsnitt i vårt lands ekonomi där vi inte alls lever upp till kraven på ett sådant land. Det närmast till hands liggande exemplet på detta är våra avtalsrörelser, där vi under många år i rad har misslyckats att hålla de nominella lönehöjningarna inom ramen för produktionstillväxten.

Ett annat misslyckande – mindre beaktat i den allmänna debatten men sannolikt nästan lika viktigt som att undvika inflationsdrivande löneavtal – är utvecklingen av det svenska sparandet under de senaste sju åren. Från ett genomsnitt på 4 % under 70-talet har sparandet successivt sjunkit, så att det i år t. o. m. blir negativt med hela 2,6 %. För ett industriland, med dess stora krav på löpande investeringar, innebär denna utveckling stora risker.

Man kan spekulera över anledningen till att utvecklingen har blivit sådan, trots att både den politiska debatten och ett stort antal regeringsåtgärder har sysslat just med behovet av ett ökat sparande. Sparavdrag, skattesparkonton, skattefondkonton, allemansspar, allemansfond, spardelegationen – allt har utvecklats just för att uppmuntra sparandet. Varför har dessa åtgärder inte kommit i närheten av sitt syfte? I denna fråga har det bl. a. sagts

- att vi lyckats bygga ut landets sociala välfärd så väl att svensken inte längre anser det motiverat att spara för sin ålderdom eller för eventuell sjukdom – två anledningar till sparande som fortfarande existerar i många andra länder, även i utvecklade industriländer –,
- att vi så länge hållit oss med hög inflation i landet, att spararna har upptäckt att avkastningen på sparkapitalet – sedan inflationen minskat dess köpkraft och den progressiva inkomstskatten fått sitt – under de flesta efterkrigsåren faktiskt varit negativ,
- att bostadsfinansieringen under långa perioder varit så stödd av förmånliga statliga lån och garantiåtaganden att sparande för byggande av egen bostad – som utomlands är en mycket vanlig sparledning – inte varit nödvändig annat än i liten omfattning i Sverige och
- att plötsliga oväntade åtgärder från statens sida rörande sparandets villkor har rubbat allmänhetens förtroende och sparvilja – och hit hör den plötsligt sänkta räntan på allemanssparandet och i än högre grad engångsskatten på alla pensionsförsäkringar.

Mot denna mörka bakgrund av ständigt sjunkande sparande i vårt land framstår de i proposition 1987/88:60 bil. 2 punkt 1 föreslagna åtgärderna som i grunden helt otillräckliga.

Från folkpartiets sida har vi inga erinringar mot den för nästa år föreslagna startbonusen för nya allemanssparare och ej heller några i fråga om det utökade antalet delägare i varje enskild allemansfond. Eftersom vårt parti länge efterlyst möjligheter att skattefritt ge gåvor till vissa ideella ändamål, hälsar vi med tillfredsställelse att denna princip nu godkänts av regeringen

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

genom dess förslag till ideellt sparande via allemansfond. Men vår belåtenhet med den nya principen grumlas åtskilligt genom snävheten i bestämmelserna: endast den "vanliga" avsättningen om 800 kr. per månad blir tillåten, och endast 2 % av den ideella fondens värde må årligen avsättas! Vi accepterar därvidlag att dessa avsättningar endast får göras till några få, på förhand bestämda ideella sammanslutningar men ej begränsningen av insättningen till maximalt 800 kr. och inte heller begränsningen av den ideella avsättningen till blott 2 % av kapitalet.

I reservation 1 har vi därför föreslagit att avsättningen om 800 kr. skall få göras utöver den vanliga avsättningen på 800 kr. till "icke-ideellt" allemanssparkonto och att avsättningen skall få göras med en procentsats som motsvarar halva det under varje tidrymd gällande diskontot. Utan dessa förändringar blir de "ideella" avsättningarna i praktiken så små, och förenade med så mycket administrativt arbete, att värdet av den nyinförda principen avsevärt minskas.

Krånlig administration av två system samtidigt är också huvudanledningen till att folkpartiet i reservation 4 tillsammans med moderaterna avvisar ett i propositionen föreslaget, men ännu ej framlagt system till nytt bosparande för ungdomar, kopplat till allemanssparandet. Det finns redan, hos flertalet banker och kreditinstitut, system av typen spara-låna-till-bostad. Att komplettera dessa system med ett nytt förefaller onödigt, i synnerhet som allemanssparandets skattebefrielse är mindre viktig för ungdomar med låga inkomster och ingen eller låg förmögenhet.

Centerns moderniserade förslag till privata investeringskonton är intressant, i synnerhet som man nu har satt långsiktigt sparande i förgrunden. I reservation 6 avstyrker dock folkpartiet och moderaterna förslaget, eftersom det öppnar möjligheter för den enskilde att låna medel med avdragsgilla räntor för att sedan sätta in dem på ett konto med skattefri ränteavkastning. Det kan knappast vara rimligt att tillskapa sådana möjligheter till legaliserat skattearbitrage.

Herr talmän! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 4 och 6.

Anf. 30 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Vi har ju här diskuterat både finansutskottets betänkande 10 och, nu senast, finansutskottets betänkande 9 om sparstimulerande åtgärder. Som vi har märkt går det ju inte att isolera dessa frågor från varandra, och frågan om sparandet har ju berörts i den tidigare debatten. Att så är fallet framgår också av talarlistan. Trots att det i den här frågan finns reservationer från både centern och moderaterna, skulle ju debatten komma att föras mellan enbart Lars De Geer och mig, eftersom Görel Thurdin har strukit sig. Man skulle därför kunna glädja kammaren – som väntar på julfirandet – genom att göra debatten ganska kort. Jag skulle egentligen kunna begränsa mig till att rent formellt yrka bifall till förslagen i finansutskottets betänkande 9 på alla dess punkter och avslag på reservationerna. Men jag vill ändå kommentera något av det som Lars De Geer sade.

Vi är ju alla bekymrade över hur hushållssparandet har utvecklats under 1980-talet. Den nedgång jämfört med 1970-talet som kom i början av 1980-talet – 1981–1983 – var ju mycket kraftig. Och man kan, som Lars De

Geer säger, spekulera över anledningen. Det är också många som har gjort det. Så här i efterhand kan man väl säga att de reala inkomstminskningarna för hushållen spelade en stor roll – de uppgick till 5 % under dessa år. Även nettoinvesteringarna i småhus minskade.

Hushållssparandet har sedan legat på ungefär samma nivå under ett antal år. Men, som Lars De Geer också säger, ser vi återigen en minskning av hushållssparandet – en minskning som t. o. m. innebär att vi får ett negativt sparande. Hushållen har större utgifter än inkomster och lånar alltså till konsumtion. Detta är naturligtvis oroande. Det finns anledning att vidta åtgärder för att stimulera hushållssparandet. Vi gör det, och vi har gjort det tidigare.

Också jag är litet fundersam över vad Gunnar Björk menar när han säger att vi inte skulle betala ut pengarna i skattefondssparandet – ett sparande som det faktiskt inte var vi som hade föreslagit. Eftersom Gunnar Björk är ny i finansutskottet, vill jag erinra om att vi ju har vidtagit åtgärder för att så att säga suga upp denna utbetalning. Under hösten har man ju fått sätta in 5 000 kr. extra på vinnarkonto, eller vad det nu kallas för i bankerna. Och under första kvartalet nästa år får man också sätta in 5 000 kr. extra på allemanssparandet. Syftet med detta är ju att just suga upp pengarna från det gamla skattefondssparandet, som ju var mycket olyckligt, eftersom det varje år lösgörs stora belopp som man på något sätt måste ta hand om.

Jag tycker att folkpartiets intresse för det ideella sparandet är glädjande. Vi har ju valt att integrera detta med allemanssparandet, vilket medför att man måste följa de principer som gäller för detta sparande. En princip är att det högsta beloppet man får sätta in är 800 kr. per månad. Vi menar att man med dessa 800 kr. som gräns sedan får välja hur man skall fördela sitt sparande – banksparande i allemanssparande, fondsparande i allemansfond eller detta ideella sparande. Skulle beloppet vara högre, skulle man ju få mer än dubbelt så stora skattestimulanser. Och det kanske inte skulle vara riktigt ideellt, för då är det ju andra som får stå för det ideella.

Herr talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till hemställan i finansutskottets betänkande 9 på alla dess punkter.

Anf. 31 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Att jag tog upp skattefondssparandet berodde på att jag undrade hur stram den finanspolitik var som regeringen förde, när det är så pass mycket pengar som utbetalas från detta sparande och eftersom det råder oklarheter i avtalsrörelsen. Det var alltså i detta sammanhang som jag tog upp skattefondssparandet.

Överläggningen i dessa ärenden var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om bostadsutskottets betänkande 7.)

Kammaren övergick till att debattera bostadsutskottets betänkande 7 med anledning av förnyad behandling av ärende om ett nytt plan- och bostadsverk (prop. 1987/88:37).

*Förnyad behandling av
ärende om ett nytt plan-
och bostadsverk*

Anf. 32 KNUT BILLING (m):

Herr talman! Vid gårdagens debatt om bostadsutskottets betänkande 5 angående nytt plan- och bostadsverk framgick att det för utskottsmajoriteten primära målet är att få till stånd en lokalisering utanför Stockholmsregionen. Man ansåg dessutom att beslut angående lokalisering skulle fattas utan att frågan hade studerats med avseende på kostnader och konsekvenser och utan att förhandla med bostadsstyrelsens och planverkets personal.

Riksdagens beslut om återremiss av ärendet till bostadsutskottet för ytterligare beredning har resulterat i att vi här i kammaren efter endast ett dygn åter har att ta ställning i frågan. Beredningen har lett till ett betänkande som är lika innehållslöst som det förra.

Vid utskottssammanträdet, som varade i en halv timme, krävde vi att utskottet skulle utreda konsekvenserna av och kostnaderna för de olika lokaliseringalternativ som hade föreslagits samt att detta underlag skulle remitteras till arbetsmarknadsutskottet för yttrande.

Centerns och socialdemokraternas representanter avslog vår begäran med motiveringen att det inte behövs någon ytterligare beredning, eftersom dessa partier har majoritet i utskottet!

Planverkets generaldirektör Lennart Holm uttalade i gårdagens Expressen att han efter återförvisningen nu såg mer optimistiskt på möjligheten att beslutet skulle skjutas på framtiden. Han yttrade vidare: "Annars är det fråga om maktfullkomlighet. Då vägrar partierna lyssna på sakliga argument."

Det är hårda ord för att komma från en generaldirektör. Om de är berättigade eller ej kan var och en bedöma genom att ta del av bostadsutskottets summariska betänkande nr 7.

Herr talman! Socialdemokraterna och centern har inte något sakligt underlag för sitt yrkande om lokalisering av plan- och bostadsverket. Man vill inte heller ha det. Jag vill inte påstå att det är ett normalt beteende, men i detta ärende är det uppenbart att man inte vill ha ett material som redovisar effekter, kostnader osv. Varför? Slutsatsen kan inte bli någon annan än att socialdemokrater och centerpartister i sitt inre är övertygade om att ett sådant beslutsunderlag skulle komma till ett annat resultat. Kanske Stockholm. Eller Kalmar, Agne Hansson. Eller Karlstad, Magnus Persson. Eller Haninge, Margareta Palmqvist.

Herr talman! Utöver att yrka bifall till reservationerna 1 och 6 vill jag avslutningsvis säga följande.

Jag sade i går att handläggningen av detta ärende är ett av de mest slående exemplen på beslutsordningen "handla först—tänk sedan" som jag upplevt i riksdagen. Bostadsutskottets centerpartister och socialdemokrater har nu haft möjlighet att tänka först. De avstod.

Anf. 33 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Vi har från tre politiska partier i riksdagen, folkpartiet, moderaterna och vpk, krävt en utredning över olika lokaliseringsförslag för bostadsverket. Vi har haft mycket starka skäl för detta krav. Det finns

nämligen ingen utredning. I går fattade därför riksdagen ett beslut om att återremittera hela betänkandet till bostadsutskottet för ny behandling, med uppgift att ta fram ett underlag för beslut över bostadsverkets lokalisering. I går kväll snabbinkallades utskottet för att behandla denna begäran.

Vi har från folkpartiet, moderaterna och vpk återigen begärt det underlag som jag i gårdagens debatt utförligt motiverade och begärde. Jag skall därför här kort repetera:

1. Vi begär en ekonomisk utredning över de olika lokaliseringsförslagen. I dag finns ingen sådan utredning.
2. Vi begär en utredning om kommunikationsmöjligheterna till resp. ort. I dag finns ingen sådan utredning.
3. Vi begär en utredning om hur bostadsverkets verksamhet kan påverkas av en utlokalisering.
4. Vi begär att riksdagens arbetsmarknadsutskott ges tillfälle att yttra sig över lämplig utlokaliseringsort.

Herr talman! Jag skall ge riksdagen en fullständig redogörelse över hur bostadsutskottets majoritet har hanterat denna begäran vid utskottssammanträdet i går kväll. Från centerns och socialdemokraternas sida fullständigt struntar man i att inget utredningsmaterial har tagits fram. Centern och socialdemokraterna har bestämt sig, och då behövs tydligen inget utredningsmaterial.

Vi i folkpartiet, moderaterna och vpk har förvägrats att ens få till stånd en utredning.

Herr talman! Är detta stilbildande för riksdagens arbetsformer? I så fall är detta förödande för framtiden och stärker politikföraktet på ett kusligt sätt.

Daniel Tarschys kommer här senare i sitt anförande att ta upp just dessa konsekvenser.

Om det kommande riksdagsbeslutet i dag också skulle bli att riksdagen avvisar förslaget att en utredning genomförs, vill jag uttrycka en mycket stor oro över hur de närmaste årens bostadspolitik kommer att hanteras.

Vi har en mycket besvärlig situation på bostadsmarknaden. Därtill ställs extra stora krav på bostadsverket nu när PBL och NRL skall genomföras.

Centern och socialdemokraterna i bostadsutskottet genomdriver nu ett beslut utan något beslutsunderlag, utan att veta konsekvenserna. Något intresse för den berörda personalen tycks heller inte finnas. Jag är djupt upprörd och besviken över denna "praktfulla nonchalans", över att man inte ens velat ta fram ett beslutsunderlag i en sådan här viktig lokaliseringsfråga.

Herr talman! Jag vill därför starkt uppmana riksdagens ledamöter att stödja reservation 6 från folkpartiet och moderaterna om att en utredning genomförs i lokaliseringsfrågan.

Anf. 34 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag beklagar verkligen att utskottsmajoriteten bestående av socialdemokrater och centerpartister inte visat minsta vilja att ge möjlighet att utreda förutsättningarna och konsekvenserna av en utlokalisering av plan- och bostadsverket. Utskottets majoritet står fast vid sitt förslag trots alla tidigare argument som anförts och som anfördes i gårdagens riksdagsde-

batt och som visar att verkets lokalisering praktiskt taget inte varit föremål för någon beredning alls. Något sakligt och väl genomarbetat beslutsunderlag föreligger fortfarande inte.

Man är inte heller nu beredd att ta någon hänsyn till att alla tidigare diskussioner om sammanläggning av de två verken resulterat i att verket skulle vara kvar och att löften om detta också har getts från regeringens sida. Man ger genom sin tjurskallighet ny näring åt politikerförakt och visar bristande respekt för alla dem som jobbar inom statsförvaltningen.

I vpk-reservation nr 7 föreslås att ytterligare överväganden skall göras om det nya verkets lokalisering och att sådana överväganden skall sättas in i ett större regionalpolitiskt sammanhang, där även andra lokaliseringsförslag redovisas av regeringen. De mycket grannliga överväganden som lokaliseringsbeslut av den omfattning det nu handlar om alltid måste innefatta kan därigenom tillgodoses. Det skulle också ge utrymme för riksdagens arbetsmarknadsutskott att bedöma frågan. Olika lokaliseringsalternativ måste belysas och följderna av en eventuell utflyttning klarläggas.

I reservationen föreslår vi sammanfattningsvis att riksdagen begär ytterligare överväganden och att regeringen – om en omlokalisering anses lämplig – kommer tillbaka till riksdagen med eventuella förslag. Jag yrkar bifall till vpk-reservationen.

I reservation 6 av folkpartiet och moderaterna framhåller man också att underlag för beslut i frågan saknas och att en omlokalisering kan prövas först när tillräckligt material föreligger. Man föreslår att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna att ytterligare överväganden bör göras i lokaliseringsfrågan, och vi kommer från vpk att i andra hand stödja den reservationen, om voteringsituationen blir sådan.

Herr talman! Till sist vill jag, som något av initiativtagare till att vi fick denna återförvisning, säga att jag självfallet hade den mycket klara förhoppningen att, med utgångspunkt i hela saken i denna fråga, utskottsmajoriteten vid en återförvisning skulle ta sitt förnuft till fånga och medge att man fick en rimlig tid att skaffa fram det underlag som vi anser är nödvändigt i en så här viktig fråga. Nu har detta inte skett, och det beklagar jag, som sagt.

Anf. 35 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Som sagts i debatten behandlades under gårdagskvällen det återförvisade ärendet av bostadsutskottet. Vi har lyssnat till de skäl minoriteten haft för en återförvisning och frågat vilket material man velat ha fram. Utskottets majoritet har därvid funnit att något nytt utöver vad som var känt vid den tidigare behandlingen av ärendet, både i utskottet och här i kammaren, inte har framkommit.

Utskottets majoritet hemställer därför nu om att kammaren fattar beslut i ärendet i enlighet med vad som anförs i betänkande 7.

För att undvika upprepningar ber jag att få hänvisa till vad jag anförde i mina anföranden vid gårdagens behandling.

Låt mig så något kommentera det särskilda yttrandet från representanterna för moderaterna, folkpartiet och vpk, där behandlingsfrågan tas upp. Där finns egentligen inget nytt utöver vad som tidigare framförts, att ärendet behöver vidare övervägas. Man vill göra gällande att ärendets behandling

varit alltför komprimerad. Jag vill bestämt tillbakavisa det påståendet. Ärendet har beretts på precis det sätt som vi alltid gör i bostadsutskottet. En klar majoritet anser också att tillräckligt beslutsunderlag finns för att fatta beslut.

Vid en direkt fråga från mig om vad som ytterligare önskades utrett framkom heller inga nya krav utöver vad som tidigare framförts. Invändningarna gäller främst lokaliseringsfrågan, som ju har diskuterats. Man har efterlyst ekonomiska beräkningar för utlokaliseringen, och man vill veta mer om hur verket kan fullgöra sina uppgifter i Karlskrona, dels med hänsyn till personalsituationen och risken för kompetensförluster då ett stort antal personer inte flyttar med, dels med avseende på att kontakterna med övriga landet skulle försvåras.

Får jag då säga, utöver vad jag sade i går, att ett ytterligare utredningsmaterial i så fall måste fotas på antaganden om vissa variabler. Något annat finns ju inte att gå efter.

Vad vi vet i dag är erfarenheterna från tidigare utlokaliseringar på 1970-talet. Dessa är tillräckligt många för att dra slutsatser. Vi vet att kostnaderna blir höga i inledningsskedet, medan en utlokalisering ger samhällsekonomiska vinster på längre sikt. Vi vet att det blir en effektförlust i samband med omlokaliseringen, som dock ger bättre effekt och ökade kunskaper efter några år. Kontaktproblematiken är också känd. Låt mig påminna om att vi i betänkandet har ställt mycket höga krav, såväl beträffande ekonomi som annat, på kommunen och på staten för att utlokaliseringen skall kunna genomföras.

Herr talman! Ett nytt plan- och bostadsverk kan inte få vara annorlunda än någon annan statlig myndighet som har utlokaliserats. Ett verk som skall ha hand om planeringen i hela vårt land måste också kunna lokaliseras ute i landet och inte enbart i Stockholm. Det är ju tvärtom så att den storstadsmiljö som finns i Stockholm, och som naturligtvis våra planerare lever i och påverkas av, inte finns någon annanstans i landet, medan miljöer som skapas i Karlskrona för de anställda är rikligt företrädda över landet. Detta faktum ser jag snarare som nyttigt för verkets funktion; i varje fall kan det inte vara skadligt.

För dem som agerar i den här debatten – Knut Billing från Stockholm, Erling Bager från Göteborg och Daniel Tarschys från Stockholm, som kommer efter mig på talarlistan – tror jag det vore nyttigt med litet klimatombyte. När ni får större erfarenhet av hur verkligheten ter sig ute i landet kanske ni får anledning att bli litet nyanserade i er kritik och i debatten. Om man studerar reservation 6 i bostadsutskottets betänkande 7, finner man lätt hur väl det stämmer med ert agerande att här kritisera formalia. Ni är så djupt onense internt, ni vill vara vän med alla, ni vågar inte ta ansvar för ett svårt beslut. I en sådan situation av beslutsinkompetens i de egna grupperna är det naturligtvis lätt att bli onense om en kritik av handläggningen av frågan.

För de moderater, folkpartister och kommunister som vill utlokalisera vore det ärligare att ge personalen det raka beskedet nu. För dem som inte vill utlokalisera vore det ärligare att rakt ut argumentera för Stockholm som lokaliseringsort.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 3 och 5 i bostadsutskottets betänkande 7 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 36 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Agne Hansson sade att det här var en helt normal beredning från bostadsutskottets sida. Jag vill dock inför kammaren säga att detta inte är riktigt. Detta är en onormal beredning. I bostadsutskottet brukar vi vara måna om att se till att det finns ett sakligt underlag för de frågor som kammaren skall fatta beslut om. Men Agne Hansson är ju ganska ny som ordförande i bostadsutskottet, så han har naturligtvis inte den erfarenhet som krävs för att göra en korrekt bedömning av den frågan.

Sedan säger Agne Hansson att något nytt inte har framkommit. Nej, tacka katten för det, när Agne Hansson och socialdemokraterna med majoritetsdiktat har hindrat kammaren från att få ett fullständigt material! Därför kan det inte ha kommit fram någonting nytt.

Anf. 37 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill också anknyta till detta med att det skulle ha framkommit någonting nytt, vilket framfördes i går när bostadsutskottet återigen hade sammanträde. Det motiv som, i varje fall från min sida, har angetts för en återförvisning av ärendet byggde inte på att det hade framkommit någonting nytt under den aktuella mycket hektiska tiodagarsperioden, utan det byggde på att det saknades grundläggande förutsättningar för att ett så viktigt och avgörande beslut skulle kunna fattas – dvs. precis de förutsättningar som det talas om i regeringsformen.

Jag ansåg det vara ganska klart – och det anser jag fortfarande – att underlaget i denna fråga inte är tillfredsställande. Jag anser fortfarande att något sakligt och genomarbetat beslutsunderlag inte föreligger. Det var mitt motiv i går. Det var mitt motiv vid sammanträdet med utskottet, och det är fortfarande mitt grundläggande motiv i diskussionen om behandlingen.

Sedan vill jag beträffande Agne Hanssons uttalande om raka besked till den personal som det här är fråga om gärna säga att jag för vpk:s räkning har gett det raka beskedet att det nya verket måste få fortsätta att arbeta i lugn och ro i sina nuvarande lokaler här i Stockholm. Personalen måste alltså få lugn och ro så att man kan klara den nedbantning med 60 människor som det bl. a. är fråga om. Vid en prövning i ett större sammanhang av olika utlokaliseringsobjekt är det däremot inte uteslutet att frågan om en utlokalisering också av detta nya verk kan komma upp. Detta är ungefär det besked som vi har gett.

Jag skall gärna erkänna att jag, när jag har förespråkat en sådan här möjlighet – att man inte kan utesluta en utlokalisering också av detta verk – har gjort det mot bakgrund av min strävan att få en enig riksdag att nu inte ta ställning till eller påbörja ett krig om olika utlokaliseringssorter. Jag tror inte att vi är betjänta av det i nuläget.

Anf. 38 ERLING BAGER (fp) replik:

Herr talman! I går hade vi en grundlig debatt i den här frågan, där vi motiverade våra starka skäl för en utredning – det finns ju ingen sådan. Men vi talar uppenbarligen för döva öron. Centern och socialdemokraterna har bestämt sig för att genomdriva en utlokalisering till varje pris. Tydligen behövs det inget underlag när de här två partierna vill genomdriva en sak.

Agne Hansson påstår att man i bostadsutskottet brukar agera på det här sättet när det gäller beslut av denna typ, utan att ha något utredningsmaterial och enbart på grundval av motioner. Man behöver inte ens en proposition från regeringen med förslag och motiv till dessa. Man bara tutar och kör, enligt Agne Hansson. Detta är fel, och det har Knut Billing redan påpekat.

Sedan gör Agne Hansson jämförelser med tidigare utlokaliseringar på 60- och 70-talen. Han försöker att på något sätt ge kammaren en bild av att det gick till på ungefär samma sätt också då. Vill Agne Hansson påstå att utlokaliseringarna på 60- och 70-talen inte byggde på några utredningar, att det inte fanns något utredningsmaterial? Vidare: Vill Agne Hansson påstå att inte ens arbetsmarknadsutskottet tillfrågades då heller? Dessa frågor vill jag väldigt gärna ha svar på.

I reservation 6 begär vi reserveranter en förutsättningslös utredning när det gäller samtliga orter i detta sammanhang. Om den här reservationen går igenom i kammaren i dag, vet inte jag vad utredningen kommer att peka på. Förmodligen är Gävle en ganska stark "kandidat". Det är min bedömning. Men det är ju detta som utredningen skall ta reda på.

Vägar inte centern och socialdemokraterna låta en utredning granska Karlskronaförslaget? Är ni oroliga för att en utredning kommer fram till någonting annat?

Anf. 39 AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Det är bara att konstatera, Knut Billing och Tore Claeson, att vi är oense om huruvida det har gjorts en fullständig beredning eller inte och om beslutsunderlaget är tillräckligt eller inte. I det avseendet kommer vi alltså inte mycket längre. Jag har bara att hänvisa till alla de motiv som jag tidigare har hänvisat till för att hävda min uppfattning att så varit fallet.

Tore Claeson gjorde en kommentar om personalen. Han vill ge beskedet till personalen att man nu skall få stanna kvar i Stockholm, att man skall få lugn och ro och att man nu kan börja jobba i den nya organisationen. Men om något år eller så, när det här börjar bli tillräckligt utrett, kan Tore Claeson möjligen tänka sig en utlokalisering, om det alternativet skulle visa sig vara lämpligt.

Vilken trygghet ger Tore Claeson och alla ni andra som vill ha en utredning personalen med ett sådant resonemang? Det är ju den oklarheten som vi vill undvika. Personalen måste få ett besked för att man skall veta vad man har att rätta sig efter, och det är vad vi vill ge personalen här och nu.

Sedan säger Erling Bager att vi endast har gått på motioner och motionskrav utan vidare utredningar. Men då vill jag fråga: Om man inte skall kunna ta upp förslag som enskilda ledamöter och partier har rätt att framlägga och fatta beslut om dessa, vad skall man då över huvud taget ha motionsinstitutet i parlamentet till? Det är märkligt att höra en representant

för oppositionen säga att man vill förringa parlamentets makt. Det är en mycket märklig inställning från en oppositionspolitiker.

Slutligen: 70-talets utlokaliseringar blev utredda. De är t. o. m. också mycket grundligt utvärderade. Arbetsmarknadsutskottet har också behandlat dessa frågor. Vad vi säger är att man inte behöver göra om allt det arbete som en gång gjorts. Nu rör det sig ju om en av flera utlokaliseringar. Jag hänvisade i går till flera andra utlokaliseringsbeslut som har fattats utifrån 70-talets erfarenheter. Jag menar att det är fullt tillräckligt underlag för att man nu skall kunna ta ställning. Det är vad vi bygger vår inställning på. Vi är icke rädda för ytterligare utredningar, för vi vet i förväg vad för resultat som de kommer att ge.

Anf. 40 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Med hänsyn till skilda omständigheter skall jag i den här repliken begränsa mig till att säga att Agne Hanssons omsorg om personalen är lika ihålig som hans övriga argumentering här. Till det vill jag lägga: Vilken trygghet innebär det för personalen – det rör sig om 350 personer med familjer – att tvångsförflyttas till Karlskrona? Tänk över den saken, Agne Hansson!

Anf. 41 ERLING BAGER (fp) replik:

Herr talman! Det förefaller vara på det viset att det inte längre går att nå Agne Hansson med argumentering. Han har låst sig vid en utlokalisering och vill inte ha någon utredning. Ändå har han mage att i slutet av sitt anförande säga: Vi är inte rädda för en utredning. Det är en logisk kullerbytta av stora mått. Att sedan vidhålla att bostadsutskottets sätt att arbeta – dvs. utan utredningsmaterial och utan någon proposition eller annat material som grund – är ett naturligt sätt att bereda ett så här viktigt ärende på är oerhört upprörande.

Anf. 42 AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Vari består min kullerbytta, Erling Bager? Vi har en konsekvent linje, att vi vill ge personalen besked, och vi vet vilket resultat utredningarna ger.

Jag vill säga till Tore Claeson att jag har all förståelse för personalen och dess problem – det har jag försökt säga flera gånger i denna debatt. Det finns dock många faktorer att ta hänsyn till. Har t. ex. Tore Claeson och andra i debatten tänkt på de 1 000 statligt anställda i Karlskrona som inte bara har fått flytta från Karlskrona utan dessutom förlorat sina jobb? De har inte ens haft ett jobb att flytta till. Det är ju ett av motiven till att vi måste aktivt arbeta för att skapa en bättre regional balans.

Jag tycker att mina ärade meddebattörer borde offra mer energi på att åstadkomma resultat i regionalpolitiken, så att denna typ av beslut skall kunna undvikas.

Andre vice talmannen anmälde att Tore Claeson och Erling Bager anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 43 DANIEL TARSHYS (fp):

Herr talman! Bostadsutskottet är åtminstone konsekvent – man visar samma nonchalans mot kammaren som mot de anställda i plan- och bostadsverket.

Kammaren beställde i går en ytterligare beredning, enligt riksdagsordningens 4 kap. 9 §. Nu vill jag ställa frågan till Agne Hansson: På vilket sätt har bostadsutskottet åstadkommit den ytterligare beredning som kammaren i går beställde av utskottet? Var vänlig att ge ett klart svar på den frågan!

Jag utgår från att bostadsutskottet, liksom andra utskott, försöker följa riksdagsordningen. Kanske kommer Agne Hansson att svara att man har gjort som vanligt. Det är inte första gången det händer att sådana återremisser besvaras av utskottet med vändande post.

Men detta är inte en vanlig behandling, Agne Hansson. Nämn ett enda exempel på att riksdagen tidigare, på basis av enskilda motioner, har beslutat om en så genomgripande förändring i statsförvaltningen som ni nu föreslår! Finns det något exempel i bostadsutskottets historia eller i något annat utskotts historia? Ta gärna äldre riksdagsledamöter till hjälp! Kän någon riksdagsledamot här i kammaren erinra sig att riksdagen på basis av enskilda motioner har beslutat om en så stor och genomgripande förändring, utan att först gå till regeringen och be om ytterligare material? Det är naturligt när ett sådant förslag kommer upp. När vi i riksdagen anser att ett underlag är för bristfälligt går vi ofta till regeringen och ber om ytterligare material.

Det finns inte något exempel – om inte Agne Hansson kan beslå mig med dåligt minne eller dåliga kunskaper – på att riksdagen på basis av enskilda motioner har beslutat om en så här genomgripande förändring utan att det har funnits stöd i en proposition eller i någon tidigare utredning.

Så här gick det inte alls till på 70-talet, när riksdagen beslöt om utlokalisering. Då hade man solida utredningar bakom sig, som klaggjorde ekonomiska konsekvenser, kontaktmönster och mycket annat. Då hade man också en klar tanke om att myndigheterna skulle grupperas så att det uppstod nya centra. Det har skapats ett centrum av försvarsmyndigheter i Värmland, ett centrum av trafikmyndigheter i Dalarna, ett centrum av socialförsäkringsmyndigheter i Medelpad, ett centrum av lantbruks- och skogsbruksmyndigheter i Småland och ett centrum av myndigheter för bygg-, bostads- och markfrågor i Gästrikland.

Denna tanke, som man hade på 70-talet på basis av goda och solida utredningar, tycks vara helt fjärran för den majoritet i bostadsutskottet som nu föreslår att ett verk skall skickas ut till en stad där det inte finns någon myndighet med liknande inriktning. I stället säger man, vilket är häpnadsväckande, att när man väl har beslutat sig för en utlokalisering gäller det att fastställa vilken utlokalisering som regionalpolitiskt gör mest nytta. Så skrev den nu frånvarande bostadsministern i Dagens Nyheter i går. Och det är ungefär samma uppfattning som har utvecklats av utskottets talesmän här i kammaren.

Man har alltså inte minsta tanke på att se till att verket skall fungera bra, att den statliga plan- och bostadspolitiken skall fungera bra, att samspelet mellan denna myndighet och andra myndigheter och instanser i samhället

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

*Förnyad behandling av
ärende om ett nytt plan-
och bostadsverk*

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

*Förnyad behandling av
ärendet om ett nytt plan-
och bostadsverk*

skall fungera väl, utan man ser det enbart i ett regionalpolitiskt perspektiv. Men det är inte ens en *bra* regionalpolitik att isolera ett verk på detta sätt, det är en *dålig* regionalpolitik.

Vi har fått höra att det förekommit en vanlig behandling i bostadsutskottet, dvs. att man givit ärendet all den tid och den eftertanke som var behövlig.

Därför får jag fråga Agne Hansson: Tror ni att någon annan beslutsinstans i samhället skulle kunna bete sig på detta sätt? Skulle t. ex. LRF, Slakteriförbundet, Folksam eller en facklig organisation efter 20 minuters föredragning av Karlskrona kommun kunna säga: Jaha, i Karlskrona kommun finns det lediga bostäder, dit flyttar vi hela vårt högkvarter, hela vår centralförvaltning! Skulle det vara möjligt för någon organisation eller något företag att bete sig så som bostadsutskottet har gjort? Jag skulle gärna vilja ha svar på den frågan. Kan ni föreställa er en sådan beslutsprocess någon annanstans?

Det här är inte bara en fråga som gäller bostadsverket, utan det gäller också riksdagens sätt att förhålla sig till den statliga förvaltningen. Här måste jag återkomma till min besvikelse över socialdemokratin. Socialdemokraterna har stolta traditioner vad gäller ett rationellt sätt att förhålla sig till statsförvaltningen. De har sett statsförvaltningen som ett instrument för att förändra samhället. De har sett statsförvaltningen som ett redskap för att förverkliga politiska intentioner, som ett redskap i samhällsbyggandet. Nu betraktar de statliga ämbetsverk bara som lokaliseringsobjekt, som något man flyttar på när man upptäcker att det finns lediga lokaler eller bostäder.

Detta är djupt nedslående, och det sänder signaler till hela statsförvaltningen, inte bara till plan- och bostadsverket, om att socialdemokratin har förändrat sitt förhållningssätt och har intagit en ny attityd till den statliga förvaltningen. Jag tycker att det är djupt beklagligt. Jag ser nämligen mycket fint i det traditionella socialdemokratiska förhållningssättet, när det gäller hur reformer genomförs, hur man överväger inför politiska beslut och hur man arbetar på att förändra samhället genom offentliga insatser.

Detta är inte en isolerad händelse. Under de senaste åren har vi sett en gradvis förskjutning av socialdemokratins hållning till statlig förvaltning. Vi har från regeringen fått höra sådana kända paroller som att hela detta system skall utvecklas från myndighetskultur till servicekultur – som om medborgarna skulle placeras i Euroklass, som om det inte funnes skäl att också slå vakt om den goda myndighetskulturen och utveckla den. Det är den typen av förflackning i synen på statlig förvaltning som banar väg för det rent regionalpolitiska perspektiv som man nu har antagit.

Jag är alltså djupt beklämd över det beslut som den socialdemokratiska riksdagsgruppen av allt att döma har fattat och som vi snart kommer att få se resultatet av här i kammaren. Att centern bedriver flyttlasspolitik från Stockholm är ingen nyhet, men att socialdemokraterna går denna väg och inte låter sakliga hänsyn styra, inte ger sig tid till sedvanliga utredningar, till normal beredning och normala överväganden är något nytt och djupt beklagligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2, 4 och 6.

Anf. 44 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Argumenten för mina ståndpunkter i denna fråga framförde jag under gårdagens debatt, varför jag inskränker mig till att instämma i Knut Billings bifallsyrkande till reservation 1.

För egen del vill jag också yrka bifall till reservation 9 och i andra hand till reservation 6.

Anf. 45 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Med hänvisning till gårdagens debatt ber jag att få yrka bifall till reservation nr 8.

Anf. 46 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Det finns en uppenbar risk att vi nu återigen drar upp och repeterar den debatt som vi hade i sakfrågan i går. Jag skall försöka att undvika detta genom att hänvisa till den redan förda debatten. Jag hänvisar alltså till debatten i dess helhet. Man måste titta på helheten i det som vi sade från socialdemokratiskt håll för att förstå vad vi har för uppfattning i denna fråga.

Jag tror ändå att det kan vara bra att klara ut en del saker, eftersom de i debatten i dag har turnerats på ett sådant sätt att jag inte riktigt känner igen mig. Det kan vara på sin plats att slå fast, att när bostadsutskottet gick till beslut i sakfrågan första gången, hängde inga relevanta frågor i luften och det avvisades inga yrkanden om ny eller fördjupad behandling, inkl. remissbehandling.

Sedan kom vi till kammaren. Där tyckte jag mig på goda grunder kunna konstatera att sakläget var splittrat. Moderaterna ville å ena sidan lägga ner planverket och begränsa bostadsstyrelsens verksamhet och ge den en annan inriktning. Men å andra sidan ville moderaterna utreda en lokalisering av det nya verket. Som vi hörde för en stund sedan finns det fortfarande folk i moderata samlingspartiet som tycker att det kanske kan ligga kvar i Stockholm. Det finns dessutom andra som yrkar på att det skall läggas i Gävle eller Kalmar.

För folkpartiets vidkommande kan konstateras att man inte vill lägga samman planverket och bostadsstyrelsen. Man vill emellertid utreda en förläggning av det sammanlagda verket till ett antal orter.

För vpk:s del gäller det att man vill lägga ihop det här och lokalisera det antingen till Stockholm eller till Handen, eller som Tore Claeson uttryckte det i går – möjligen till Gävle.

För socialdemokraterna och centern gäller att vi är beredda att nu fatta ett beslut om såväl sammanläggning som lokalisering. Både från centerhåll och från socialdemokratiskt håll uttrycktes i går att vi ser ett antal problem och många svårigheter i den process som vi nu går in i. Vi tycker dock att det är lämpligt att både fatta ett beslut och gå vidare.

Sedan kom då återförvisningsyrkandet. Det kan kanske vara intressant att ägna någon minut åt att fundera över varför återförvisningsyrkandet kom. Mot bakgrund av att inga relevanta frågor och inga yrkanden avvisades när bostadsutskottet fattade beslut i sakfrågan första gången, tror jag att tidsfördröjningen möjligen skulle kunna vara bra – inte för sakfrågan – men

kanske för den interna debatten i såväl moderata samlingspartiet som folkpartiet och vpk.

Vi kommer nu till den andra omgången av beslutsfattandet. Man kan studera vad som egentligen hände där genom att läsa det särskilda yttrandet. Det spelas upp kring det faktum att det handlade om nio, tio dagar och att det var en så komprimerad behandling att man inte kunde tränga in i materialet.

Ärade kammarkolleger, jag tror att det är avslöjande att man väljer ordet komprimerad. Det handlar ju inte om hur mycket man komprimerar, utan det handlar om vad man komprimerar. Vi ställde en fråga om vad det är som skall preciseras när man nu skall komprimera, för att fortsätta med det uttryckssättet. Vi fick då en, säger en, preciserad fråga – nämligen att man ville veta vad det kostar.

Det är möjligt att precis som Agne Hansson uttryckte det göra sådana beräkningar. Men de måste bli fulla av reservationer beroende på hur och var det här skall förläggas, hur många som flyttar med och en mängd andra ting. Vi är väl på det klara med att det i och för sig är möjligt att genomföra en sådan beräkning. Men vad leder den till?

Jag vill fundera en stund över varför Erling Bager och Knut Billing nu är så upprörda. Erling Bagers upprördhet kan möjligen bero på det faktum att när tåget gick i bostadsutskottet stod folkpartiet kvar på perrongen och funderade. Bager kanske har fått skäll för detta och försöker nu att reparera det genom att föra in nya frågor i debatten.

Knut Billings upprördhet kan möjligen bero på att han är välkänd som ätare av planverket och dess chef. Genom att nu agera på det sätt som han gör, som en vän av denna verksamhet, kanske han försöker att ställa sig i en annan dager. Jag tror för båda att det handlar om att modet sviker och i viss mån om att handlaget darrar.

Jag tvekar inte att säga att vi från vårt håll har modet att nu både se problemet och svårigheterna i vitögat och att fatta ett beslut. Ett nödvändigt beslut.

Herr talman! Det mesta är redan sagt, men en sak återstår. Det är att yrka bifall till hemställan i bostadsutskottets betänkande i dess helhet.

Anf. 47 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag hade inte för avsikt att ta till orda igen. Per Olof Håkanssons historieskrivning är emellertid inte riktig. Jag är inte särskilt känslig personligen, men för ordningens skull vill jag ändå säga följande.

Vid det första sammanträdet efter det att motionerna hade kommit in om olika utlokaliseringalternativ, sade jag i bostadsutskottet att man inte skulle ta ställning till något utlokaliseringalternativ. Man hade inte tillräckligt underlag, och därför borde man återföra frågan om utlokalisering till regeringen. Vid det sammanträdet försökte jag både att argumentera för en sådan ståndpunkt och att vädja till övriga utskottsledamöter om att vi borde försöka komma fram till ett sådant ställningstagande.

Anf. 48 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Per Olof Håkansson hade förklaringar till olika personers upprördhet. Han kom aldrig fram till mig. Jag kanske då själv kan få tala om varför jag är upprörd.

Jag är upprörd över att socialdemokraterna sviker något av det bästa i sin egen tradition. De sviker statsförvaltningen och de sviker de anställda i plan- och bostadsverket. De sviker sin traditionella syn på hur vi gemensamt skall försöka förändra och förvandla samhället med hjälp av statsförvaltningen. De sviker idén om att riksdagens beslut skall vara väl underbyggda.

Jag ställde en fråga till Agne Hansson och Per Olof Håkansson. Jag ställde den också till alla kammarens ledamöter, till de äldsta av oss här i kretsen. Jag frågade: Kan ni ge något enda exempel på att riksdagen enbart på basis av en enskild motion – två i detta fall – har fattat ett beslut som griper så djupt in i statsförvaltningen och som har sådana dramatiska effekter för ett antal hundra personer, för den politiska utvecklingen och för det administrativa arbetet inom en viktig sektor?

Jag fick inget svar på den frågan. Det finns inget sådant exempel. Vi har en mycket klar tradition här i riksdagen. Om det kommer ett förslag som kräver ökad beredning, brukar vi vända oss till regeringen och be att få en sådan beredning.

De beslut om utlokalisering som fattades i 70-talets början var väl förberedda av två stora offentliga utredningar. År 1963 och 1970 kom betänkanden som lade grunden för denna utlokalisering. Man gav lång tid mellan beslut och verkställighet, mycket längre än den ni nu föreslår. Man hade noga genomtänkta idéer om var verken skulle ligga och hur de skulle samspela. I ingen av dessa utredningar föreslogs inom parentes sagt en lokalisering till Karlskrona. Man övervägde Karlskrona, men man ansåg att det fanns skäl som talade emot den orten.

Jag ser att Agne Hansson skrattar, men jag kan själv hålla mig för skratt i denna fråga. Jag väntar fortfarande på ett svar. Riksdagen beställde i går av bostadsutskottet en ytterligare beredning i enlighet med riksdagsordningen. Hur kommer det sig då att bostadsutskottets majoritet vägrar den ytterligare beredning som riksdagen har beställt?

Anf. 49 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Jag vill också protestera starkt mot P O Håkanssons historieskrivning i likhet med vad Tore Claeson gjorde tidigare. Folkpartiet har avvisat förslaget om utlokalisering till Karlskrona. Vi anser att det är helt klart att det inte finns tillräckligt med utredningsmaterial för att fatta detta beslut. Därefter har vi reserverat oss.

Nu försöker P O Håkansson tydligen också använda den politiska majoriteten av centern och socialdemokrater för att också stå för historieskrivningen. Han nöjer sig inte med att genomdriva ett beslut utan saklig grund i utskottet, utan nu skall han också stå för andra partiets historieskrivning. Det är djupt upprörande.

Anf. 50 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag rekommenderar dem som har intresse av att se vilka yrkanden som har varit föremål för omröstning i bostadsutskottets handläggning att ta del av de protokoll som finns. Jag utgår från att de yrkanden som har ställts också har kommit till avgörande. Det är dessa yrkanden jag har refererat. Jag har alltså avstått från att referera alla turer och resonemang

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

*Förnyad behandling av
ärende om ett nytt plan-
och bostadsverk*

som har förts kring förslaget, precis i den ordning som Tore Claeson själv beskrev. Att man har sagt saker, att man har vädjat, det har jag avstått från att beskriva. Jag har beskrivit det som bostadsutskottet faktiskt har fattat beslut om.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Finansutskottets betänkande 10

Mom. 2 (prisstopp)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Anne Wibble m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (sänkt statlig inkomstskatt)

Hemställan

Först biträdades hemställan i reservation 2 av Lars Tobisson m. fl. med 62 röster mot 51 för hemställan i reservation 3 av Anne Wibble och Margitta Edgren. 202 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 195 röster mot 63 för hemställan i reservation 2 av Lars Tobisson m. fl. 57 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 4 av Gunnar Björk och Rolf Kenneryd anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 4 (vinstandelssystem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Anne Wibble m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (differentiering av mervärdesskatten)

Först biträdades reservation 6 av Gunnar Björk och Rolf Kenneryd med 40 röster mot 17 för reservation 7 av Hans Petersson i Hallstahammar. 262 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 262 röster mot 57 för reservation 6 av Gunnar Björk och Rolf Kenneryd. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (valutautlåningars rätt att köpa svenska kronobligationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Anne Wibble m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (försäljning av Procordiakoncernen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Anne Wibble m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (miljöavgifter)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 10 av Gunnar Björk och Rolf Kenneryd – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 11 av Anne Wibble m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 9 (åtgärder för att bromsa den nominella lönekostnadsutvecklingen)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 12 av Gunnar Björk och Rolf Kenneryd – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot *dels* den i reservation 13 av Anne Wibble m. fl. anförda motiveringen, *dels* utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 14 av Hans Petersson i Hallstahammar – godkändes med acklamation.

Mom. 10 (riktlinjer för den ekonomiska politiken)

Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 156 för reservation 15 av Anne Wibble m. fl.

Mom. 11 (begränsningar på byggmarknaden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Anne Wibble m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (investeringsfonderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Anne Wibble m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (höjning av ATP-avgift för år 1988)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Lars Tobisson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (sänkning av den allmänna löneavgiften)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* hemställan i reservation 20 av Gunnar Björk och Rolf Kenneryd, *dels* det av Hans Petersson i Hallstahammar under överläggningen framställda yrkandet – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 21 av Anne Wibble och Margitta Edgren anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 16 (utgiftsram för löneökningar i den statliga sektorn)

Först biträdades reservation 23 av Gunnar Björk och Rolf Kenneryd med 40 röster mot 17 för reservation 24 av Hans Petersson i Hallstahammar. 263 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 22 av Anne Wibble m. fl. med 111 röster mot 42 för reservation 23 av Gunnar Björk och Rolf Kenneryd. 166 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Anne Wibble m. fl. – genom uppresning.

Mom. 17 (breddning av omsättningsskatten på värdepapper)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Anne Wibble m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande 9

Mom. 1 (utdelning till ideella organisationer)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 50 för hemställan i reservation 1 av Anne Wiblbe och Lennart Alsén. 1 ledamot avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 2 av Lars Tobisson m. fl. – godkändes med acklamation.

Mom. 2 (högsta antalet sparare i allemansfond)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Gunnar Björk och Rolf Kenneryd – bifölls med acklamation.

Mom. 3–5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6 (stimulans av bosparandet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Anne Wibble m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (privata investeringskonton)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 40 för hemställan i reservation 5 av Gunnar Björk och Rolf Kenneryd. 1 ledamot avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 6 av Anne Wibble m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Bostadsutskottets betänkande 7

Mom. 1 (inrättande av plan- och bostadsverket)

Först biträdades reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl. i motsvarande del med 66 röster mot 50 för reservation 2 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark i motsvarande del. 204 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 204 röster mot 68 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl. i motsvarande del. 49 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (allmänna utgångspunkter för plan- och bostadsverkets verksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 40 för reservation 3 av Agne Hansson och Birgitta Hambræus. 112 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (ansvaret för naturresurslagen på myndighetsnivå m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (verkets huvudsakliga inriktning m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Agne Hansson och Birgitta Hambræus – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (lokalisering av plan- och bostadsverket utom såvitt avser låneförvaltningen)

Först biträdades reservation 8 av Rolf Dahlberg med 22 röster mot 8 för reservation 9 av Bertil Danielsson. 291 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 7 av Tore Claeson i motsvarande del med 18 röster mot 15 för reservation 8 av Rolf Dahlberg. 285 ledamöter avstod från att rösta.

Därpå biträdades reservation 6 av Erling Bager m. fl. i motsvarande del med 114 röster mot 18 för reservation 7 av Tore Claeson i motsvarande del. 189 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 188 röster mot 132 för reservation 6 av Erling Bager m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6–8

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrags

trafikutskottets betänkande

1987/88:8 om behovet av sjöfartspolitiska åtgärder och

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Vissa TV- och radio-
frågor

skatteutskottets betänkande
1987/88:18 om fortsatt skattefrihet vid anställning ombord på
utländskt fartyg i vissa fall (prop. 1987/88:34 delvis).

Andre vice talmannen meddelade att dessa betänkanden skulle debatteras gemensamt efter det att debatten i konstitutionsutskottets betänkande 21 om vissa TV- och radiofrågor, som föredragits vid kammarens arbetsplenium den 16 december (prot. 46), hade avslutats. Konstitutionsutskottets betänkande 21, trafikutskottets betänkande 8 och skatteutskottets betänkande 18 skulle där efter företas till avgörande i ett sammanhang.

Vissa TV- och radiofrågor (forts. från prot. 46)

Anf. 51 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Som på många andra områden ställer utvecklingen på radio- och TV-området oss politiker inför nya och komplicerade frågor efter hand. Jag tillhör de absolut sista årskullarna som minns att det fanns en tid före TV. I dag är satellitsändningar från andra sidan jordklotet en daglig realitet. Även här i riksdagen har vi ju kunnat ta del av satellitsändningar. Det rör sig om en försöksverksamhet, som vi framdeles får anledning att utvärdera.

Vi har också gamla och beprövade principer som vi lärt oss att sätta stort värde på såsom yttrandefrihet, upphovsrätt och opartiska etermedier. När de principerna skall kombineras med den nya tekniken uppstår ibland svåra avvägningar. Det kan t. ex. gälla avvägningen mellan att å ena sidan vara snabb och följsam i regelsystemet och riskera att hamna i en ständig fåfång kapplöpning med tekniken och å andra sidan ett mer eftertänksamt och genomarbetat lagstiftningsarbete, där man ibland kan bli för stelbent och inte uppnår precis det man avsett. Bl. a. är det den sortens avvägningar KU:s betänkande 1987/88:21 behandlar under rubriken Vissa TV- och radiofrågor.

Betänkandet innehåller sex moment, varav det första behandlar möjlighet att i efterhand ta del av Sveriges Radios program. Där står avvägningen mellan behovet av en sådan möjlighet och upphovsrätten. Upphovsrättsutredningen arbetar med frågan och utskottets bedömning är där enig: vi hoppas på en snar lösning av problemet.

Momenten 2-4 avser kabel-TV. Lagstiftningen på detta område trädde i kraft först den 1 januari 1986. Som påpekats bl. a. av kulturskottet och radiolagsutredningen sker här en utveckling som t. ex. kan komma att göra kabelnäten överflödiga för vidare sändning av satellitprogram genom att man tar emot sändningarna direkt i hushållen. I samtliga här aktuella frågor är arbete på gång som kan förväntas att, med hänsyn till den tekniska utvecklingen bl. a., förändra eller förbättra den nämnda lagstiftningen. Det är därför vanskligt att nu göra ändringar i en lagstiftning som ändå får anses i många stycken tillfällig. Utskottet avslår således de föreliggande motionerna. Jag skall något beröra vad de handlar om.

I motion K405 framförs en oro för det ökade TV-tittandet, främst hos barnen. liksom de negativa effekterna av själva utbudet så som det ser ut i dag. Utbyggnaden av kabel-TV har ju fört med sig en ökning av TV-

tittandet. Jag vill betona att utskottets avslagsyrkande inte innebär att vi nonchalerar motionärernas oro. När yttrandefrihetsutredningens förslag är bearbetade får vi anledning att återkomma till frågan.

Avgifter för kabelsändningar är nästa fråga. I dag tas en förvaltningsavgift ut, och den ger också vissa medel till lokal programverksamhet. En avgift för spelfilmer övervägs för närvarande inom utbildningsdepartementet. Avgift för reklamutrymme av den typ som förordas i vpk-reservationen har reklamskatteutredningen i uppgift att titta på.

Nästa fråga i betänkandet är kontroll av utbyggnaden av kabel-TV. Också där finns en reservation från vpk, som vill inrätta ett medieråd för att ta fram underlag om medieutvecklingen. En forskningsresurs med massmediepolitisk inriktning aviserades i vårens forskningsproposition. På många håll finns också i dag programkommittéer, och kommunerna har på många sätt tagit initiativ i fråga om demokratisk kontroll av utbyggnaden av kabel-TV. Med hänvisning till detta och till vad jag sagt om kabel-TV-utbyggnaden över huvud taget yrkar jag avslag på reservationerna 1 och 2.

Så kommer vi till den intressanta frågan om etableringsrätt för radio- och TV-sändningar, reklamfinansiering m. m. Den debatten har förts förr, och jag vågar inte hoppas att vi har så mycket att tillföra den i dag. Jag kan i alla fall, herr talman, inte se att argumenten för vare sig fri etableringsrätt eller en reklamkanal inom Sveriges Radios verksamhet har på något sätt stärkts.

Fri etablering – och även reklam-TV – skulle öka valfriheten och bredda utbudet, sägs det ibland. Jag skulle vilja påstå att det mycket väl kan bli precis tvärtom, att man konkurrerar med varandra och därför använder sig alltmer av samma programutbud i de olika kanalerna. En erfarenhet som människor som varit mycket i utlandet ofta gör är att svensk TV står sig mycket bra i bredd av utbud och i kvalitet och i övrigt i jämförelse med utländsk, reklamfinansierad TV. Vi kan göra jämförelsen här i Sverige också mellan t. ex. Sky Channel och TV 1 eller 2 en vanlig dag; bredden brukar inte vara så imponerande i den reklambaserade varianten. Jag tyckte att Jan-Erik Wikström var inne på detta i går kväll när den här debatten inleddes, men jag förstod nog inte riktigt konsekvenserna av hans resonemang.

Som kulturutskottet skriver behövs det en garant för en programverksamhet som står i allmänhetens tjänst. Visst behöver Sveriges Radio resurser, men, bästa centerpartister, reklamintäkter kan väl inte vara någon stadig inkomstkälla att luta sig emot. Och vad är det för halvmesyr att föreslå reklam i en av TV-kanalerna men inte i den andra? Slutligen undrar jag vad det är som säger att reklam i TV verkligen lönar sig och ger ett överskott?

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationerna 3 och 4.

Återstår så frågan om etersänd lokal-TV. Frågan utreds inom regeringskansliet. Det finns därför ingen anledning för riksdagen att göra något uttalande i den frågan. Jag yrkar alltså avslag även på reservationerna 5 och 6, samt slutligen bifall till hemställan i konstitutionsutskottets betänkande i dess helhet.

Anf. 52 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag tillät mig i går kväll säga att det råder stor förvirring i det socialdemokratiska lägret när det gäller mediepolitik. Jag sade att det finns

de som är för ökad frihet i etern och andra som är bestämda motståndare. Ulla Pettersson har nu sällat sig till den senare gruppen utan att egentligen anföra några argument.

Hon sade att hon inte förstod konsekvenserna av mitt resonemang. Konsekvenserna av mitt resonemang är ökad frihet i etern. Det betyder att vi avdramatiserar denna fråga. Det är ju yttrandefrihetsargumenten som är så starka på den här punkten.

Jag tillät mig i går säga att den typ av reglering som socialdemokraterna förordar är praktiskt ohållbar och helt oförenlig med vår yttrandefrihetstradition.

Jag skall gärna tillägga att Ulla Pettersson har ett vackert språk, och jag ber att få önska henne en god jul.

Anf. 53 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! Det kanske är i den andan vi skall föra replikskiftena i dag, eftersom det är dåligt med tid.

Jag vill säga till Ulla Pettersson att Sveriges Radio och TV-koncernen naturligtvis måste få ökade resurser, om man skall kunna klara den konkurrens som kommer från omvärlden genom direktintagning av satellitprogram. Vi kan räkna med att det kommer ordentligt med TV-reklam den vägen. Varför skall man då inte ta chansen att förstärka resurserna för Sveriges Radio och TV-koncernen på det sättet?

När det gäller lokal etersänd TV har jag en fråga till Ulla Pettersson. Det har sagts att det pågår ett arbete inom departementet. Det skulle vara intressant att veta hur långt det arbetet har framskridit. Den frågan ställde jag också i går kväll. Denna diskussion har pågått ganska länge. Det skulle vara intressant att få besked i dag.

Anf. 54 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Jag vill instämma i julkhälsningen till Ulla Pettersson. Samtidigt vill jag säga att den politik som hon här företräder kommer att leda till att hon och svenska folket i övrigt om någon jul inte kommer att kunna se en del av de kära julprogrammen i televisionen, därför att rättigheterna till just de programmen fr. o. m. nästa år ligger i utländska händer. Ulla Pettersson säger att en fri etableringsrätt eller reklam inte innebär ökad valfrihet. Jag tror att hon, om bara något år, kommer att få uppleva hur hon och andra tvingas titta på utländska kanaler för att se Kalle Anka eller vad det nu kan vara. Ungefär 90 % av svenska folket ser ju det programmet på julafton enligt den senaste statistiken.

Med den förbudslinje som Ulla Pettersson driver kommer svensk television inte att klara sig i konkurrensen i framtiden. Den fråga man måste ställa till Ulla Pettersson efter hennes inlägg är: Är Ulla Pettersson och socialdemokraterna nu beredda att förbjuda utländska satelliter som riktar sig till svenska folket på svenska språket och som finansieras med reklam?

Anf. 55 ULLA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Då har vi alltså fått reda på att det bärande argumentet för reklam-TV i Sverige är att Anders Björck skall kunna se på Kalle Anka.

De ökade resurser som man talar om när det gäller reklam – hur pass självklara är de? Vad är det som säger att reklam-TV nödvändigtvis skulle tillföra svenskt medieliv över huvud taget pengar eller övriga resurser?

Det jag sade att jag inte förstod i Jan-Erik Wikströms resonemang i går har att göra med det han sade när han utförligt beskrev riskerna för en uttunning och förläckning av satellit-TV-sändningarna. Sedan utgår han från att det kommer att få alldeles motsatt effekt och bredda utbudet om vi inför detta i Sverige.

Reklam i TV är inte på något sätt gratis. Reklam kostar pengar, och TV-reklam kostar rimligen mer pengar än andra typer av reklam. Hur detta går ihop förstår jag inte riktigt. Vad är det som säger Anders Björck att inte utländska eller multinationella företag skulle köpa exakt samma utrymme i en svensk reklamfinansierad TV?

I övrigt begränsar jag mitt inlägg till att behandla de motioner som faktiskt tas upp i konstitutionsutskottets betänkande.

Anf. 56 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Vad vi diskuterar i detta betänkande är just frågan om en fri etableringsrätt. Den frågan bör vi behandla här. Om Ulla Pettersson och andra svenskar vill se Kalle Anka skall de få göra det. Det är deras val. Det skall inte samhället lägga sig i.

Vi har på regeringens uppdrag fått tilläggsdirektiv och ett lagförslag som nu är ute på remiss. Med den politik som nu uppenbarligen förbereds från regeringens sida kommer Ulla Pettersson och små och stora barn i vårt land inte att kunna välja om de vill se Kalle Anka eller inte. Det kommer riksdagen på regeringens förslag att förbjuda. Det är innebörden i det lagförslag som nu är ute på remiss. Det är, herr talman, möjligt att man kan undvara Kalle Anka. Men med den politik som Ulla Pettersson här inte vill ta avstånd från förbjuder man även en mängd andra program.

Det finns all anledning att riksdagen ställer sig bakom reservation 3 i utskottsbetänkandet som öppnar möjligheterna till frihet på detta område. Kalle Anka är bara ett exempel på detta område där samhället nu tydligen skall gå in och förbjuda.

Anf. 57 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag angav tre nyckelord i går för mediepolitiken: frihet, kvalitet och mångfald. Det är oerhört viktigt att vi slår vakt om kvaliteten när det gäller Sveriges Radios sändningar. Det gör vi genom att säkra en tillfredsställande licensfinansiering, inte genom att blanda in reklam i Sveriges Radio.

Men frihetsprincipen innebär att man inte skall förhindra människor att ta del av andra program. Jag tror att vi skall räkna med att utländska satelliter kommer att förmedla halvådana underhållningsprogram – vilket även Sveriges Radio gör – men säkert också en hel rad kvalitetsprogram. Det betyder att vi kommer att öka bredden. Dessutom är det inte praktiskt möjligt att avgränsa Sverige från denna typ av sändningar. Det strider mot hela vår yttrandefrihetstradition.

Anf. 58 ULLA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Vi skulle säkert kunna föra en intressant debatt om det skrivna ordet, tryckfriheten och media i övrigt här, Jan-Erik Wikström och jag. Det skall vi nu inte göra. Några kommentarer till de båda senaste inläggen vill jag ändå göra.

Jag återkommer till det jag sade i mitt första anförande. Jag befarar att en fri etableringsrätt med reklamfinansiering riskerar att snarare krympa än utvidga utrymmet och bredden i utbudet. Vem väljer i dag vad vi skall se på Sky Channel? Vem skall i fortsättningen välja program som produceras långt utanför Sveriges gränser och fastställa vad en svensk publik kan tänkas vara intresserad av? Jag tyckte att Jan-Erik Wikströms första inlägg i går där han målade upp denna bild var alldeles utmärkt belysande i detta avseende.

Jan-Erik Wikström var dessutom vänlig nog att på ett vänligt sätt kommentera min dialekt. Där kommer vi in på en annan sak som jag som landsbygdsbo kan känna mig orolig över när det gäller den typ av medicutbud som vi nu diskuterar. Vad händer med bevakningen av de olika delarna av vårt land när det gäller att nå så breda tittargrupper som möjligt för att komma ut med sitt kommersiella budskap?

Slutligen, herr talman, vill jag återgälda vänligheten och önska mina meddebattörer en god helg, med eller utan Kalle Anka.

Anf. 59 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Monopol är sällan bra. Monopol innebär en inskränkning av den enskildes valmöjlighet och koncentrerar beslutsmöjligheten till färre personer än vad som annars skulle vara fallet. När det gäller monopol på medieområdet är detta farligare än på de flesta andra områden eftersom det begränsar inte bara valmöjligheterna, vilket är illa nog, utan också antalet åsikter och idéer som kan komma till uttryck.

Att monopol är något som bör undvikas har riksdagsmajoriteten insett när det gäller tidningspressen. Där har man t. o. m. infört ett kraftfullt stödssystem – presstödet – för att tillförsäkra läsarna valmöjligheter och för att många röster skall höras i presskören. Detta har inte minst tidningar med anknytning till riksdagens största parti haft nytta av och det har med rätta hänvisats till demokratiaspekter. Det tänkesätt som ligger till grund för synen på tidningarna saknas tydligen på etermedieområdet.

Herr talman! Kristdemokratiska samhällspartiet har i en motion föreslagit att folkrörelser skall ha rätt att etablera rikstäckande TV-sändningar. Folkrörelserna skulle i ett sådant system ges möjlighet att finansiera sändningarna med reklam som bör stå i proportion till sändningstiden samt ske i form av fasta, förhandsannonserade block. Självfallet skulle man också ha möjlighet att finansiera sina sändningar på annat sätt än via reklam.

För oss kristdemokrater är inte reklamen i sig ett mål, utan ett medel för att nå mångfald och skapa alternativ i etermedia. Och vi skall vara klara över att reklam i allra högsta grad redan i dag förekommer – och förekommer rikligt – i svensk television. Den kommer smygvägen, och som en dyster effekt av den nuvarande politiken följer att intäkterna från reklamen inte kommer svensk television till del.

Under lördagseftermiddagarna – för att ta ett exempel – kan vi i Sverige

titta på engelska ligamatcher i den licensfinansierade monopoltelevisionen. Vi kan också se reklamen omkring fotbollsplanen. När Liverpool FC spelar match på sin hemmaarena Anfield Road är stadion fullständigt nedludad med reklam för svenska husföretag, svenska livsmedel, svenska varuhus, svenska kontorsvaror etc. Och så finns det de som är rädda för att reklamen skulle komma in i svensk TV!

Herr talman! För ett drygt år sedan sändes i TV en s. k. flyktinggala med ett enormt uppbåd av artister; syftet var att samla in pengar till flyktinghjälpen under en kväll. Det dataföretag som skötte registreringen av de insamlade medlen till flyktinghjälpen gjorde det utan kostnad för televisionen. Vad företaget i stället fick var en enorm PR-vinst genom att man fick ha med företagets logotype i TV-rutan varje gång som ett insamlingsresultat presenterades. Vidare gjordes under sändningen reportage där dataföretagets personal fick berätta om företaget. En representant för ett annat företag i samma bransch sade i en kommentar till programmet att det för dataföretaget "var värt uppåt 10 mkr om man följer upp effekterna av TV-galan" och marknadschefen för dataföretaget sade: "Det finns ju inte reklam-TV i Sverige så värdet är oskattbart."

Jag har med dessa två exempel önskat belysa det faktum att de personer som säger sig vilja hålla svensk TV fri från reklam redan är omkörda av verkligheten. Om vi dessutom lägger till utvecklingen på satellitområdet ger riksdagsmajoritetens linje i den här frågan närmast ett tragiskt intryck.

Den nuvarande majoritetens politik ger till effekt att svenska företag får svårare att hävda sig på marknaden genom att de inte tillåts hävda sig i den reklam som satellitkanalerna förmedlar. Och om företag ändå vill försöka hävda sig när det gäller marknadsföringen till svenskar via etermedia – ja, då måste de köpa reklam i t. ex. England. Utskottsmajoriteten kan väl ändå inte anse det vara rimligt att medel som skulle kunna användas till att förstärka svensk televisions konkurrensförmåga skall fortsätta att slussas utomlands? Svensk TV och svensk kultur behöver få en starkare ställning, och då krävs det resurser som gör det möjligt.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till motion 1986/87:K407.

Anf. 60 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! När det gäller frågan om kabel-TV har jag en känsla av att riksdagens ledamöter står på stationen och litet lamt försöker kliva på tåget – eller rättare sagt satelliterna – som redan har gått. Jag har full förståelse för den komplicerade fråga det är när det gäller yttrandefrihetsaspekter. Samtidigt tycker jag att vi här är mer än lovligt aningslösa och faktiskt direkt okunniga om vad det här innebär för t. ex. våra barn. Jag har kanske något annorlunda utgångspunkter än vad Anders Björck och Jan-Erik Wikström haft i den här debatten.

Jag bor i ett område med kabel-TV. Som ordförande i barnmiljörådet har jag också under det senaste året fått ta del av en allt stridare ström av rapporter om vad som håller på att hända med våra barns lek. Antalet olyckor i skolorna ökar, beroende på våld mellan barnen. Våldsamma lekar på dagis, som är kopierade från de kommersiella hjältarnas agerande, har också ändrat de små barnens beteende.

När det gäller dagisbarnen så är det allra tydligast att kabel-TV har en alldeles speciell roll. Där marknadsförs de nya våldsleksaker i reklam, men också i form av tecknade filmer, som i sitt råa och våldsamma utförande knappast är lämpade för barn. Att barnen tar intryck är självklart. Och detta besannades med all önskvärd tydlighet när vi hade överläggningar med leksaksbranschen nyligen.

Branschen säger själv att det är den nya marknadsföringen, främst i kabel-TV, som gör att de får snurr på sin försäljning.

Lagen måste skärpas när det gäller vidaresändningar. Det våld som förekommer i dessa s. k. barnprogram borde inte vara barn tillåtet. Det är först när någon kanal väldigt ofta sänder porr och våld som man kan göra en prövning i fråga om indragning av tillstånd. Varför skall det behöva sändas så ofantligt mycket innan man eventuellt kan göra något?

En lördagseftermiddag i vintras slog jag mig ner i soffan och satte på TV:n. Vad får jag då se på bästa sändningstid för barn? Jo, en svensktexad porrfilm med kraftiga våldsinslag. Varför kan man inte meddela ett tillfälligt vidaresändningsstopp? Ingen kanal som sänder vill drabbas av det, och därmed kan hotet om ett sådant stopp innebära en självsanering. Än så länge kan vi ändå komma åt det här, då vidaresändningarna går via kabel.

Samhällets egen kontroll på detta område är närmast löjeväckande. Den myndighet som skall övervaka det hela är kabelnämnden, och den har inte fått någon TV förrän helt nyligen. Det är häpnadsväckande. Inte mindre häpnadsväckande blir det när man konstaterar att justitiekanslern – som skall se på just indragning på grund av återkommande övertramp när det gäller våld och porr – fortfarande inte lär ha kabel-TV.

Och hur skall då kontrollen kunna gå till? Programmen finns nämligen inte inspelade. Ingen har ansvar för att banda de sändningar som görs. Hur skall man kunna kontrollera verksamheten, om man inte ens tittar på programmen? Vill man göra sig lustig över myndigheter så har man sin chans här. Jag frågar: Är vi teknikens och satelliternas fångar, eller är det vi människor som styr tekniken och skickar upp satelliterna? Skall vi i vår stolthet över en obegränsad frihet i eter och kablar böja våra huvuden och passivt se på vad som händer med våra barn och vår kultur?

Herr talman! I januari är det som tur är motionstid igen.

Anf. 61 KARL BOO (c):

Herr talman! Margareta Persson säger att riksdagen i stor utsträckning ligger efter när det gäller utvecklingen på detta område. Jag kan delvis hålla med om det, men Margareta Persson är nog själv ganska långt efter i utvecklingen, om hon tror att vi med hjälp av lagen om kabel-TV skall kunna klara det här på lång sikt. Den dag – och den är inte avlägsen – då man inte behöver gå via kommunikationssatelliter utan kan gå ut direkt med sändningar, för mottagning i varje hushåll, har vi verkligen hela problemet över oss. Då inträffar precis det som Margareta Persson målar upp och som jag i långa stycken kan instämma i och finner oroande. Jag vill då bara erinra om att jag i går kväll ställde frågan: Varför får vi i detta sammanhang inte ett förslag beträffande förhandsgranskning av videofilm? Det råder ju inget tvivel om att videofilm kan vara utomordentligt förråande och påverka barns

uppfattning i många frågor. Jag upprepar: Varför får vi inget sådant förslag från regeringen?

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Sjöfartspolitiska åtgärder, m. m.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter den gemensamma debatten om trafikutskottets betänkande 8 och skatteutskottets betänkande 18.)

Kammaren övergick till att debattera trafikutskottets betänkande 8 om behovet av sjöfartspolitiska åtgärder och skatteutskottets betänkande 18 om fortsatt skattefrihet vid anställning ombord på utländskt fartyg i vissa fall.

Sjöfartspolitiska åtgärder, m. m.

Anf. 62 PER STENMARCK (m):

Under lång tid har trafikutskottet och riksdagen väntat på en proposition från regeringen om svensk sjöfarts framtid.

Sverige var en gång en av de stora sjöfartsnationerna i världen. Vi hade en varvsnäring som hade rykte om sig att vara av bästa tänkbara kvalitet. Vi hade rederier med fartyg som ständigt seglade på de sju världshaven. Vi hade ett marinteknologiskt kunnande som stod få efter.

Med några få undantag är våra storvarv i dag ett minne blott. Först förstatligades varven, som om detta skulle vara en räddning. Sedan tillskötts ytterligare kapital. Och till slut lades varven ned, ett efter ett.

Av våra stora rederier med klassiska och legendariska namn, som Broströms och Saléns, finns i dag inte mycket kvar.

Både varven och rederierna har stött på en allt hårdare utländsk konkurrens. Där vi tidigare var tekniskt överlägsna har andra kommit i kapp oss. Vi kunde tidigare visa att andra visserligen var oerhört mycket billigare men att vi hade den ojämförligt högsta kvaliteten. Detta är inte längre någon självklarhet. Andra har lika hög kvalitet som vi – eller näst intill – och med deras löner och med deras priser kan vi aldrig någonsin konkurrera.

Utvecklingen har gått snabbt. På många sätt har den gått ifrån oss. På en tioårsperiod har vi förlorat mycket av det som generationer tidigare hade byggt upp.

Svensk handelsflotta hade en kraftig tonnage tillväxt fram till mitten av 1970-talet. När tonnage var som störst uppgick det till 13 miljoner dödviktston. I dag är vi nere i knappt i 2 miljoner.

Den gången, 1975, var vi världens 11:e eller 12:e största sjöfartsnation, räknat efter innehav av tonnage under egen flagg. I dag ligger vi på 42:a plats. Den gången hade vi 2,5 à 3 % av världshandelsflottan. I dag har vi 0,3 %.

Samtidigt härmed har engagemanget i utlandsflaggat tonnage ökat. Det beräknas i dag uppgå till 5 miljoner dödviktston. Det är med andra ord mer än dubbelt så stort som handelsflottan under svensk flagg.

Till detta skall läggas de inhyrda fartyg under utländsk flagg som svenska rederier disponerar. Storleken på denna flotta varierar ständigt, och den beräknas för tillfället uppgå till ca 4 miljoner ton. Det gör att svenska rederier disponerar ca 500 fartyg. De är delvis svenskkontrollerade och har ett

sammanlagt tonnage på 10 à 11 miljoner dödviktston.

Att återigen bygga upp en svensk varvsindustri är sannolikt en hopplös uppgift. Men det finns fortfarande en chans att rädda den svenska handelsflottan. Då brådskar det med åtgärder, och vi löser inga problem genom att återigen tillsätta nya utredningar.

Situationen är utomordentligt allvarlig, eftersom vi behöver en svensk handelsflotta för framtida utveckling och för beredskap i orostider.

Vi har fortfarande ett stort marinteknologiskt kunnande i Sverige, men vi har det sannolikt bara så länge vi har kvar en svensk handelsflotta värd namnet.

Det var för att rädda denna flotta och för att rädda detta kunnande som trafikutskottet vidtog den ovanliga åtgärden att, som det heter, ta ett eget initiativ. Bakom detta stod samtliga partier, även om det knappast kan vara en hemlighet att det hos socialdemokraterna närmast var en omvändelse under galgen.

Den händelseutveckling som vi fick studera i trafikutskottet visade att de socialdemokratiska ledamöterna i många fall var mer angelägna att rädda regeringens och framför allt kommunikationsministerns anseende än svensk sjöfarts framtid. Detta är utomordentligt beklagligt.

Kanske är då också trafikutskottets betänkande en *liten* seger för socialdemokraterna, men det är samtidigt en stor förlust för svensk sjöfart.

Under lång tid har vi väntat på förslag från regeringen som skulle möjliggöra en räddning för det som i dag återstår av den svenska handelsflottan. Att en proposition skulle komma under hösten hade alla hoppats på. I stället påannonserade kommunikationsministern en ny utredning. Men en sådan skulle inte göra situationen för svensk handelssjöfart bättre.

Till betänkandet har fogats en reservation från moderaterna, folkpartiet och centern. I reservationen krävs för det första att skatten för sjöman på svenska handelsfartyg i fjärrfart slopas. För det andra krävs ett underlättande av investeringar dels genom att nuvarande regler för investeringsfonder ändras så att dessa kan användas även för begagnade fartyg, dels genom att det införs en generösare praxis för att utnyttja investeringsfonder för fartygsinvesteringar.

För det tredje kräver vi en proposition med förslag till nödvändiga lagändringar senast den 1 februari 1988.

För det fjärde säger vi att regeringen i denna proposition också bör förelägga riksdagen förslag om att på svenskflaggade handelsfartyg i fjärrfart skall tillämpas den modell för de ombordanställdas sociala skydd som internationaliseringsavtalet ger.

Men vi konstaterar också för det femte att detta inte kommer att vara tillräckligt. Vi menar därför att regeringen inom ramen för ett sjöfartspolitiskt program bör överväga även andra möjligheter, t. ex. att i Sverige inrätta ett särskilt register där svenskägda fartyg kan operera på internationella kostnadsvillkor.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som fogats till betänkandet.

Anf. 63 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Den svenska sjöfarten är en bransch i kris. Till skillnad från de andra trafikslagen har den under senare år varken expanderat eller blivit prioriterad.

År 1975 låg Sverige på 12:e plats i världen som sjöfartsnation. Det sammanlagda tonnaget uppgick då till 13,5 miljoner dödviktston, och antalet fartyg var hela 650. 24 000 svenska sjömän hade anställning på dessa fartyg. Den svenska andelen av världshandelsflottan uppgick till ca 2 %. Sådan var verkligheten så sent som 1975.

Tolv år senare har bilden totalt förändrats. Antalet sysselsatta har nästan halverats och är nu ca 13 000 personer. Det svenska tonnaget utgör bara en femtedel av den tidigare nivån eller ca 2,5 miljoner dödviktston. Den svenska andelen av världshandelstonnaget har krympt till 0,5 %. Den här dramatiska tonnageminskningen har orsakats främst av att många stora tankrar har försvunnit från den svenska handelsflottan.

Företrädare för såväl rederierna som sjöfartsnäringens fackliga representanter har länge efterlyst nya och djärva grepp, om sjöfarten alls skall överleva under svensk flagg. Från folkpartiets sida är vi beredda att stödja de förslag som framkommit för att förbättra den svenska sjöfartens möjligheter att överleva i internationell konkurrens.

Vi har nu tillsammans med övriga partier i trafikutskottet begärt att regeringen lägger fram ett förslag till ny sjöfartspolitik så snart som möjligt. En sådan politik bör, enligt vår uppfattning, omfatta åtgärder för att sänka handelsflottans kostnadsnivå genom att slopa skatten på sjömäns inkomster för arbete ombord på fartyg i fjärrfart. Om skatten slopas får arbetsgivaren motsvarande lägre kostnader, medan de ombordanställda får samma nettolöner som tidigare. Detta förfarande är det normala för bortåt hälften av all sjöfart i världen.

Av samma skäl bör de sociala avgifterna på de ombordanställdas löner sänkas kraftigt, enligt vår uppfattning. Det har t. ex. visat sig att sjömän under tjänstgöring till sjöss har betydligt färre antal sjukdagar än anställda inom andra branscher. De orsakar alltså även av den anledningen betydligt lägre kostnader än andra. De ombordanställdas sociala trygghet skall naturligtvis inte äventyras. Fackföreningar och arbetsgivare är på detta område helt överens om att lösa detta problem med försäkringar i stället och att föreslå att en tilltänkt lön används för beräkning av ATP-poäng. Den enda utgift som staten fortfarande skulle ha för de ombordanställda med denna modell är folkpensionsavgiften. Den kommer man inte ifrån.

Vidare bör nuvarande regler för investeringsfundsutnyttjande ändras så att dessa fonder kan utnyttjas för investeringar i fartyg. En sådan liberalisering skulle öka förutsättningarna för att nytt kapital och nya ägare skulle strömma till rederinäringen. I många andra länder är det de viktigaste exportbranscherna som i många fall även har stora intressen i sjöfarten. Den utvecklingen borde även vi följa.

Dessutom bör det undersökas om Sverige kan inrätta ett internationellt fartygsregister för att möjliggöra för redarna att operera vissa svenskägda fartyg på internationella kostnadsvillkor. Dessa mål finns angivna i den reservation som är gemensam för folkpartiet, moderata samlingspartiet och centern.

Svensk sjöfartspolitik bör inte enbart syfta till att skapa förutsättningar för en konkurrenskraftig svensk handelsflotta under fredsförhållanden. Av stor betydelse är det också att vi i händelse av ofred har en handelsflotta som kan säkra vårt oberoende med omvärlden och praktiskt bidra till den svenska folkförsörjningen.

Sveriges geografiska läge är känsligt redan under fredsförhållanden, det har vi många bevis på, inte minst från den debatt som under senare tid har förts på detta område, och blir än mer utsatt i ett beredskaps- och avspärrningsskede. Risker att vi blir isolerade vid en avspärrning är påtagliga.

Herr talman! Svensk sjöfartspolitik, eller rättare sagt den totala avsaknaden av sjöfartspolitik, har med åren vuxit till en skandal. Medan andra sjöfartsnationer, stora som små, nära och fjärran, genom sina regeringar tagit sig an problemen och löst dem har den svenska regeringen visat en total handlingsförlamning.

Tiden är nu mogen för handling. Genom det av trafikutskottet vidtagna utskottsinitiativet tvingas nu regeringen att lägga fram förslag för att lösa problemen för den viktiga sjöfartsnäringen. De i reservationen föreslagna riktlinjerna för en framtida sjöfartspolitik är en god grund att bygga vidare på.

Herr talman! Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 64 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Den 9 november i år hade jag en interpellationsdebatt med kommunikationsministern angående behovet av åtgärder för att rädda svensk sjöfart. Elving Andersson, centern, och Hugo Bergdahl, folkpartiet, deltog också. Kommunikationsministern svarade att en ny utredning skulle tillsättas för att se över sjöfartens ekonomiska villkor.

Vi var många som blev arga, oroade och bestörta över detta besked. Nog hade sjöfartens villkor utretts tillräckligt. Nog hade de negativa effekterna av Sveriges obefintliga sjöfartspolitik visat sig tillräckligt tydligt. Det var positiva åtgärder vi behövde, inte fler utredningar.

Efter många turer i trafikutskottet har vi nu ett betänkande där majoriteten, bestående av socialdemokraterna och vpk, kräver att regeringen senast den 10 mars 1988 förelägger riksdagen en sjöfartspolitisk proposition vars innehåll delvis preciseras. Reservationen skiljer sig från majoritetens uppfattning på två sätt. Dels är vi reserwanter positiva till en sänkning av de sociala avgifterna, dels vill vi ha fram vissa konkreta förslag senast den 1 februari 1988.

Förutom vpk var centern det enda parti som i januari 1987 väckte en relativt heltäckande sjöfartspolitisk kommittémotion. Vi har dock förklarat oss villiga att tills vidare lägga dessa motionsförslag åt sidan, först i ett försök att få hela trafikutskottet enigt, sedan för att få en gemensam borgerlig reservation. Av detta skäl, och eftersom både Per Stenmarck och Hugo Bergdahl tagit upp det konkreta förslaget i reservationen, samt på grund av att majoriteten nu ändå beställer en proposition, tycker jag inte att det känns meningsfullt att i dag gå in på ett djupare resonemang kring hur åtgärderna exakt skall se ut.

Jag vill rikta resten av mitt anförande direkt till regeringen. Majoriteten

skriver att den vill ha regeringsförslaget senast den 10 mars. Det finns ingenting som hindrar regeringen från att komma med en sjöfartspolitisk proposition före detta datum. Det är fullt möjligt om bara viljan finns.

Även regeringen måste väl inse att det är bråttom? 1961 hade Sverige 2,9 % av världshandelsflottan. Vid årsskiftet 1987-1988 var Sverige nere i 0,6 %. 1975 låg Sverige på 11:e plats bland världens sjöfartsnationer, 1985 på 26:e plats och 1986 på 32:a plats. Sedan socialdemokraterna trädde till i regeringsställning 1982 har den svenska flottans lastkapacitet halverats. Bara under våren i år, då vi väntade på den utlovade sjöfartspropositionen, såldes elva fartyg ut, bl. a. hela återstoden av de svenska kylfartygen.

Mest bråttom är det dock när det gäller att rädda återstoden av vår kustsjöfartsflotta kvar under svensk flagg. Den består i dag av ca 200 tank-, bulk- och rorofartyg. Sverige har 270 mil kuster. För våra transporter, inte minst vintertid, och för vår beredskap och vår miljö är en svenskflaggad kustsjöfart absolut nödvändig. Utan den kår av kunniga sjömän som kan våra svenska skärgårdar och inomskärsleder kan vi hälsa hem om det blir allvarstider. Men hur har denna kår bemötts?

I vår svenska inrikes sjötrafik – dvs. mellan svenska hamnar – konkurrerar svenska fartyg med bl. a. engelska, nederländska, danska och norska fartyg, vilka genom avtal tillförsäkrats rätten till svensk inrikesfart. För transporter till och från Sverige finns inga restriktioner vad beträffar fartygens nationalitet, utan transportbeställaren kan själv välja vilket fartyg som skall utföra sjötransporten. Transporterna av det svenska spannmålsöverskottet sker i nuläget i stor utsträckning med utländska fartyg.

Får inte kustsjöfarten hjälp nu, slår skepparna vantarna i däck och flaggar ut till Norge. Tillkomsten av det norska öppna registret utgör nämligen ett stort hot för oss. Närsjöfarten har inte velat – och knappast kunnat – flagga ut till Libanon, Panama etc. Men att gå med norsk flagg känns inte som någon skam för en svensk redare. Norge är en oerhört god sjöfartsnation, inte många sjömil från bohusländska kusten. Och har vi väl en gång förlorat fartygen till norsk flagg, kan vi inte disponera dem vid avspärning och/eller krig. Detta blir katastrof.

Vi talar i dag mycket om vikten av en god miljö och transportsektorns ansvar däri. En aspekt av stor betydelse är sjöfartens miljövänlighet. Med svenska fartyg och svensk yrkesskicklig bemanning är risken liten för oljeutsläpp. Avgaserna från fartygens skorstenar är en ynka del av de samlade luftföroeningarna. Utsläppen sker inte i ansiktshöjd längs vägar och gator. Därtill kommer t. ex. att en bogserbåt med timmersläp ersätter 600 långtradare eller att ett medelstort containerfartyg också ersätter runt 600 långtradare.

Jag skulle vilja tillägga en sak som inte diskuterats så mycket men som jag själv funderat en hel del på. Vi diskuterar i dag hur vi skall hantera transport av farligt gods. Det vore värdefullt om vi i Sverige i större utsträckning förde den över på sjön.

För att hjälpa just närsjöfarten behövs inte utredningar om någon form av särskilda register. Vad den behöver är åtgärder på skatte- och socialavgiftsområdet och lösningar på vissa kapitalproblem. Jag vill betona: detta kan regeringen lägga fram förslag om inom en månad. Jag vädjar till regeringen

att för Sveriges och allas vår del snabbt hjälpa vår närsjöfart.

Sedan vill jag också vädja till regeringen att den, när den lägger fram de mer långsiktiga sjöfartsförslagen, som reservationen berör, för hela handelsflottan, då tar till så att åtgärderna verkligen ger resultat. Om man skall rädda en drunknande är det ju inte så stor mening med att lyfta honom halvvägs från botten upp mot ytan. Det ger honom inte mer luft, han går till botten ändå. Med andra ord: vår sjöfart är inte betjänt av halvdana hjälpförsök.

Vår svenska handelsflotta behöver stabila spelregler, som ger den en rimlig chans att konkurrera med andra länders sjöfart. Sedan kommer svenska redares och svenska sjömäns envishet, kunnighet och framåtanda att göra resten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen i TU:s betänkande 1987/88:8.

Anf. 65 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Som framgått av tidigare anföranden är detta ärende föranlett av ett antal motioner som väcktes under den allmänna motionstiden i januari i år, men vilkas behandling undan för undan framflyttats i avvaktan på en aviserad proposition om sjöfart. När det sedan stod klart att en eventuell proposition skjutits upp obestämd tid fanns inte längre något motiv för att låta motionerna i fråga ligga.

I samtliga dessa motioner krävs åtgärder för att främja svensk sjöfart, om än på olika sätt och med skilda motiveringar. Dessutom kan det konstateras att den svenska handelsflottan under det år som gått minskat ytterligare och att minskningen med all sannolikhet kommer att fortsätta, rent av i accelererad takt, om inga åtgärder snabbt sätts in från statsmakternas sida. Kanske detta trafikutskottets betänkande ändå kan inge litet hopp för sjöfartsnäringen om att någonting är på gång och att det beslut som vi fattar i dag skall ha psykologisk effekt till dess en proposition verkligen kommer.

Utvecklingen är alltså oroväckande vad gäller möjligheterna att behålla en svensk handelsflotta. Det är ett faktum att vi i Sverige för vår utrikeshandel är nästan helt beroende av sjötransporter i någon form. 82 % av export- och importgods 1986 transporterades genom sjöfartsnäringens försorg. Även inrikestransporter utförs i stor utsträckning med fartyg. Jag tänker främst på oljeprodukter från våra raffinaderier på västkusten och ut till hamnarna längs hela vår kust, varifrån sedan distribution relativt korta landtransportsträckor kan ske till kunderna. Det finns en rad andra godstransporter där sjöfarten är det bästa, kanske rent av det enda alternativet. Låt mig säga att sjöfarten torde vara det mest miljövänliga sättet att transportera varor och produkter.

Vad gäller utrikes gods kan vidare konstateras att det exempelvis från Norrland går betydande godsmängder på fartyg på vattenvägar, som inte slits, längs kusten vidare ut i världen. Det är med andra ord ett betydande transportarbete, som annars skulle belasta andra transportmedel. En stor del av dessa sjötransporter utförs med utländska fartyg, som ofta är moderna, maskinstarka, större och byggda för snabb lasthantering. Det kan tyckas att det är bra, men i ett vidare perspektiv inger det oro om utvecklingen fortsätter, så att vi för vår handel och för en så betydande del av transportsektorn blir helt beroende av andra nationer och står utan fartyg

hemmahörande i eget land. Vi har nått den punkt, herr talman, där vi måste sätta stopp och där ingen ytterligare minskning får ske i den handelsflotta som är engagerad i transporter för svenskt varuutbyte.

Hur kan vi trygga landets transportförsörjning i en krissituation, om vi inte har tillgång till en handelsflotta? Då torde vi inte ha tillgång till sovjetiskt, östtyskt, västtyskt, cypriotiskt, singaporienskt flaggade eller Gibraltarflaggade fartyg. Beträffande utländskt engagemang skulle man kunna säga att ingen än har kommit på tanken att exempelvis järnvägstransporterna i vårt land skall överflyttas på utländska intressen även om en ohämmad kostnadsjakt kortsiktigt skulle göra detta tilltalande. Vi behöver svenskt kunnande, självständighet och ett inflytande på de viktiga delar av näringslivet som transportsektorn utgör, oavsett transportgren.

Sysselsättningsmässigt är sjöfartssektorn och en svensk handelsflotta betydelsefulla både regionalt och i övrigt. I vissa regioner av vårt land är de mycket betydelsefulla för sysselsättningen.

Det är många arbetsplatser inom sjöfarten som har försvunnit under en rad år, och det är hög tid att ändra på den utvecklingen. Detta ligger också bakom de slutsatser som utskottet har kommit till i betänkandet.

Det finns även en direkt anknytning mellan tillgången på arbetsplatser i fartyg och antalet arbetsplatser inom serviceområdet för de s. k. landanställda.

Praktiskt taget alla nationer med engagemang inom sjöfartsnäringen slår på olika sätt vakt om sina resp. handelsflottor. Det har gällt direkta bidrag för byggande, låga räntor, åtgärder på skatteområdet som i vissa fall ger markanta fördelar samt även bemanning, arbetstider, sociala förmåner och möjligheten att utnyttja billig arbetskraft från s. k. lågkostnadsländer. Här kommer de s. k. öppna registren in. Östeuropeiska fartyg har sina speciella favörer i konkurrensen och har också framstått som verkliga lågkostnadsalternativ. Naturligtvis finns det bland allt detta exempel och modeller som vi skulle kunna överväga, men det finns också sådant som vi har svårare att acceptera med vårt tänkesätt.

Det finns en rad olika organisationer – det gäller löntagare, arbetsgivare och även politiska organisationer i vårt land – som har ägnat intresse åt och kommit med förslag om den svenska handelsflottan, så att den skall kunna leva vidare. Vi har alla i utskottet fått klart för oss att engagemanget är brett. Det finns också ett intresse hos en bred allmänhet i vårt land.

Utskottsmajoriteten preciserar inga förslag, men vi ger några exempel på vilka åtgärder som kan vidtas. Det gäller bl. a. skattefrihet för inkomst ombord på fartyg. Vi är medvetna om att detta inte är tillräckligt. Vi nämner användning av investeringsfonder för investering i fartyg, och, herr talman, vi begränsar oss inte till begagnade fartyg, som man gör i den borgerliga reservationen. Vi är inte lika tilltalade som reservanterna av att genom slopande av sociala avgifter förändra besättningarnas eller den enskilde sjömannens sociala skyddsnät. Vi säger att sådana former av stöd bör prövas som ger positiv effekt för näringen och att också åtgärder med stöd via budgeten kan prövas. I övrigt lämnar vi frågan om initiativ och åtgärder öppen, inför det kommande förslaget till riksdagen.

Slutklämmen i det förslag som vi vill att riksdagen ställer sig bakom är att

det är nödvändigt att regeringen arbetar och skyndsamt kommer med ett förslag, så att det kan vidtas långsiktiga åtgärder som gör det möjligt att bibehålla en svenskflaggad handelsflotta av rimlig omfattning. Det är detta vi begär att få i det regeringsförslag som vi vill ha på riksdagens bord senast den 10 mars 1988.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Låt mig sedan kort kommentera ett tidigare inlägg här i dag. Per Stenmarck säger att det är en stor förlust för svensk sjöfart att det här betänkandet ligger på bordet i dag. Jag har svårt att förstå bakgrunden till det uttalandet. I så väsentliga delar skiljer sig inte majoriteten och reservanterna. Ni begär att få ett förslag senast den 31 januari. Vi säger den 10 mars. Det är alltså 39 dagar som det ena förslaget skiljer sig från det andra, och detta kan inte vara något som sjöfarten står och faller med.

Jag anser att det är helt orimligt att begära att det skall ligga en proposition på riksdagens bord den 31 januari. Vi har nu den 17 december. Sedan kommer jul- och nyårshelger, och personal och andra i departementet och på andra ställen kommer väl inte att arbeta natt och dag under de helgerna. Att då begära att en proposition skall vara färdig och att ett regeringsbeslut fattas någon gång i mitten av januari – så lång tid tar sedan handläggningen, för att propositionen skall kunna föreligga den 31 januari – är helt orimligt.

Per Stenmarck nämnde också detta med öppna register. Vi är ytterst tveksamma till det från socialdemokratiskt håll. Vi har inte så stor del av vår handelsflotta kvar som seglar ute på de stora oceanerna. Vad vi först och främst vill slå vakt om – vilket vi tror att vi har möjlighet att göra genom den relativt snabba insats som det innebär att få fram ett förslag till den 10 mars – är den flotta som är direkt sysselsatt med vår handel, där Sverige på något sätt är inblandad med gods, varor eller produkter. Det gäller trafik på Nordsjön, Medelhavet och Nordatlanten. I övrigt tror jag att vi har svårt att hävda oss i det längre perspektivet.

Ett öppet register – som innebär att man kanske bemannar med filippiner, Hongkong-kineser eller besättningar från Taiwan eller folkrepubliken Kina, har en enda befälhavare eller någon annan ansvarig i maskinavdelningen med svensk härstamning och sedan en svensk flagga i aktern – det är inte så mycket till svensk sjöfart. Jag tycker det vore synd om vi skulle ödsla krafterna på att få fram något sådant snabbt, när det är närsjöfarten som vi först och främst behöver slå vakt om. Det handlar om det som vi i enlighet med skatteverkets bestämmelser kallar fartyg i fjärrfart. Det är vad vi helst och främst vill slå vakt om, och de fartygen har vi möjligheter att klara, om de åtgärder som utskottsmajoriteten har skisserat blir genomförda.

Fru talman! Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 66 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag instämmer till 90 % i det Birger Rosqvist har sagt. Varför har jag då begärt replik? Jo, jag vill än en gång understryka att det enligt centerens uppfattning är viktigast att rädda den svenska närsjöfarten. Jag vill

då också gärna understryka det som Birger Rosqvist sade: En proposition – oavsett om den kommer fram den 1 februari eller, som majoriteten säger, den 10 mars – får inte haka upp sig på ett internationellt eller öppet register. Det är ju dessa andra åtgärder, som Per Stenmarck, Hugo Bergdahl och även Birger Rosqvist och jag har varit inne på, som är så oerhört viktiga för närsjöfarten.

Det är därför som vi har konstruerat reservationen som vi har gjort. Vi har inte tidsbestämt det som gäller det öppna eller internationella registret.

På en punkt anser jag att Birger Rosqvist har fel. Vi har inte föreslagit att investeringsfonderna skall användas bara för begagnade fartyg. Det står faktiskt: "dels genom en generösare praxis än för närvarande i fråga om möjligheterna att utnyttja investeringsfonderna för fartygsinvesteringar". Den formuleringen har vi lärt oss skulle vara adekvat i det här sammanhanget, när vi vill ha investeringsfonderna till både nya och begagnade fartyg.

I det sammanhanget kan det vara intressant att nämna att trafikutskottet har tagit del av en skrivelse – visserligen från en enskild person, men han verkar vara mycket insatt i detta med sjöfart. Han säger:

"Vi har nu alltså kommit till ett läge då det bör vara rätt ögonblick att investera i sjöfart. – – – Rätt 'timing' har i sjöfart alltid varit utomordentligt betydelsefullt. Fel 'timing' har ofta inneburit katastrofer."

Detta kan vi nog allihop hålla med om.

De sociala avgifterna får vi väl fortsätta att diskutera. Jag vill bara betona att vi från centern inte menar att sjöfolket skall stå utan trygghet. Jag vill citera från en enda paragraf i ett avtal som slöts den 15 januari 1987 mellan Gorthons Rederi AB och Svenska sjöfolksförbundet:

"Den anställda tillförsäkras samma ekonomiska skydd med avseende på sjukdom, pension och övriga försäkringar inklusive trygghetsförmåner som vid varje tidpunkt gäller för motsvarande befattningar i företagets svenskflaggade fartyg." – Detta är väl en del av det som kallas internationaliseringsavtal.

Anf. 67 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Birger Rosqvist raljerade över att jag säger att det här är en stor förlust för svensk sjöfart. Det står jag fast vid.

Skillnaden är inte den att vi tycker att en proposition skall läggas fram den 1 februari och ni den 10 mars – den skillnaden är trots allt kanske inte så stor. Men vi har väntat utomordentligt länge – inte bara vi här, utan hela den svenska sjöfartsnäringsen. Den proposition som vi inte heller här i dag kan behandla skulle vi rimligtvis ha behandlat för länge sedan. Men man har sovit utomordentligt gott på kommunikationsdepartementet. Det är förmodligen inte heller för Birger Rosqvist någon större hemlighet att det redan har gjorts ett ganska omfattande arbete på departementet, vilket gör att det troligtvis inte är fråga om en särskilt stor uppoffring att lägga fram en proposition till den 1 februari nästa år. Birger Rosqvist säger ju själv inledningsvis att behandlingen undan för undan har framflyttats. Ja, just det. Och det är precis därför som vi tycker att man skall påskynda detta arbete.

Birger Rosqvist får det att låta som om skillnaden är väldigt liten mellan majoriteten och de borgerliga beträffande den här frågan. Vid en ytlig

betraktelse kan man naturligtvis få intrycket att det förhåller sig på det viset. Men som jag ser det finns det en utomordentligt klar skillnad när det gäller viljeinriktningen mellan majoritetens skrivning och skrivningen i den gemensamma borgerliga reservationen. Ni säger hela tiden att ni förutsätter att regeringen kommer att göra någonting. Regeringen har, påstår ni, sagt sig vara beredd att föreslå skattefrihet. Ni säger vidare att regeringen skall snabbtreda de ekonomiska villkoren. Det är ju precis detta man har sysslat med hela tiden: att utreda fram och tillbaka utan att någonsin komma med något förslag. Detta räcker inte, säger vi från borgerligt håll. Det är just därför som vi har föreslagit de konkreta åtgärder som tre borgerliga representanter tidigare har fört fram här i debatten. Detta är skillnaden mellan oss och er.

Jag vill avsluta med att ställa en fråga till Birger Rosqvist: På vilket sätt är majoritetens skrivning bättre för svensk handelssjöfart än skrivningen i den reservation som tre borgerliga partier har avgett?

Anf. 68 HUGO BERGDAHL (fp) replik:

Fru talman! Birger Rosqvists inlägg var i många stycken balanserat och analyserande, vilket jag tycker var välgörande. Jag kan som sagt instämma i mycket av det han förde fram.

Men Birger Rosqvist kunde ändå inte låta bli att reagera surt över att vi i vår reservation har presenterat vissa klara målsättningar när det gäller att förändra svensk sjöfartspolitik. Han antydde att en nedsättning av de sociala avgifterna skulle äventyra de anställdas sociala trygghet. Jag vill i detta sammanhang erinra Birger Rosqvist om att såväl arbetsgivarsidan som de fackliga organisationerna på detta område – vilka har varit mycket aktiva och bidragit till att det äntligen har börjat hända någonting på detta område – är i stort sett helt överens om hur frågan om den sociala tryggheten skall behandlas, om man nu den politiska vägen beslutar sig för en nedsättning av de sociala avgifterna. Från folkpartiets sida är vi därför inte det minsta oroliga för att de anställdas trygghet på något sätt skulle äventyras.

Sedan till frågan om tidpunkten för framläggandet av en proposition, Birger Rosqvist. Vi har tyvärr sorgliga erfarenheter av regeringens agerande på detta område under de senaste åren. Man har gång på gång utlovat att en proposition skall läggas fram. Men vid varje tillfälle har det kommit hinder i vägen, varför det inte har framlagts någon proposition. Det är helt nödvändigt för den politiska oppositionen att ställa mycket bestämda krav på att det nu verkligen händer någonting när det gäller sjöfartspolitiken. Vi kan inte låta regeringen förhålla den här frågan och låta lösningarna vänta på sig. Det är helt nödvändigt att någonting händer, och att det händer så snart som möjligt. Det finns ett brett underlag att arbeta efter när det gäller att ta fram en proposition, precis som Per Stenmarck redan tidigare har nämnt. Det brådskar!

Anf. 69 BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Fru talman! Alla här talar ju varmt om sjöfarten. Det råder faktiskt ingen skillnad mellan majoritet och minoritet i det hänseendet, det är bara det att vi vill gå fram olika vägar.

Per Stenmarck riktade skarp kritik mot att förslag inte har kommit tidigare. Jag vill bara erinra Stenmarck om att vi under fyra års tid hade något som hette rederistöd. Jag tror att samtliga partier stod bakom detta till en början. Sedan hoppade moderaterna av, och därefter även folkpartiet. De senaste åren har ni yrkat avslag när det gäller frågor om rederistödet. Detta stöd var värdefullt för sjöfartsnäringen – speciellt för den sjöfart som är knuten till våra närfarvatten, den hade nytta av det. Jag tror att stödet hjälpte den att rida ut de stormar och klara de problem som har funnits under första åren av 80-talet. Men, som sagt, då hängde ni inte med – av principiella skäl, som det hette.

När det gäller investeringsfonderna är det som skiljer kanske att ni gått in för en mera preciserad skrivning och talat om vad som skall ingå. Vi har lämnat det mera öppet. Eftersom ni har preciserat er, har ni varit tvungna att även ta med begagnade fartyg. Vi säger kort och gott att investeringsfonderna skall kunna användas för investeringar i fartyg. Vi behöver därför inte tala om vilka fartygsslag som skall ingå eller vilka villkor som skall gälla. Det kan vi ta ställning till när förslaget kommer på riksdagens bord. Vi har alltså här lämnat det ganska öppet för propositionsförfattarna.

När det gäller de sociala avgifterna, Hugo Bergdahl, vill jag säga att jag redan i mitt huvudanförande klargjorde att vi inte är tilltalade av att man genom slopande av dessa avgifter vill förändra besättningarnas och den enskilda sjömannens sociala skyddsnet. Vi framhåller också att vi vill ha sådana former av stöd till sjöfarten som ger näringen motsvarande positiva effekter. Så vi är inte sämre än ni på det området.

Per Stenmarck kritiserade vårt yttrande kraftigt i sitt första inlägg. Jag tycker att det verkar som om Stenmarck sedan har retirerat, eftersom han nu frågar varför reservanternas förslag till yttrande är sämre än vårt.

Anf. 70 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Socialdemokraterna och regeringen har ju inte precis kommit med en lång rad av initiativ här i riksdagen under de senaste åren när det gäller den svenska sjöfarten. Ni hänvisar jämt och ständigt till tidigare åtgärder. Jag vill då bara påpeka att ni vid det här laget faktiskt har suttit i regeringsställning i fem år och därför har haft utomordentligt god tid på er att komma med förslag till åtgärder även på detta område.

Jag vill sedan tala om investeringar, investeringsfonder och liknande. Låt mig bara läsa upp vad som står i reservationen för att det inte skall råda några delade meningar på den punkten:

”Investeringar i fartyg bör enligt utskottets mening underlättas *dels* genom att nuvarande regler om investeringsfonder ändras så att fonderna kan tas i anspråk för investeringar i begagnade fartyg, *dels* genom en generösare praxis än för närvarande i fråga om möjligheterna att utnyttja investeringsfonderna för fartygsinvesteringar.”

Det kan inte råda några som helst delade meningar om att detta är avsett att kunna användas både för begagnat och för nytt tonnage.

Jag vill sedan säga några ord om internationella register och liknande. Alla är överens om att sjöfartsnäringen är en av våra krisbranscher. Ändå får vi aldrig se åtgärder som skulle kunna rätta till detta. Det finns sannolikt en

enda möjlighet att rädda svenska rederier, nämligen att som i Norge och nu senast också i Danmark inrätta ett internationellt register. Även med vissa skattelättnader, nedsättande av sociala avgifter och liknande är skillnaden mellan lönekostnader för en helt svensk besättning och en blandad alltför stor för att vi skall kunna klara konkurrensen.

I det läget har vi bara att välja mellan två olika situationer – å ena sidan en total utflaggning av fartyg i internationell trafik, vilket jag tror att de allra flesta tycker vore utomordentligt olyckligt, å andra sidan att vi även i fortsättningen har svenska fartyg med svenskt befäl men till stor del utländsk besättning.

Detta senaste borde vara det minst dåliga. Så arbetar man i andra branscher, och så borde man faktiskt kunna arbeta även i denna.

Till slut: Jag har lagt märke till att Birger Rosqvist uppenbarligen inte kan förklara varför den socialdemokratiska linjen skulle vara bättre för svensk sjöfart än vad som föreslås i den reservation som vi har avgivit från borgerligt håll.

Anf. 71 BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Fru talman! Nu kommer Per Stenmarck åter in på detta med öppna register. Jag har haft samtal med redare som sysslar med den form av sjöfart som har anknytning till Sverige. Jag har därvid fått klara indikationer på att man anser sig kunna klara av situationen om de åtgärder vidtas som vi har skisserat i utskottsmajoritetens skrivning – med skattefrihet m. m.

Vi kan t. o. m. åter få svensk flagg på båtar som flaggats ut och nu går under Bahamas och andra länders flagg. Det gäller då sådana som går i någon form av linjetrafik på Sverige. Man ser alltså optimistiskt på att det verkligen skall hända någonting i och med att föreslagna åtgärder blir genomförda.

Ni talar om att det behövs mer än de åtgärder som regeringen har föreslagit – exempelvis minskad skatt och sociala avgifter. Ni talar också om öppna register. Det kanske är det talet som har gjort att det inte blivit något alls.

Vi har inte så många fartyg som går i trafik på det sättet att det kan vara nödvändigt att inrätta ett öppet register, som ändå är en stor och i många hänseenden genomgripande åtgärd. De flesta svenska fartyg eller fartyg med svenska ägarintressen som finns ute finns i dag under Singapores, Liberias eller andra länders flaggor. De är därmed utflaggade. Jag tror inte att vi kan ta hem dem genom att öppna ett öppet register. De är borta för oss, och vi kan nog inte göra mycket åt det.

Men jag tror att om de åtgärder vidtas som vi har skisserat har vi en chans att klara den handelsflotta som i dag seglar under svensk flagg och nu och då har anknytning till Sverige, lastar och lossar här, tar ut våra produkter och tar hem andra.

Förste vice talmannen anmälde att Per Stenmarck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 72 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Det råder väl inget som helst tvivel om att svensk sjöfartsnäring är på väg att blir en avvecklingsnäring. Alla inlägg i dagens debatt hittills har andats precis dessa farhågor.

Behandlingen av sjöfarten och frånvaron av en sjöfartspolitisk linje är en pinsam historia genom många år och har präglats av flera regeringars håglöshet. Det är upprörande att olika uppfattningar inom regeringen och mellan berörda departement kan leda till att de ansvariga inte ens har kunnat samla sig till en utlovad sjöfartspolitisk proposition under 1987. Kommunikationsministerns ord på TCO:s sjöfartskonferens i oktober kommer att bli bevingade – inte för att det han sade var särskilt slagfärdigt utan dess värre för att det näst intill fullständigt punkterade de förhoppningar som sjöfolket byggt upp under året. Medan konferensens tema löd Framtid för svensk sjöfart var Sven Hulterströms besked till alla församlade:

”Om ni tror att jag skall lösa den svenska sjöfartens problem – då är det bäst ni signalerar SOS med en gång.”

Det var ett besked om att vi som envist krävt ett rejält program mot nedrustning och för utveckling av blågul sjöfart inte skulle vänta oss en sjöfartspolitisk proposition. I det läget insåg bl. a. Sjöfolksförbundet att en SOS-signal var nödvändig. Vreden och kampanjan från kongressen, då förbundets stridbare ordförande för första gången offentligt beskrev de socialdemokratiska turerna kring sjöfarten, kom till användning igen.

Jag upprepar vad jag framförde på TCO:s sjöfartskonferens i oktober – en betydelsefull tillställning: Visst kunde vi i vpk diskutera och dessutom ta allvarligt på förslagen till akutåtgärder som TCO hade presenterat och ville se beslut om här i riksdagen. Men då måste det som grund finnas en långsiktig strategi, som ser till att vi inte säljer ut vårt oberoende som nation och som syftar till att utveckla handelsflottan och kustsjöfarten, en lag mot bekvämlighetsflaggade fartyg och ett definitivt nej till ett öppet register. Jag blev uppriktigt sagt litet bekymrad när Birger Rosqvist uttryckte sig i relativt hövsamma ordalag om ett öppet register. Han sade: Vi är ytterst tveksamma till ett öppet register. Är det inte ett kategoriskt nej till ett öppet register som behövs i det här läget, Birger Rosqvist?

Det är alltså på grund av både borgerlig och socialdemokratisk regeringspolitik under åren som läget blivit så katastrofalt för svensk sjöfart att TCO och andra lägger fram förslag till ambulansutryckningar. Vpk har agerat lika konsekvent genom partimotionsförslag och annat oavsett om det suttit socialdemokrater eller borgerliga på regeringstaburetterna. Om socialdemokraterna efter 1982 års val stått fast vid vissa av sina krav hade vi tillsammans kunnat förhindra nedrustningen på sjöfartsområdet. Jag vet tillräckligt om de förslag som också diskuterats internt inom regeringspartiet efter 1982 för att inte någon från det hållet skall kunna förneka att det funnits förslag som hade kunnat genomföras för länge sedan med stöd av vpk:s krav på ett sjöfartspolitiskt program.

Fru talman! Det kanske kan tyckas märkligt att jag inte bara stryker regeringen medhårs, när vi ändå har skrivit oss samman med regeringsfolket i trafikutskottet om majoritetsförslaget – men jag var tvungen att säga detta. Det går inte att sticka under stol med hur politiken har förts under de senaste åren, och bitterheten i många läger har varit väldigt stark.

Först nu, när opinionen för snabba åtgärder pressat fram löften från samtliga icke-regeringspartier, har det gått att nå en uppgörelse där utskottsmajoriteten anser att det ”är nödvändigt att skyndsamt vidta

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Sjöfartspolitiska åtgärder, m. m.

långsiktiga åtgärder" för att "bibehålla en svenskflaggad handelsflotta av rimlig omfattning". Först nu kommer detta! Det betyder att regeringen senast den 10 mars 1988 måste presentera ett förslag om ett sjöfartspolitiskt program, där såväl kortsiktiga akutåtgärder som en långsiktig strategi måste finnas med.

Självfallet ser vpk i likhet med sjöfolket detta som en framgång. Men det hade inte varit möjligt utan den opinion som byggts upp under året som en räddningsaktion till förmån både för en svenskflaggad näring och för jobben.

Miljöargumenten har spelat en allt större roll också i denna fråga. Samarbetet och samstämmigheten mellan facket och miljöorganisationerna i kampen för miljövänliga transporter som järnväg och sjöfart kommer att vara betydelsefulla också i fortsättningen. Motståndet mot Öresundsbron och ScanLink har nu en bredd som är mycket hoppningivande. Det vore urbotat dumt av regeringen att inte omgående ta fasta på detta.

Långbänksförfarande när det gäller sjöfarten måste ersättas av mera lyhördhet och skarpsinne än hittills. Politiken har visat sig ohållbar. Erfarenheten visar väl regeringen att tålmodet har sin gräns även i de egna leden. Tålmodet brast hos de socialdemokrater som ingick i Sjöfartspolitiska klubbarnas förbund, de som fanns med i arbetsgruppen under Kurt Hugosson, trafikutskottets förre ordförande, vilken tog fram förslag till en långsiktig sjöfartspolitik. I höst har också LO och Stig Malm sagt ifrån. Landssekreterariatet säger att "särskilda näringspolitiska åtgärder måste vidtas för att bevara och utveckla den svenska handelsflottan". Vpk tycker att detta är positivt, med tanke på att regeringen behöver en hel del råg i ryggen för att stå emot de fräcka signaler som redarkapitalet har för vana att sända ut till regeringen och till andra, som Birger Rosqvist antydde tidigare.

Ömsom har man krävt ett öppet register, ömsom attackerat sjöfolket med krav på sämre arbetstider, sämre avlöningssystem och sämre arbetsvillkor. Beteendet inger inget större förtroende för de fria marknadskrafternas känsla för Sveriges oberoende och landets försörjning – allra minst som delar av det nya redargarnityret sett till att spelet med fartygsvärden ökat lika snabbt som den svenska handelsflottan minskat.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i de två utskottsbetänkanden om sjöfartspolitiken som vi nu diskuterar. Jag ser med intresse fram emot den proposition som utlovats till i mars nästa år. Jag är övertygad om att opinionen för ett handlingskraftigt och långsiktigt program kommer att agera ytterligare för att hjälpa fram ett regeringsförslag som sätter ett effektivt stopp för ömkliga SOS-signaler från kommunikationsdepartementet. Sveriges oberoende som nation kan inte vara till salu!

Birger Rosqvist sade förut: Ingen har kommit på tanken att flagga ut järnvägen, trots kostnadsjakten. Snälla Birger Rosqvist, väck inte den björn som sover! Av sådana män som Stefan Pettersson från Indevo kan man vänta sig vad som helst.

Anf. 73 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Det är egentligen bara en enda sak jag vill bemöta i Viola Claessons anförande, nämligen att de borgerliga regeringarna ingenting skulle ha gjort. Det var faktiskt Claes Elmstedt som i sin egenskap av

kommunikationsminister initierade rederistödet, byggt på inbetald sjömansskatt. Som Birger Rosqvist sade har det betytt kolossalt mycket just för den närsjöfartsflotta som det nu är mest bråttom med att rädda.

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Sjöfartspolitiska åtgärder, m. m.

Anf. 74 BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Fru talman! Även om det är en mycket allvarlig fråga vi diskuterar, kan jag inte underlåta att säga att när jag hör damerna kommentera mina inlägg och stryka mig medhårs känner jag mig krullhårig. Det tar både emot och med.

Anf. 75 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Fru talman! Till Anna Wohlin-Andersson, som jag tycker nästan alltid har en mycket klar uppfattning och som visat en riktig och rejäl omtanke om den svenska sjöfarten i alla inlägg här i kammaren, vill jag betona att vad jag har sagt är att både borgerliga regeringar och den socialdemokratiska regeringen har underlåtit att visa fram en strategi i ett sjöfartspolitiskt program som skulle ha kunnat leda någon vart. Vad man har gjort är att ta mindre bitar, som riksdagen har fattat beslut om.

Jag har roat mig med att gå tillbaka till de riksdagsprotokoll som finns från åren 1981 och 1982, där det visat sig att socialdemokraterna faktiskt helt och fullt accepterade det förslag som Claes Elmstedt lade fram – det har Anna Wohlin-Andersson också helt rätt i, för det har hon påpekat flera gånger.

Anf. 76 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Motiven för kraven att regeringen snarast och senast den 1 februari 1988 – inte 1987, som det genom ett tryckfel har kommit att stå i reservationen till skatteutskottets betänkande – bör lägga fram ett förslag att slopa skatten för sjömansinkomster på svenska handelsfartyg i sjöfart har det redan redogjorts för. För tids vinnande nöjer jag mig därför med att yrka bifall till reservationen vid skatteutskottets betänkande nr 18.

Anf. 77 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 78 LEIF OLSSON (fp):

Fru talman! Att det råder skarp konkurrens mellan olika rederier är väl något som sjöfarten alltid har präglats av. Den fråga som därvid uppkommer är givetvis huruvida denna konkurrens sker på någorlunda lika villkor. På vissa områden kan man kanske säga att åtminstone utgångsläget är någorlunda jämförbart, medan på andra områden skillnaden i konkurrensförutsättningar är mycket stor.

Vissa minimikrav vad gäller arbets- och anställningsvillkor för dem som jobbar på fartyg kan vara jämförbara.

Priserna på drivmedel är väl något så när konkurrensneutrala, för att nämna ännu ett jämförbart område.

Men utöver dessa ting så är rederiernas möjligheter att klara sig och att konkurrera på lika villkor ofta beroende på vilken flagg deras fartyg för.

Lönesättningen och andra kollektivavtal skiljer sig avsevärt i olika länder.

Lånemöjligheterna kan vara olika.

Det är förvisso så att även andra industriländers handelsflottor har problem att konkurrera med utflaggade fartyg.

Problemet är väl egentligen att det inte räcker med att vara duktig, rationell och produktiv. Om det nämligen räckte med det så skulle säkerligen svensk sjöfart klara sig bra och stå sig väl i konkurrensen. Det krävs också – tyvärr, skulle jag och jag tror de flesta sjöfolk också vilja säga – politiska beslut som möjliggör att svensk sjöfart får möjlighet att hävda sig på åtminstone någorlunda lika villkor som andra länders sjöfart.

Fru talman! Det är, som har framhållits från så många håll, mycket bråttom om inte vår handelsflotta skall minska ännu mer och vi till slut bara skall ha färjetrafiken och den rena kustsjöfarten kvar.

Skillnaden i kostnader mellan svenska och utländska fartyg beror ju främst på de i internationell jämförelse mycket höga skatterna, arbetsgivaravgifterna och sociala avgifterna, där Sverige i dag ligger bland de högsta i världen – för att inte säga allra högst. Nästan alla sjömän runt om i världen betraktas som utlandsarbetare och får då betydande skattefördelar. Drygt hälften av världens sjömän beräknas vara helt skattebefriade, och det är ju obestridligt att detta då medför en snedvridning av konkurrensförhållandena.

Fru talman! Vi i folkpartiet finner det därför minst sagt motsägelsefullt när nu såväl trafikutskottets som skatteutskottets majoritet understryker vikten av att vi skyndsamt får skatteregler som bl. a. syftar till att bibehålla en svensk handelsflotta av rimlig omfattning. Trafikutskottets majoritet talar om att skyndsamma åtgärder är viktiga.

I ett pressmeddelande från finansdepartementet av den 9 november 1987 talas det också om vikten av att vi skapar bättre ekonomiska villkor för sjöfarten, bl. a. i form av selektiva skattelättnader. I pressmeddelandet säger man också att detta analysarbete, som man kallar det, skall ske skyndsamt.

Men, fru talman, som vi i folkpartiet ser det hela torde den logiska slutsatsen om majoritetens skrivningar såväl i trafikutskottet och skatteutskottet som i finansdepartementets pressmeddelande bli att riksdagen bör anta och följa de förslag till beslut som framförs i de borgerliga reservationerna i både skatteutskottet och trafikutskottet, i vilka man ju bl. a. kräver ett slopande av skatten för sjömän på svenska handelsfartyg i fjärrfart.

Vi folkpartister, moderater och centerpartister i skatteutskottet ansluter oss alltså till vad de borgerliga ledamöterna i trafikutskottet har anfört om beskattningen av sjömän. Vi begär således ett tillkännagivande av detta slag till regeringen.

Jag yrkar, fru talman, bifall till reservationen vid skatteutskottets betänkande nr 18.

Anf. 79 KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Fru talman! Problemen för vår handelsflotta har så värtaligt redovisats av ledamöterna i trafikutskottet att jag inte behöver upprepa argumenten. Läget är mycket allvarligt. Vi i skatteutskottet har följt upp den borgerliga reservationen i skatteutskottet med en ny reservation. I nuvarande läge är frågan om skattefrihet för anställda på fartyg mycket viktig. Det gäller ju att sänka handelsflottans kostnadsnivå och att stärka dess internationella konkurrenskraft. Det är därför som centern, tillsammans med moderater och

folkpartister, i reservationen yrkar att regeringen, för att göra det möjligt att minska lönekostnaderna, senast den 1 februari 1988 förelägger riksdagen förslag om ett slopande av skatten för sjömän för inkomster ombord på svenska handelsfartyg.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Sjöfartspolitiska åtgärder, m. m.

Anf. 80 GUNNAR NILSSON (s):

Fru talman! I den proposition som vi i skatteutskottet har behandlat föreslås fortsatt skattefrihet enligt den s. k. sexmånadersregeln. Det gäller då anställda ombord på oceangående utländska fartyg som har svensk ägare.

Skattefriheten enligt sexmånadersregeln har varit begränsad till 1986–1988 års taxeringar men föreslås nu gälla även för 1989 års taxering.

Anledningen till förlängningen beträffande de nuvarande reglerna är att regeringen, bl. a. på grund av införandet av de öppnare registren, vill göra en utredning när det gäller sjöfartens ekonomiska villkor, innan riksdagen föreläggs en sjöfartspolitisk proposition.

Till utskottets betänkande har fogats en reservation från de tre borgerliga partierna gemensamt. I reservationen åberopas den reservation som fogats till trafikutskottets betänkande om sjöfartspolitiska åtgärder.

Reservanterna framhåller att regeringen senast den 1 februari 1988 bör förelägga riksdagen förslag om ett slopande av skatten för i riket bosatta sjömän med anställning på handelsfartyg i fjärrfart samt om att de ombordanställdas sociala skydd tillhandahålls enligt internationaliseringsavtalets modell.

Propositionens förslag om en förlängd tillämpningstid när det gäller nuvarande skatteregler tillstyrks dock av reservanterna.

Fru talman! Sjöfartspolitiken har i dagarna varit föremål för behandling i trafikutskottet. Trafikutskottet föreslår, som vi hört här under debatten, att riksdagen skall ge regeringen till känna att det är nödvändigt att skyndsamt vidta långsiktiga åtgärder i syfte att bibehålla en svenskflaggad handelsflotta av rimlig omfattning. Regeringen bör enligt trafikutskottets mening senast den 10 mars 1988 förelägga riksdagen förslag om sådana åtgärder.

I den mån förslagen innehåller skattefrågor, kommer dessa att hänskjutas till skatteutskottet för sedvanlig behandling.

Fru talman! I avvaktan på regeringens förslag om eventuella skattebefrielser inom sjöfartspolitikens ram yrkar jag bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande och avslag på den borgerliga reservationen.

Överläggningen i dessa ärenden var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Konstitutionsutskottets betänkande 21

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (avgifter för kabelsändning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Bo Hammar – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (kontroll av utbyggnaden av kabel-TV)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 17 för reservation 2 av Bo Hammar.

Mom. 5 (etableringsrätt för radio- och TV-sändningar, reklamfinansiering m. m.)

Först biträdde reservation 4 av Bengt Kindbom och Karl Boo med 36 röster mot 4 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1986/87:K407 av Alf Svensson. 276 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 3 av Anders Björck m. fl. med 115 röster mot 37 för reservation 4 av Bengt Kindbom och Karl Boo. 164 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 163 röster mot 118 för reservation 3 av Anders Björck m. fl. 35 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (etersänd lokal-TV)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 5 av Bengt Kindbom och Karl Boo, *dels* reservation 6 av Bo Hammar – bifölls med acklamation.

Trafikutskottets betänkande 8

Mom. 1 (behovet av sjöfartspolitiska åtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 156 för reservationen av Rolf Clarkson m. fl.

Mom. 2-13

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 18

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

6 § Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1987/88:19 om ändringar i 19 § kommunalskattelagen (1928:370) (prop. 1987/88:42 delvis, 1987/88:44 delvis och 1987/88:61 delvis).

Utskottets hemställan bifölls.

7 § På förslag av förste vice talmannen beslöt kammaren medge att socialförsäkringsutskottets betänkande 1987/88:13 och näringsutskottets betänkande 1987/88:10 debatterades i angiven ordning och att voteringarna ägde rum i ett sammanhang sedan debatten i båda dessa ärenden avslutats.

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1987/88:13 om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m. (prop.
1987/88:63) och

näringsutskottets betänkande
1987/88:10 om ändringar i reglementet för allmänna pensionsfonden (prop.
1987/88:11 delvis).

Först upptogs till behandling socialförsäkringsutskottets betänkande 13
om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m.

Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m.

Anf. 81 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Bakom rubriken på socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13 – Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen – döljer sig årets avsnitt av den s. k. Dagmarföljetongen.

I betänkandet ingår en enda liten delfråga som riksdagen åtminstone formellt har reell möjlighet att avgöra. Det gäller lagförslaget om att utvidga Dagmarsystemet till att även omfatta preventivmedelsrådgivning, som hittills har legat utanför. Att riksdagen har tvingats uppskjuta ärendet från i går kväll till i dag, innebär att Dagmar har fått klara sig utan p-piller en natt till. Jag hoppas att hon inte har tagit tillfället i akt att föröka sig.

Fru talman! Riksdagen har i övrigt mycket liten talan i detta ärende. Enligt lagen om allmän försäkring 2 kap. 2 § har regeringen bemyndigande att fastställa efter vilka grunder ersättningar för sjukvård skall utgå till sjukvårdshuvudmännen. Regeringen utnyttjar verkligen den fullmakten.

När fullmakten en gång gavs tror jag inte att riksdagen tänkte sig att den skulle tas till intäkt för att pytsa ut ungefär 14 miljarder kronor över landet, utan att riksdagen hade tillfälle att egentligen ta del av hanteringen. Så är emellertid situationen nu.

Riksdagen kan visserligen debattera och uttrycka sitt missnöje med hela Dagmarsystemet. Men riksdagen kan inte göra något åt det. Överenskomsten är träffad mellan regeringen och Landstingsförbundet. Den träder i kraft om 14 dagar vad riksdagen än säger och vad riksdagen än gör. Det enda vi kan ha några synpunkter på är alltså vad som skall komma i stället efter de två närmaste åren. Det har vi tid på oss att diskutera.

Fru talman! Om någonting över huvud taget skall hända, måste regeringen berövas den fullmakt som nu så gravt missbrukas. Jag lovar kammaren att i januari månad ta initiativ till att den fullmakten blir indragen.

Fru talman! I avvaktan på det skall jag be att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4, 8 och 15 i socialförsäkringsutskottets betänkande.

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

*Vissa ersättningar till
sjukvårdshuvudmän-
nen, m. m.*

Anf. 82 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Folkpartiets inställning till Dagmarsystemet är välkänd. Vi vill återställa rätten till etablering för läkare och sjukgymnaster.

Fru talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till alla de reservationer som folkpartiet står bakom.

Anf. 83 KARIN ISRAELSSON (c):

Fru talman! Det finns vissa inslag i detta betänkande som jag vill kommentera något.

Det gäller t. ex. det s. k. avgiftsfria året för pensionärer. Under vårriksdagen beslutade vi att man inte längre skulle ha möjlighet att utnyttja det. I det förslag som vi diskuterar i dag anges att man skjuter på ikraftträdandet av detta beslut ett år. Jag ifrågasätter om det inte är andra skäl än dem som nämns i betänkandet som ligger bakom att man skjuter på beslutet. Jag tror att det har väldigt mycket att göra med att man från socialdemokraternas sida inte vill få kritik ifrån pensionärskollektivet, vilket skulle ha inträffat, om man hade hållit fast vid att denna förmån skall tas bort den 1 januari 1988.

Från centerpartiets sida står vi fast vid det beslut som vi har stått bakom tidigare, dvs. att det är mycket viktigt att ha kvar det s. k. avgiftsfria året i sjukvården för den sämst ställda gruppen av pensionärer.

I betänkandet behandlas också problemen med läkarförsörjningen. Riksdagen har ju givit regeringen i uppdrag att komma med ett förslag, så att vi så småningom kan ta ställning till hur man skall lösa det problemet. Förslaget om fördelning av resurser till sjukvårdshuvudmännen har inte löst problemen med läkarförsörjningen.

Centerpartiets övriga reservationer har vi motiverat väl. Vi återkommer troligtvis under allmänna motionstiden och i andra sammanhang när det gäller att komma med förslag som man kan ta ställning till.

Fru talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationerna 5, 6 och 10.

Anf. 84 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Fru talman! Med anledning av Dagmaravtalet anger vpk sina principiella synpunkter, när det gäller några frågor och kommande avtal, i reservationerna 5, 9, 12 och 14.

Det gäller bl. a. det avgiftsfria året för pensionärer. Det gäller förslaget om höjda läkartaxor för patienterna, vilket vi är principiella motståndare till. Vi har en reservation om ett förbättrat högkostnadsskydd, som vi anser är nödvändigt för att man skall kunna acceptera de ökade läkarkostnaderna. Vi har slutligen en reservation om bidrag till glasögon. Vi återkommer i dessa ärenden, bl. a. under den allmänna motionstiden. Jag nöjer mig därför med att yrka bifall till reservationerna 5, 9, 12 och 14.

Anf. 85 DORIS HÅVIK (s):

Fru talman! I proposition 1987/88:13 bereds riksdagen tillfälle att ta del av en överenskommelse som regeringen har träffat med sjukvårdshuvudmännen om vissa ersättningar från sjukförsäkringen för åren 1988 och 1989. Överenskommelsen bygger på det system med schabloniserade ersättningar till sjukvårdshuvudmännen som infördes år 1985.

Den allmänna sjukvårdsersättningen, som hittills i princip har grundats på ett enhetligt belopp per invånare, skall fr. o. m. 1988 fördelas efter en behovsbaserad modell. Modellen innebär att sjukvårdsområdena indelas i tre behovsklasser med hänsyn till dödlighet, sjukfrånvaro, förtidspensionering och andel ensamboende äldre. Mellan var och en av behovsklasserna skall det skilja 50 kr. per invånare. Omfördelningen sker stegvis under åren 1988 och 1989. Slutmålet skall ha uppnåtts 1990.

Överenskommelsen innebär vidare att sjukvårdshuvudmännen skall få rätt att ta ut höjda patientavgifter för läkarvård och sjukvårdande behandling fr. o. m. år 1989. Dessa avgifter har varit oförändrade sedan det nya ersättningssystemet infördes år 1985. Den totala ekonomiska omfattningen av överenskommelsen för åren 1988 och 1989 innebär att de sammanlagda ersättningarna till sjukvårdshuvudmännen uppgår till 12 575 milj. kr. för år 1988 och 13 995 milj. kr. för år 1989. Detta innebär att ersättningarna ökar med 500 milj. kr. för år 1988 och med ytterligare 1 380 milj. kr. för år 1989.

Utöver de nämnda ersättningarna utges ett särskilt bidrag till den psykiatriska vården enligt en separat överenskommelse. För åren 1988 och 1989 uppgår bidraget till 164 milj. kr. resp. 169 milj. kr.

I fråga om de fr. o. m. år 1985 gällande anslutningsreglerna till den allmänna sjukförsäkringen för privatpraktiserande läkare och sjukgymnaster innebär överenskommelsen att försöksverksamheten med fri anslutningsrätt i vissa stödområden och rätt till fri ersättningsetablering permanentas.

Fru talman! Till utskottets betänkande har fogats 15 reservationer. Jag skall icke här bemöta dessa reservationer utan hänvisar till utskottets betänkande där svaren återfinns. Jag vill också meddela kammaren att jag vid detta tillfälle icke kommer att gå in i repliker. Allt som är av intresse i denna fråga återfinns i socialförsäkringsutskottets betänkande 1987/88:13.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på reservationerna.

Anf. 86 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! I reservation 1 säger folkpartiet och moderaterna att de förhoppningar som knöts till det nya ersättningssystemet knappast på någon punkt har infriats. Eftersom avtalet rör sig om endast två sakfrågor vill jag kort kommentera båda. Det gäller pengar till öppen vård och det gäller etableringsreglerna för privatläkare.

År 1985 var skillnaden mellan länen i fråga om de försäkrings- och statliga budgetersättningar som utgick mer än 600 kr. per invånare. Fem år senare, 1990, skall det enligt denna uppgörelse vara utjämnat.

Därför vill jag fråga Nils Carlshamre och Kenth Skärvik om de talat med sina partivänner i hemlänet Bohuslän om att folkpartiet och moderaterna i riksdagen anser att ett tillskott på nu mer än 600 kr. per invånare ingenting betyder för vårdens kvalitet. Översätter man vad 600 kr. per invånare till vad beloppet innebär för Bohuslän, så är summan ca 175 milj. kr. per år. För Älvsborgs läns landsting utgör 600 kr. per invånare ca 260 milj. kr. per år. För mitt hemlän Västerbotten blir motsvarande belopp ca 150 milj. kr. per år.

Fru talman! Jag vill därför fastslå att Dagmarreformen är en av de större rättvisereformerna när det gäller att skapa någorlunda rättvisa ekonomiska

möjligheter för att ge sjuka och gamla en "lika rätt till hälso- och sjukvård". Det är en målsättning som våra tre partier var helt ense om när vi antog vår nya hälso- och sjukvårdslag.

Jag har mycket noga läst ledarkommentarerna i s. k. borgerliga tidningar. Flera har varit klart positiva till den senaste uppgörelsen. Jag nöjer mig här med att citera Smålänningen, som skrivit en ledare från ett landstingsmöte i Kronobergs län. Smålänningen skriver: "Folkpartiets känga åt centern för dess medverkan i den s. k. Dagmaröverenskommelsen var däremot klart omotiverad." Och ledaren fortsätter: "När skall det äntligen gå upp för moderater och folkpartister i glesbygdslän att Dagmar faktiskt är värd att ta till sig?"

Fru talman! Jag tror faktiskt att folkpartister och moderater ute i länen börjat förstå att de har varit och är fel ute. De vill inte längre vara talesmän för att deras sjukvård skall förlora flera tiotal miljoner kronor varje år. Landstingsråd från folkpartiet och moderaterna har varit pådrivande i uppvaktningar med det klara budskapet: Jobba på med utjämningen mellan länen, landstingen! Dagmardebattens höga tonläge har därför övergått till smått förlägna viskningar.

Nu räcker det inte enbart med Dagmarersättningar för att klara en rättvis sjukvård. Centerpartiet förespråkar också en klart bättre skatteutjämning. I det arbetet hoppas jag folkpartister och moderater är beredda att aktivt delta.

Den andra sakfrågan i Dagmarsystemet är privatläkaretableringen. Jag vill då först påminna om 1985 års valrörelse, där framför allt folkpartiet men också vissa mindre nogräknade läkare frankt påstod att nu skulle all privatvård försvinna. Denna helt osakliga skrämsele kampanj lyckades också delvis.

Under de sex borgerliga regeringsåren hade vi hela tiden moderata och folkpartistiska sjukvårdsministrar. Då minskade privatvården med ca 20 %.

Från 1983 till 1986 ökade antalet läkare verksamma i privat öppenvård med ca 15 %. Patientbésöken i privat vård ökade med närmare 18 %. Till yttermera visso har ökningen varit klart större i de fyra nordligaste länen än för flertalet län. Detta sista har som bekant efterfrågats i debatten.

Fru talman! Visst måste det kännas genant för vissa folkpartister, vissa moderater och vissa läkare att på gator och torg ha torgfört rena osanningar. Privatvården försvann inte – den ökade i stället. Det var när folkpartister och moderater hade hand om sjukvårdsministerposten som privatvården minskade.

Till yttermera visso vill jag hänvisa till en artikel i Svenska Dagbladet från april 1987. Rubriken är "Privatvård ökade snabbast året efter Dagmarreformen". För det borgerliga samarbetets skull borde moderater och folkpartister be centern om ursäkt för sitt massiva felinformerande av allmänheten. Det skulle faktiskt vara välgörande.

Jag vill då övergå till att diskutera valfrihet i läkarval. Återigen är det folkpartiet som i slagord kör hårdare än moderaterna. Det smärtar en varm vän av mittensamverkan.

I läkartäta områden är valfriheten stor: Alla lasarettstjänster är besatta,

alla distriktsläkartjänster likaså. Det finns en mängd privatläkare att välja på. Företagshälsovården är väl utbyggd.

Men i mycket stora delar av landet är valfriheten obefintlig.

- ★ Det är långt till lasarettet, där många tjänster är helt obesatta och där andra tjänster upprätthålls på korttidsvikariat av unga oerfarna läkare.
- ★ På distriktsläkarstationerna är det ständigt nya vikarier.
- ★ Någon privatläkare har ögat aldrig sett.
- ★ Någon företagshälsovård finns inte att tillgå för flertalet, och finns den så har man många gånger ingen doktor.

Då är valfriheten mycket liten. Det är för dessa områden som centerpartiet i första hand vill öka valfriheten. Och, fru talman, jag hoppas att vi fortsättningsvis skall slippa misstänkliggöras för denna vår strävan.

Jag är därför mycket glad att Läkarförbundet nu är berett att i en arbetsgrupp med sjukvårdshuvudmännen sätta sig ned för att diskutera

– dels vilka områden i Syd- och Mellansverige som bör övergå från samrådsetablering till helt fri privatläkaretablering – det bör enligt min mening kunna bli stora områden –,

– dels hur vi skall få en bättre läkarfördelning och bättre valfrihet i läkarval.

Hälso- och sjukvårdens problem löses inte med slagord utan med pengar, med bra och kunnigt yrkesfolk över hela landet samt med ett förtroendefullt samarbete mellan professionell kunskap och förtroendevalda.

Jag ber om ursäkt för att jag inför juluppehållet uppehållit kammaren under några minuter.

Anf. 87 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Börje Hörnlund bad om ursäkt, och vi kan å kammarens vägnar bevilja honom den ursäkten.

Det är inte så, Börje Hörnlund, att Dagmarsystemet har löst de problem som det var avsett att lösa. Det var Börje Hörnlund själv inne på i slutet av sitt anförande, när han beskrev alla de brister som fortfarande finns kvar. Det är därmed klargjort att Dagmarsystemet inte har löst de brister det avsåg att lösa.

De reella sjukvårdsresurserna är fortfarande ojämnt fördelade, och det är vad som står i reservationen. Det finns fortfarande etableringshinder för privatläkare och sjukgymnaster. Jag tror det vore till fördel om Börje Hörnlund talade litet mer med landets sjukgymnaster för att höra vilka problem de har fått genom Dagmarsystemet. Jag tror också att han skulle studera statistiken över fritidspraktikerna. Det är riktigt att heltidspraktikerna har fått en ökad sysselsättning, men om man tittar på antalet privatläkare anslutna till sjukförsäkringen skall man finna att det skett en drastisk minskning. Att det uppstått problem är väl belagt. Dagmarsystemet har lett till betydande försämringar i de här delarna.

Anf. 88 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Jag trodde att socialutskottets ordförande var medveten om – och det tror jag att han är – att åren 1983, 1984 och 1985 totalbemannades de största sjukhusen här i landet, sjukhusen i läkarutbildningsorter. Man inrättade då i runda tal dubbelt så många läkartjänster som det årliga "utsläppet" av läkare uppgick till. När detta system kom till var situationen därför den att det aldrig förr hade varit så många helt vakanta tjänster. Skulle man dessutom ha låtit den fria etableringen vara kvar i framför allt Stockholm, Malmö, Göteborg och Uppsala, skulle det i dag ha rått en läkarbrist utan like i de läkarglesa områdena.

Jag tycker att en borgerlig hälso- och sjukvårdspolitik måste våga se de här problemen i ögonen och ta ansvar för hela riket. Det tycker jag verkligen.

Jag upprepar att jag inte tycker att folkpartister och moderater har anledning att så kraftigt slå sig för bröstet. Under sex år innehade ni ensamma sjukvårdsministerposten – då minskade privatvården kraftigt. Nu har ni på gator och torg sagt att den skulle försvinna helt och hållet – nu har den ökat med nära 20 %. Därför föreslår jag att vi slutar med slagordsdebatten och börjar diskutera sakfrågor.

Jag och några till var i midsomras i Tyskland och studerade. Västtyskland är som bekant konservativt-liberalt styrt. Där har den konservativ-liberala regeringen beslutat – och fått parlamentet med sig på det – om förbud mot läkaretablering i alla läkartäta områden under tre år. En liten poäng finns det dessutom i sammanhanget: Vilka var i opposition mot det beslutet och ville ha en helt fri privatläkaretablering? Jo, det var socialdemokraterna!

Jag tror fortfarande att det finns möjlighet till en annan regering 1988. För många slagord nu kan fp och m få äta upp då!

Anf. 89 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Då avser jag att inte säga någonting mer.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om näringsutskottets betänkande 10.)

Kammarén övergick till att debattera näringsutskottets betänkande 10 om ändringar i reglementet för allmänna pensionsfonden.

Allmänna pensionsfonden

Anf. 90 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! Ett litet steg för socialdemokraterna – men ett stort steg för socialisterna. Det blev innebörden av riksdagsbeslutet den 21 december 1983 om löntagarfondernas införande.

Man har sedan dess från socialdemokraternas sida försökt att ge sken av att fondbeslutet 1983 var "steget" och att fonduppbyggnaden skall vara avslutad 1990. Men redan nu tas nya steg på vägen vänsterut – mot det socialistiska samhället.

Den proposition som vi nu behandlar innebär att socialdemokraterna

aviserar att man vill bryta mot principen att AP-fondens medel inte får användas för aktieköp. Därmed bekräftar socialdemokraterna i praktisk politisk handling att talet om det enda, unika "steget" inte var trovärdigt.

Även på en annan punkt bekräftas samma sak. Den socialistiska majoriteten i näringsutskottet ansluter sig nu till regeringens uppfattning att det inte bör införas direktval till fondstyrelserna.

Jag vill därför påpeka att finansministern skrev följande i sin löntagarfondsproposition (prop. 1983/84:50, s. 53): "Mot bakgrund av de tankar som bär upp det förslag som jag nu presenterar finns det starka skäl att utse ledamöterna i fondernas styrande organ genom direkta val."

Finansministern använde orden "starka skäl" och förespeglade därmed allmänheten att det skulle bli allmänna val till fonderna. Nu vet vi vad det löftet var värt. Nu ser socialdemokraterna inga som helst skäl att infria sitt löfte. Och så torde det förhålla sig med alla fondargumenten. Vad man i själva verket sysslar med är att med skenargument, löftesbrott och tal om "kortsiktiga steg" dölja en strävan som går ut på att bereda marken för ett alltmer omfattande kollektivt ägande av näringslivet.

Sådan är bockfotspolitiken. Den vandrar steg för steg mot ett socialistiskt samhälle. Trots ett massivt motstånd bland allmänheten inleddes denna utveckling mot en successiv kollektivisering och koncentration av ägandet i de svenska företagen när man genomtrufade löntagarfondsbeslutet strax före julhelgen 1983.

Det är en händelse, fru talman, som ser ut som en tanke att vi även denna gång behandlar ett förslag av motsvarande innebörd inför julhelgen. Detta ärende är det sista som lagts på kammarens bord inför juluppehållet, och debatten kommer nu sista dagen på en tidsmässigt ansträngd arbetsvecka. Det ligger litet av symbolisk bekräftelse i detta att anhängarna inte med något större engagemang vill försvara idéerna.

Den nya fondstrid som redan börjat gäller regeringens förslag att AP-fonderna skall få utökade möjligheter att placera pengar samt aviseringen om förslag att en femte AP-fond skall bildas med uppgift att köpa aktier i börsnoterade företag. Tillsammans med löntagarfonderna skulle därmed AP-fonderna snabbt skaffa sig kontroll över 10-15 % av hela börsvärdet.

Men aptiten är större än så. Ledande LO-företrädare, bl. a. Rune Molin, har antytt att man från fackets sida gärna skulle vilja överta det inflytande som skulle kunna följa av allemansfondernas och försäkringsbolagens börsportföljer. Då kan det, som civilekonomen Leif Widén har visat, bli möjligt för facket att behärska en andel som överstiger 30 %.

Det innebär att fondkomplexet växer: Sydfonden, Mellanfonden, Östfonden, Västfonden, Nordfonden och fjärde fondstyrelsen skulle få sällskap av ytterligare ett organ för inflytande över näringslivet. Dessa sju olika fondstyrelser kan i samverkan bli majoritetsägare i börsnoterade företag.

Ytterligare miljarder görs tillgängliga för att fackföreningsfunktionärer och politiker skall kunna handla på börserna med pengar som inte är deras egna. Fler småföretag kommer sannolikt att bli uppköpta med fondpengar.

Förslaget om en ny fondstyrelse är ett medvetet steg i riktning mot ett mer socialistiskt Sverige. En sådan utveckling är synnerligen allvarlig. Ökad politisk kontroll av näringslivet kommer att hämma tillväxten och försvaga den svenska ekonomin.

Så länge som socialdemokraterna har socialismen inskriven i sitt partiprogram måste vi räkna med att den successivt förverkligas. Vad man söker är de rätta metoderna för "produktionsmedlens överförande i samhällelig ägo", metoder som man tror inte i onödan skall utmana väljaropinionen. Det var därför som man vid ett sent nattplenium på höstens partikongress putsade upp de aktuella formuleringarna i sitt partiprogram. Och det är därför som man vill framställa det nya steget som så harmlöst som möjligt. Fakta är ändå att nya miljardbelopp skulle komma att användas varje år för att överföra enskild egendom i politiska händer. Detta faktum kan inte undanröjas genom ett diffust retoriskt tal om ökad "ekonomisk demokrati".

I socialdemokratiskt språkbruk nyttjas nämligen benämningen "ekonomisk demokrati" som en synonym för ökat kollektivt ägande och inflytande. Ekonomisk demokrati antas råda om ett fåtal fackföreningsföreträdare och andra folkrörelserepresentanter sitter i ett styrelserum och fattar beslut om enskilda företags framtid.

Så vill socialdemokraterna genomföra sitt politiska mål – socialism. Vid en presskonferens den 9 juli i år fick partisekreteraren Bo Toresson frågan om ekonomisk demokrati och socialism var samma sak. Han svarade ja och fortsatte: "Om vi bibehåller de viktigaste institutionerna i samhället, då skall vi steg för steg kunna gå vidare så att även det ekonomiska livet inlemmas i demokratin."

Ett av dessa steg återfinns i den nu föreliggande propositionen.

Jag skall ge ännu ett exempel på socialdemokraternas bristande trovärdighet i deras argumentering för fondsocialism. När näringsutskottet den 2 december 1983 yttrade sig över löntagarfondsförslaget påpekade de borgerliga partierna att en rad börsföretag skulle komma att domineras av fondstyrelsernas ägande och att en stor del av fondmedlen skulle komma att satsas på mer eller mindre nödlidande företag, t. ex. förlustföretag med en förstelnad struktur. Socialdemokraterna skrev då i sin avvikande mening: "Näringsutskottets bedömning är att ingendera av dessa eventualiteter kommer att inträffa." Nu vet vi att fonderna har en lång rad misslyckanden bakom sig. Jag behöver bara nämna exemplet Ljusne Kätting för att påvisa ihålligheten i argumentationen.

Nu skall enligt den idé som aviserats i propositionen fjärde AP-fonden framöver liksom löntagarfonderna få handla med köp- och sälloptioner på aktier. Detta är ett riskfyllt instrument, vilket den senaste tidens händelseutveckling har visat. Med löntagarfondernas oprofessionella ledning finns det sannolikt stora risker för att fondernas tillgångar kommer i fara. Som jag påpekade i debatten om de kollektiva sakförsäkringarna utgör Folksams misslyckanden en klar varningssignal. Hur man där har handskats med försäkringstagarnas pengar har också med rätta kritiserats mycket skarpt av försäkringsinspektionen. Folksams styrelseordförande är LO-ordföranden Stig Malm, och det är samme person som ursprungligen beställde löntagarfondsförslaget. Han står också i spetsen för de beställningar som har lett till aviserandet av den femte AP-fonden.

Det fagra talet om löntagarfonderna som garanter för långsiktighet och stabilitet på aktiemarknaden bleknade snabbt bort när uppgifter om löntagarfondernas aktieaffärer började komma fram. Löntagarfundsdirek-

törerna uppvisade precis det klippbeteende som LO-ordföranden och andra ledande socialdemokrater så ofta fördömer. Löntagarfonderna har i snabb takt sålt och köpt stora aktieposter. Jag vill bara peka på inhoppet i Fagerhults AB som ett exempel.

De nya regler som föreslås i propositionen ger AP-fonderna nya möjligheter att köpa mark, fastigheter och aktier i fastighetsbolag som i dag är enskilt ägda. Fastigheter skall fondstyrelserna få lov att köpa dels direkt, dels genom särskilda aktiebolag som bara förvaltar fastigheter. Förutom fastigheter skall fondstyrelserna även kunna köpa andra fasta tillgångar som t. ex. hamnar och kraftverk. Det är även möjligt att fondstyrelserna etablerar sig som skogsägare.

Fondstyrelserna skall få köpa fast egendom till ett värde som motsvarar ca 5 % av fondstyrelsernas tillgångar. Det innebär att första-tredje fondstyrelserna kan komma att köpa fastigheter för ca 14 miljarder kronor.

Att äga fastigheter innebär att man tar ett aktivt ansvar för egendomen. Även om regeringen förutser att förvaltningsbolag kommer att förvalta fastigheterna, återstår likväl ett ägaransvar som fondstyrelserna inte har förutsättningar för.

AP-fondens inträde på fastighetsmarknaden kommer att medföra höjda fastighetspriser. Det finns vidare en risk för att fondstyrelserna engagerar sig i fastighetsprojekt av politiska skäl.

Ett annat förslag i propositionen går ut på att de tre första AP-fonderna skall få utnyttja 5 % av det förvaltade kapitalet till s. k. direktlån. Detta förslag kommer otvivelaktigt att påverka kreditmarknaden och de institutioner som verkar där. Lånen är tänkta för stora företag, som skulle kunna ge ut obligationslån. Några krav på säkerhet för lånen ställs inte i regeringens förslag.

Fondstyrelserna skall inte på något sätt överta bankernas roll eller bedriva bankverksamhet.

Om fondstyrelserna skall ge direktlån, ändras också deras verksamhet betydligt. Det kommer att ställa ökade krav på bl. a. kredit- och säkerhetsbedömning.

Placeringen av pensionsfondsmedlen har präglats av en hög grad av säkerhet. Möjligheterna att lämna direktlån kan komma att undergräva detta. Regeringens förslag bidrar även på denna punkt till att utvidga fondstyrelsernas inflytande över näringslivet.

Fru talman! Låt mig övergå till insynsfrågorna, som jag inledningsvis berörde. Jag kunde bl. a. konstatera att man nu – så här långt efter löntagarfondsbeslutet 1983 – slutgiltigt vill begrava vallöftet om direkta val till fondstyrelserna.

Regeringens särskilde utredare Björn von Sydow argumenterar för att direkta val till fondstyrelserna inte skall införas. Han framhåller att med sådana val skulle ledande företrädare från bl. a. fackföreningsrörelsen riskera att bli utestängda, von Sydow understryker i stället parlamentarismens viktiga roll. Han skriver: "I sådana frågor fungerar parlamentarismen med bistånd av offentlighetsprincipen effektivt."

Regeringen måste ha insett hur förödande denna argumentation egentligen är. Regeringen och de socialdemokratiska fondstyrelserna har försökt

undertrycka just offentlighetsprincipen. Fondkanslierna hindrar allmänheten och pressen från att ta del av de handlingar som de enligt gällande lag har rätt att se. Löntagarfondernas ledningar vill inte att alla skandaler kring fondernas aktieaffärer skall bli kända.

Om socialdemokraterna verkligen har förtroende för löntagarfondernas verksamhet borde man tillse att allmänheten, pressen och riksdagen fick ordentliga möjligheter att följa de affärer som löntagarfonderna ägnar sig åt.

Det bör noteras att regeringen i propositionen avvisar förslagen från riksrevisionsverket om att inrätta en särskild nämnd som skall granska de olika fondstyrelsernas handhavande av anförtrodda medel. Riksrevisionsverket har med oro noterat att såväl fondstyrelserna som revisorerna gjort olikartade tolkningar av reglementet för allmänna pensionsfonden. Det gäller bl. a. så viktiga saker som placeringsmöjligheter och likviditetshållning.

Riksrevisionsverket noterar att i motsats till de flesta andra aktörer på de finansiella marknaderna är inte fondstyrelserna inom AP-fonden underställda något tillsynsorgan. Verket konstaterar vidare att inte heller regeringen utövar en direkt tillsyn över fondstyrelsernas verksamhet.

Det är därför anmärkningsvärt att regeringen avvisat förslaget om en särskild nämnd, speciellt med tanke på att regeringen föreslår utökade placeringsmöjligheter för fondstyrelserna. Om de förslagen bifalls kommer de problem riksrevisionsverket redan noterat att bli mycket besvärligare.

Fru talman! Regeringen borde främst ägna sig åt åtgärder som ökar tillväxten i den svenska ekonomin. Nu föreslår man i stället åtgärder som kommer att minska tillväxten. Varje ökning av den politikerstyrda ekonomin, som i detta fall en utvidgning av fondkomplexet, minskar effektiviteten och framtidstron inom näringslivet. Den socialdemokratiska politiken på dessa områden hotar verkligen framtidens pensioner.

All erfarenhet visar att enskilt företagande byggt på privat ägande inom ramen för en marknadsekonomi är det oslagbart bästa systemet för att skapa det högsta välförhållandet för ett lands invånare.

Det är svårt och rent av omöjligt att tillräckligt överblicka de krav som framtiden och utvecklingen ställer. Det gör att endast det system som tillåter en mångfald av insatser, idéer, försök och experiment – och som snabbt förkastar det odugliga, men premierar det dugliga, är det som ger den största välfärden.

Näringspolitik måste för att vara till nytta inriktas på att främja de allmänna förutsättningarna och den miljö där näringsliv utvecklas och nya arbetstillfällen skapas. En näringspolitik som i stället skapar regleringar, påbud och pålagor, näringsförbud, etableringskontroll, skattesubventionerat offentligt företagande, allt detta i kombination med den framväxande fondsocialismen och tillsammans med en förvuxen och hämmande offentlig näringslivsplanering, kostar och tär, men skapar inte självbärande jobb. Offentligstyrt och reglerat näringsliv skapar skyddade verkstäder, där varje jobb kostar skattepengar i stället för att ge inkomster till den enskilde och skatt till kommun och stat.

Det svenska näringslivet har gång på gång vädjat till regeringen att undvika en fortsatt uppsplitande strid i fondfrågorna. Tveklöst står landets näringsliv

inför stora utmaningar under 1990-talet. Näringslivet i vårt land måste få arbetsro och slippa känna sig hotat på hemmaplan – av det egna landets politiker.

De borgerliga partierna har upprepade gånger slagit fast att löntagarfondstyrelserna bör avskaffas; det kravet kvarstår med oförminskad skärpa. Tillskapandet av en ny fondstyrelse liksom de övriga förslag som innefattas i propositionen och som moderata samlingspartiet tar avstånd ifrån i partimotionen skulle vara nya steg i motsatt riktning. Ågandet i näringslivet skulle bli ytterligare institutionaliserat, och staten skulle få ytterligare instrument för maktutövning gentemot företagen. Planerna på bl. a. en femte fondstyrelse bör alltså omedelbart och definitivt skrinläggas.

Vi avvisar därför, fru talmän, i våra reservationer propositionens förslag på alla dessa punkter. Jag ber att få yrka bifall till reservationerna nr 2, 4, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 17 och 19.

Anf. 91 LARS DE GEER (fp):

Fru talman! Det svenska näringslivet står sällsynt enigt i sitt motstånd mot löntagarfonderna, som allmänt betraktas som tillskapade för att med företagens egna pengar smysocialisera våra industriföretag. Vi i folkpartiet anser därför i likhet med de andra icke-socialistiska partierna, att löntagarfonderna bör avskaffas så snart de politiska förutsättningarna härför föreligger.

I avvaktan härpå vill vi inte godkänna någon som helst utvidgning av fondernas resurser eller befogenheter, vilket vi givit uttryck för i reservationerna 11, 14 och 15. Vi avstyrker där att löntagarfonderna skall få handla med optioner, förvärva andelar i kommanditbolag eller placera likvida medel på ett stort antal sätt.

Vi är alla överens om att det behövs ett ökat sparande i Sverige. Folkpartiet hävdar dock, att ökningen av sparandet bör äga rum i hushållen och inte i kollektiva fonder hos det allmänna. Via aktieäggande – ibland tillsammans med andra offentliga fonder, varigenom man kringgår de procentuella begränsningar som gäller – och via lån kan fonderna få en orimlig maktställning i samhället. Ytterligare en AP-fond, den femte, som förutsätts få ytterligare pengar, skulle förstärka denna maktställning på ett för ett icke-socialistiskt parti oacceptabelt sätt, vilket vi påpekar i reservation 2.

Av samma anledning avstyrker vi – tillsammans med moderaterna – i reservation 4 att ge fonderna rätt att lämna direktlån utan borgen till bolag och föreningar. "Den som lånar tillräckligt mycket av någon, har skaffat sig en partner", säger ett ordspråk. Men om en sådan "partner" är en AP-fond, innebär detta en icke önskvärd utvidgning av fondernas maktställning i näringslivet.

Det kan vara ett avsevärt handikapp att första-tredje AP-fonderna ej i sin kapitalförvaltning får förvärva fastigheter. Dessa ger visserligen en låg avkastning men inflationssäkrar ofta kapitalet genom en stor värdestegring på längre sikt. I reservation 6 har folkpartiet tillstyrkt sådan förvärvsrätt men samtidigt ej gått med på att dessa fonder skall kunna lägga sig till med fastighetsvärden genom aktieköp i fastighetsbolag med bolagsordningar med

varierande innehåll. Sådana bolag skulle – anser vi – lätt kunna utnyttjas för andra syften än att värdesäkra kapital som fonderna förvaltar.

Däremot har vi ingen invändning mot att fond – eller fonder – som ensamma eller tillsammans förvärvat fastigheter låter förvalta dessa genom helägda dotterbolag.

Fjärde AP-fonden har begärt att få öka sina placeringsmöjligheter i utländska värdepapper från 1 till 2 %, vilket utskottet avstyrkt. I reservation 8 har folkpartiet – tillsammans med centern – föreslagit att fonden tilldelas begärd limit om 2 %. Det ökar fondens värdesäkrings- och riskspridningsmöjligheter och kan bli värdefullt vid satsningar i nya ”transnationella” företag av typ ASEA-Brown Boveri.

Fru talman! Med fyra AP-fonder och fem löntagarfonder, styrda av komplicerade riksdagsbeslut och kompletterande regler, har tolkningen av vad fonder får och inte får göra blivit svår. Detta framgår bl. a. av att olika fonder redan i dag tolkat en del regler på helt olika sätt. I reservation 19 har vi hävdad, att ett från RRV härstammande förslag om en nämnd för enhetlig tolkning av gällande regler bör utredas.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 4, 6, 8, 11, 14, 15 och 19.

Anf. 92 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Med hänsyn till kammarens tidsbrist skall jag försöka begränsa mitt anförande.

I långtidsutredningen skisseras en oroväckande finansiell utveckling för ATP-systemet. Det finns anledning att se allvarligt på detta.

Enligt utredningen kommer sparandet drastiskt att minska i AP-fonderna fram till 1990. Pensionsutbetalningarna kommer att växa snabbare än avgiftsinkomsterna. De samlade AP-fondernas förmögenhet kommer att minska. Detta trots den optimistiska bild som tecknats av reallöneutvecklingen. Därför förväntas AP-fondens överskott bytas i underskott i början av 1990-talet.

Det finns flera orsaker till den här dystra prognosen, bl. a. den lägre pensionsåldern och högre medellivslängd.

ATP-systemet förvaltar en avsevärd förmögenhet. De samlade tillgångarna uppgår till närmare 300 miljarder kronor. Det är långt mer än vad den svenska börsen förvaltar.

Avkastningen på kapitalet har en stor betydelse för ATP-systemet som helhet. En ökad avkastning på 1 % under perioden fram till 1995 inbringar mer till ATP-systemet som helhet än ett helt års ATP-avgift. Därför är det av största vikt att en hög avkastning kan upprätthållas för att undvika avgiftshöjningar.

I propositionen, som utskottets majoritet helt ställt sig bakom, men där centern har ett antal invändningar, föreslår regeringen en rad ändringar av placeringsreglerna för AP-fonderna. Syftet är att öka avkastningen.

Centern är i princip positiv till att AP-fondernas placeringar skall ge bästa möjliga avkastning. Det är viktigt, inte minst för att hålla ATP-avgiften på en så låg nivå som möjligt. Men placeringarna av fondernas kapital måste ske på ett sådant sätt att det inte leder till oönskade effekter på andra områden.

Det är därför som vi bl. a. tagit upp frågan om den geografiska fördelningen av fondernas kapitalplacering.

I propositionen aviseras tanken på en femte fond. Dessa tankegångar avisar vi från centern. Och vi gör det gemensamt med folkpartiet och moderaterna i en reservation.

I dag finns det, som det har sagts tidigare i debatten, redan flera större aktörer med rätt att investera i aktier. Löntagarfonderna räknar jag då in bland dem. Tillsammans med en femte AP-fond skulle AP-fondssystemet inom en snar framtid kunna kontrollera en stor del av börsvärdet. Det vore fel.

Från centerns sida anser vi att näringslivet i större utsträckning skall baseras på enskilt ägande. Institutionellt ägande i privat eller offentlig regi inverkar negativt på effektiviteten i ekonomin. Ytterligare en fond skulle förstärka det institutionella ägandet.

Det är mot den här bakgrunden som vi inte kan acceptera en ytterligare storplacering på börsen i form av en femte fond, om inte löntagarfonderna samtidigt avvecklas.

Centern accepterar AP-fondernas rätt till förvärv av fast egendom. Det kan bli ett värdefullt komplement till redan nu tillåtna placeringar.

I det sammanhanget vill vi betona att AP-fonderna inte använder sina placeringar i fastigheter så att det uppstår allvarliga koncentrationseffekter. Det har vi redan nog av i det här landet. Riktmärket för placeringarna måste vara en balanserad geografisk fördelning.

Fjärde AP-fondens begäran att få utöka utlandsplaceringarna från nuvarande 1 % till 2 % tycker vi i centern borde tillstyrkas. Jag förstår inte riktigt regeringens och socialdemokraternas ståndpunkt i den här frågan. Argumenten för att motsätta sig en höjning förefaller mycket bräckliga.

Målet med AP-fondens placeringspolitik måste vara att erhålla en god och säker avkastning på pensionssparandet till minsta möjliga risk. Och ett sätt att åstadkomma det är att sprida aktieplaceringarna till flera länder. På det sättet kan en betydande riskminimering åstadkommas.

Fru talman! Avslutningsvis några ord om löntagarfonderna.

Centern är motståndare till kollektiva löntagarfonder. Därför har vi föreslagit att löntagarfonderna skall avvecklas. Argumenten för det är välkända och jag har ingen anledning att nu, på höstsessionens sista arbetsdag, upprepa dessa.

Därför yrkar jag bara, kort och gott, avslag på alla de förslag som gäller löntagarfondernas möjligheter att placera medel i kommanditbolag, köp- och säljoptioner samt i andra värdepapper.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som centerns ledamöter i näringsutskottet har undertecknat.

Anf. 93 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Regeringens huvudinriktning i förslaget i propositionen om allmänna pensionsfonden är att uttrycka hela fondsystemets, inkl. löntagarfondernas, beroende av finans- och kapitalmarknaden. Förslaget innebär ökat utnyttjande av kapitalriskinstrumentet, optionsmarknaden.

Man vill också inrätta en femte AP-fond.

Motiven är i huvudsak två. Dels vill man tillföra näringslivet riskvilligt kapital, dels vill man tillföra ATP-systemet resurser.

Vi från vpk anser att förslagen går i felaktig riktning. Därför avvisar vpk att fjärde AP-fonden och löntagarfonderna skall få möjlighet att använda sig av riskkapitalsinstrument.

Beträffande förslaget i propositionen om direktval vill jag bara säga att vpk för närvarande inte har motionerat.

I ett fondsystem med en mer folklig anknytning och som vore för arbetarrörelsen riktigare skulle vi naturligtvis ha ett helt annat valsystem.

I stället för regeringens inriktning föreslår vpk en helt annan utvecklingsinriktning för fondsystemet. Fjärde AP-fonden bör förändras från att inneha aktier i privatkapitalistiska företag till att användas i för samhället initierade projekt, investeringsprogram t. ex. Löntagarfonderna bör omvandlas till samhällsfonder och bl. a. användas för att befrämja samhällsekonomiska mål, främja regional balans, stödja löntagarkollektiva företag, nya samhällsliga industrier och motverka transnationalisering och industriutflyttning.

Vpk avvisar alltså tankarna på att AP-fonderna skall utvecklas till samma spekulationsplaceringar som SPP och andra försäkringsbolag.

Skandalerna i Folksam och i Stockholms kommun är ju bekanta, och nu finns knappast en bank med litet anseende som inte förlorat stora belopp på riskkapitalmarknaden och optionerna.

När vi diskuterar dessa frågor finns också skäl att erinra om när fjärde AP-fonden inrättades. Då knöts vissa förhoppningar till den. Den skulle kanalisera riskvilligt kapital till näringslivet genom förvärv av aktier. Härigenom skulle man, sades det i den allmänna debatten, dels öka sysselsättningen, dels låta samhällets och löntagarnas inflytande över näringslivet växa. Det knöts stora illusioner till fjärde AP-fonden. Den skulle t. o. m. ändra maktförhållandena i samhället. Från borgerligt håll gjordes som vanligt gällande att förslaget öppnade dörren för långtgående politiskt betingade ingrepp i svenskt näringsliv.

Men ingenting av detta har blivit verklighet. Fjärde AP-fonden har inte gett något större löntagarinflytande och har inte heller påvisat några särskilt stora positiva sysselsättningseffekter.

AP-fondssystemet genomdrevs i en stor klasstrid, kanske den enda som socialdemokratin har initierat. Denna fond är nu under samhällelig förvaltning och skall enligt vpk:s mening utgöra en av grunderna för en alternativ industri- och samhällssektor som står utanför storfinansens direkta kontroll och inflytande. De allmänna pensionsfondernas inriktning måste därför i grunden förändras.

De fem löntagarfonderna omfattas ju också av propositionens förslag om vidgade placeringmöjligheter. De har en uppbyggnad och funktion som i huvudsak överensstämmer med den fjärde AP-fondens. Kraven på löntagarfonderna är i första hand att de skall leverera in pengar till ATP-systemet.

Löntagarfonderna har inte precis varit något systemförändrande instrument, utan har snarare stärkt sammanflätningen mellan stat och kapital. Den har bidragit till en spekulatöns ekonomi och inte minst till kapitalflödet till börsen. Fonderna har definitivt inte inneburit någon större makt för de anställda. Men det är inte särskilt överraskande, eftersom det ligger i aktieägandets och i aktiemarknadens karaktär. Det är en spekulativ marknad och strider mot varje samhällelig planmässighet i den ekonomiska utvecklingen.

Därför, fru talman, är egentligen löntagarfonderna en av de kapitalkällor som skulle kunna omvandlas och utgöra grunden för ett fondsystem som satte samhälls intresset främst. Det skulle omvandlas till samhällsfonder.

Vpk:s förslag till samhällsfonder inriktas i första hand på att genomföra ett långsiktigt program för nyindustrialisering i nationell skala. När det privata storkapitalet i så hög grad undandrar sig denna uppgift, måste lönarbetarna själva påta sig den. Därför skall fonderna ha en sådan inriktning att de i första hand stärker utvecklingen av offentliga och kooperativa industriprojekt och utgör en spjutspets i den fortsatta industriella utvecklingen. Fonderna skall inte uppträda som aktieköpare i privatföretag. De kan inte underordna sig det kapitalistiska näringslivets ledande ideologi och krafter.

Vi har därför skisserat att hela AP-fondssystemet, och löntagarfonderna i synnerhet, är ett bra verktyg för att förskjuta maktförhållandena i samhället. Verktøget är att det redan finns kapital.

Vi har tidigare presenterat att fonderna skall främja samhällsekonomiska syften. De skall främja regional balans med arbete, service och god miljö i alla delar av landet. Fonderna skall stödja löntagarkollektiva företag och nya samhälleliga industrier. Fonderna skall aktivt motverka transnationalisering och industriutflyttning. Det är grunden för vpk:s ståndpunkt.

I borgerlighetens fondmotstånd bygger man på ideologisk-politisk grund, där fondsystemet enligt deras syn inskränker kapitalets makt. Man ser socialismen framför sig – Sten Svensson sade detta nyss här. Men det innebär i dag motstånd mot ett system som egentligen inte existerar. Detta system hotar egentligen inte kapitalets position, snarare tvärtom.

Sten Svensson är rädd för att detta instrument skall slå tillbaka kapitalets maktpositioner, men det har det hittills inte på något sätt gjort, tvärtom. Man kan ju undra om Sten Svensson har så liten tilltro till storfinansens och börsfolkets maktposition.

Ett av motiven för att förändra placeringsreglerna för fonderna är att en stigande del av pensionsutbetalningarna finansieras med fondavkastningsmedel.

Naturligtvis måste ATP-systemet tryggas. Det är en av de viktigaste trygghetsreformerna vi har. Men ifrån vpk anser vi att det skulle vara ödesdigert att mer gräva ned fondsystemet i kapitalismens spekulationsystem. I stället bör i så fall andra vägar användas för att säkra ATP-systemets fortsättning och utveckling, t. ex. att höja ATP-avgiften.

Vpk har i många år föreslagit att vi vid behov skulle höja avgifterna för att värna om pensionärernas framtid och deras ekonomiska trygghet. Man kunde också säkra ATP-systemet med andra medel, t. ex. särskilda ATP-avgifter, skatt på spekulering i aktier och optioner. Fördelen med det senare systemet skulle vara att det kunde bidra till att försvåra finans- och spekulationsverksamhet, som är den största orsaken till inflationsspiralen i samhället. Man kanske skulle kunna slå två flugor i en smäll.

Fru talman! Fondsystemet måste enligt vpk i grunden förändras, så som jag har redovisat här. Vpk anser inte att den rätta vägen att vända denna utveckling är att låta AP-fonderna och löntagarfonderna dras än mer in i spekulationsystemet. Det är inte heller någon garanti för pensionssystemets framtid. Därför, fru talman, yrkar jag bifall till vpk-reservationerna 1, 3 och

18. Följden av det jag nu har sagt är att vpk vidhåller sin uppfattning, som framförs i motion N3 under momenten 7 och 8.

*Allmänna
pensionsfonden*

Anf. 94 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Fru talman! I näringsutskottets betänkande 10 behandlas regeringens proposition 1987/88:11 om ändringar i reglementet för allmänna pensionsfonden m. m.

Till utskottets betänkande har fogats ett antal reservationer. Jag har inte för avsikt att beröra dem alla.

Riksdagen har varje år beretts tillfälle att behandla regeringens skrivelse gällande fjärde fondstyrelsens årsredovisning. När utskottet i maj månad 1987 behandlade årsredovisningen fann utskottet det önskvärt att skapa största möjliga klarhet om fondstyrelsernas placeringsmöjligheter. Om detta uttalande rådde politisk enighet.

Regeringen har i propositionen tagit upp frågor rörande vidgade placeringsmöjligheter. Ett skäl till de nu föreslagna ändringarna i fondsystemet är att anspråken på effektivitet har vuxit, eftersom pensionsutbetalningarna tar alltmer av fondernas medel i anspråk. Genom effektivare kapitalförvaltning kan framtida höjningar av ATP-avgiften undvikas.

Första-tredje fondstyrelsen får efter den 1 januari 1988 möjlighet att lämna lån utan statlig eller kommunal borgen. Utlåningen begränsas till högst 5 % av anskaffningsvärdet på de tillgångar som fonderna förvaltar. Lånen är avsedda till företag som har obligationsmarknaden som alternativ för sin upplåning. Första-tredje fondstyrelsen får på samma villkor också möjlighet att förvärva fast egendom direkt eller genom att köpa aktier i ett fastighetsbolag.

I den moderata partimotionen ser man farhågor i att AP-fonden inträder på fastighetsmarknaden. Rädsla finns för höjda fastighetspriser och risk för att fondstyrelsen engagerar sig i fastighetsprojekt av politiska skäl. Utskottets majoritet finner i likhet med fondstyrelserna att fastighetsförvaltning normalt förknippas med relativt höga drifts- och underhållskostnader samt en jämförelsevis låg direktavkastning. Det är samtidigt väl känt att värdeutvecklingen över tiden för sådana placeringar i allmänhet garanterar en gynnsam avkastning. De anspråk på AP-fondens avkastning som de ökande pensionsutbetalningarna medför, i förening med en allmän strävan att begränsa framtida avgiftshöjningar, talar för att AP-fonden bör ges möjlighet att placera en del av fondkapitalet också i fast egendom. För en sådan utvidgning talar också den omständigheten att de enskilda försäkringsbolagen redan har möjlighet att placera medel i sådan egendom.

En annan fråga som livligt har diskuterats under hösten är handel med optioner. Handel med optioner och andra nya riskkapitalinstrument har under senare tid blivit ett uppmärksammat inslag på värdepappersmarknaden. I reglementet för allmänna pensionsfonden finns för närvarande inga regler om placeringar i sådana instrument. Ett enhälligt utskott sade i våras att det var önskvärt att det skapades klarhet i vilka placeringsmöjligheter fondstyrelsen skulle ha i framtiden.

Nu när regeringen lägger fram sin proposition om på vilka områden AP-fonderna får göra affärer är inte enigheten lika stor. I propositionen

tillgodoses kravet på regler så till vida att fjärde fondstyrelsen och löntagarfonderna skall få rätt att placera förvaltade medel också i standardiserade köp- och säljoptioner avseende aktier. Av betydelse är, som en allmän regel för fjärde fondstyrelsen och löntagarfonderna, att de skall förvalta anförtrodda medel genom placeringar på riskkapitalmarknaden.

Det föreskrivs vidare att fondmedel skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses. Dessa bestämmelser innebär klara restriktioner för hur fondstyrelserna får agera på optionsmarknaden. Av de riskkapitalinstrument som kan sammanfattas under benämningen optioner får enligt de nu föreslagna reglerna inte andra förvärvas än standardiserade köp- och säljoptioner avseende aktier i sådana bolag i vilkas aktier vederbörande fondstyrelse får göra placeringar.

Med en option menas ett kontrakt som ger dess innehavare rätten men inte skyldigheten att genomföra en transaktion. I fråga om aktieoptioner innebär detta att innehavaren har rätt att när som helst inom en bestämd löptid köpa eller sälja aktier till ett pris som har bestämts i förväg, det s. k. löppriset. En option som ger innehavaren rätt att köpa aktier kallas för köpoption, och en option som medför rätt att sälja aktier kallas för säljoption. Detta har en del partier inte riktigt förstått. Detta framgår av reservationerna.

Men placeringar i indexoptioner och andra riskkapitalinstrument som inte nämnts i reglementet är naturligtvis inte tillåtna. Dessa restriktioner stämmer väl överens med allmänna pensionsfondens intresse av att säkra framtida pensionsutbetalningar och med dess intresse av att bevara förtroendet hos allmänheten. Detta uttalande som gjordes av majoriteten i näringsutskottet i våras stämmer också överens med vad riksförsäkringsverket tidigare har uttalat.

Regeringen tar även upp frågan om inrättandet av en femte AP-fond efter samma mönster som fjärde AP-fonden. Det finns i propositionen inget förslag om inrättande av en femte fond. Regeringen återkommer i denna fråga vid senare tillfälle.

Frågan om en femte fond är inte ny. I sitt huvudbetänkande, SOU 1978:11 Kapitalmarknaden i svensk ekonomi, framhöll kapitalmarknadsutredningen att man på sikt borde överväga att låta AP-fondens aktieförvärv ske genom inrättandet av en femte fondstyrelse utrustad med egen administration.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande 10 och avslag på reservationerna.

Anf. 95 Statsrådet BENGT K Å JOHANSSON:

Fru talman! Det finns tre viktiga motiv för att vidga AP-fondens möjligheter att placera medel:

1. AP-fonden utsätts framöver för stora påfrestningar. Medelåldern stiger hos den svenska befolkningen, och det innebär ökade åtaganden. Vi behöver höja pensionsavgiften framöver, men det är angeläget att det inte behöver ske i snabb takt. Det finns de som oroar sig för sina pensioner. Då är det viktigt att AP-fonden får så god avkastning som möjligt.

Jag uppmärksammade att Per-Ola Eriksson i sitt anförande var inne på samma linje, nämligen att det är viktigt att vi kan garantera pensionsåtagandena.

2. Kapital- och kreditmarknaderna har ändrat karaktär. De s. k. andrahandsinstitutens roll har minskat i takt med avregleringen och avskaffandet av systemet med prioriterade obligationer. Stora investeringar sker oftast via samfinansiering av stora institutioner.
3. AP-fondernas styrelser står enhälligt bakom en framställning till regeringen om att få vidgade placeringsmöjligheter. Där finns arbetsmarknadens parter representerade med sina främsta företrädare. Det är de som är satta att se till att förvaltningen är sådan att pensionerna tryggas. Då bör man ha starka motiv för att blankt avvisa en sådan framställan.

Det är därför regeringen inte har gjort det utan lagt fram den här propositionen.

Vi känner ansvar för att AP-fonden kan förvaltas så, att den tryggar pensionsåtagandena. Då bör inte en framställning av det slag som AP-fondstyrelsen kommit med läggas åt sidan.

Det är också därför med stor förvåning jag sett att moderata samlingspartiet gått emot såväl förslaget om direktlån i vissa fall som fastighetsköp. Folkpartiet går emot direktlån. Jag måste tolka detta som att de båda partierna antingen inte är lika intresserade som vi andra av en god avkastning på AP-fonden så att pensionerna kan tryggas, eller att man hellre vill värna om de privata försäkringsbolagens marknad.

Det är trist att det inte kan råda enighet i de här frågorna. Det är inte en slump att enhälliga styrelser i AP-fonden står bakom framställningen om vidgade placeringsmöjligheter. Det gäller såväl arbetsgivar- som arbetstagarrepresentanterna på privat såväl som statlig och kommunal sektor. Arbetsgivarna är angelägna om att inte avgifterna skall behöva höjas mer än nödvändigt under åren framöver, och arbetstagarrepresentanterna är givetvis angelägna om tryggade pensioner.

Alla som satt sig i in i frågan vet ju att pensionssystemet utsätts för påfrestningar framöver. Då borde det kunna föreligga enighet om att söka åstadkomma en så god förräntning som möjligt.

Det är bara moderaterna som motsätter sig den höjning av ATP-avgiften som föreslagits i proposition 60, som vi diskuterade tidigare. Men de motiv moderaterna anförde när de motsatte sig höjningen oroar. Det behövs ingen fondbildning, sade moderaterna. Detta måste tolkas så, att man inte alls oroar sig för om fondkapitalet börjar minska och fonderna helt avvecklas. Det är visserligen i linje med moderaternas inställning att all kollektiv kapitalbildning är av ondo. Det är det bärande temat i moderaternas skrivelser om detta. Men det oroar. Det bådär illa för pensionärerna om det skulle bli en borgerlig regering. Jag noterar att centern här har en annan inställning.

Om nu moderaterna skiljer ut sig och intar en allmänt negativ inställning till sådan kapitalbildning och förräntning av pensionerna som det här är fråga om, så är den borgerliga fronten obruten i fråga om en femte AP-fond. Det finns inget förslag i propositionen, men frågan diskuteras ändå ganska utförligt både i propositionen och i betänkandet. Vi tyckte att det var rimligt att vi skulle ange varför det var nödvändigt att återkomma i denna fråga.

Varför aktualiseras då en femte AP-fond? Jo, därför att fjärde AP-fonden

från marknadssynpunkt börjar bli tillräckligt stor. Regeringen menar att det då är bättre att inrätta en femte fond än att bygga på fjärde fonden eller eventuellt dela den.

När nu de borgerliga partierna går emot tanken måste det betecknas som högst anmärkningsvärt. Jag tolkar det som att man har fastnat så i fondemagogernas grepp att man inte förmår frigöra sig. Annars är frågeställningen väldigt enkel: Är det rimligt att vissa medel från AP-fonden kanaliseras, som hittills, till riskplaceringar i aktier? Svaret är enligt regeringens mening ja. Fjärde AP-fonden har fyllt sin plats på riskkapitalmarknaden på ett förträffligt sätt – det är nog alla objektiva bedömare eniga om. De dryga 2 miljarderna som överförts till fjärde AP-fonden har placerats så väl att de i dag, också efter börsraset, representerar en kapitaltillgång om 8–9 miljarder. Det har alltså varit väl placerade pengar, det har varit ett gott tillskott till riskkapitalmarknaden. Det garanterar en bättre förräntning av AP-fondernas medel.

Nu vill de borgerliga partierna snöpa denna möjlighet. Det skall inte längre finnas någon kanal över till aktieplaceringar. Det är, som jag uppfattar det, en hårdnande attityd, eftersom de tidigare statsråden Mundebo och Bohman själva aktualiserade tanken på en femte fond, just mot bakgrunden av att fjärde fonden så småningom skulle bli för stor.

Framtidens pensionärer bör uppmärksamma detta. Det bådar illa för pensionärerna.

Jag skulle vilja ta upp ett par sakfrågor i övrigt som har berörts i debatten. Det är, Sten Svensson, naturligtvis viktigt för hela systemet att man har en god tillväxt i ekonomin. Därför är det viktigt att få en fungerande riskkapitalmarknad. Jag tycker att den regering jag representerar kan ha ett gott samvete när det gäller att få till stånd god tillväxt, vilket också stöder pensionerna.

Sten Svensson tog upp frågan om insyn. I den här propositionen talar regeringen om för riksdagen att vi vill vidga insynen för riksdagen när det gäller hela fondsystemet. Fonderna har nu egna revisorer. Riksrevisionsverket och riksförsäkringsverket skall båda yttra sig över och gå igenom materialet. Regeringen gör sin genomgång. Sedan kommer vi att presentera materialet för riksdagen. Dessutom har man möjlighet, vilket också utnyttjas, att gå till aktiemarknadsnämnden för att få utlåtanden, om man skulle vara tveksam. Därför tycker vi att det inte behövs en särskild nämnd för just dessa fonder. När vi har fonder skall de kunna arbeta på marknaden på lika villkor som andra placerare. Det är viktigt. Offentlighetsprincipen skall gälla i fråga om offentlig verksamhet. Men när det är fråga om affärstransaktioner, måste samma regler gälla för fonder som för andra placerare. De skall lyda under samma lagar.

Lars De Geer tog upp frågan om fastighetsbolag. Jag tycker att det är onödigt att, som görs i reservation 6, upprepa en sak som redan är utklarad, såvitt jag kan se det. Det står i propositionen att de fastighetsbolag som det är fråga om och som skall kunna förvärvas av fondstyrelserna skall ha till ändamål att äga och förvalta fastigheter. Det skall alltså inte vara deras huvudsakliga ändamål. Det betyder i vanligt språkbruk att de har som uteslutande ändamål att äga och förvalta fastigheter. Därför borde den saken vara utklarad.

Får jag sedan beröra frågan om optioner. Det är klart att när begreppet optioner spelar en så stor roll i den allmänna debatten kan det vara frestande att allmänt karakterisera det förslag som förs fram i propositionen som att syftet är att ta större risker. Nu finns det faktiskt olika slags optioner. De som har uppmärksammats i debatten och som har inneburit betydande förluster för en del placerare är indexoptioner och ränteoptioner. När fonderna har begärt att också få använda sig av optioner har det samband med att det kan finnas situationer där man från en fond vill i samband med en transaktion ge löfte om att förvärva aktier i ett bolag. Jag tycker att det är ganska rimligt att man skall kunna ge ett sådant löfte. Dessutom tror jag att fonderna kan hantera standardiserade optioner utan att det skall behövas särskilda restriktioner på den punkten. Det är inte så att optioner är samma sak i varje läge. Det står alldeles klart uttryckt i propositionen att huvudsyftet med fondstyrelsernas handel med optioner skall vara att begränsa riskerna. De får inte användas på sådant sätt att riskerna för placerarna ökar.

Till slut några ord till Lars-Ove Hagberg. AP-fonderna är en mycket stor tillgång, och de tillförs löpande medel. Medlen kommer alltså att huvudsakligen placeras i bostäder, i kommunutlåning och andra samhällsinvesteringar. De är våra största samhällsfonder. Därför finns det ingen anledning att koppla dem samman med frågan huruvida fjärde AP-fonden skall få placera som hittills. Det behövs ingen förändring därvidlag för att man skall kunna säga att AP-fondsystemet är vårt viktigaste instrument när det gäller att placera medel som samhället har nytta av.

Anf. 96 STEN SVENSSON (m) replik:

Fru talman! Jag hörde att statsrådet Johansson sade att idén om den femte AP-fonden bl. a. kommit från Gösta Bohman. Han hävdade det också i en artikel i Svenska Dagbladet. Av statsrådets uttalande kan man få uppfattningen att moderaterna t. o. m. skulle ha förordat att en femte AP-fond skulle införas. Dessutom vill statsrådet låta påskina att vi skulle vara ointresserade av att trygga pensionerna.

Jag vill med skärpa, fru talman, påstå att detta är fel. Statsrådet är alltför oförsiktig med sanningen, och det vore verkligen på sin plats att statsrådet här och nu tar tillbaka vad han har sagt.

Fakta är följande.

För det första var det inte vi moderater som kom med idén om en femte AP-fond. Vi sade i en motion i april 1979, som ett direkt svar på en propå som kom från ett annat håll: "Vi kommer att avvisa förslag om en femte AP-fondstyrelse, om ett sådant väcks i riksdagen."

För det andra förordade inte ekonomiminister Bohman år 1980 att en femte AP-fond skulle inrättas. Det är tvärtemot vad statsrådet påstår i en tidningsartikel i dag. Läs nu propositionen ordentligt!

För det tredje verkar inte statsrådet Johansson ha riktigt klart för sig hur pensionssystemet fungerar. Det har ingenting att göra med AP-fondernas storlek. Avgörande är i stället hur det går för näringslivet och ytterst för hela ekonomin. En ytterligare utbyggnad av fondsystemet, t. ex. genom inrättandet av en femte AP-fond, skulle hämma näringslivets utveckling. Det är där det verkliga hotet mot de framtida pensionerna finns, och det är därför som vi

vill avveckla löntagarfonderna och sätta stopp för en ytterligare utbyggnad.

Avslutningsvis talade statsrådet Johansson om insyn. Jag frågar mig: Varför har man så bestämt avvisat den kritik som riksrevisionsverket har kommit med? Riksrevisionsverket vill ju ha bättre förutsättningar för att kunna fullgöra sin uppgift – det är därför som man har föreslagit denna nämnd. Skall man inte ge det organ som regeringen har för detta ändamål de förutsättningar som verket bedömer erfordras för att man skall kunna fullgöra sin uppgift?

Anf. 97 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! När nu statsrådet Johansson presenterar sin bild av varför man vill ändra i reglementet, säger han att det framför allt är för att säkra ATP-systemets framtid. Då kan man fråga sig: Är det bästa vägen att gå, med ökad risk och ökad spekulation? Finns det inom regeringen ingen tanke på att man på ett säkrare sätt skulle kunna säkra de framtida pensionerna, bl. a. genom att kanske beskatta den marknad som man nu vill ge sig in i? Varför måste man från arbetarrörelsens sida ge sig in i den kapitalistiska spekulatio- nen? Det är ju detta som det egentligen handlar om: att djupare komma in i den spekulatio- nen i stället för att på annat sätt säkra systemet.

Dessutom är detta med optioner och riskkapital inte så oskyldigt som man försöker framställa det. Och vad betyder det att man skall ha samma villkor som andra placerare? Står vi då här nästa år med ytterligare riskkapitalinstru- ment för de här fondernas räkning? Det är ju det som ligger i förlängningen, när man ger sig in i systemet.

Nog borde det vara mer riktigt – för ett parti som säger sig företräda arbetarrörelsen – att försöka använda medlen mer i samhällelig riktning. Jag kan också upplysa om att det finns fem löntagarfonder som knappast kan sägas vara i samhällelig tjänst i dag. Framför allt köper de ju aktier för att få en avkastning att ge till ATP-systemet. Det borde väl på något sätt kunna omvandlas.

Den diskussion som förts tidigare om löntagarfonderna i fråga om det inflytande som arbetarna skulle ha är inte heller oviktig. I det nya löntagarfondssystemet är väl ändå inflytandet helt obefintligt. Det kan ju knappast sägas att någon arbetare i ett företag haft någon större hjälp av löntagarfondssystemet som det fungerar i dag.

Därför har vi i vpk tagit ställning som vi har gjort.

Anf. 98 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Lars-Ove Hagberg talar hånfullt om vårt svenska näringsliv som en spekulationsekonomi. . .

Anf. 99 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller statsrådet Bengt K Å Johanssons anförande.

Anf. 100 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Statsrådet säger att direktlån ger en mycket högre avkastning åt AP-fonderna än andra lån och därför är önskvärda. Jag tror att avkastningsskillnaden är mycket liten. Däremot tror jag att den makt som

lånerätten medför kan göra att fonden får ett inflytande totalt som inte är acceptabelt.

Sedan: Statsrådet efterlyser varför vi i folkpartiet är motståndare till den femte AP-fonden. Det beror på att varje fond har en viss procentuell rätt att placera i aktier och att vi i andanom ser, att om systemet byggs ut så att det blir många fonder, blir fondernas samlade inflytande sådant att vi med all rätt misstänker att det ligger en socialiseringstanke bakom fondsystemets utbyggnad.

För det tredje: Jag uppfattade att det i propositionen låg ett förslag att fonderna även skulle kunna köpa aktier i fastighetsbolag, som ju arbetar litet varstans, även i utlandet. Nu förstod jag av svaret – och det är jag glad för – att detta inte var avsikten. På den här punkten är jag alltså helt nöjd.

Det fjärde är en obetydlig sak som vi inte behöver diskutera så mycket. Den nämnd som vi har föreslagit skall utredas och som skulle kontrollera reglerna för AP-fonderna och löntagarfonderna var från början faktiskt inte ett förslag från oppositionen, utan det var ett förslag från riksrevisionsverket som vi tog upp. Men det är en obetydlig fråga.

Anf. 101 Statsrådet BENGT K. Å JOHANSSON:

Fru talman! Jag tycker att Lars-Ove Hagberg inte riktigt uppmärksammar de proportioner som gäller mellan de medel som hittills har avsatts och som i framtiden skulle kunna komma att avsättas för en fjärde resp. femte fond. Det är ganska små belopp. Det rör sig om några hundra miljoner, jämfört med de årliga placeringar som kommer via AP-fondssystemet som sådant. Detta tycker jag det finns anledning att uppmärksamma. AP-fonderna placerar sina medel i bostäder i form av kommunala investeringar och i form av statliga insatser; och då är det en viktig och stor samhällsfond som ger det som Lars-Ove Hagberg eftersträvar, utan att man behöver krångla till det med frågan om den fjärde eller femte fonden.

Lars De Geer säger att det är tveksamt om direktlån ger mycket högre avkastning. Men saken gäller egentligen inte detta, utan frågan är: Skall AP-fonderna få en möjlighet att placera såsom de vill i någon utsträckning? Skall de få någorlunda likartade möjligheter jämfört med andra försäkringsinstitutioner att placera pengar? Det tycker vi är rimligt. Vi misstror inte vare sig de fackliga representanter som finns där eller Ljunggren, Nicolin. Träff eller andra som sitter där. Om de finner att placering i direktlån inte är särskilt vettigt eller förnuftigt eller inte ger god avkastning, då tror vi inte heller att de kommer att göra en sådan placering, för det är inget tvång.

Beträffande fjärde AP-fonden uppfattade jag det närmast så att Lars De Geer hade tekniska invändningar. Om Lars De Geer mycket väl kan tänka sig att i stället för en femte AP-fond bygga ut den fjärde, skall jag naturligtvis ta upp det som en möjlighet när vi framöver funderar på frågan hur de fortsatta placeringarna i aktier via AP-fonderna skall ske.

Jag uppfattar sedan att Lars De Geer frånfäller reservation 4, efter vad jag har klarat ut här.

Till Sten Svensson: Det är möjligt att det var Ingemar Mundebo som först födde förslaget om en femte AP-fond. Men vi kommer inte ifrån – det var därför jag angav det så pass utförligt i den artikel som Sten Svensson

åberopar – att Gösta Bohman faktiskt också uppmärksammade att det inte var bra att fjärde AP-fonden blev en alltför dominerande institution och därför tog upp frågan om det fanns anledning att inrätta en femte fondstyrelse. Det var Gösta Bohman som gjorde det, Sten Svensson. Det gjorde han inte av en slump, utan det var genomtänkt. Och även det förslag som vi nu lägger fram är genomtänkt.

Det är klart att tillväxten av AP-fonderna har betydelse. Jag känner ganska väl till hur detta fungerar, Sten Svensson. Men det är inte oviktigt om ett riksdagsparti anser att det är ointressant huruvida fonden förräntar sig väl. Den spelar ju en viktig roll på den svenska kredit- och kapitalmarknaden och när det gäller att garantera pensionerna framöver. Och vi vet vilka påfrestningar som AP-fonderna kommer att utsättas för. Jag tror att det därför skulle vara ganska dåraktigt att se AP-fonderna smälta ihop – då skulle vi verkligen skapa en oro för huruvida vårt nuvarande pensionssystem kommer att fungera.

Anf. 102 STEN SVENSSON (m) replik:

Fru talman! Det är märkligt att statsrådet upprepar sitt osanna påstående. Jag har i dag efter att ha läst artikeln i Svenska Dagbladet tagit fram den aktuella propositionen – det måste vara fråga om proposition 1980/81:81. Där finns det inte någonting om att den dåvarande ekonomiministern Gösta Bohman föreslår eller förordar inrättandet av en femte AP-fond. Jag ber att statsrådet ånyo läser propositionen. Jag har en fotokopia av den aktuella sidan med mig, som jag kan lämna över till statsrådet efteråt, så att han kan ta tillfället i akt att korrigera sig själv i en ny artikel i Svenska Dagbladet. Jag ber alltså att statsrådet allvarligt överväger att ta tillbaka detta osanna påstående.

Detta nya maktblock som socialdemokraterna nu vill bygga vidare på kommer alltså bestå av fem AP-fonder och de fem löntagarfonderna. Dessa fonder skall tillsammans komma att utgöra de instrument som man vill begagna sig av för att uppfylla partiprogrammets socialistiska ambitioner. Om man ser detta i sitt stora sammanhang, framstår det anmärkningsvärda i att skattemedel i betydande utsträckning lämnas att disponeras av organ – som visserligen formellt har tillsatts av staten – som till följd av flertalet ledamöters intresseanknytning kommer att verka enligt principer som staten inte råder över. Genom de möjligheter som fondstyrelserna får att tillsammans förvärva relativt sett mycket betydande andelar av olika företag, banas här väg för en kraftig förändring av ägar- och inflytandeförhållandena inom näringslivet. Det är helt klart att de fackliga organisationerna på detta sätt får en mycket besvärlig dubbelroll, som skapar problem i framtiden.

Om en femte AP-fond får placera sina tillgångar i aktier, statsrådet Johansson, leder detta givetvis till att det institutionella och kollektiva ägandet kommer att öka – och detta på bekostnad av enskilt sparande och ägande.

Fru talman! Vi slår självfallet vakt om pensionssystemet som sådant. Men detta faktum utgör inget skäl för oss att i samma andetag låta ännu en fond bidra till socialiseringen av det svenska näringslivet. Vi har redan i dag alltför många fonder med den målsättningen.

Anf. 103 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Första, andra och tredje AP-fonden lånar ut pengar till samhällsprojekt, och det är ju bra. Den fjärde AP-fonden, och kanske den tillänkta femte, samt de fem löntagarfonderna är redan inne på aktiemarknaden. Enligt regeringen skall dessa, för att trygga ATP-systemet, nu tydligen tränga ännu längre in på denna högriskmarknad. Vad är detta egentligen för proportioner? Jag och vpk tycker att det är alldeles fel att trygga det den vägen, men det kommenterar naturligtvis inte statsrådet Johansson. Vårt sätt att trygga ATP-systemet skulle ju kräva att regeringen för en gångs skull gör en inskränkning i storfinansens möjligheter eller spelrum, vilket löntagarfonderna i dag inte gör.

Det är dessutom mycket intressant att notera att dessa fem löntagarfonder i dag inte används i industrialiseringsprojekt eller för regionalpolitiska insatser. Vi har enorma problem i Bergslagen, Norrbotten och södra Sverige. Men ändå kan inte dessa löntagarfonder spela den roll som det sades att de skulle göra. Jag tycker att det är att beklaga att de inte spelar denna roll för dem som arbetar och bor i dessa bygder. I stället kommer man med ett förslag om ändring av reglementet, där fonderna skall tränga längre in i riskkapitalmarknaden. Detta rimmar mycket dåligt med tongångarna i den löntagarfondsdebatt som under lång tid har förts inom arbetarrörelsen.

Anf. 104 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Som svar på den direkta fråga jag fick av statsrådet Johansson vill jag säga att vi i folkpartiet är mera intresserade av ett fortsatt utnyttjande av den fjärde AP-fonden än av att en ny och femte AP-fond bildas.

Anf. 105 Statsrådet BENGT K Å JOHANSSON:

Fru talman! Jag tackar för beskedet att i varje fall Lars De Geer inte tänker sig att man skall göra slut på möjligheterna att föra över medel från AP-fondssystemet till placeringar på riskkapitalmarknaden. Då blir det en teknisk fråga huruvida medlen skall finnas i fjärde AP-fonden eller om de av marknadsskäl skall föras över till en femte AP-fond.

Om det som jag har åberopat inte står på den sida som Sten Svensson har läst, så är det väl fel sida som han har. Jag har ingen anledning att föra fram Gösta Bohmans namn om det inte vore så att också han var med i bilden och accepterade att frågan skulle studeras. Det var inte så konstigt, eftersom det då inte var kontroversiellt att anse att det fanns ett tak för hur mycket man kan placera i fjärde AP-fonden. Det var därför naturligt att tänka sig att de fortsatta placeringarna skulle kunna ske i en femte AP-fond. Men förstföds-lorätten, den kan vi ge till Ingemar Mundebo.

Till Lars-Ove Hagberg vill jag säga att det görs regionalpolitiska insatser om man därmed menar att fonderna går in i projekt av stor betydelse för den regionala uppbyggnaden av industrin och näringslivet. Det görs av både löntagarfonder och den fjärde AP-fonden. Det finns en rad exempel på detta. Det som här diskuteras, nämligen frågan om optioner, är en sak för sig. Jag tycker att vi skulle kunna se det utifrån perspektivet att optioner faktiskt inte alltid är av den art som Lars-Ove Hagberg menar, dvs. en våldsam spekulat. Optioner kan också fylla helt andra syften, och det är den typen

av optioner som det är rimligt att dessa fondstyrelser ges att hantera på samma sätt som andra placerare, som är ute för att trygga sina åtaganden.

Förste vice talmannen anmälde att Sten Svensson och Lars-Ove Hagberg anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 106 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Förslaget att ändra reglementet för allmänna pensionsfonden kan enligt min mening medföra stora förändringar på både kreditmarknaden och bostadsmarknaden. Fondstyrelserna får möjlighet att agera direkt på lånemarknaden upp till en lånevolym som i nuläget skulle uppgå till 13 miljarder kronor. Som del i lånemarknaden är detta en betydande andel. För min del tycker jag att det ligger en viss trygghet i att utlåningen förmedlas av organ som har en mångårig erfarenhet när det gäller riskbedömningar. Det finns ingen anledning att inom fonderna bygga upp en kompetens som redan i dag existerar inom bankerna.

Vidare föreslås möjligheten för fonden att förvärva fastigheter. Värdet av fondstyrelsens fastighetsinnehav skall få uppgå till ett belopp som motsvarar högst 5 % av anskaffningsvärdet på de tillgångar som styrelsen förvaltar. Det torde också röra sig om ett belopp på mellan 13 och 14 miljarder. Som jämförelse kan nämnas att det i propositionen anges att marknadsvärdet av Skandias fastighetstillgångar i december 1986 uppskattas till 9,7 miljarder kronor och Trygg-Hansas till nära 6,2 miljarder kronor. Försäkringsbolagens och fastighetsbolagens agerande på fastighetsmarknaden, där man sökt långsiktiga placeringar samtidigt som man uppenbart räknat med fortsatt inflation, har utan tvivel bidragit till att fastighetspriserna har stigit. Önskemål om att få en någorlunda avkastning på insatta medel har i sin tur medverkat till att hyrorna stiger. Frisläpps nu ytterligare medel för fastighetsköp i den omfattning som förslaget medger torde priserna skjuta ännu mer i höjden. Skall för övrigt fonderna medverka till ett system av bostadsägande där ägaren är en institution som finns långt borta från de boende? Är det inte bättre att fonderna medverkar i en bostadsfinansiering där ägaren bor i huset eller finns i bostadens närområde?

I propositionen aviseras också tankar om att ytterligare AP-fondmedel bör få placeras i aktier och i vissa riskkapitalinstrument m. m. och att det bör tillskapas en ny fondstyrelse av samma typ som fjärde fondstyrelsen för detta ändamål.

Fru talman! Det passiva institutionsägandet i samhället bör inte öka. Vi anser det mer angeläget att få fler människor intresserade för ett ägande i företagen. Detta kan ske genom ett skattestimulerat sparande i aktier. Vidare anser vi att företagsvisa vinstdelningssystem bör uppmuntras. Aktieinnehav skapar intresse för företaget, vilket i sin tur leder till krav på insyn. Insynen leder sedan till en djupare kunskap, vilket sannolikt gör att den anställda kommer att hysa åsikter om företagets skötsel som han eller hon vill hävda. I och för sig kan detta tyckas ligga litet vid sidan av när regeringen som motiv för sitt förslag har anfört en ökad avkastning i AP-fonden. Men en fortsatt ökning av det institutionella ägandet utan individuell anknytning är

ett fjärmande från den ägarbild vi anser väsentlig för en god utveckling av de svenska företagen.

Förändringar i reglementet som berör löntagarfonderna kan i vissa delar vara befogade, om man har åsikten att fonderna skall verka på marknaden fortsättningsvis. Eftersom kds har uppfattningen att löntagarfonderna bör avvecklas och innehavet överföras till AP-fonderna, finner jag ingen anledning att företa några förändringar i reglementet i de delar det berör löntagarfonderna.

Fru talman! I ett fall anser jag att regeringen och utskottet har varit litet för försiktiga. Det gäller fjärde fondstyrelsens placeringar i utländska värdepapper. Här har styrelsen begärt att ramen för styrelsens utländsplaceringar skall utökas från nuvarande 1 % till 2 % av det bokförda fondkapitalet. Även om fjärde fondstyrelsens huvuduppgift är att förse svenska företag med riskvilligt kapital, kan det finnas flera motiv för en ökad möjlighet till placering i utländska värdepapper. Såväl informationssynpunkter som värdet av ökad riskspridning kan anföras som skäl.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 2 om ett nej till en femte fondstyrelse, reservation 4, reservation 5 och reservation 8.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 13

Mom. 1 (avskaffande av det gällande ersättningssystemet)

Utskottets hemställan bifölls med 200 röster mot 115 för reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 2 (finansiering av sjukvården m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (ersättningen för födelsekontrollerande verksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (tidpunkten för överenskommelsen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (det s. k. avgiftsfria året)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 54 för reservation 5 av Karin Israelsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (besök hos distriktssköterskor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (skillnader i läkartaxan för läkare i och utanför läkarhus)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Margareta Andrén och Kenth Skårvik – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (remisstvånget för sjukgymnastisk behandling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (patientavgifter för läkarvård m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (prisnedsättning på kostersättningsmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (högekostnadsskyddets omfattning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 11 av Margareta Andrén och Kenth Skårvik, *dels* reservation 12 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (ersättning för glasögon)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 13 av Margareta Andrén och Kenth Skårvik, *dels* reservation 14 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (sjukvårdsförmåner i Sverige)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 10

Mom. 1 (ändrad inriktning av allmänna pensionsfondens placeringar)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 16 för reservation 1 av Jörn Svensson.

Mom. 2 (placering av ytterligare fondmedel i aktier m. m.)

Först biträdades reservation 2 av Christer Eirefelt m. fl. med 160 röster mot 16 för reservation 3 av Jörn Svensson. 140 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 164 röster mot 152 för reservation 2 av Christer Eirefelt m. fl.

Mom. 4 (direktlån till aktiebolag och ekonomiska föreningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (förvärv av fast egendom)

Först biträdtes reservation 5 av Erik Hovhammar m. fl. – som ställdes mot *dels* reservation 6 av Christer Eirefelt och Gudrun Norberg, *dels* reservation 7 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 169 röster mot 66 för reservation 5 av Erik Hovhammar m. fl. 80 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (fjärde fondstyrelsens placeringar i utländska värdepapper)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 8 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 9 av Erik Hovhammar m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 7 (rätt för fjärde fondstyrelsen att förvärva optioner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (rätt för löntagarfondstyrelserna att förvärva optioner)

Hemställan

Hemställan i reservation 11 av Christer Eirefelt m. fl. bifölls med 153 röster mot 148 för utskottets hemställan. 14 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Den i reservation 11 av Christer Eirefelt m. fl. anförda motiveringen godkändes med 176 röster mot 19 för den i reservation 12 av Jörn Svensson anförda motiveringen. 119 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (rätt för fjärde fondstyrelsen att förvärva andelar i kommanditbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (rätt för löntagarfondstyrelserna att förvärva andelar i kommanditbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (placering av likvida medel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 15 av Christer Eirefelt m. fl., *dels* reservation 16 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (inriktningen av femte löntagarfondstyrelsens placeringar)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 18 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 17 av Christer Eirefelt m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 13 (nämnd för frågor om fondstyrelsernas medelsförvaltning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Kammaren beslöt kl. 18.05 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

10 § Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1987/88:12 om anslag m. m. på tilläggsbudget I inom industridepartementets och miljö- och energidepartementets områden (prop. 1987/88:25 delvis).

Stödet till tekoindustrin, m. m.

Anf. 107 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Tekobranschen måste anpassa sig till de yttre villkoren och utnyttja de relativa fördelar Sverige kan ha i jämförelse med andra länder. Det går inte i längden att skydda vårt land från marknadens krav på omställning genom att söka kortsiktig trygghet. Då riskeras den långsiktiga tryggheten. Det selektiva tekostödet är också en form av protektionism. Sådana stödformer får inte tillåtas utvecklas än mer, vilket regeringens medelsarsenal leder till även om stödformer då och då byter skepnad. Vi får inte heller företa oss något som kan utlösa ett handelskrig med EG eller någon annan organisation.

Subventioner och skatter förvrider prisstrukturen. Detta medför allvarliga risker för den fria handeln. Så länge konkurrenskraft återspeglar relativ effektivitet och inte politisk styrning kan frihandelsprincipen upprätthållas. Trots omfattande rationaliseringar är tekobranschen arbetsintensiv, men konkurrenskraften minskas genom socialdemokraternas ständiga höjningar av skattetrycket.

Regeringens skattepolitik är det verkligt stora hotet mot tekonäringen. Genom att den privata efterfrågan pressas ned till förmån för den offentliga minskas den inhemska marknaden.

Att gå och vänta på det ena stödpaketet efter det andra skapar inte någon företagsamhet. Bättre allmänna villkor och en sundare näringslivsmiljö gör

det däremot. Det industripolitiska stödet till tekoindustrin infördes under budgetåret 1970/71. Riksdagen hade under våren 1970 beslutat att stöd till exportfrämjande åtgärder och utbildningsinsatser inom tekobranschen skulle utgå under en fyraårsperiod. I den proposition som föregick riksdagens beslut anfördes att det både från allmän näringspolitisk synpunkt och med hänsyn till de internationella konkurrensregler som Sverige hade förbundet sig att följa var viktigt att stödåtgärderna fick en i tiden begränsad utsträckning.

Herr talman! Det kan nu – drygt 17 år senare – konstateras att stödperioden ännu inte har avslutats. Vi reserverar oss menar att branschen måste börja planera för en framtid utan statliga stöd. För att företagets omställning skall förberedas och underlättas bör det därför redan nu fastslås att stöden till tekoindustrin kommer att vara avvecklade senast vid utgången av budgetåret 1989/90. Regeringen bör därför, som vi begär i vår motion, inför riksdagen redovisa förslag till åtgärder som kan främja en sådan utveckling.

Det finns åtskilliga svenska tekoföretag som visar gott resultat. Dessa har anpassat sin verksamhet till det höga kostnadsläget i Sverige och till marknadernas krav. Framför allt har stora framgångar noterats på exportmarknaderna. Detta måste vara den rätta utvecklingsvägen för svensk tekoindustri. Den kan inte i längden dölja sig bakom ett gränsskydd och fortsätta att vara beroende av subventioner. Det visar med all önskvärd tydlighet exemplet Eiser. Under de nio år som staten drev storföretaget Eiser blev det aldrig lönsamt. Förlusterna kostade skattebetalarna ca 800 milj. kr. Ur den statliga tekojätten och krisföretaget Eiser har, sedan staten avvecklade sitt engagemang i företaget, sju mindre men lönsamma privata företag fötts, vilka lyckats vända långvariga förluster till vinster.

En grundläggande förutsättning för en fungerande marknadsekonomi är den fria handeln över gränserna. Ett fritt internationellt utbyte av varor, tjänster och kapital leder till ökat välbefinnande för alla parter.

Från bl. a. dessa utgångspunkter är den svenska tekopolitiken förfelad. Den har inte lett till avsett syfte, vilket är att skydda den svenska tekoindustrin. Importen totalt sett har inte kunnat hållas tillbaka. Det förhåller sig snarare tvärtom, därför att importvarorna till stor del kommer från länder där några restriktioner inte gäller.

Det är en i grunden omoralisk inställning att vi i Sverige, samtidigt som vi med skattemedel stöder u-ländernas industriella utveckling, inte tillåter att deras industriprodukter får säljas fritt. En ökad import från dessa länder skulle endast marginellt drabba den svenska tekoindustrin. Det är troligen importen från andra industriländer som mest skulle minska om restriktionerna togs bort. Vad vi således nu gör i Sverige är att vi begränsar importen från lågprisländer, trots att denna import huvudsakligen omfattar varor som inte i någon större omfattning tillverkas i Sverige. U-ländernas utvecklingspotential ligger i en väl fungerande marknadsekonomi och i en fri internationell handel. Vårt ansvar för utvecklingen i de fattigaste länderna kräver att Sverige i sin handelspolitik på tekoområdet *inte* motverkar u-ländernas strävan att bygga upp sina ekonomier.

Importkvoterna drabbar således enbart konfektionen från de fattigaste u-länderna, som Sverige annars säger sig vilja värna.

Genom EG-, EFTA- och GATT-avtal är tekoimporten från västvärlden befriad från handelshinder. De kvantitativa begränsningarna i kombination med tullavgifterna fördyrar väsentligt de tekovaror som säljs i Sverige.

Sveriges handelspolitik på tekoområdet är inte enbart dyr för konsumenterna, den försvårar också i onödan svensk export. Flera av de länder som drabbas av våra importrestriktioner är samtidigt intressanta marknader för vår exportindustri.

De svenska hushållen har i det långa loppet mycket att tjäna på en helt fri tekoimport. I år kostar tullar, importrestriktioner och kvoter de svenska konsumenterna 4,5 miljarder kronor. Ca 75 % av värdet av tekovarorna som importeras till Sverige kommer från EG- och EFTA-länder medan endast 20 % kommer från utpräglade lågprisländer och u-länder.

Den huvudsakliga effekten av handelshindren har med andra ord visat sig vara att företag inom EG, inte svenska industrier, har gynnats på u-ländernas bekostnad. En avveckling av importrestriktionerna skulle dessutom skapa förutsättningar för en vidgad u-landshandel. För framgångsrika u-länder har just en ökad tillverkning av tekoprodukter ofta blivit inledningen till en vittgående industrialiseringsprocess.

Vi reserverar oss därför att regeringen snarast bör vidta åtgärder för att avveckla handelsbegränsningarna på tekoområdet. Avvecklingen bör inledas omedelbart och vara helt genomförd senast vid utgången av budgetåret 1989/90. Vi anser också att regeringen skall lägga fram förslag som innebär att även den statliga stödpolitiken är avvecklad senast vid utgången av budgetåret 1989/90.

När det gäller de övriga frågor som tas upp i detta betänkande vill jag, med hänsyn till tidsfaktorerna, begränsa mig till att hänvisa till vad vi anfört i våra reservationer.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 3, 5, 6, 7, 10 och 13.

Anf. 108 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 12 behandlas först statens stöd till svensk tekoindustri.

Textil- och konfektionsindustrin har genomgått en besvärlig strukturomvandling. När denna påbörjats införde riksdagen det första industripolitiska stödet till tekoindustrin. Det var närmast export och utbildning som fick stöd genom ett riksdagsbeslut 1970. Stödet skulle utgå under en fyraårsperiod.

Det är nu drygt 17 år sedan, och stödsatserna har sedan dess vidgats i både inriktning och omfattning. Den smärtsamma processen för tekoindustrin har emellertid kulminerat, och nu kan nog konstateras att tekobranchen har en stabilare struktur än tidigare. Utvecklingen visar att behovet av selektiva stödåtgärder har minskat.

Det är vår uppfattning att fortsatta statliga subventioner och handelsrestriktioner inte gagnar branschen, utan det är viktigt att den nu planerar för en framtid utan statligt stöd.

Vi hävdar från folkpartiets sida – liksom moderata samlingspartiet – att

stödet till tekoindustrin successivt skall avvecklas. Vi håller fast vid vår tidigare ståndpunkt att äldrestödet skall reduceras och avvecklas i den takt riksdagen har beslutat. Därutöver anslår vi 2 milj. kr. till det produktionstekniska utvecklingscentrat.

För att företagens omställning skall förberedas och underlättas bör det redan nu fastslås, att stöden till tekoindustrin kommer att vara avvecklade senast vid utgången av budgetåret 1989/90.

Folkpartiet har på en rad områden presenterat förslag som innebär generella förbättringar för svenskt näringsliv, bl. a. avregleringar och ändrade skatteregler. Inte minst gäller det de små och medelstora företagen, som just är den dominerande delen inom tekoindustrin.

Ett genomförande av dessa åtgärder skulle givetvis också påverka tekoföretagen positivt.

Även om det naturligtvis fortfarande finns tekoföretag som har stora lönsamhetssvårigheter, så måste det nog ändå understrykas att situationen inom branschen ljusnat avsevärt och att många företag kunnat redovisa betydande framgångar. Det finns i dag återigen en framtidstro inom branschen, och lönsamheten generellt sett är i stigande. Enligt SIND:s rapport förväntar sig 89 % av tekoföretagen förbättrad eller oförändrad lönsamhet under innevarande år jämfört med 1986. För 1988 bedömer inte mindre än 95 % av företagen att lönsamheten blir högre eller oförändrad jämfört med 1987.

Att i det läget införa en ny stödform, de s. k. utvecklingslånen, tycker vi i folkpartiet skulle vara fel. Dessa lån – eller *bidrag* som de egentligen är tänkta att vara – skulle lätt uppfattas som en permanent stödform, vilken skulle ytterligare vänja branschen vid konstant statligt stöd. Utvecklingslånen, som de är föreslagna av branschorganisationerna, skulle baseras per produktionstimma och inte baseras på satsningar för utveckling. Utvecklingslånen skulle därmed anser vi snarare bli ett trygghetsstöd än ett utvecklingsstöd. Det kan inte tjäna branschen i det långa loppet.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna nr 1, 3 och 5.

Därefter några ord om affärsverket FFV, tidigare förenade fabriksverken.

Folkpartiet har – tillsammans med de båda övriga borgerliga partierna – tidigare kritiserat regeringen för att affärsverket FFV inte omvandlats till aktiebolag. Förra året aviserade dock regeringen en kommande förändring i verksamhetsformen.

Det förslag som regeringen nu lägger fram i tilläggsbudget I innebär en mera självständig ekonomisk och finansiell ställning, men är enligt vår uppfattning helt otillfredsställande, då förslaget inte tar steget till en bolagisering.

De utvidgade befogenheter som industriministern föreslår är inte tillräckliga för att FFV skall kunna arbeta på samma villkor som sina konkurrenter. Industrikoncernen har att verka i en hård konkurrens såväl i Sverige som internationellt. Skall FFV kunna uppträda effektivt och med samma förutsättningar som andra företag på marknaden, är det nödvändigt att affärsverket ombildas till aktiebolag.

Därmed yrkar jag bifall till reservation nr 6.

Slutligen, herr talman, kommer jag in på frågorna om SSAB och gruvdriften i Grängesberg.

För ett halvår sedan diskuterades i princip samma fråga här i kammaren i en näringsutskottets debatt, där också industriministern deltog. Kärnan i debatten var densamma som nu, nämligen hur långsam död Grängesbergsgruvan skall genomgå.

Såväl folkpartiet som moderata samlingspartiet ifrågasatte då om det är riktigt att staten subventionerar driften i Grängesberg i ytterligare tre år, när slutresultatet ändå blir detsamma, nämligen nedläggning. En konstgjord andning i ett dödsdömt företag är det mest defensiva sätt man kan använda 200 miljoner på. Det är en konstruerad sysselsättning på lägsta intressenivå.

Vi krävde under förra riksmötet att regeringen snarast skulle återkomma med något offensivt för sysselsättningen och företagsamheten i Grängesberg, där dessa 200 milj. kr. används till utveckling i stället för avveckling.

Men regeringen står lika tomhänt i dag vad Grängesberg beträffar. Ingen djupare undersökning eller analys av utvecklingsbara möjligheter i Grängesberg har gjorts.

Det hade kanske varit lämpligt för t. ex. regionalpolitiska rådet att ansvara för en sådan prövning av möjligheterna i Grängesberg, gärna i samarbete med arbetsmarknadsmyndigheterna. Regionalpolitiska rådet har ju hittills inte fått någon uppgift *alls* av industriministern. Det här kunde ha varit en lämplig uppgift för ett råd som består av både politiker och näringslivsfolk. Bl. a. borde man analysera effekterna av ett generöst avgångsvederlag, som kunde fungera som "starthjälp" vid byte av arbete och av en omfattande satsning på nyföretagande i regionen.

Folkpartiet vill alltså använda de 200 miljonerna på ett mera konstruktivt sätt. Och innan en analys av tänkbara alternativa åtgärder är gjord anser vi att avtalet mellan staten och SSAB inte skall genomföras.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall också till reservationerna nr 7, 11 och 14.

Anf. 109 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 12 behandlar vi bland åtskilligt annat frågan om det statliga stödet till tekoindustrin.

Den svenska tekoindustrin har under lång tid brottats med betydande svårigheter. Redan på 1950-talet påbörjades nedläggningen av tekoföretag, något som fortsatte i ökad takt under 1960-talet.

Regeringsskiftet 1976 innebar att omfattande åtgärder i syfte att stödja tekoindustrin sattes in, och under de två sista åren under 1970-talet stabiliserades förhållandena inom tekobranschen. De devalveringar som genomfördes 1981 och 1982 stärkte tekoindustrins konkurrensmöjligheter på såväl exportmarknaden som på hemmaplan. Kostnadsutvecklingen under de senaste åren innebär att devalveringarnas fördelar har försvunnit. Tekoindustrins kostnadsläge i förhållande till omvärlden har återigen försämrats.

Utvecklingen under den senaste tioårsperioden har också inneburit en strukturell omvandling och förnyelse inom tekoindustrin. Den totala produktionskapaciteten har minskat. Men många företag har lyckats finna utvecklingsbara produktionsområden och kunnat konsolidera sin ställning.

Även om tekobranschen i dag är stabilare än för några år sedan, så är lönsamheten klart lägre än den genomsnittliga i övriga industribranscher i Sverige.

För att möta denna situation krävs nytt riskkapital för offensiva insatser. Branschorganisationerna har gemensamt satsat på att skapa ett branschprofilprogram för tekoindustrin. Detta bör medverka till att förbättra förutsättningarna för tekoföretagen.

Under åtskilliga år har äldrestödet varit ett verksamt och konkurrensneutralt sätt att främja svensk tekoindustri. Strukturomvandlingen inom tekobranschen har medfört att en betydande föryngring skett. Speciellt gäller detta vissa mycket utvecklingsbara delar av branschen.

Det är av stor betydelse för tekobranschens framtida konkurrenskraft att förnyelsen fortsätter, och detta kräver att ännu fler ungdomar vågar satsa på teko. Detta förhållande utgör bakgrunden till att vi i centern föreslår att äldrestödet, plus huvuddelen av det selektiva stöd som statens industriverk svarar för, omvandlas till ett utvecklingslån.

Utvecklingslånen enligt centerns förslag är generella och konkurrensneutrala och ger en betydande stimulans för utveckling och industriell förnyelse.

Huvudregeln för utvecklingslånen är att de företag som gör godkända investeringar motsvarande dubbla lånebeloppet skall få lånet avskrivet. För att speciellt gynna de minsta företagen finns möjligheten att avskriva de första 100 000 kronorna av lånet utan att dubbla investeringar gjorts.

Tekoindustrin har en mycket stor regionalpolitisk betydelse. För närvarande finns det ca 650 tekoföretag, och de är spridda i 150 av landets 284 kommuner. Särskilt konfektionsföretagen är ofta lokaliserade till områden utanför de större orterna. Totalt är ca 31 000 personer sysselsatta inom tekoindustrin.

Tekoindustrin är i snabb utveckling, och måste vara det för att kunna klara framtidens allt hårdare konkurrens. Det är av största vikt att varje företag får chansen att utvecklas efter sina speciella förutsättningar. Därför måste stödet vara, som jag tidigare sade, generellt och konkurrensneutralt.

Vid behandlingen i utskottet har socialdemokraterna t. o. m. mer än vanligt bekänt sig till planhushållningen. I ett läge med begränsade resurser tror man att centrala bedömningar och selektiva satsningar ger bättre hushållning med resurserna.

Den viktigaste resursen i detta sammanhang är personerna i företagen. Att frånkänna dem kapaciteten att själva bedöma vilka investeringar som är bäst för deras företag är att mycket allvarligt misskreditera såväl företagare som anställda.

Vi i centern tror på tekoindustrins framtidsmöjligheter. Men för att dessa skall kunna tas till vara på bästa sätt behövs det en tidsbegränsad, Sten Svensson och Gudrun Norberg, stimulans i form av de utvecklingslån som vi i centern föreslår. Att vi knyter dem till arbetstimmarna betyder att vi värnar speciellt om de arbetsintensiva och små företagen. Det stämmer väl överens med centerns småföretagarpolitik.

I debatten anförs emellanåt att utvecklingslånet av bl. a. EG skulle kunna betraktas som ett handelshinder. Ingen som har satt sig in i lånens konstruktion enligt centerns förslag tror väl på allvar på dessa påståenden.

Sten Svenssons moral och utrikespolitik i det sammanhanget sätter jag inget högt betyg på. Men jag tänker inte här ta upp en ny utrikeshandelspolitisk debatt – en sådan hade vi ju för ett par dagar sedan – utan jag konstaterar bara att Sten Svensson har på sig jättestora, ultraliberala skyggglappar som gör att han inte ser hela verkligheten.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 4.

I det nu aktuella betänkandet behandlar utskottet också frågan om verksamhetsformen för affärsverket FFV. Centern är med på reservation 6. Där framför vi tillsammans med moderaterna och folkpartiet en tidigare känd ståndpunkt, att affärsverket FFV bör ombildas till bolag. De förändringar som föreslås i propositionen är i och för sig inte negativa, men de innebär ingen fullgod lösning. Därför yrkar jag bifall till reservation 6.

Herr talman! Jan Hyttring kommer att beröra frågan om fortsatt gruvdrift i Grängesberg, så jag begränsar mig till att enbart yrka bifall till reservation 8.

Anf. 110 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Min insats här gäller avdelningen gruvor. Det är nu ett år sedan staten bytte ut SSAB:s styrelse. Det blev ägarbyte. Minoritetsägare inom pensions- och försäkringsbranschen kom in i bilden. Ägaravtal upprättades, där det stod att SSAB framdeles uteslutande skall drivas utifrån strikt affärsmässiga principer. Vidare skulle SSAB börsintroduceras. Alla riksdagspartier utom vpk godkände avtalet. Det är just på den grunden som SSAB i dag har dömt Grängesgruvan till nedläggning. För att någorlunda rädda ansiktet och även ta hänsyn till ägaransvaret har regeringen träffat ett avtal med SSAB om ett övertagande av verksamheten i Grängesberg. Verksamheten i Dannemora skall ju SSAB driva tills vidare.

Nedläggningsbeslutet gäller alltså Grängesberg – ett samhälle som egentligen är helt uppbyggt kring gruvverksamheten. En nedläggning betyder att det samhället mer eller mindre dör ut. Även om nu regeringen har träffat avtal med SSAB om ett övertagande av verksamheten i Grängesberg, gäller det bara under tiden fram till 1991.

Vi i vpk tycker självfallet att det skulle vara bra med ett nytt bolag. Men då borde det vara ett utvecklingsbolag i stället för det avvecklingsbolag som det nu är fråga om. Från samhällsekonomiska och regionalpolitiska utgångspunkter finns det skäl för att åstadkomma ett utvecklingsbolag. Om gruvverksamheten fortsätter – även om det är på en annan nivå – är det enligt vår mening möjligt att skapa specifika produkter. Man kan t. ex. förädla Grängesmalmen. På det sättet kan verksamheten drivas vidare i någon form. I dag kan man dock inte överblicka hur lång tid det kan vara fråga om. Det behövs alltså en fortsatt gruvdrift i någon form i Grängesberg. Vi ser inte 1991 som en bortre gräns.

Det är således mycket viktigt att verksamheten i Grängesberg får fortsätta. Enligt vår mening skulle det vara möjligt för riksdagen att uttala att det här skulle bli ett utvecklingsbolag, ett nytt gruvbolag. Egentligen skulle det kunna vara av mycket stor betydelse för Mellansverige. Men även ur sårbarhetssynpunkt kan det vara ganska bra att ha kvar en järnmalmsgruva i Mellansverige.

Utskottet säger: Det ordnar sig med sysselsättningen i Grängesberg. Nu

har vi lagt fram ett Bergslagspaket. ASEA har avgett en del löften, regionalpolitiska satsningar skall göras etc. Men inte kan man väl ändå förlita sig alltför mycket på dessa löften och tro att det med hjälp av regionalpolitiska insatser skall vara möjligt att klara gruvarbetarnas sysselsättning. Det handlar ändå om 750 arbetstillfällen. Om man tror att dessa människor utan vidare kan sugas upp på arbetsmarknaden i och med de aktuella insatserna – det gäller alltså löfterna från ASEA, men vi vet ännu inte vad de går för – är man ganska blåögd. Egentligen är det också en nonchalant behandling av gruvarbetarna och ett samhälle där människor har levt under så många år. Därför har vi avgett reservationer, där vi kräver att Grängesgruvan skall leva vidare.

Det är mot denna bakgrund som jag yrkar bifall till vpk-reservationerna.

Anf. 111 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 12 behandlas anslag m. m. på tilläggsbudget I inom industridepartementets och miljö- och energidepartementets områden. I betänkandet behandlas också de 8 motioner och 14 reservationer som framställts med anledning av propositionerna.

Motionerna gäller stödet till tekoindustrin, verksamhetsformen för affärsverket FFV och verksamheten vid Grängesbergsgruvan.

Redan nu yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på samtliga motioner och reservationer.

Jag skall kortfattat beröra de tre områden som berörs i betänkandet. Jag börjar med tekofrågor.

Under senare år har tekoindustrins konkurrensförmåga påtagligt förbättrats. Detta framgår tämligen klart av den rapport, TEK 87, som har sammanställts av statens industriverk och som publicerades i september i år. I rapporten lämnas en mycket utförlig redogörelse för och bedömning av utvecklingen inom branschen för innevarande år och 1988.

Även om det kan konstateras att tekobranschen har en betydligt stabilare struktur än tidigare finns det fortfarande anledning att ha utvecklingen under uppsikt och vara beredd att vidta eventuella åtgärder, eftersom branschen har en mycket känslig karaktär.

Herr talman! Eftersom tiden inte medger någon grundligare genomgång av tekobranschens situation och frågan är grundligt belyst i utskottet, skall jag övergå till att kommentera motionerna och reservationerna i betänkandet.

Även i år berörs frågan om stödet till tekoindustrin i flera motioner. Några motionärer instämmer numera i regeringens bedömning att utvecklingslån inte bör införas. Man vill t. o. m. gå så långt att man vill snabbavveckla samtliga stöd till tekoindustrin. Dessutom pekar man på ett totalt upphävande av de begränsningar som i dag finns när det gäller tekoimporten.

I övriga motioner begärs att ett utvecklingslån skall införas som skulle gälla under en treårsperiod och, till skillnad från förslaget förra året, bl. a. administreras av statens industriverk.

Frågan om en omvandling av stödformerna inom tekoindustrin har på riksdagens initiativ utretts av statens pris- och kartellnämnd. I SPK:s utredning och under den remissbehandling som varit har det inte framkom-

mit några skäl som talar för att utvecklingslån bör införas. En mycket klar majoritet av remissinstanserna menar dels att det skulle skapas ett system som innebär ett avsteg från våra handelspolitiska åtaganden, dels att utvecklingslånen skulle bli av mer generell karaktär och inte göra det möjligt att koncentrera resurserna på företag och verksamheter som är utvecklingsbara.

Vad gäller omfattningen av stödet till tekoindustrin beslutade riksdagen förra året om nivåerna på SIND:s industristöd och äldrestödet för 1986/87–1988/89. Beslutet innebar en successiv minskning under en treårsperiod. Riksdagen kommer nästa år att få ta ställning till frågan igen, varför det nu inte finns anledning att diskutera den.

Frågan om importrestriktioner berördes också i den handelspolitiska debatten här i kammaren i tisdags kväll och vid förra årets behandling av tekofrågorna. Jag kan, herr talman, bara konstatera att det inte har tillkommit något nytt som föranleder en ändrad bedömning också i denna fråga.

Herr talman! I betänkandet behandlas också frågan om affärsverket FFV.

När riksdagen för någon tid sedan behandlade näringspolitik inför 90-talet anmälde industriministern att han avsåg att återkomma till riksdagen med förslag om ändrade ekonomiska befogenheter för affärsverket FFV. Det är detta som nu tas upp i betänkandet.

Förslaget har bl. a. den innebörden att FFV skall få en mera självständig ekonomisk och finansiell ställning än tidigare. Syftet med en sådan åtgärd är att förbättra konkurrenskraften och uppnå en effektivare affärsverksamhet.

I två motioner från moderaterna och folkpartiet begärs att FFV skall ombildas till aktiebolag.

Utskottsmajoriteten delar regeringens bedömning att FFV:s nuvarande organisation bör vara kvar tills vidare. Vi menar också att en uppdelning av FFV i en bolagssektor och i en affärssektor bör kunna bemästras genom att FFV ges vidgade ekonomiska befogenheter i enlighet med regeringens förslag.

Utskottsmajoriteten har också den uppfattningen att rullande treårsplaner, som i sig skall utgöra ett bättre styrinstrument för affärskoncernerna, i FFV:s fall kan bli fastställda utan att riksdagen medverkar. Det finns inte någon anledning att tillämpa samma ordning för FFV som för t.ex. postverket och televerket. De sistnämnda har ju uppgifter som för allmänheten har en helt annan betydelse.

Det bör också påpekas att riksdagen enligt förslaget skall besluta om ramen för FFV:s uppläning, investeringar i aktier och borgensåtaganden. Detta innebär att riksdagen, även om den årliga budgetprövningen upphör, kommer att ha en fortsatt stor påverkan på koncernens verksamhet.

Låt mig så, herr talman, något beröra den del av betänkandet som handlar om den fortsatta gruvdriften i Grängesberg och överlåtelseavtalet mellan staten och SSAB. Också de här frågorna har tagits upp i ett antal motioner.

Frågan om gruvverksamheten vid Dannemora och Grängesberg behandlades av utskottet i maj i år. Utskottsbehandlingen gjordes mot bakgrund av SSAB:s beslut om en snabb nedläggning av de två gruvorna under en tvåårsperiod och då som ett led i bolagets strukturplan.

När frågan behandlades i utskottet framkom det att regeringen skulle verka för att driften vid Grängesbergsgruvan skulle fortsätta i ett nytt statligt gruvbolag under perioden 1989–1991. Vidare ställdes också i utsikt att Dannemoragruvan skulle drivas i SSAB:s regi t. o. m. år 1991. Genom en sådan hantering skulle en femårig avvecklingsperiod åstadkommas, som måste te sig mer riktig än en snabbnedläggning.

Mot bakgrund av denna uppläggning och också mot bakgrund av ett uttalande från regeringen om kommande regionalpolitiska åtgärder för framför allt Bergslagen, avstyrkte utskottet de motioner och reservationer från centerpartiets och vänsterpartiet kommunisternas företrädare som förelåg vid behandlingen av ärendet. Jag vill också understryka att riksdagens majoritet följde utskottets förslag.

Herr talman! Riksdagen kommer nästa år att få ta ställning till den proposition som regeringen har lagt fram och som handlar om särskilda regionalpolitiska insatser i bl. a. Bergslagen.

Ett av huvudsyftena med denna satsning är att motverka effekterna av en nedläggning av gruvbrytningen i Grängesberg. Bl. a. skall det till det nya gruvbolaget skapas ett särskilt dotterbolag, som skall arbeta med att ta fram nya projekt med stöd av medel från såväl SSAB som staten.

Utskottsmajoriteten, socialdemokraterna, ansluter sig till regeringens bedömning att det saknas ekonomiska förutsättningar för en fortsatt gruvdrift i Grängesberg.

Det är också angeläget att de statliga insatserna nu inriktas på att skapa en näringslivsstruktur som dels kan kanaliseras till det stora kunnande som finns i Bergslagen, dels skapa fler arbetstillfällen. Det är i detta perspektiv som förslaget om en förlängd avvecklingsperiod blir en viktig åtgärd för att ge framför allt de anställda vid gruvan möjligheter att finna nya arbetsuppgifter, där deras kunskaper kan vidareutvecklas.

Herr talman! Självfallet har vi från socialdemokratiskt håll gjort noggranna avvägningar och bedömningar för att betänkandet på de områden som omfattas skall ge en så bra effekt som möjligt. Det är också självklart att alla parter inte blir riktigt nöjda. Tekoföretagens företrädare menar att ett utvecklingslån borde genomföras enligt deras önskemål. Tekoimportörernas företrädare menar att samtliga importrestriktioner på tekoområdet borde släppas. De anställda vid gruvorna i Grängesberg och Dannemora ser helst att verksamheten får fortsätta mycket längre.

Så här har det varit tidigare, och så kommer det sannolikt att bli framöver också, men, herr talman, jag vänder mig bestämt mot påståendet att vi socialdemokrater skulle lämna folk i sticket. Vi har gjort vad vi anser vara rimligt med utgångspunkt i de olika förslag som vi har haft att ta ställning till.

Jag ber, herr talman, att än en gång få yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande 12 och avslag på samtliga motioner och reservationer som behandlas i betänkandet.

Anf. 112 JAN HYTTRING (c):

Herr talman! Det känns inte meningsfullt att under en så stark tidspress som vi nu har ta upp en mer omfattande debatt om de för Bergslagen så viktiga mineral- och prospekteringsfrågorna.

Låt mig nu endast konstatera att regeringen uppgivet låter gruvnäringen läggas ner i Bergslagen. Det stora mineralkunnandet försvinner därigenom.

I reservation 8 i näringsutskottets betänkande 12 redovisar centern sin syn på hur mineralkunskapen skulle kunna bevaras i Bergslagen. Från centerns sida avser vi att i en kommande debatt här i kammaren om den nu framlagda propositionen om särskilda regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland, redovisa de krav vi har på ekonomisk satsning på mineral- och prospekteringsverksamhet.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till centerns reservationer i näringsutskottets betänkande 1987/88:12.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 113 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! I den proposition som vi behandlar i dag föreslås att gruvorna i Grängesberg överförs till ett särskilt statligt bolag. Vi har ingenting emot ett sådant arrangemang. Däremot menar jag och mina socialdemokratiska kamrater på Dalabänken att det tillskott som SSAB ger vid avskiljandet av gruvbolaget satts för lågt.

Som redovisas i vår motion beräknas gruvans resultat för i år och nästa år visa ett underskott på 120 miljoner per år. Det resultatet uppnås dock genom att man bortser från att gruvans intäkter har kurssäkrats. Gör man inte det ser siffrorna helt annorlunda ut, och då går faktiskt gruvan i stort sett ihop både i år och nästa år.

Det är viktigt att förstå innebörden av kurssäkring för att kunna bedöma uppgörelsen mellan SSAB, staten och det nya gruvbolaget. Gruvornas intäkter kommer helt i dollar. Det är därför avgörande för resultatet om dollarn står i åtta eller i sex kronor. Om den förra kursen råder förbättras resultatet med ungefär 100 milj. kr. per år.

Det är naturligt att alla företag som befinner sig i samma situation som Grängesgruvan kurssäkrar sina intäkter. Det har gruvdivisionen också gjort. SSAB som helhet har dock en annan kostnads- och intäktsbild. För koncernen som helhet gäller att kostnaderna i dollar är ungefär lika stora som intäkterna. Därför har koncernen som helhet inte dollarsäkrat intäkterna.

Detta får nu gruvdivisionen lida för. Det är ganska självklart att gruvdivisionens dollarsäkring bör gälla i såväl regn som solsken. Lever SSAB upp till den principen ser moderbolagets affärer med gruvdivisionen helt annorlunda ut än om det inte blir fallet. Gäller kurssäkring så ser vi att det inte alls är 275 miljoner som SSAB tillskjuter till Grängesgruvan. Siffran blir då kanske i stället 75 miljoner. Det tycker vi är en alltför låg siffra. Ett mer rimligt kapitaltillskott behövs både för att klara vissa avvecklings- och omställningskostnader och för att ge Grängesberg möjligheter att utvecklas i nya former.

Herr talman! Det är mot den bakgrunden som vi också har föreslagit en ökad köpeskilling om 100 miljoner från SSAB för att ge näringslivet i Grängesberg ett underlag till att utvecklas i nya former.

Därmed vill jag yrka bifall till motion 1987/88:N8.

Anf. 114 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Vi behandlar nu bl. a. tekonäringens bekymmer och de utvecklingslån som man vill ha och som skulle ha varit till stor nytta för tekonäringen.

Jag vill instämma i Ivar Franzéns inlägg. Jag undrar om Hans Nyhage och Lars Sundin också kan instämma i sina partirepresentanters resonemang här tidigare i debatten.

Tekonäringen är mycket viktig för oss i Sjuhäradsbygden. Vi har många små, medelstora och stora företag inom denna bransch. Den är mycket dominerande. Många människor är sysselsatta i den. Det är det som gör att Sjuhäradsbygden är en levande bygd. Den skulle inte vara det utan en livskraftig tekonäring. Tekonäringen är emellertid också viktig för hela Sverige och för den beredskap vi har på det textila området. Man talar i allmänhet bara om kläder, men textil är så mycket mer än kläder. Det är insatsvaror till industrin, sjukvårdsmateriel och annat.

Det är därför bekymmersamt när man inte är beredd att slå vakt om den tekoindustri vi har och som har visat att den har möjligheter för framtiden. Tekoindustrin har dock inte den lönsamhet som industrin i övrigt har. Det är helt naturligt att det går bättre nu under en högkonjunktur. Men man behöver också förutsättningar för att kunna satsa på framtiden.

Det är mot denna bakgrund vi har velat ha dessa utvecklingslån. Man skulle då kunna investera i byggnader, maskiner, utbildning, marknadsföring, produktutveckling m. m. Från socialdemokratiskt håll säger man att man skall göra det men att det skall vara fråga om s. k. riktade stöd, där centralt placerade byråkrater bestämmer var satsningarna skall göras. För min del tror jag inte att det är ett bra sätt att hantera det hela på.

Folkpartiets och moderata samlingspartiets företrädare har pläderat för att man skall ta bort allt detta, eftersom det skulle vara så bra för konsumenterna. Jag tror inte alls att det är så. Det är absolut inte bra för teko. Det är absolut inte bra för de anställda inom teko. Det är inte bra för Sjuhäradsbygden. Det är inte heller bra för Sverige. Det är då inte heller bra för konsumenterna i ett längre perspektiv.

När det gäller fördelningen av pengarna har man, som jag sade, från socialdemokratiskt håll pläderat för att det skall vara ett visst stöd. Det är också det som står i betänkandet, och det lär antagligen bli riksdagens beslut. Stödet skall skötas av centralt placerade människor.

Jag tror inte att det är bra. Jag tror nämligen att det är viktigt att den enskilde företagsledaren tillsammans med sin personal får bestämma detta. Det är de som är bäst skickade att fatta beslut både om, när och var dessa insatser skall göras. Det är bara i centerpartiets förslag som det är på det sättet. Dessa förutsättningar finns i det generella stödet, där företagen går in och tar ett visst ansvar och en viss del av kostnaden. Vi är dessutom beredda att satsa litet mer än vad regeringen är. Vi vill garantera denna satsning under en treårsperiod.

Det är den stimulansen som en livskraftig tekonäring i dag behöver för att vara livskraftig även i morgon.

Anf. 115 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Näringsutskottet instämmer i regeringens bedömning att utvecklingslån till tekoindustrin inte bör införas, och går därmed emot vad tekoföretagens skilda organisationer enhälligt föreslagit. Utskottets ställningstagande är beklagligt. Det vittnar inte om någon förståelse för tekobranschens ambitioner att ersätta det i sig defensiva äldrestödet med satsningar på offensiv utveckling. Det vittnar inte heller om någon vilja från näringsutskottets sida att medverka till att de av riksdagen 1978 beslutade produktionsmålen om en 30-procentig självförsörjningsgrad skall kunna förverkligas.

Det beslutet gäller alltfört, och det är således riksdagens skyldighet att genom skilda insatser skapa förutsättningar för att målet kan uppnås. Införande av utvecklingslån skulle otvivelaktigt utgöra en sådan insats.

Det bör härutöver understrykas att tekoindustrin genom åren har åderlåtits mycket hårt och alltjämt utsätts för en sysselsättningsminskning på mellan 500 och 1 000 personer per år, vilket särskilt i Sjuhäradsbygden ger anledning till oro. Enligt min mening måste vår strävan vara att svensk tekoindustri skall fortleva och utvecklas. Avsikten med utvecklingslånen är just denna.

Statens pris- och kartellnämnd, SPK, konstaterar i sin rapport att utvecklingslånen skulle innebära ett generellt stöd för finansiering av investeringar och andra satsningar som syftar till att utveckla tekoindustrin. Just så är det, och det måtte väl vara bra. Selektiva stödåtgärder har verkligen inte varit till gagn för tekoindustrin som helhet. Det kan rimligen inte vara fel, vilket SPK uppenbarligen menar, att även företag som enbart verkar på hemmamarknaden, kan stärka sin ställning gentemot konkurrensen utifrån.

SPK hävdar att utvecklingslånen skulle kunna strida mot de regler för den internationella handeln, som Sverige anslutit sig till. Enligt Industriförbundet, som uppenbarligen besitter en stor kompetens på området, föreligger inga hinder av den karaktären. Det finns anledning att ta fasta på detta. Varför skulle just dessa lån förorsaka problem ur handelspolitisk synpunkt, när varken SIND-programmet eller äldrestödet gör det?

Herr talman! Äldrestödet, som infördes under borgerlig regeringstid, har utan tvivel varit av stor betydelse för tekoindustrin. Men ofrånkomligt är att det till sin konstruktion kan betraktas som defensivt, eftersom det enbart är relaterat till antalet anställda över 50 år i ett företag. Utvecklingslånen har ett helt annat, offensivt anslag. Det krävs prestationer av typen investeringar, exportsatsningar och utbildningsinsatser för att kunna komma i fråga för lånen, alltså insatser av i hög grad utvecklande karaktär. Detta, herr talman, säger majoriteten i näringsutskottet nej till och ställer sig samtidigt bakom att äldrestödet med den inriktning detta har skall utgå i ytterligare några år, om än under nedtrappning. För var och en som menar att satsningarna skall vara offensiva och inte passiva, ter sig detta ställningstagande något anmärkningsvärt.

Herr talman! Arne Svensson och jag har i vår motion yrkat att utvecklingslån skall kunna utgå under en treårsperiod. Det är rimligt att tekoindustrin får den framförhållningen för att kunna anpassa sin verksamhet till en

framtid med andra villkor. Det är beklagligt att våra förslag inte vunnit näringsutskottets gehör.

Stödet till tekoindustrin, m. m.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 1 (omvandling av stödformerna inom tekoindustrin)

Först biträdades reservation 1 av Christer Eirefelt m. fl. med 104 röster mot 39 för reservation 2 av Ivar Franzén och Elving Andersson. 159 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 161 röster mot 104 för reservation 1 av Christer Eirefelt m. fl. 38 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (omfattningen av stöden till tekoindustrin)

Först biträdades reservation 3 av Christer Eirefelt m. fl. med 107 röster mot 34 för reservation 4 av Ivar Franzén och Elving Andersson. 164 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Christer Eirefelt m. fl. – genom uppresning.

Mom. 3 (importbegränsningarna på tekoområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 3 (affärsverket FFV)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 1 (fortsatt gruvdrift i Grängesberg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 7 av Christer Eirefelt m. fl., *dels* reservation 8 av Ivar Franzén och Elving Andersson, *dels* reservation 9 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (överlåtelseavtal mellan staten och SSAB)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 10 av Erik Hovhammar m. fl., *dels* reservation 11 av Christer Eirefelt och Gudrun Norberg, *dels* reservation 12 av Jörn Svensson, *dels* utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion N8 av Bo Södersten m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (aktieägartillskott till statligt gruvbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 13 av Erik Hovhammar m. fl., *dels* reservation 14 av Christer Eirefelt och Gudrun Norberg – bifölls med acklamation.

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

- 1987/88:66 om Sverige och den västeuropeiska integrationen
1987/88:67 om följdlagstiftning till reformen av svenska kyrkans organisation på lokal- och stiftsplanet
1987/88:70 om ändring i lagen (1923:116) om hundskatt
1987/88:71 om ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64)
1987/88:72 om avyttring av statens aktier i Sydgas AB, m. m.
1987/88:74 om skörde-skadeskydd

12 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

- med anledning av prop. 1987/88:64 om särskilda regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland
1987/88:Ub1 av Rune Ångström m. fl. (fp, m, c, vpk)
1987/88:Uh2 av Pär Granstedt och Larz Johansson (c)
1987/88:Ub3 av Birgitta Rydle m. fl. (m)
1987/88:T7 av Hans Dau (m)
1987/88:Jo2 av Sven-Eric Lorentzon m. fl. (m)
1987/88:N15 av Bengt-Ola Rytting m. fl. (s)
1987/88:A17 av John Andersson (vpk)
1987/88:A18 av Gullan Lindblad och Göthe Knutson (m)
1987/88:A19 av John Andersson (vpk)
1987/88:A20 av Lars-Ove Hagberg m. fl. (vpk)
1987/88:A21 av Birgitta Hambraeus och Karl Boo (c)
1987/88:A22 av Wivi-Anne Cederqvist (s)
1987/88:A23 av Wivi-Anne Cederqvist (s)
1987/88:A24 av Barbro Sandberg (fp)
1987/88:A25 av Nils-Olof Gustafsson och Margareta Winberg (s)
1987/88:A26 av Börje Hörnlund m. fl. (c, m, fp)
1987/88:A27 av Börje Hörnlund och Karin Israelsson (c)
1987/88:A28 av Alf Wennerfors m. fl. (m)
1987/88:A29 av Börje Hörnlund m. fl. (c)
1987/88:A30 av Elver Jonsson m. fl. (fp)
1987/88:A31 av Gunnel Jonäng och Gunnar Björk (c)

13 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställts

den 17 december

1987/88:152 av Göte Jonsson (m) till finansministern om frisläppande av investeringsfonderna för maskiner och inventarier:

Vid flera tillfällen har från näringslivets sida påpekats behovet av att investeringsfonderna släpps fria för investeringar i maskiner och inventarier.

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Meddelande om interpellationer

Det har redovisats flera välgrundande motiveringar till denna begäran. Bl. a. har anförts att den tekniska och ekonomiska livslängden minskat när det gäller produktionsutrustning. Investeringar är nödvändiga för att öka den tekniska utvecklingsförmågan och kompetensen inom industrin. Det är vidare angeläget att frisläppandet sker så snart som möjligt bl. a. beroende på tidsåtgången mellan beslut och genomförd investering. Nyinvesteringar ger också oftast en bättre inre miljö som följd effekt.

Regeringens beslut om att koppla möjligheten att utnyttja investeringsfonderna till vissa miljöinvesteringar uppfattas som inkonsekvent och orättvist. Detta strider också mot tidigare intentioner när det gäller anspråktagande av medel ur investeringsfonderna. Till detta kommer att vissa storföretag till följd av s. k. regionalpolitiska åtgärder fått dispens och därmed utnyttjat investeringsfonderna. De mindre och medelstora företagen kommer på så vis i sämre läge.

En viktig förutsättning för att trygga konkurrenskraften och därmed också vår välfärdsutveckling är möjligheten till långsiktiga satsningar för att förnya och bygga vidare svensk industri. Jag ser det därför som mycket angeläget att regeringen omprövar sitt beslut så att investeringsfonderna släpps fria för investeringar i bl. a. maskiner och inventarier.

Jag vill med anledning av ovanstående fråga:

Är finansministern beredd vidta snara åtgärder som innebär ett frisläppande av investeringsfonderna för ovan angivna investeringar?

1987/88:153 av *Viola Claesson* (vpk) till statsministern om Scandinavian Link:

För exakt tre år sedan presenterades för första gången officiellt planerna på Scandinavian Link. P G Gyllenhammar var den man som av The European Roundtable of Industrialists utsetts att lansera projektet, som en del i en omfattande plan för att förändra infrastrukturen i Norden och Västeuropa.

Volvochefen hyllade vid samma tillfälle, den 12 december i London, den svenska regeringens tillmötesgående genom att redan ha påbörjat satsningar på motorvägsbyggen i anslutning till väg E 6, dvs. delar i en kommande ScanLink-satsning. På finansdepartementet arbetade vid samma tid olika arbetsgrupper med ett underlagsmaterial som enligt tidningsuppgifter intimt kopplats till dels Gyllenhammars m. fl. förslag, dels skulle ses som en förberedelse till en infrastrukturplan inför Nordiska rådets session i Reykjavik 1985. Den "tyngsta" gruppen under finansdepartementet påstods i dessa sammanhang ha berett frågan om ScanLink och leddes av statssekreterare Erik Åsbrink.

På senhösten 1985 skriver Volvochefen som ett svar på ett antal frågor undertecknad ställt att han på de nordiska statsministrarnas begäran ledde en arbetsgrupp, vilken föreslagit en Scandinavian Link. P G Gyllenhammars påstående har indirekt dementerats vid alla de tillfällen då regeringsföreträdare i Sverige sagt att regeringen inte haft anledning att blanda sig i diskussionen om ScanLink. Detta står inte bara i strid med Volvochefens påstående utan också mot finansministerns uttalanden inför bl. a. OECD:s

ministermöte i Paris i april 1985. Kjell-Olof Feldt sade vid detta tillfälle till TT att "han hoppas kunna sälja volvochefens idé om en Scandinavian Link --- till deltagarna".

Ett par år senare, när opinionen mot såväl motorvägsbygget vid Ljungskile och Öresundsbron som mot ScanLink i sin helhet vuxit till en besvärande nivå för regeringen heter det att den säger nej till ScanLink men ja till det beryktade motorvägsprojektet i Bohuslän och ja till Öresundsbron. Den socialdemokratiska kongressen, där miljöministern manade till uppror mot miljöförstöring, beslutade att frågan om ett definitivt förslag till riksdagen skulle föregås av ett internt partirådslag.

Hela den svenska miljörelsen har i likhet med vpk diskuterat hur det motsägelsefulla politiska agerandet skall uppfattas. Men en sak är helt klar - opinionen mot ScanLink-projektet går varken att önska bort eller manipulera bort genom dubbeltydiga uttalanden från regeringen. Den har att ta ställning till om det är exportnäringens krav på en anpassad infrastruktur eller om det är opinionen för en energisnål och miljövänlig transportpolitik som väger tyngst. I praktiken är det inte en politiskt taktisk fråga. Det handlar, med Brundtlandskommissionens ord, om huruvida Sverige skall medverka till en "hållbar utveckling" eller gå vidare på en miljöfarlig väg.

För att skapa större klarhet i vilka bevekelsegrunder som ligger bakom regeringens agerande genom åren i dessa frågor skulle regeringen kunna ta bort den hemligstämpel som finns på olika handlingar kring ScanLink och förarbetet till Nordiska handlingsplanen. Som riksdagsledamot har jag under hösten 1987 fått besked om att "två kartonger" med sekretessbelagda handlingar i ärendet förvaras på Nordiska ministerrådet i Köpenhamn. Enligt gällande bestämmelser tycks inte Ministerrådet kunna häva den sekretessstämpel som finansdepartementet beslutat skall gälla.

Företrädare för ScanLink-konsortiet har hävdats uppfattningen att den svenska regeringen bara väntar på att opinionsstormen kring motorvägsbygget i Bohuslän och Öresundsbron skall lägga sig, innan idén om ScanLink steg för steg realiserar. Detta stämmer överens med de misstankar som miljörelsen framfört under lång tid. Medan misstankarna växer i takt med regeringens märkliga agerande förändras också konsekvenserna av det påbörjade motorvägsbygget.

Antalet agerande på miljösidan, mot motorvägsbygget vid Ödsmål, har ständigt blivit fler. Statsmaktens insatser då vägverket tvingas beställa polisinsatser från flera distrikt måste upplevas som besvärande inte enbart för polisen och vägbyggarna utan också för miljöministern, som uttryckligen manat till uppror från s-kongressens talarstol.

Kungälvspolisen, som i samband med demonstrationerna överhopats med nya arbetsuppgifter, har fått ytterligare problem genom att allt fler begärt förflyttning. Aktivister, som inte tycks tillhöra de riksbekanta "trädkramarna", har börjat praktisera metoder för att förhindra motorvägsbygget som är mycket svåra att kontrollera: en grupp, vilken kallar sig "Kommando Birgitta Dahls intentioner" har tagit på sig ansvaret för att s. k. stakkäppar rycks upp vid motorvägsbygget. En annan grupp bestående av långtradarchaufförer har efterlyst motaktioner och hänvisat till vad som skett i bl. a. Italien och Frankrike, där chaufförer påstås ha visat mer av kampanda.

Chaufförernas antal motsvarades inte av deras hotfulla uttalanden inför den senaste Ödsmål demonstrationen. Inte denna gång – men företeelsen i sig är allvarlig nog.

Det är möjligt att förhindra en upptrappning av olika aktioner genom ett regeringsbeslut som är i samklang med de ordrika löften om miljö som uttalats under året. Ett beslut om att avbryta motorvägsbygget och stoppa alla planer på en Öresundsbro skulle kunna innebära trovärdighet och respekt för regeringens miljöpolitik.

Jag vill med hänvisning till uppfattningarna ovan fråga statsministern:

1. Kommer statsministern att medverka till att hemligstämpeln hävs på de handlingar som rör Nordiska handlingsplanen resp. ScanLink?
2. Kommer regeringen att i handling bekräfta sitt avståndstagande till ScanLink genom att avbryta motorvägsbygget samt stoppa Öresundsbroplanerna före valet 1988?

1987/88:154 av *Gunnar Hökmark* (m) till försvarsministern om ubåtskränkningarna:

En sakkunnig i försvarsdepartementet har i en tidningsintervju hävdats att en skadad ubåt strax efter ubåtsjakten i Hårsfjärden 1982 av en annan ubåt eskorterades ut ur Öresund.

Rykten om en sådan händelse avfärdades efter noggrann kontroll av ubåtsskyddskommissionen. Enligt marina experter är det för en ubåt omöjligt att passera genom Öresund utan att gå upp i övervattensläge. En sådan passage hade därför upptäckts av den svenska marinens bevakningsorganisation.

Den sakkunnige i försvarsdepartementet avfärdar i samma intervju ubåtsskyddskommissionens slutsatser som byggande på grundläggande tankedel.

Den sakkunniges uttalanden är ytterligt anmärkningsvärda. Det är besynnerligt att en tjänsteman i försvarsdepartementet ser som sin uppgift att initiera en ryktesspridning som tidigare av en parlamentariskt sammansatt regeringskommission undersökts och avfärdats som osaklig och utan grund.

Tidpunkten för utspelet sammanfaller dessutom nära i tid med att överbefälhavarens rapport om ubåtskränkningar skall presenteras, en rapport som föregåtts av diskussioner om huruvida nationalitetsbestämningar kan göras.

Det kan knappast vara till fördel för svensk utrikespolitik att den svenska regeringens tidigare agerande i denna fråga undergrävs genom denna ryktesspridning och desinformation. Det gäller i synnerhet eftersom ubåtskränkningarna alljämt är en dominerande säkerhetspolitisk utmaning som kräver fasthet, konsekvens och trovärdighet i den svenska försvars- och utrikespolitiken.

Den sakkunniges utspel synes vara just en sådan förlöpning som inte kan accepteras av högt uppsatta försvarstjänstemän.

Mot denna bakgrund vill jag fråga försvarsministern följande:

1. Är försvarsministern beredd att redogöra för om någon ny omständighet framkommit sedan ubåtsskyddskommissionens slutrapport som motiverar den sakkunniges utspel?

2. Om inte några nya omständigheter framkommit, avser försvarsministern att vidta någon åtgärd mot denna typ av desinformation från en tjänsteman i försvarsdepartementet?

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Meddelande om interpellationer

1987/88:155 av *Gunnel Jonäng* (c) till utrikesministern om Mellanösternfrågan:

Dag efter dag når oss budskap om sammandrabbningar i Gaza mellan israeliska soldater och palestinska ungdomar. Nya dödsoffer krävs dagligen. Israel har förstärkt sina militära insatser i Gaza – soldaterna skjuter skarpt in bland de stenkastande ungdomarna.

I 20 år har Gaza varit ockuperat av Israel. De palestinska ungdomarna känner desperation över sin tillvaro, många lever i flyktingläger sedan födelsen – utan frihet och utan hopp för framtiden. Deras situation har mer och mer ignorerats av omvärlden. Kriget Iran–Irak har blivit av större intresse för massmedia än den svårlösta och komplicerade Mellanösternfrågan. Gaza har blivit bortglömt.

De flesta känner i dag till under vilka svårigheter palestinerna lever i Gaza. Deras mänskliga rättigheter kränks. De utsätts för censur – bl. a. får de inte ens bära kläder i PLO-flaggans färger. De utsätts för kollektiva bestraffningar.

Israel vägrar att erkänna att den fjärde Genèvekonventionen är tillämplig på de av Israel ockuperade områdena. Situationen i Gaza är, ohållbar. Ockupationen innebär lidande för palestinerna, men den innebär också ett hot mot staten Israels egen existens. Fler och fler i och utanför Israel synes bli medvetna om detta. I parlamentet har man reagerat. Shimon Peres har gjort uttalanden.

Det är mot den bakgrunden positivt att Sveriges regering genom sin FN-ambassadör Anders Ferm, i FN tagit upp situationen i de ockuperade områdena och slagit fast att det inte finns två slags folkrätt, en för Israel och en för omvärlden i övrigt.

Enligt vår långa utrikespolitiska tradition har vi en skyldighet att påtala de brott mot mänskliga rättigheter som sker – oavsett var de sker och vem som begår dem. Att kritisera ett land för brott mot mänskliga rättigheter kan synas dömande, men är enligt min mening djupast sett en handling av solidaritet. Men vi har också en annan skyldighet: att se om vi kan hjälpa på något sätt.

Vår grunduppfattning i Sverige råder det enighet om: Sverige erkänner både israelernas och palestinernas rätt till egen stat och självbestämmande.

Vi måste trycka på opinionen för att få till stånd en fredskonferens i FN:s regi. Vi måste också försöka få israeler och palestinier att närma sig varandra. Vi måste stödja de progressiva krafter som har omsorg både om palestinerna och israelerna. Vi måste stödja de ockuperade områdenas möjligheter att exportera t. ex. till Sverige. Det är ett förslag som framförts från den israeliska oppositionen.

Sverige bör inte importera varor som tillverkas inom den israeliska bosättningen på ockuperat område eftersom vi anser bosättningarna olagliga. Det är Volvo som importerar.

I regeringens FN-tal erinrades också om greve Folke Bernadotte – FN-medlaren som räddade judar undan nazismen men som mördades 1948. Jag känner tacksamhet för att Folke Bernadottes insatser togs upp. Har inte Sverige en skuld att sona gentemot Folke Bernadotte?

Ofta tas Raoul Wallenberg upp och hans insatser för att rädda judar – naturligtvis med all rätt. Ovissheten om hans öde spelar naturligtvis också in. Men varför förbigås Folke Bernadotte med tystnad? Hans namn finns i FN-huset utanför andaktsrummet tillsammans med Dag Hammarskjölds. För övrigt nämns aldrig hans namn. Med sina vita bussar räddade Folke Bernadotte före krigsslutet över 20 000 personer från 27 olika nationer. Mellan en tredjedel och hälften var judar. Den 17 september 1988 är det 40 år sedan Folke Bernadotte mördades. 1961 dog Dag Hammarskjöld. Det var också den 17 september. Denna dag – den 17 september 1988 – bör högtidlighållas.

Med hänvisning till ovanstående ställer jag följande frågor:

- 1 Hur kan Sverige bidra till att en fredskonferens i FN:s regi kommer till stånd om Mellanösternfrågan?
- 2 Vad kan vi göra för att få israeler och palestinier att närma sig varandra och stödja de progressiva krafter som har omsorg om både israeler och palestinier?
- 3 Är regeringen beredd att via samtal med Israel undersöka möjligheterna att få till stånd en export från de ockuperade områdena till Sverige?
- 4 Är regeringen beredd att förhindra import till Sverige av varor som tillverkas inom de bosättningar på ockuperat område som vi anser olagliga?
- 5 Är utrikesministern beredd att vidta åtgärder för att den 17 september 1988 högtidlighålla minnet av Folke Bernadotte och Dag Hammarskjöld?

14 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 17 december

1987/88:288 av *Sigge Godin* (fp) till kommunikationsministern om nya motorvagnar för SJ:

Vid riksmötet 1980/81 beslutade riksdagen att ge regeringen till känna att överväganden kommer till stånd beträffande projektering av nya motorvagnar för SJ. Trafikutskottet uttryckte bl. a. att en ny generation motorvagnar behövdes bl. a. på grund av de svenska vinterförhållandena. Utvecklingsarbetet synes böra ske i nära samarbete mellan SJ och svenska företag på området. Projekteringen av en svenskbyggd motorvagn kan enligt utskottets mening komma att i hög grad gagna den svenska järnvägsindustrin och bidra till att trygga sysselsättningen.

Inför järnvägens omstrukturering och anpassningen till andra huvudmän krävs fler motorvagnar och framför allt tillgång på lättare vagn typer. Vid

Hägglunds i Örnsköldsvik finns kunskaper och kapacitet som bör tas till vara även när Hägglunds nu är inne i en svacka i den spårbundna produktionen. Trafikutskottet ansåg 1980/81 att det inte är möjligt för ett enskilt företag att klara projekteringskostnaderna utan statligt stöd.

Med anledning av riksdagsbeslutet 1980/81 vill jag fråga kommunikationsministern vilka åtgärder regeringen vidtagit eller ämnar vidta med anledning av riksdagsbeslutet.

Prot. 1987/88:47
17 december 1987

Meddelande om justering av kammarens protokoll, m. m.

Avslutningsord

15 § Meddelande om justering av kammarens protokoll, m. m.

Anf. 116 TALMANNEN:

Protokollen från sammanträdena den 10–17 december kommer att justeras den 11 januari 1988.

Till kammarens ledamöter har utdelats dels statistik rörande riksdagsarbetet under höstarna 1977–1987, dels en promemoria med påminnelser inför den allmänna motionstiden den 11–26 januari 1988.

16 § Avslutningsord

Anf. 117 TALMANNEN:

Innan vi åtskils ber jag att få önska er alla en angenäm helg, en god jul och ett gott nytt år. Jag ber också att få framföra våra gemensamma önskningar om en god jul och ett gott nytt år till alla som arbetar för oss här i vårt hus. Ni tillönskas alla ett angenämt helguppehåll.

17 § Kammaren åtskildes kl. 20.10.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Olof Marcusson

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Torsdagen den 17 december

Talmannen 3, 145
Förste vice talmannen 93, 117
Bager, Erling (fp) 56, 61, 62, 67
Bergdahl, Hugo (fp) 81, 88
Billing, Knut (m) 56, 60
Björck, Anders (m) 74, 75
Björk, Gunnar (c) 12, 28, 32, 44, 49, 55
Boo, Karl (c) 74, 78
Brunander, Lennart (c) 136
Carlshamre, Nils (m) 97
Claeson, Tore (vpk) 57, 60, 62, 66
Claesson, Viola (vpk) 90, 93
Dahlberg, Rolf (m) 65
Danielsson, Bertil (m) 65
De Geer, Lars (fp) 53, 107, 117, 120
Eriksson, Per-Ola (c) 108
Feldt, Kjell-Olof, finansminister 35, 45, 51
Franzén, Ivar (c) 129
Furustrand, Reynoldh (s) 132
Gadd, Arne (s) 21, 30, 34
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 109, 117, 120, 131
Hansson, Agne (c) 58, 61, 62
Hyttring, Jan (c) 134
Håkansson, Per Olof (s) 65, 67
Håvik, Doris (s) 98
Hörnlund, Börje (c) 99, 102
Ingvardsson, Margó (vpk) 98
Israelsson, Karin (c) 98
Johansson, Bengt K Å, statsråd 113, 118, 120
Johansson, Birgitta (s) 112
Nilsson, Gunnar (s) 95
Norberg, Gudrun (fp) 127
Nyhage, Hans (m) 137
Olsson, Leif (fp) 93
Persson, Margareta (s) 77
Pettersson, Hans, i Hallstahammar (vpk) 17, 29, 33, 45, 50
Pettersson, Karl-Anders (c) 94
Pettersson, Ulla (s) 72, 74, 76
Rosqvist, Birger (s) 84, 88, 90, 93
Ryttar, Bengt-Ola (s) 135
Stenmarck, Per (m) 79, 87, 89
Sundgren, Roland (s) 54
Svensson, Alf (c) 76, 121
Svensson, Sten (m) 102, 116, 119, 125

Tarschys, Daniel (fp) 63, 66, 98, 101, 102
Tobisson, Lars (m) 4, 26, 31, 42, 47
Wachtmeister, Knut (m) 93
Wibble, Anne (fp) 8, 27, 32, 43, 48
Wikström, Jan-Erik (fp) 73, 75
Wohlin-Andersson, Anna (c) 82, 86, 92

Prot.
1987/88:47

